ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER 1885-1886

Cem yayınevi

A. ÇEHOV • BÜTÜN ÖYKÜLER (1885-1886)

2

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1885– 1886)

2

DÜNYA KLASİKLERİ

BÜTÜN ÖYKÜLER
(1885 - 1886)
Anton Çehov
Türkçesi: Mehmet Özgül
1. Basım, Nisan 1997
Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Kardeşler Matbacılık
ISBN: 975-406-610-X
Cem Yayınevi: Küçükparmakkapı İpek Sokağı No:11
80060 Beyoğlu - İstanbul
Tel: 243 05 50 / 243 20 23 • Faks: 244 15 33

ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1885 – 1886)

Türkçesi
Mehmet Özgül

cem
yayınevi

İÇİNDEKİLER

YAĞMURDAN KAÇARKEN DOLUYA TUTULDU 9

GEREKLİ ÖNLEMLER 18

BRİÇ OYUNU 23

GÖMÜTLÜKTE 28

MASKE 32

ÇIKAR İÇİN EVLİLİK 39

YAŞAYAN TARİHLER 45

HAMAMDA 49

ENTİPÜFTEN BİR ADAM 58

SOYUNUN SON TÜRÜ 62

OTELDE 68

UNVANLAR KALDIRILDI 71

KARGA 78

ÇİZMELER 84

SİNİRLER 90

YAZLIKÇILAR 95

NUMARACILAR 98

YAYINBALIĞI 103

ATLA İLGİLİ SOYADI 109

ACI 249

DURUŞMADAN ÖNCE BİR GECE 256

TELAŞ 263

ANYUTA 272

İVAN MATVEYİÇ 277

CADI 284

KÜÇÜK BİR ŞAKA 299

AGAFYA 304

BAHARDA 317

KIRTASİYECİLİK 323

KABUS 328

AH ŞU KADINLAR 344

KIŞKIRTILMIŞ DUYGULAR 349

TANIDIK BİR ERKEK 355

MUTLU ADAM 360

YOLUNU ŞAŞIRANLAR 114
AVCI 119
KUNDAKÇI 125
DÜŞÜNÜR 130
AİLE BABASI 135
ÖLÜ 140
KADINLARIN ŞANSI 146
AHÇI KIZ EVLENİYOR 151
PRİŞİBEYE BAŞÇAVUŞ 158
YABAN ELLERDE 163
UYKU SERSEMLİĞİ 169
AYYAŞLIĞIN İLACI 175
DEĞERLİ KÖPEK 183
YAZAR 187
BU KADARI DA FAZLA 191
YAŞLILIK 197
FELAKET 204
AH, ŞU İNSANLAR 211
MIZRAK ÇUVALA SIĞMAZ 216
TİYATRO MÜDÜRÜ DİVANIN ALTINDA 222
ÜNLEM İŞARETİ 226
AYNA 233
BAŞARISIZLIK 239
ÇOCUKLAR 242

YAĞMURDAN KAÇARKEN DOLUYA TUTULDU

Avukat Kalyakin katedral korosunun şefi Gradusov'un odasında oturmuş, Gradusov![1] adına sulh mahkemesinden gelen celp kâğıdını elinde evirip çevirerek bazı açıklamalarda bulunuyordu:

—Siz ne derseniz deyin, Dosifey Petroviç, bütün kusur zati alinizde. Size saygım sonsuz, bana karşı gösterdiğiniz yakınlığı takdirle karşılıyorum, gene de üzülerek belirteyim ki, bu işte haksızsınız. Evet, haksızsınız. Müvekkilim Derevyaşkin'e[2] hakaret ettiğiniz bal gibi ortada. Ne diye hakaret ettiniz ona?

Yüzünden lanet okunan, uzun boylu, basık alınlı, kalın kaşlı, göğsünde tunç bir madalya sallanan ihtiyar Gradusov öfkeli bir sesle;

—Ne hakaret etmesi! dedi. Ona hakaret etmedim ki! Yalnızca biraz ahlak dersi verdim, o kadar. Budalalara ahlak dersi vermez, onları yola getirmezsek şu dünyada rahat yüzü göremeyiz.

—Ama, Dosifey Petroviç, siz ahlak dersi filan vermemiş, düpedüz hakaret etmişsiniz. Dilekçesinde belirttiğine göre herkesin önünde yüzüne «sen» diye bağırdıktan sonra ne alçaklığını bırakmışsınız, ne eşekliğini... Bir keresinde de elini kaldırıp fiilen hakaret yolunu seçmişsiniz.

---

1 Dereceoğlu.

2 Ağaçgil. (Ç.N.)

—Anlamadım! Adam hak etmişse dövmekten başka çıkar yol var mı?

—Ama şunu iyi bilin ki, buna hiç hakkınız yok!

—Benim mi hakkım yokmuş? E, bağışlayın ama bunu benim külahıma anlatın! Böyle lafları yutmam ben! Bu adam piskoposluk korosundan kapı dışarı edildikten sonra gelip benim koroma girdi, orada tam on yıl çalıştı. Bilmek istersiniz diye söyleyeyim ki, ben onun kurtarıcısı, velinimeti sayılırım. Onu ben de koromdan kovdum diye bana kızdıysa bunda tümüyle kendisi suçludur. Felsefeyle uğraşmak ona mı düşmüş? Felsefeyle yalnız aklı başında, yükseköğrenim gören kişiler uğraşabilir. Eğer sen budalaysan, aklın her şeye ermiyorsa kapa çeneni, otur oturduğun yerde! Ağzını açma da akıllı insanların söylediklerine kulak ver! Ama bizimkisi fırsatını buldukça zırvalamaktan geri durmaz. Tam koro ilahi söylemeye ya da ayine başlayacağı zaman Bismark'tan, Gladstone'dan dem vurur. İnanır mısınız, salak herif bir gazeteye bile abone olmuş, her gün alıyormuş... Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, Türk-Rus savaşı yüzünden kaç kez tokatladım dürzüyü! Koro ilahi söylerken o, tenorların kulağına eğilmiş, bizimkilerin Türk zırhlısı «Lütfi Celil»i mayınla havaya nasıl uçurduklarını anlatıyor. Söyler misiniz, bu ne demek oluyor? Bizimkilerin zafer kazanması insanın hoşuna gider elbet, ama ilahi söylememek için bir sebep değildir bu... Öğle ayini bitsin, ondan sonra konuş konuşabildiğin kadar. Sözün kısası, domuzun biridir o herif!

—Demek oluyor ki, ona daha önce de hakaret ediyordunuz!

—Ama eskiden gücenmiyordu ki... Bunları kendi iyiliği için söylediğimi biliyor, sesini çıkarmıyordu. Büyüklerine, velinimetine karşı gelmenin günah olduğunun bilincindeydi. Ama ne zaman emniyette göreve girip yazıcılığa başladı, artık hepsine paydos! Tafrasından yanına varılamaz oldu. «Ben

ilahici değilim, memurum» diyor da başka bir şey söylemiyordu. Bu arada «Evrak memurluğu sınavına gireceğim!» diye tutturdu. Ben de dedim ki: «Sen budalanın birisin. Felsefe yürüteceğine burnunu silsen daha iyi edersin. Rütbe, mevki düşünmek senin neyine? Sana rütbe düşünmek yerine boynunu büküp bir köşede oturmak daha çok yaraşır.» Ama laflarım kafasına girmiyor ki! Sözün gelişi şu son olayı ele alalım. Beni mahkemeye verişinin asıl nedenini biliyor musunuz? Bu adam hödük oğlu hödük değil de nedir?.. Samopliuyov'un[1] meyhanesinde oturmuş, bizim katedralin zangocuyla çay içiyorduk. İçerisi öyle kalabalıktı ki, iğne atsan yere düşmez! Baktım, bu dürzü de orada, yazıcı arkadaşlarıyla birlikte bir şeyler zıkkımlanıyor. İki dirhem bir çekirdek, cakası da yerinde ha! Ellerini havaya kaldıra kaldıra konuşup duruyor. Neler söylediğini merak edip kulak kabarttım. A, bizimki bu sefer de kolerayı diline dolamış, felsefe yürütmüyor mu? Siz olsanız ne yaparsınız? Sesimi çıkarmadım, dişimi sıktım... «Anlat bakalım, anlat, dilin kemiği yok nasıl olsa!..» dedim kendi kendime. Ama şu işe bakın ki, tam o sırada meyhanenin laternasını çalmaya başladılar. Bizim hödüğün duyguları kabarmış olacak ki, ayağa kalkıp arkadaşlarına şöyle seslendi: «Uygarlık, ilerleme adına içelim! Ben, ülkemin öz oğlu, yurtsever bir Slavcı'yım! Yurdumun uğruna her güçlüğe göğüs germeye hazırım! Kendine güvenen varsa çıksın karşıma! Bilek güreşinde kim gelirse yeneceğim!» Böyle diyerek masaya bir yumruk indirdi. Eh, artık bu kadarına dayanamadım. Yanına yaklaşarak nazikçe, «Bana bak, Osip! Sen eşeğin birisin, hiçbir şeye aklın ermez. O bakımdan otur oturduğun yerde, çeneni de kapat! Yalnız okumuş, akıllı adamlar tartışmaya girebilirler, senin böyle şeylere hakkın yok! Çünkü sen bir hiçsin, sıfırsın!..» dedim. Ben ona bir söyledim, o bana on karşılık verdi. Açtı ağzını,

1 Kendine tükürengil.

yumdu gözünü... Oysa benim söylediklerim onun iyiliği içindi. Buna karşılık aptal herif ne yaptı? Tuttu beni mahkemeye verdi.

Kalyakin içini çekti.

—Dosifey Petroviç, işte dilinizi tutamadığınız için, bakın, başınıza ne işler açtınız! Çoluk çocuk sahibi, saygıdeğer bir kişisiniz. Mahkemeye gelip gitmelerden, dedikodulardan, ağız dalaşlarından, belki de tutuklanmaktan kurtulamayacaksınız. Bu işi fazla uzatmadan bitirmek gerek. Bakın, size ne diyeceğim! Bugün akşam üzeri, saat altıya doğru Samopliuyev'in meyhanesine gidelim; yanlarında ona hakarette bulunduğunuz yazıcıların, tiyatro oyuncularının bulunduğu sırada Derevyaşkin'den özür dilersiniz. Böyle yaparsanız dava dilekçesini geri aldırırım ona. Anladınız mı? Böylesi daha iyidir, Dosifey Petroviç, kabul edeceğinizi sanıyorum. Bu çözüm yolunu dostunuz olarak açıkladım size. Müvekkilim Derevyaşkin'e hakaret ettiniz, herkesin önünde onu kepazeye çevirdiniz, daha da önemlisi onun gururuyla oynayıp duygularıyla açıkça alay ettiniz... Biliyor musunuz, bu zamanda böyle şeyler yapılmaz. Daha dikkatli davranmak gerekir. Sözlerinize öyle bir anlam vermişsiniz ki, nasıl söyleyeyim... günümüzde... şey... pek uygun kaçmıyor... Şimdi altıya çeyrek var. Benimle gelecek misiniz?

Gradusov gitmemek için direndi, ama Kalyakin onun sözlerinin taşıdığı «anlam»ı, bu «anlam»dan doğacak sonuçları öyle keskin çizgilerle ortaya koydu ki, koro şefi korkarak gitmeye razı oldu.

Mahkemeye giderlerken avukat;

—Dikkat edin, gönül alıcı sözlerle özür dileyin, diye akıl veriyordu. Yanına gidip, «Sizden» diye başladıktan sonra, «özür diliyorum... sözlerimi geri aldım.» filan dersiniz...

Meyhaneye vardıklarında her zamanki müşterilerin ço-

ğunlukla geldiğini gördüler. Akşam oldu mu, çay, bira içmek isteyen bütün orta halliler orada toplanırlardı. Bu sefer de esnaf takımı, artistler, memurlar, yazıcılar masaları doldurmuşlardı. Derevyaşkin yazıcıların arasına oturmuştu. İlk bakışta yaşı anlaşılmayan, sinek kaydı tıraşlı, baykuş gözlü bir adamdı Derevyaşkin. Fırça gibi sert saçları vardı, onu görünce çizmelerini fırçalamak gelirdi insanın aklına. Yüzünün mutlu görünüşünden bu yüzün sahibinin hem ayyaş, hem kalın sesli, hem de aptal olduğu kanısına varırdınız. Yalnız onun aptallığı, kendini dünyanın en akıllı adamı sanacak derecede değildi. Koro şefinin içeri girdiğini görünce Derevyaşkin azıcık yerinden doğruldu, kedi gibi bıyıklarını oynattı. Topluluk önünde özür dileneceğini daha önce öğrenmiş bulunan kalabalık sessizleşti.

İçeri girer girmez Kalyakin;

—Bay Gradusov razı oldu, dedi.

Koro şefi kalabalık arasından bazılarıyla selamlaştı, mendilini çıkarıp gürültüyle sümkürdü, kızara bozara Derevyaşkin'e yaklaştı. Onun yüzüne bakmadan;

—Bağışlayınız... Buradaki bayların önünde geçen gün söylediğim sözleri geri alıyorum, dedikten sonra mendili cebine soktu.

Derevyaşkin kalın sesiyle;

—Bağışlıyorum, dedi.

Oradakileri utku kazanmışçasına süzdükten sonra yerine oturdu.

—Bu bana yeter. Bay avukat, davanın düşmesi için gerekeni yapınız, lütfen.

Gradusov rahat değildi.

—Evet, özür diliyorum. Bağışlayın! Can sıkıcı şeylerden hoşlanmam... Sana «siz» dememi mi istiyorsunuz, işte «siz» diyorum. Seni akıllı adam yerine koymamı mı istiyorsun? Ona da peki! Canın cehenneme, nasıl istiyorsan öyle olsun! Ben,

kardeşim, kinci bir adam değilim. Senin gibi mendeburlara aldırdığım yok!

—Ama izin verin, özür dileyeceğiniz yerde sövüyorsunuz bana.

—Yahu, daha nasıl özür dileyeyim? İstediklerin yerine geldi ya! «Sen» diye konuşuyorsam alışkanlıktan ileri geliyor. Bir de önünde diz çöküp yalvaracak değilim herhalde... Hem özür diliyorum, hem de bu işi kısa yoldan çözdüğüm için Tanrı'ya şükrediyorum. Mahkemelerde sürtecek vaktim yok benim. Ömrümde mahkemeye gitmiş değilim, gitmek de istemem... Sonra sana... size de tavsiye etmem.

—Size katılıyorum... Bu duruma göre, şimdi birlikte Ayastefanos Barışı onuruna birer kadeh içmeye ne dersiniz?

—Neden içmeyelim? İçeriz içeriz... Ancak sen, kardeşim Osip, domuzun birisin! Bunu sana sövmek için söylemiyorum. Lafın gelişi işte... dilim öyle alışmış... Domuzun tekisin sen, Osip! Piskoposluk korosundan kovduğum gün ayaklarıma kapandığını ne çabuk unuttun? Sonra da tutup velinimetini şikâyete kalkışıyorsun! Nah senin suratına!.. Bunları yaparken hiç utanmadın mı? Baylar, bu adamın yaptığı ayıp değil mi?

—İzin verin ama... gene sövmeye başladınız.

—Ne sövmesi? Ben sana öğüt veriyorum, yol gösteriyorum... Biz artık barıştık. Şunu son kez söyleyeyim ki, sana kesinlikle küfretmek niyetinde değilim. Velinimetini şikâyet eden senin gibi bir dangalakla neden uğraşacakmışım? Cehenneme kadar yolun var! Aslında seninle konuşmaya bile değmez. Elimde olmadan demin sana «domuz» demişsem gerçekten domuzsun da ondan... On yıldır yedirip içirdiği, nota öğrettiği için bir büyüğüne dua edeceğin yerde nankörcesine mahkemede dava açıyorsun, üstelik iblis avukatını üzerime salıyorsun.

Kalyakin gücenerek söze karıştı:

—Müsaade buyurun, Dosifey Petroviç! Size gelen iblis

değil, bendim. Söylediklerinizde biraz dikkatli olun. Çok rica edeceğim!

—Ben sizi kastetmedim. Gelmek istiyorsanız her gün gelin bana, başımın üstünde yeriniz var. Ancak bir noktayı anlamış değilim: Hukuğu bitirmiş, kültürlü bir adam nasıl oluyor da bu babahindiye öğüt verecek yerde onunla el ele verip bana karşı çıkıyor? Sizin yerinizde olsam bu herifi hapislerde çürütür, süründürürdüm. Sonra, ne diye kızıyorsunuz bana? Özür diledik ya işte! Benden daha ne istiyorsunuz? Anlamıyorum, doğrusu... Baylar, tanığım olun, ben özür diledim, bir daha da herhangi bir ahmaktan özür dileyecek değilim.

Osip öfkeden kısılan bir sesle;

—Ahmak sizsiniz! diyerek göğsünü yumrukladı.

—Ben mi ahmağım? Ben ha? Üstelik bunu bana sen söylüyorsun?

Böyle derken Gradusov pancar gibi kızardı, titremeye başladı.

—Ne cüretle bunu bana söyleyebiliyorsun? Öyleyse al sana! Bu tokat yetmez, bir de seni mahkemeye vereyim de gör gününü! Hakaret etmenin ne demek olduğunu anlatacağım sana! Baylar, hepiniz tanığım olun! Bay komiser, neye orada durmuş, bakıyorsunuz? Bu adam bana hakaret etti, işitmediniz mi? Aylık almayı biliyorsunuz da düzeni sağlamaya gelince niçin susuyorsunuz? Mahkeme denen şey herkes için vardır, bunu iyi bilmiş olun!

Komiser, Gradusov'un yanına gitti, ama iş bununla kalmayıp büyüdükçe büyüdü.

Bir hafta sonra Gradusov sulh yargıcının karşısında oturuyor; Derevyaşkin'den başka bir de avukata, polis komiserine hakaretten yargılanıyordu. Başlangıçta kendisinin davacı mı, yoksa sanık mı olduğunu dahi anlamış değildi, ancak yargıç suçlarından dolayı «toplam» iki ay hapsine karar verince aklı başına gelerek acı acı güldü;

—Tuhaf şey! dedi. Hem hakaret görüyoruz, bu yetmiyormuş gibi bir de hapse atılıyoruz! Bay yargıç, yargılama yasalara göre yapılmalı, aklınıza estiği gibi değil! Toprağı bol olası anneniz Varvara Vasilyevna olsa, bu Osip gibilerine bir güzel sopa çektirirdi. Siz ona arka çıkıyorsunuz. Böyle mendeburları haklı çıkarırsanız sonunda ne olur? Başkaları da aynı şeyi yaparlar... Bu durumda hakkımızı aramak için kime başvuracağız?

—Hüküm iki hafta içinde temyiz edilebilir... Gereksiz yere konuşmamanızı rica ederim. Gidebilirsiniz.

Gradusov anlamlı anlamlı göz kırptı.

—Bunu anlamayacak ne var? Bu zamanda yalnızca aylıkla geçinmek kolay değil. Geçimini kolaylaştırmak istiyorsan suçsuzu suçlu çıkarıp kodese tıkarsın... Hep böyledir. İşin kötüsü, hakkını arayacak başka yer de yoktur...

—Ne dediniz?

—Hiç! Sözün gelişi öyle söylüyorum. Yani ne siz söyleyin, ne de ben anlatayım... Altın zincir bileğinizde diye sizi yargılayacak mahkeme yok mu sanıyorsunuz? Hiç merak etmeyin, sizin de boyunuzun ölçüsünü alırlar!

Hemen «yargıca hakaretten» dava açıldı, ama piskopas işe karışarak dava dosyası hasıraltı edildi.

Hakkında verilen hükmü yargıtaya gönderen Gradusov kendisinin aklanacağından, Osip'in ise hapse gireceğinden tümüyle emindi. Yargıtayda onu dinledikleri sırada gene aynı kanıdaydı. Yargıçların karşısında dikilirken çenesini tuttu, gereksiz şeyler söylemekten kaçındı. Ama yargıçlar kurulu başkanı ona oturmasını söylediğinde birden alınarak;

—Koro şefinin kendi şarkıcısıyla yan yana oturduğu nerede görülmüş? diye söylendi.

Yargıçlar kurulu sulh mahkemesinin kararını onaylayınca Gradusov gözlerini kısarak homurdanmaya başladı:

—Ne? Ne buyurdunuz, efendim? Bundan bir şey anlamadım! Siz neden söz ediyorsunuz?

—Yargıtay, sulh mahkemesi yargıcının hükmüne uymuştur. Karardan memnun değilseniz senatoya başvurabilirsiniz.

—Ya, demek öyle! Bu çabuk, hem de adalete uygun kararınızdan dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım! Elbette tek aylıkla geçinmek zordur. Beni bağışlayınız, ama rüşvet yemeyen mahkemeyi de buluruz biz!

Gradusov'un yargıtayda söylediklerinin hepsini burada anlatacak değilim. Şimdi de «yargıtaya hakaret»ten dolayı yargılanacak. Yakınları suçun onda olduğunu söylediklerinde Gradusov dinlemek bile istemiyor. Suçsuzluğunu üstelemekle kalmayıp, yolsuzlukları ortaya çıkarmasından ötürü er-geç kendisine teşekkür edileceğine inanıyor.

Onun bu inadı karşısında katedralin başpapazı elini umutsuzca sallayarak;

—Bu budalanın yola geleceği yok! diyor. Anlamıyor, kafası almıyor!

GEREKLİ ÖNLEMLER

Bölge cezaevi gardiyanının, haritaya mikroskopla bakılsa görülemeyeceğini söylediği N kasabası öğleüstü güneşinin güçlü ışıklarıyla aydınlanmış. Ortalık sessiz mi sessiz, çıt yok... Belediye doktoru, polis komiseri, ticaret odası temsilcisi ve iki belediye meclis üyesinden oluşan beş kişilik sağlık denetleme kurulu belediyeden çıkıp çarşıya doğru ağır ağır ilerliyor. Birkaç polis de saygıyla kalabalığın arkasından yürüyorlar. Denetleme kurulunun yolu cehenneme giden yol gibi iyi niyetlerle döşeli. Kurul üyeleri ellerini kollarını sallayarak, öfkeyle esnafın pisliğinden, kolera tehlikesinden, pis kokulardan, alınacak önlemlerden konuşuyorlar. Söylenenler öylesine akıllıca şeyler ki, en önde giden polis komiseri bir ara heyecanlanıyor, arkadakilere dönerek;

—İşte baylar, böyle sık sık toplanıp sorunlarımızı tartışsak ne iyi olurdu! diyor. İnsan kendini toplumun içinde hissedip bundan hoşnut kalıyor. Oysa biz ağız kavgasından başka ne yapıyoruz? Vallahi öyle!

Ticaret odası temsilcisi doktora dönerek, kurbanını seçen cellat tavrıyla;

—Acaba hangisinden başlasak, Anikita Nikolayeviç? diye soruyor. Oşeynikov'un[1] dükkânından başlayalım mı? Bir kere o herif madrabazın biri, ikincisi, artık kuyruğunu kıstırmanın zamanı geldi. Geçenlerde bizimkiler ondan bulgur almışlar, içinden, bağışlayın, sıçan pisliği çıktı. Karım yemeği ağzını bile sürmedi.

---

1 *Tasmalıgil.* (Ç.N.)

Doktor umursamazca;

—Eh, ne yapalım? Varsın Oşeynikov olsun, diyor.

Denetleme kurulu üyeleri kapısında «Çay, Şeker, Kahve, Her Türlü Dışalım Malları Mağazası A.M. Oşeynikov» tabelası asılı dükkâna giriyorlar ve lafı fazla uzatmadan denetlemeye başlıyorlar.

Doktor, Kazan sabunlarının düzgünce istif edildiği piramit biçimindeki yığına bakarak;

—Hımm! Sabun kalıplarından yapılmış Babil kulesine diyecek yok! Güzel bir buluş, doğrusu! diyor. E-e-e, bu nedir, bakar mısınız, baylar! Demyan Gavriloviç aynı bıçağı hem sabun, hem de ekmek kesmekte kullanıyor olmalı.

Bakkal renk vermeden;

—Bundan kolera salgını çıkmaz, Anikita Nikolayiç, diyor.

—Orası öyle ama hoş değil. Ekmeği de biz senden alıyoruz.

—Merak etmeyin, beyefendi, kibar müşterilerimiz için ayrı bıçak bulunduruyoruz. Öyle şey olur mu?

Polis komiseri miyop gözlerini kısıp jambonlara bakıyor, uzun süre tırnakladıktan sonra kokluyor, bir de fiske atarak soruyor:

—Sakın, senin bu jambonlarda striknin bulunmasın?

—O da nasıl şey? İnsaf edin! Bu dediğiniz, olacak iş mi?

Komiser bozuluyor, jambonların yanından uzaklaşıp «Osmolov ve Ortağı» toptancı mağazasının gönderdiği fiyat listesini incelemeye koyuluyor. O sırada ticaret odası temsilcisi elini bulgur fıçısına daldırıyor, daldırır daldırmaz eli kadife yumuşaklığında bir şeye değiyor. Fıçının içine bakınca yüzünde bir çeşit sevecenlik belirtisi canlanıyor.

—A, canlarım benim! Pisi, pisi, pisi! Şu yavrucaklara bakın! Bulgurun üzerine yatmışlar da başlarını uzatıyorlar. Keyiflerine de diyecek yok, doğrusu... Bu yavrulardan birini bana göndersen e, Demyan Gavrilıç!

—Hay hay, efendim! Buyurun baylar, burada mezeler var, bakmak isterseniz... Sardalyeler, kaşar peyniri... Bu da, gördüğünüz gibi, isli mersin balığı. Mersin balığını cumartesi günü getirttik, nefistir. Mişka, bıçağı ver, bakayım!

Denetleme kurulu üyeleri kurutulmuş balıktan kesilen parçaları koklayıp tadına bakıyorlar.

Bakkal kendi kendine söylenir gibi;

—Fırsat bulmuşken bir de ben tadayım, diyor. Şurada bir yerde şişe duruyordu. Balıkla birlikte birer kadeh içmek iyi gider. O zaman balığın lezzeti daha bir artıyor. Mişka, şişeyi getir!

Mişka avurtlarını şişirip gözlerini belerterek şişenin mantarını açıyor, hoş seslerle çalkalanan votkayı tezgâhın üstüne koyuyor.

Biraz durakladıktan sonra komiser ensesini kaşıyor.

—Aç karnına içmek... bilmem ki... Ama birer kadehten bir şey çıkmaz. Elini biraz çabuk tut, Demyan Gavrilıç. Senin votkanla kaybedecek vaktimiz yok.

Aradan çeyrek saat geçiyor, ancak o zaman denetleme kurulu üyeleri dudaklarını silip kibrit çöpüyle dişlerini kurcalayarak Golorıbenko'nun[1] dükkânının yolunu tutuyorlar. Ama, terslik bu ya, dükkândan içeri girmenin olanağı yok. Beş babayiğit delikanlı koca bir yağ varilini dükkândan dışarı yuvarlamak için uğraşıp duruyorlar. Beşinin de yüzleri kızarmış, kan ter içinde kalmışlar...

—Sağa döndür!.. Ucundan tut!.. Çek, çek! Altına takoz koy! Tüh, kör şeytan! Oradan çekilin, beyim, ayağınız ezilecek!

Varil kapıya gelip dayanıyor, bir daha da yerinden kımıldamıyor... Beş babayiğit varilin üstüne abanıp avazları çıktığı kadar ıkınarak varili dışarı itmeye çalışıyorlar. Uzun uğraşmalar, oflayıp puflamalar sonunda varil yerinden kıpırdıyor, ancak, ne şaşılacak iş ki, yerinden biraz oynayan varil bütün

1 Çıplak balıkoğlu.

doğa yasalarına aykırı olarak gerisin geriye yuvarlanıp kapının grişini kapatıyor. Oflayıp puflamalar yeniden başlıyor.

Komiser;

—Tüh! diyerek yere tükürüyor. Hadi, gelin, Şibukin'in dükkânına gidelim! Bu iblisler akşama değin puflayacaklar.

Sağlık denetleme kurulu üyeleri Şibukin'in dükkânını kapalı buluyorlar ve birbirlerinin yüzüne şaşkın şaşkın bakıyorlar.

—Burası biraz önce açık değil miydi, yahu? Oşeynikov'un dükkânına girdiğimiz sırada Şibukin kapıda durmuş, çaydanlık çalkalıyordu.

Dükkânın kapalı kapısının önünde duran dilenciye soruyorlar:

—Söyler misin, bakkal nereye gitti?

Dilenci kısık bir sesle;

—Allah rızası için bir sadaka! diye yalvarıyor. Zavallı kör için gönlünüzden ne koparsa, baylar! Allah rızası için...

Denetleme kurulu üyeleri ellerini sallayıp ileri doğru yürüyorlar. Geride kalan yalnız komiserdir. Komiser Pliunin[2] dilenciye bir kapik uzatıyor, sonra bir şeylerden ürkmüşçesine istavroz çıkararak çabuk çabuk arkadaşlarının arkasından seğirtiyor.

Aradan iki saat geçmeden kurul üyelerinin geriye döndüğünü görüyoruz. Çok yorgun, bitkin bir görünüşleri vardır. Denetleme boşa geçmemiştir: Arkada yürüyen polislerden biri çürük elma dolu bir kalburu utku kazanmışların tavrıyla taşımaktadır.

Komiser, yanından geçtikleri «Ren Şarap ve Votka Mahzeni» tabelasına yan yan bakarak;

—Şimdi bunca gurur verici çalışmadan sonra bir şeyler içmek hakkımızdır, diyor. Biraz dinlenip kendimize gelelim.

---

2 Tükürenoğlu. (Ç.N.)

—Evet, iyi olur. Hadi, buyurun, içeri girelim!

Sağlık denetleme kurulu üyeleri mahzene inerek çarpık bacaklı, yuvarlak bir masanın çevresine oturuyorlar. Komiser tezgâhtara işaret ediyor, masaya bir şişe geliyor hemen.

Ticaret odası temsilcisi bir kadeh içip yüzünü buruşturarak;

—Meze yok mu? diyor. Hıyar turşusu bari getirselerdi. Ama neyse...

Kalbur tutan polis memuruna dönüyor, çürük elmalar arasından en düzgününü seçip bunu meze yerine yiyor.

Komiser epeyce şaşırmış görünerek;

—Vay! diyor. Burada fazla çürük olmayanlar da varmış. Getir, bakayım, bir tane de ben seçeyim! Kalburu şuraya koyalım. Sağlamlarını seçer, temizleriz, kalanları da çöpe atarız. Anikita Nikolayeviç, kadehinizi doldurun! Ah, sık sık böyle sağlık denetimi yapıp kasabanın sorunlarını konuşsak! Her şeye kolayca çözüm yolu bulurduk. Hepimiz şu ücra köşeye tıkılmışız; ne dernek, ne kulüp biliyoruz, uygar insan yüzü gördüğümüz yok. Avustralya'dayız sanki. Kadehleri doldurun, baylar! Doktor, işte elmanız! Sizin için kendi elimle temizledim!

Dışarda bekleyen polis memuru arkadaşlarıyla birlikte mahzenden çıkan komisere;

—Komiserim, kalburu nereye götüreyim? diye soruyor.

—Ka-ka...kalbur mu? Ne kalburu? Ha, a-anladım... Elmalarla birlikte atın gitsin! Çünkü mikrop yuvası!

—Ama siz o elmalardan yemiştiniz.

—Olsun, olsun, zararı yok. Bana bak, oğlum! Sen bizim eve git, benim hanıma, Marya Mihaylovna'ya şöyle de... Gecikeceğim için kusura bakmasın... Ben bir saat kadar... Pliunin'e uyumaya gideceğim. Anlıyorsun, değil mi? Marfa'nın, uyku tanrıçası Morfey'in koynuna! Anlaşıldı mı? *Sprechen Sie Deutsch,* İvan Andreyiç?

Komiser böyle dedikten sonra gözlerini havaya dikti, üzüntüyle başını salladı, kendi kendine şöyle söylendi:

—Işte bizim yaşamımız hep böyle geçer!

BRİÇ OYUNU

Berbat bir eylül gecesi geç saatlerde Andrey Stepanoviç Peresolin[1] tiyatrodan çıkmış, evine gidiyordu. O anda kafası, tiyatrolarda ahlak konularını işleyen oyunlar sergilense, bunun topluma daha yararlı olacağı düşünceleriyle doluydu. Çalıştığı devlet dairesinin önünden geçerken bu güzel düşünceleri bir kenara itti ve ozanlar ile gemi kaptanlarının sevdiği bir deyimle, dümenini elinde tuttuğu dairenin pencerelerine dikkatle baktı. Nöbetçi memur odasının iki penceresi şıkır şıkır ışıklar içindeydi.

Peresolin, «Bu saate değin hesap işlerini bitirememişler mi daha? Tanrı bilir, dört salak oturmuşlar, uğraşıp duruyorlardır. Geceleri bile uyumalarını engellediğimi düşünmelerini istemem. Gideyim de şunları evlerine göndereyim.» diye geçirdi içinden.

—Guri, dur şurada!

Peresolin arabasından inip daireye girdi. Ön kapı kapalıydı, sürgüsü bozuk olan arka kapı ise ardına değin açıktı. Peresolin bu ikincisini kullanıp bir dakika içerisinde nöbetçi odasına vardı. Odanın kapısı aralıktı, başını uzatıp bakınca şu olağanüstü durumla karşılaştı: Üstüne saymanlık evrakı yığılı masaya dört memur oturmuşlar, iki lambanın ışığı altında kâğıt oynuyorlardı. Abajurların yeşile boyadığı, dikkat kesilmiş, kıpırtısız yüzleriyle bu dört kişi kralın masallardaki hazine koruyucusuna ya da, Tanrı koruya, kalp para basanlara benziyorlardı... Ancak oynadıkları oyun, göründüklerinden daha

1 Fazla tuzlanmışgil. (Ç.N.)

gizemli bir hava veriyordu onlara. Kullandıkları oyun terimlerinden, oynayış tarzından bunun briç olduğu kesindi; öte yandan oyuncular arasındaki konuşmalara bakılırsa bunun değil briç, kâğıt oyunu olduğu dahi kuşkuluydu. Evet, daha önce işitilmemiş, garip bir oyundu gördüğü şey. Peresolin, dairesinin memurlarını tanımakta gecikmedi. Bunlar, Serafim Zvizdulin, Stepan Kulakeviç, Yeremey Nedoyehov ve İvan Pisulin'di.

Karşısında oturan ortağına öfkeyle bakan Zvizdulin şöyle bağırıyordu:

—Sen ne biçim oyun oynuyorsun? Atılır mı o kâğıt? Elimde Dorofeyev, Şepelev ve karısı, Stiopka Yerlakov var. Ama sen tutup Kofeykin'i atıyorsun! Boşu boşuna iki el kaptırdık! Mankafa, niçin Pogankin'le başlamadın?

Ortağı çemkirdi:

—Dediğin gibi oynasam ne kazanacaktık? İvan Pisulin'in elinde Peresolin'in bulunduğunu bilmiyor musun?

Peresolin şaşkınlıkla omuz silkti: «Benim adımı niçin kullandılar acaba?»

Pisulin yeniden kâğıt dağıttı, aynı garip konuşmalar gene başladı:

—Bir Merkez Bankası...

—İki Hazine Müsteşarlığı...

—İki kozsuz...

—İki kozsuz mu dedin? Öyleyse benden üç İl Genel Meclisi! Battı balık yan gider! Demin Ulusal Eğitim Bakanlığı'ndan üç batmıştın, şimdi de ben üç İl Genel Meclisi'nden batayım! Canı cehenneme!

—Benim konuşmam daha bitmedi. Ulusal Eğitim Bakanlığı'ndan şlem!

Peresolin;

—Bir şey anlamıyorum! diye mırıldandı kendi kendine.

—Ben Genel Müdürle başlıyorum... İvan, sen de ufak bir Ulak ya da Yazıcı ver gitsin!

—Ne atarsanız atın Peresolin'le alırız biz onu.

—Sizin Peresolin'iniz sökmez! Elimde Rıbnikov var. Üç batıyorsunuz! Göster şu Bayan Peresolin'e! Onun da gözünün yaşına bakma!

Peresolin, «Karımı da karıştırmışlar işin içine. Anlamıyorum bir türlü.» diye düşündü.

Bilinmezlik içinde daha fazla kalamayacağını anlayan Peresolin kapıyı açıp nöbetçi odasına daldı. Eğer boynuzlu, kuyruklu bir şeytan o anda karşılarına dikilse memurlar amirlerini gördükleri anda şaşırdıkları kadar korkudan donup kalmazlar; ya da bir yıl önce ölen eski daire başkanları mezarından doğrulup gece yarısı onlara, «Düşün peşime, kuzularım, sizi cehennem zebanilerinin yanına götüreceğim!» dese tıpış tıpış peşine düşerler, gene de Peresolin'i gördükleri anki gibi sararıp solmazlardı. Korkudan Nedoyehov'un burnundan kan geldi, Kulakeviç'in ise sağ kulağında davullar çalınıp kravatı kendiliğinden çözüldü. Dördü birden ellerindeki kâğıtları masanın üstüne atarak süklüm püklüm ayağa kalktılar, ne yapacaklarını bilemedikleri için gözlerini döşemeye diktiler. Nöbetçi odasına bir ölü sessizliği çöktü.

Peresolin;

—Aman ne güzel hesap çıkarıyorsunuz! diye başladı. Saymanlığın hesaplarıyla uğraşmayı bu denli sevmenizin nedenini şimdi anlıyorum... E-e-e, burada ne işler çevirdiğinizi açıklayacak mısınız bana?

Zvizdulin ezile büzüle;

—Çalışmaya bir dakika ara vermiştik de, beyefendi. Kâğıtlara bakarak biraz dinleniyorduk, dedi.

Peresolin omzunu silkti, masaya yaklaştı. Orada, iç yüzlerine çeşitli resimler yapıştırılmış bir sürü oyun kâğıdı gördü. Fotoğraflara biraz daha dikkatle bakınca kendininkini, karısınınkini, dairede çalışan astlarını, başka bakanlıklardaki arkadaşlarını tanıdı.

—Nedir bu saçmalık? Bunlarla nasıl oynuyorsunuz?

—Bu oyunu biz uydurmadık, beyefendi, Tanrı korusun! Başkaları oynarken gördük.

—Zvizdulin, bunu sen açıkla, bakalım! Nasıl oynuyorsunuz? Her şeyi gördüm, işittim, beni Rıbnikov'la aldığınızı biliyorum... Hadi, ne çekiniyorsun? Seni yiyecek değilim ya, anlat!

Zvizdulin ıkındı, sıkındı; daire amiri sabırsızlıktan yüzü sararmaya başlayıp sonunda zıvanadan çıkacak dereceye varınca anlatmaya razı oldu. Kâğıtları masadan topladı, kardı, dağıttı, açıklamaya başladı:

—Beyefendi, gördüğünüz resimler bilinen oyun kâğıtlarıyla eş değerdedir. Destedeki 52 kart sayısı kadar resim vardır ve bunlar aynı oyun kâğıtları gibi dört kümeye ayrılır. Merkez Bankası memurları kupa, İl Genel Meclisi memurları sinek, Ulusal Eğitim Bakanlığı çalışanları karo, Hazine Müsteşarlığı çalışanları ise maça sayılmaktadır. Her kümeden müsteşarları as, genel müdürleri papaz, en üst barem derecesindeki amirlerin eşlerini kız, üçüncü barem derecesindeki üstlerimizi vale sayıyoruz. Dördüncü derece memurlar onlu değerindedir, böylece sıralanıp gidiyor... Bir örnek verirsek, on birinci derecede olduğum için benim resmim üçlü sayılıyor.

—Bak sen şu işe! Bu duruma göre ben as mı oluyorum?

—Evet, beyefendi, sinek ası, hanımefendileri de sinek kızı...

—Hımm! Çok ilginç, doğrusu! Hadi, biraz oynayalım da nasıl olduğunu görelim...

Peresolin paltosunu çıkardı, ikircikli bir gülümsemeyle masanın başına oturdu, onun buyruğu üzerine memurlar da oturdular. Böylece oyun başladı.

Saat sabahın yedisi olup da odacı Nazar nöbetçi odasını temizlemeye geldiğinde şaşırıp kaldı. Elinde fırçayla içeri girince karşılaştığı görüntüyü, içmekten zom olup her şeyi

unuttuğu zamanlarda bile anlata anlata bitiremiyor. Uykusuzluktan yüzünün rengi kaçmış, saçı-başı dağılmış Peresolin, Nedoyehov'un karşısında ayakta dikiliyor, adamın düğmesini çekerek şöyla diyordu:

—Elimde Peresolin bulunduğunu bildiğin halde oyuna Şepelov'la başlayamazsın! Zvizdulin'de Rıbnikov ile karısı, üç lise öğretmeni, bir de benim eşim vardı. Kulakeviç'in elinde ise Merkez Bankası çalışanları ile İl Genel Meclisi'nden üç küçük memur bulunduğunu anlamıştın. Bu durumda Krışkin'le başlamalıydın! Sen onların Hazine Müsteşarlığı ile oyun açmalarına ne bakıyorsun? İkisi de anasının gözüdür!

—Beyefendi, onların elinde dördüncü dereceden memur vardır diye beşinci dereceden memurumu sürdüm önce.

—Ah, iki gözüm, böyle düşünmen yanlıştı, seninkisi oyun değil! Ancak ayakkabı tamircileri senin gibi oynarlar! Biraz kafanı çalıştırsan a? Kulakeviç, İl Genel Meclisi'nden altıncı barem derecesini atınca sen İvan İvanoviç Grenlandski'yi bastıracaktın. Çünkü onun elinde Natalya Dmirtriyevna ile Yegor Yegoroviç'in bulunduğunu biliyordun. Bir çuval inciri bok ettin! Bak, şimdi nasıl yapılması gerektiğini sana göstereceğim! Beyler, bir el daha oynuyoruz!

Şaşkınlıktan apışıp kalan Nazar'ı nöbetçi odasından çıkardılar, yeniden oyun masasına oturdular.

GÖMÜTLÜKTE (mezarlıkta)

"Hani nerde onun gammazlığı,
iftiracılığı, rüşvetçiliği,
aldatmacaları?.. »
Hamlet

—Baylar, rüzgâr çıktı, hava da yavaş yavaş kararıyor. Ne dersiniz, artık evlerimize gitsek mi?

Rüzgâr yaşlı kayınların sararmış yapraklarını şöyle bir hışırdattı, yapraklardan üzerimize iri damlalar saçıldı. Arkadaşlardan biri ayağı kayıp tam düşmek üzereydi ki, gömütlerden (mezarlardan) birinin başında dikili, kararmış haça tutunarak düşmekten kurtuldu.

Arkadaşımız haçın altındaki taşta yazılı yazıyı;

—«Beşinci barem derecesinden devlet memuru, nişan sahibi Yegor Griaznorukov[1]» diye okudu bize. Ben bu adı tanıyordum... Karısını çok severdi, Stanislav nişanı almıştı. Adam oburun biriydi, midesi taş yese eritirdi. Aslında ölüm hiç onun harcı değildi, yaşamak herkesten çok onun hakkı sayılmalıydı. Anlaşılan, ölüm bir fırsatını kolluyormuş. Adamcağız düpedüz merakının kurbanı oldu. Bir gün kapı arkasından gizli gizli birini dinlerken kapı ansızın açılınca başına öyle hızlı çarpmış ki, beyin sarsıntısı geçirdi (beyni de varmış demek ki) ve o yüzden öldü. Bu taşın altında ömür boyu şiirden, gömüt taşı yazıtlarından nefret etmiş bir adam yatıyor. Şu yaşamın cilvesine bakın ki, adamın gömüt taşı baştan başa şiirle dolu... Nedir o, bir gelen mi var yoksa?

---

1 Kirli elgil. (Ç.N.)

Paltosu iyice yıpranmış, tıraşlı yüzü mosmor bir adam bize doğru yaklaştı. Koltuğunun altında bir içki şişesi vardı. Cebinde bir sucuk parçası gözüküyordu. Adam kısık bir sesle;

—Tiyatro oyuncusu Muşkin'in gömütü nerede, biliyor musunuz? diye sordu.

İki yıl önce ölen Muşkin'in gömütünü aramaya koyulduk. Merak ettiğimiz için de sorduk:

—Siz de memur musunuz?

—Hayır, onun gibi tiyatro oyuncusuyum. Doğru, şimdi aktörleri piskoposluk memurlarından ayırt etmek zor. Sormanızın nedenini anlıyorum. Ama bu benzerlik memurların hoşuna gider mi, orasını bilmem...

Aktör Muşkin'in gömüt taşını bulmak kolay olmadı. Taş iyice toprağa saplanmış, üzeri yaban otlarıyla örtüldüğü için gömüte benzer bir yer kalmamıştı. Taşın tepesine diktikleri, yeşil yosunların kapladığı en ucuz cinsten haç ise eski mi eski, kirli, hüzün verici, hastalıklı bir görünüm almıştı.

Yosunların altından, «...unutul... dostumuz Muşkin...» diye belli belirsiz bir yazı okunuyordu.

Yerlere kadar eğilerek dostuna saygılarını sunan, bu sırada alnı ve şapkası toprağa değen ayyaş aktör;

—Tiyatrodaki oyuncular, rahmetlinin gazeteci arkadaşları güzel bir taş diktirmek üzere para toplamıştık ama sonra parayı içkiye yatırmışlar, dedi.

—Nasıl yani?

—Basbayağı... Paralar toplanıyor, gazetelerde ölüm duyuruları yayımlanıyor, sonra o parayı içip bitiriyorlar. Onları suçlamak için söylemiyorum. Hepsine afiyet şeker olsun, ölen arkadaşımıza de Tanrı huzurlar versin...

—Içkinin afiyet olacak nesi var? Arkadaşınıza Tanrı'dan huzur dileyeceğinize baş ucuna güzel bir taş diktirip anısını sonsuza dek yaşatsaydınız daha iyi olmaz mıydı?

—Doğru söylüyorsunuz. Ünlü bir oyuncuydu Muşkin,

tabutunu en azından on çelenk izledi. Ama şimdi unutulup gitti. En başta sevenleri unuttular, ondan kötülük görenler ise hâlâ adını anarlar... Örneğin ben onu yaşadığım sürece unutmayacağım, çünkü ondan kötülükten başka bir şey görmedim. Kendisini bitim kadar sevmezdim.

—Ne gibi bir kötülük yaptı size?

—Daha ne yapsın ki?

Aktör böyle diyerek içini çekti, unutulmayan bir kırgınlığın gölgesi yüzüne düştü.

—Bütün belalar, bütün kötülükler onun yüzünden geldi başıma. Gene de toprağı bol olsun... Sahnelerde onu dinleye dinleye, sürekli onu izleyerek aktörlüğü kendime meslek olarak seçtim. Sanatıyla beni baba evinden ayarttı, sanatçılık çoşkusu aşılayarak baştan çıkardı, çok şey vaat etti ama göz yaşlarından, acıdan başka bir şey vermedi... Tiyatro oyuncusunun payına acıdan başka ne düşer ki zaten? Gençliğimi, sağlığımı, insana benzer yönlerimi hep bu yüzden yitirdim. Cebimde metelik yok, kunduramın ökçesi çarpılmış, leke içindeki pantolonum liyme liyme, suratım köpek kemirmiş gibi... Kafamın içi ise karmakarışık, belli bir düzeni yok. Bir zamanlar Tanrı'ya inanırdım, şimdi o da kalmadı. Oyunculuğa yeteneğim olsaydı bari! Ne gezer? Pisi pisine harcadık kendimizi... Saygıdeğer beyler, çok üşüyorum... Buyurun, hepimize yeter... İstemez misiniz? Brrr! Arkadaşımın anısına içelim. Dediğim gibi, onu bitim kadar sevmezdim, üstelik göçüp gitti bu dünyadan, gene de ondan başka yakınım yok. Onunla son kez görüşmek üzere geldim... Doktorlar içkicilikten yakında öleceğimi söylüyorlar, o nedenle vedalaşayım istedim. İnsan düşmanını bile bağışlamalı.

Ölen meslektaşı Muşkin'le söyleşisini sürdürsün diye tiyatro oyuncusunu orada bırakıp yürüdük. İnce bir yağmur çiselemeye başlamıştı.

Mıcır döşeli geniş yola saptığımızda karşımıza bir cenaze

alayı çıktı. Beyaz kuşaklar takmış dört taşıyıcı, sarı sarı yaprakların yapıştığı çamurlu çizmeleriyle kahverengi bir tabut taşıyorlardı. Ortalık iyice karardığı için, ölüyü bir an önce yerine yetiştirmek telaşı içinde ikide birde tökezliyorlar, bu sırada tabut iki yana yalpalıyordu...

Arkadaşlardan biri;

—İki saattir buradayız, üçüncü ölüyü kaldırıyorlar... Haydi, doğru evlerimize, baylar! dedi.

MASKE

Yardımseverler derneğince X kulübünde bir maskeli balo ya da kasabanın genç kızlarının deyimiyle «eşler balosu» düzenlenmişti.

Saat gecenin 12'siydi. Dans etmeyen, yüzlerine maske takmamış birkaç aydın (beş kişiydiler) okuma odasındaki büyük masanın çevresinde oturmuşlar; burunlarını, sakallarını gazetelerin arkasında saklayarak okuyorlar, kimisi de hafiften kestiriyordu. Başkent gazetelerinden birinin muhabiri olan liberal görüşlü bir bayın deyişine göre aydınlar burada «düşünce üretiyorlardı».

Büyük salondan «vyuşka» adlı kadrilin ezgileri geliyordu. Garsonlar ayaklarını gümbür gümbür döşemelere vurarak, ellerindeki tabakları şıngırdatarak kapının önünden gelip geçiyorlardı durmadan. Okuma odasındaysa çıt yoktu.

Kapalı bir yerden çıktığı belli, pes perdeden, kısık bir sesin;

—Gelin, burası çok rahattır. En iyisi burada oturmak, dediği duyuldu.

Ardından kapı açıldı, içeriye geniş omuzlu, sağlam yapılı bir adam girdi. Sırtında arabacı giysisi, başında tavus tüyü takılmış bir şapka, yüzünde maske vardı. Onun arkasından maskeli iki bayan, eli tepsili bir garson daha girdiler. Tepsiye iri karınlı bir likör sürahisi, üç şişe kırmızı şarap, birkaç da bardak konmuştu.

Önden giren erkek;

—Görüyorsunuz, içerisi daha serin, dedi. Oğlum, tepsiyi

masaya bırak! Bayanlar, lütfen oturun... *Je vou prie a la trimontran!* Okuyan baylar, bize biraz yer açar mısınız? Şimdi, bunun sırası değil...

Böyle dedikten sonra ayakta şöyle bir sallandı, eliyle masadaki dergileri yere süpürdü.

—Tepsiyi işte şuraya koy! Baylar, biraz geriye çekilin lütfen! Gazeteyle, siyasetle uğraşmanın tam zamanını bulmuşsunuz. Hadi, bırakın okumayı!

Aydınlardan biri gözlüğünün üstünden maskeli adama baktı.

—Biraz yavaş konuşmanızı rica ederim. Burası içki salonu değil, okuma odasıdır. Böyle bir yerde içki içemezsiniz!

—Neden içemez mişiz? Masa mı sallanıyor yoksa, tavan mı çökecek?.. Tuhaf, değil mi? Hadi artık, bizim fazla vaktimiz yok, baylar, okumayı bırakın! Okuyacağınız kadar okumuşsunuz, tamam artık! Yeterince bilgilendiğiniz anlaşılıyor, ayrıca fazla okursanız gözleriniz bozulur. Daha da önemlisi, ben böyle istiyorum, anlaşıldı mı?

Garson tepsiyi masaya bıraktı, peçeteyi koluna asarak kapının yanında dikildi. Bayanlar bardaklarına kırmızı şarap koyarak içmeye başladılar.

Tavus tüylü adam kendine likör doldururken;

—Şaşılacak şey, yeryüzünde gazeteleri içkiye üstün tutan akıllı insanlar da varmış! dedi. Ancak, anladığıma göre, sayın baylar, sizler içki içecek para bulamadığınız için okumaya düşmüşsünüz. Öyle değil mi? Kah-kah? Şunlara bakın, okumayı seviyorlarmış! Sevsinler sizi... Peki, ne yazıyor bu gazetelerde? Gözlüklü bey, siz söyler misiniz? Hangi gerçekleri öğreniyorsunuz bunlardan? Kah-Kah-kah! Hadi, canım, sen de! Gösteriş yapmayı bırak da şuradan içki al?

Böyle dedikten sonra yerinden kalktı, gözlüklünün elindeki gazeteyi çekip aldı. Beriki kızarıp bozardı, şaşkın şaşkın arkadaşlarına baktı, ötekiler de ona... Sonra öfkeyle;

—Kendinizi unutuyorsunuz, sayın bayım! dedi. Okuma odasını meyhaneye çevirdiğiniz yetmiyormuş gibi şimdi de başkasının elinden gazetesini kapıyorsunuz. Buna izin veremem! Karşınızdakinin kim olduğunu biliyor musunuz? Ben, banka müdürü Jestiakov'um![1]

—Jestiakov da kim oluyor? Vız gelir bana? Gazetenizin de değeri işte şu!

Böyle diyerek gazeteyi paramparça etti.

Jestiakov dondu kaldı.

—Baylar, bu ne biçim iş? Nasıl böyle bir şey yapabilirler? Anlamıyorum!

Maskeli adam;

—A, şuna bakın, öfkelendiler! diyerek güldü. Aman, sizden çok korktum, dizlerimin bağı çözüldü! Hey, beni dinler misiniz? Artık şakayı bırakalım, sizinle çene yarıştıracak değilim! Hanımlarla hoşça vakit geçirmeye geldim, onun için fazla uzatmadan çıkın buradan! Hadi, yolunuz açık olsun! Bay Belebuhin, sen de çek arabanı, yallah!

E, niye öyle suratını ekşittin? «Çık!» dediğime göre çıkacaksın! Hadi, elini çabuk tut! Yoksa, hiç belli olmaz, ense köküne bir tane patlatırım!

Yetimler Bankası veznedarı Belebuhin kızarıp bozardı, şaşkın şaşkın omuz silkti.

—Bu ne biçim iştir, arkadaşlar, vallahi ben bir şey anlamıyorum!.. Saygısızın biri paldır küldür içeri dalıyor, sonra da bize söylemediğini bırakmıyor. Küstah!

Tavus tüylü erkek yumruğunu masaya öyle hızlı vurdu ki, tepsideki bardaklar şangırdadı.

—Ne, küstah mı? Bunu kime söyledin sen? Beni maskeli gördün diye aklına eseni söyleyebilir misin? Seni mıymıntı seni! Madem «Çık!» diyorum defolup gideceksin! Banka müdürü müsün nesin, hemen buradan çek arabanı! Evet, evet,

1 Sertoğlu. (Ç N.)

hepiniz çıkın! Sizin gibi sünepeleri gözüm görmesin! Hadi, yıkılın karşımdan!

Heyecandan gözlüğünün camları bile terleyen Jestiakov;

—Bak, sana göstereceğim! Şimdi görürsün! dedi. Hey, görevliyi çağırın buraya!

Bir dakika sonra yakasında mavi kurdele takılı, dans etmekten bitkin düşmüş, kısa boylu, kızıl saçlı disiplin görevlisi okuma odasına girdi. Durumu görür görmez;

—Lütfen dışarıya çıkın, burada içki içilmez! dedi. Büfe şuradadır!

Maskeli adam bu sefer ona döndü.

—Sen de kim oluyorsun? Sana bir şey soran mı var?

—Bana «sen» diyemezsiniz, önce bunu bilin! Buradan hemen çıkacaksınız!

—Bak, azizim, sana bir dakika süre tanıyorum. Buranın düzen sorumlusu olduğuna göre şu maskaraların koluna gir de onları çıkar. Burada başkalarının bulunması yanımdaki bayanların hoşuna gitmiyor. Hanım arkadaşlarım çok sıkılıyorlar, ben onları doğal durumlarıyla görmek istiyorum.

Jestiakov;

—Anlaşılan, bu avanak kendini ahırda sanıyor! Çağırın buraya Yevsrat Spiridoniç'i! diye bağırdı.

Kulübün her yanından;

—Yevstrat Spiridoniç! Nerede bu Yevstrat Spiridoniç? sesleri duyulmaya başladı.

Yaşlı bir adam olan üniformalı emniyet amiri Yevstrat Spiridoniç olay yerine gelmekte gecikmedi. Ürkütücü gözlerini belertip pomatlı bıyıklarını oynatarak;

—Buradan hemen çıkmanızı rica ediyorum! dedi hırıltılı bir sesle.

Tavus tüylü erkek keyifli bir kahkaha attı.

—Aman, korktum! Vallahi çok korktum! Gözüm çıksın, ödüm patladı! Şunun bıyıklarına bakın, kedi bıyıkları gibi!

Gözlerini de nasıl belertmiş! Kah-kah-kah!

Yevstrat Spiridoniç hırsından titreyerek var gücüyle bağırdı:

—Fazla konuşma! Çık dışarı, bakayım! Yoksa seni yakandan tuttuğum gibi atarım!

Okuma odasında akıl almayacak bir gürültü koptu. Kıpkırmızı kesilen bir suratla, yerinde tepinen Yevstrat Spiridoniç bağırıyor, Jestiakov bağırıyor, Belebuhin bağırıyordu. Aydınların tümü seslerini yükseltmişlerdi, ama hepsininkini maskeli erkeğin boğuk, pes perdeden, gür sesi bastırıyordu. Bu gürültü-patırtı sonucunda dans durdu, taplantı salonundakiler okuma odasına akın ettiler. Yevstrat Spiridoniç işin ciddiyetini göstermek için oradaki bütün polisleri başına topladı, hemen tutanak tutmaya koyuldu.

Maskeli erkek onun tutanak yazdığı kâğıda parmağıyla dürterek;

—Yaz, bakalım, yaz! dedi. Şimdi benim gibi bir zavallının durumu ne olacak? Meğer ne bahtsız bir adammışım! Bu kimsesiz yetimi niçin mahvetmeye çalışıyorsunuz? Kah-kah-kah! E, nasıl! Tutanak hazır mı? Hepiniz imzaladınız mı onu? Hey, şimdi bakın öyleyse!.. Bir... iki... üç!..

Adam yerinden doğruldu, bedenini dikleştirerek yüzündeki maskeyi sıyırıp attı. Açıkta kalan sarhoş yüzünün oradakilerin üzerinde bıraktığı etkiyi bir süre hayran hayran izledikten sonra kendini bir koltuğa bıraktı, içten gelen bir neşeyle kahkayı bastı. Etki gerçekten korkunçtu. Aydınlar sararıp solarak büyük bir şaşkınlık içinde bakıştılar, ikisi enselerini kaşıdı, Yevstrat Spiridoniç bilmeden budalalık yapanların tavrıyla suçlu suçlu öksürdü.

Bütün bu şamatayı koparanın, soylu bir aileden gelme, fabrika sahibi milyoner Piatigorov[1] olduğunu gözleriyle görmüşlerdi. Piatigorov, çıkardığı rezaletler yanında iyilikseverliği

1 Beşdağlı. (Ç.N.)

ile de tanınan, yerel gazetelerin yazdığı gibi, eğitim işlerine gösterdiği ilgi herkesçe bilinen adamdır.

Piatigorov kısa bir suskunluktan sonra;

—E, şimdi bizi yalnız bırakacak mısınız? diye sordu.

Aydınlar ile bütün toplananlar tek sözcük söylemeden, ayak uçlarına basarak, sessizce okuma odasından çıktılar. Piatigorov onların arkasından kapıyı sürgüledi.

Dışarı çıktıklarında Yevstrat Spiridoniç okuma odasına şarap getiren garsonu omuzlarından sarsarak, sesini fazla yükseltmeden;

—Adamın Piatigorov olduğunu bildiğin halde niçin bize söylemedin? dedi.

—Kendisi böyle istedi, efendim!

—Kendisi böyle istemiş! Şu hınzırın söylediğine bak! Seni bir ay kodese tıkarsam görürsün dünyanın kaç bucak olduğunu! Yıkıl karşımdan, dürzü!

Sonra aydınlara döndü.

—Size de ne diyeceğimi bilmiyorum, baylar! Durup dururken bir sürü patırtı çıkardınız. On dakikalığına onu yalnız bıraksanız dünya mı yıkılırdı? Şimdi bütün işleri berbat ettiniz! Of, baylar, baylar! Beni ne duruma soktuğunuzu biliyor musunuz? Böyle şeylerden hiç hoşlanmam!

Aydınlar şaşkın, üzgün, süt dökmüş kediler gibi ortalıkta dolaşıyorlar; uğursuz bir şeyin tepelerinde döndüğü sezgisiyle seslerini yükseltmeye cesaret edemiyorlardı. Adamların karıları, kızları da Piatigorov'u kızdırdıklarını bildikleri için her biri bir köşeye sinmişti. Az sonra sessizce evlerine dağılmaya başladılar.

Piatigorov okuma odasından çıktığında gecenin ikisi olmuştu. Adam öylesine sarhoştu ki, yürürken iki yana yalpalıyordu. Salona varınca çalgıcıların hemen yakınında bir yere oturdu, müzik sesleri arasında uyuklamaya başladı, az sonra da başı acınacak biçimde yana düştü, korkunç bir horultu koyverdi.

Görevliler çalgıcılara işaret ettiler.

—Bırakın, çalmayın! Yegor Niliç uyusun!

Belebuhin milyonerin kulağına eğildi.

—Sizi evinize götürmemi emreder misiniz?

Piatigorov yanağına konan bir sineği üfürüğüyle kovmak istercesine dudaklarını kıpırdattı.

Belebuhin yeniden adamın kulağına eğildi.

—Sizi evinize götüreyim mi? Ya da söyleyeyim, arabanızı hazırlasınlar!

—Ne? Ne dedin? Kimi?... Ne istiyorsun?

—Evinize uğurlayayım sizi? Uykunuz gelmiş de...

—Ha!.. Eve mi? Iyi olur... Gideyim artık. Hadi, götür beni buradan!..

Belebuhin'in yüzü sevinçle parladı, hemen Piatigorov'u yerinden kaldırmaya davrandı. Öteki aydınlar da yardıma koştular, sevinçle gülümseyerek soylu aileden gelme milyoneri koltuklayıp büyük bir dikkatle arabasına bindirdiler.

Jestiakov zengin fabrikatörü arabasına yerleştirirken;

—Bunca insanı tongaya bastırmak için gerçek bir artist olmak gerekir! dedi. Büyük bir yeteneğiniz var! Ben, ne yalan söyleyeyim, başarınıza hayran kaldım, Yegor Nılıç! Hâlâ içimden gülmek geliyor. Kah-kah-kah! Biz de durumu anlayamadık, boş yere bir sürü gürültü kopardık. Kah-kah-kah! Inanır mısınız, tiyatroda bile böylesine gülmemiştim! Gülünç bir duruma düşürdünüz bizi! Bu geceyi ömrüm boyunca unutmayacağım!

Aydınlar Piatigorov'u uğurladıktan sonra daha bir neşelendiler, içleri iyice rahatladı.

Jestiakov kıvançla;

—Giderken bana elini uzattı, dedi. Demek ki, kızmamış... Bu duruma göre başımıza bir şey gelmeyecek.

Yevstrat Spiridoniç de rahat bir soluk aldı.

—Aman öyle olsun! Alçağın, namussuzun biridir, ama ne yaparsınız ki, velinimetimizdir. Adama başka türlü davranamazsın!

ÇIKAR İÇİN EVLİLİK

(İki bölümlük roman)

BİRİNCİ BÖLÜM

Dul Bayan Mımrina'nın Piatisobaçi[1] sokağındaki evinde düğün şöleni düzenlenmişti. Çağrılıların sayısı 23 kişiyse de bunlardan 8'i mide bulantısını ileri sürerek ağızlarına tek lokma koymuyorlar, masa başında pinekleyip duruyorlar. Mumlar, lambalar, bir meyhaneden kiralanan ayağı kırık avize konukların toplandığı odayı öylesine parlak ışıklarla aydınlatıyor ki, yemek yiyenler arasındaki bir telgrafçı kırıtarak gözlerini süzüyor, ikide bir damdan düşercesine bol ışıktan söz ediyor. Elektrik ışığına, genelde elektriğe parlak bir gelecek biçtiği belli, ancak konukların onun sözlerine fazla aldırdıkları yok.

Gelinin vaftiz babası tabağına bön bön bakarak;

—Bana kalırsa elektrik de, elektrik ışığı da dolandırıcılıktan başka bir şey değildir, diyor. Oraya bir kömür parçası sokarak bununla insanların gözünü boyamaya çalışıyorlar. Hayır, azizim, madem evlerimizi aydınlatacaksın, ben senin sahte kömürünü ne yapayım? Bana daha esaslı, daha yanıcı bir şey, ateşin kendisini ver, anlatabiliyor muyum? Uyduruk değil, doğal bir ateş olsun!..

Telgrafçı cakalı bir tavırla ona yanıt veriyor:

—Elektrik bataryasının içinde neler bulunduğunu görmüş olsaydınız başka türlü konuşurdunuz.

—Hayır, görmek bile istemiyorum! Madrabazlık bunların yaptıkları! Saf halkı dolandırıyorlar, kanını emiyorlar... Biz

böyle şeyleri bilenlerdeniz... Bakın, delikanlı, her ne kadar adınızı öğrenmek onuruna erişmiş değilsem de, dolandırıcıları koruyacak yerde hem kendiniz içseniz, hem de başkalarının kadehlerini doldursanız daha iyi ederdiniz.

Uzun boylu, fırça gibi sert saçlı bir genç olan güvey Aplombov kısık, ince sesiyle;

—Babacığım[1], ben de sizinle aynı kanıdayım, diyor. Ama şimdi bilimsel konuları tartışmanın sırası değil. Ben de türlü türlü keşiflerden, bilimsel buluşlardan dem vurabilirim, ama bunun yeri mi burası? Sen ne dersin, *ma chere*?

Yanında oturan geline böyle soruyor.

Yüzünde düşünme erdeminden başka tüm erdemleri bulabileceğiniz gelin Daşenka birden kızarıyor.

—Onlar bilgin olduklarını göstermek istedikleri için hep anlaşılması zor konuları açıyorlar, diyor.

Masanın öbür ucunda oturan, Daşenka'nın annesi içini çekerek telgrafçı gence sitem ediyor:

—Çok şükür, bilgin olmadan da bunca yıl yaşadık! Tanrı'nın yardımıyla üçüncü kızımızı da iyi biriyle evlendiriyoruz. Madem bizler size göre okumuş değiliz, öyleyse ne diye evimize geldiniz? Kendi bilgin dostlarınızın yanına gitseniz e!

Ortalığa bir sessizlik çöküyor. Telgrafçı ne diyeceğini bilmemektedir. Elektrik konusunun böyle garip bir yön alacağını nereden kestirsin? Sofra başındaki sessizliğin düşmanca bir havaya bürünerek konukları ona karşı tavır almaya iteceğini düşünerek kendini savunmaya çalışıyor:

—Tatyana Petrovna, ailenize karşı her zaman saygı duymuşumdur. Demin elektrik konusunu açmışsam, amacım kendimi üstün göstermek değildi. İçkinizi seve seve içerim, büyük zevktir benim için. Darya[2] İvanovna'ya iyi bir kısmet çıkmasını

1 Çocukken vaftizi sırasında yanında bulunup gelinin vaftiz babası olan kişi aynı zamanda güveyin babası da sayılıyor.(Ç.N.)

2 Daşenka'nın büyükler için kullanılan asıl adı. (Ç.N.)

yürekten dilemişimdir her zaman. Bu devirde. Tatyana İvanovna, güvenilir bir erkeğe raslamak zordur. Şimdi herkes evlenme işinde çıkarını gözetiyor, para en başta düşünülen nesne...

Güvey birden sinirlenerek gözlerini kırpıştırmaya başlıyor.

—Ne demek yani? Bana taş mı atıyorsunuz?

Telgrafçı ürküyor biraz.

—Kimseye taş attığım filan yok. Sözüm meclisten dışarı... Öylesine, genel anlamda söyledim. Hemen alınmayın lütfen. Sizin severek evlendiğinizi herkes bilmiyor mu sanıyorsunuz? Zaten aldığınız drahoma nedir ki?

Bu sefer Daşenka'nın annesi güceniyor.

—Yo, hiç de öyle değil! Siz fazla ileri gidiyorsunuz, azizim! Bin rublenin üstüne tam üç tane sabahlık, bir yatak, bütün şu gördüğünüz ev eşyasını veriyoruz. Böyle drahoma veren başka bir aile arayın, bakalım, bulabilecek misiniz?

—Benim ağzımdan bu anlamda bir laf çıkmadı ki! Eşyalarınız gerçekten güzel! Güveyiniz durup dururken alındı da... Dokundurmadığımı belirtmek istemiştim...

Ancak gelinin annesi yatışacak gibi değildi.

—Öyleyse iki anlama çekilecek laflar kullanmayın! Öteden beri annenizi, babanızı tanır, saygı gösteririz; düğüne o nedenle çağırdık sizi. Ama siz abuk sabuk laflar ediyorsunuz.. Madem Yegor Fiodoroviç'in çıkar için evlendiğini biliyordunuz, ne diye daha önce sesinizi çıkarmadınız? Bir yakınımız olarak gelir, «Böyle böyle, çıkarı için evlenmek istiyor.» derdiniz.

Çok üzülen anne bu sefer güveyine dönüp gözlerini kırpıştırarak;

—Sana gelince, iki gözüm, bu yaptığın çok ayıp! diyor. Kızımı besleyip büyüttüm. Gözüm gibi sakınıp bugünlere getirdim yavrucağızımı... Ama sen... sen yalnız çıkarını düşünüyorsun...

Güvey Aplombov masadan kalkıyor, fırça sertliğindeki saçlarını elleriyle tarıyor.

—Siz bu iftiraya inandınız mı? Çok, çok teşekkür ederim! Doğrusu, böyle bir kanıya vardığınız için sizi kutlarım!

Sonra telgrafçı gence dönüyor:

—Beni iyi dinleyin, Bay Blinçikov! Tanıdık biri de olsanız, başkasının evinde rezalet çıkarmanıza göz yumamam! O nedenle buradan defolup gitmenizi rica edeceğim!

—Nasıl yani?

—Basbayağı, defolup gideceksiniz! Sizin de benim gibi namuslu bir adam olmanızı isterdim. Şimdi çıkıp gidin artık!

Arkadaşları güveyi yerine oturtuyorlar.

—Bırak, canım, yeter artık! Bu kadar canını sıkmaya değer mi? Hadi, otur!

—Hayır, buna hakkı olmadığını göstermek istiyorum! Severek evlendiğimi bilsin! E, daha ne oturuyorsunuz? «Çıkıp gidin!» dedik ya size!

Şaşkına dönen telgrafçı genç masadan kalkarken;

—Ben ne yaptım ki? diyor. Şey... bundan bir şey anladımsa... Peki, peki, hemen gidiyorum. Ama önce pike yelek için benden aldığınız üç rubleyi geri verin. Bir kadeh daha içtikten sonra gideceğim. Ama borcunuzu ödeyin önce!

Güvey, arkadaşlarıyla uzun uzadıya fısıldaşıyor. Berikiler ceplerindeki bozuklukları birleştirip üç rubleyi denkleştiriyorlar. Güvey bu parayı telgrafçının önüne fırlatıyor, o da kokartlı resmi şapkasını güçlükle arayıp bulduktan sonra selam veriyor, hızla oradan ayrılıyor. Elektrik üstüne masum bir konuşmanın ne beklenmedik bir sonuç doğurduğunu görün işte! Neyse, yemek bitiyor, gecenin karanlığı iyice çöküyor. Terbiye görmüş yazarınız da düşlem (hayal) gücüne sıkı bir gem vurarak bu arada olup bitenler üzerine koyu bir bilinmezlik perdesi çekiyor.

Pembe parmaklı Tanyeri, Piatisobaçyi sokağında Evlenme

Tanrısı'na bir kez daha raslıyor ve roman yazarına ikinci bölüm için zengin veriler sağlıyor.

İKİNCİ VE SONUNCU BÖLÜM

Bulutlu bir güz sabahı. Henüz saat 8 olmamış, oysa Piatisobaçyi sokağında olağanüstü bir hareketlilik göze çarpıyor. Yaya kaldırımlarda polisler, kapıcılar telaş içerisinde koşturuyorlar; evlerin önlerinde toplanan aşçı kadınların morarmış yüzlerinde büyük bir şaşkınlık okunuyor... Bütün pencereler meraklı insanlarla dolu. Sokağı seyretmek için ortak çamaşır yıkama yerinin penceresinden dışarı uzanmış kadın başları birbirlerini şakaklarıyla, çeneleriyle ezecekler neredeyse...

Bazı sesler duyuluyor şuradan buradan:

—Kar desem, kar değil... Bu nasıl bir şey, analayamadım gitti...

Apartmanların çatılarından aşağıya savrulan kar benzeri beyaz beyaz şeyler her yeri dolduruyor, sağa-sola uçuşuyor... Yaya kaldırımları bu beyaz şeylerle örtülü; sokak fenerleri, evlerin çatıları, kapı önlerindeki sıralar, yoldan gelip geçenlerin omuzları, şapkaları hep beyaz kırpıntılarla kaplanmış...

Çamaşır yıkayan kadınlar aynı yöne doğru koşan kapıcılara soruyorlar:

—Ne var? Ne olmuş, anlatsanız a!

Berikiler yanıt verecekleri yerde ellerini sallayarak koşmalarını sürdürüyorlar. Sonunda kapıcılardan biri geriye dönüyor, kendi kendine bir şeyler söyleyerek ellerini garip garip oynatıyor. Olayı yakından gördüğü, her şeyi bildiği nasıl da belli!

Çamaşırcı kadınlar soruyorlar:

—Ne olmuş, iki gözüm, anlatır mısın!

—Hiç sormayın! Dul Bayan Mımrina vardı ya, hani şu dün

düğün yapıp kızını evlendiren! Güveyini kandırmış. Bir ruble yerine dokuz yüz ruble drahoma vermiş.

—Peki, güvey ne yapmış?

—Deliye dönmüş, ne olacak! Açmış ağzını, yummuş gözünü, kadıncağıza söylemediğini bırakmamış. Daha da öfkesini alamayınca kuş tüyü yatağın kılıfını yırtarak tüyleri pencereden dışarı salmış... Görmüyor musunuz şu uçuşan şeyleri? Sanki kar yağıyor.

O sırada;

—Götürüyorlar! Götürüyorlar! sesleri yükseliyor.

Mımrina'nın evinden bir insan kalabalığı yola koyuluyor. Yüzlerinden üzüntü akan iki polis memuru önde yürümektedir. Onların ardından da triko paltolu, silindir şapkalı güvey Aplombov... Delikanlının yüzünde, «Ben namuslu bir adamım, ama kimsenin beni aldatmasına izin veremem!» diyen bir anlam var. Genç adam ikide birde başını arkaya çevirerek;

—Durun, adalet size benim ne kıratta bir adam olduğumu gösterecek! diye homurdanıyor.

Daha geriden Tatyana Petrovna ile Daşenka yürüyorlar. Kalabalığın sonunda ise elinde defter tutan kapıcı ile bir sürü çocuk göze çarpıyor.

Çamaşır yıkayan kadınlar önlerinden geçtiği sırada Daşenka'ya soruyorlar:

—Niye ağlıyorsun, gelin kız?

Soruyu onun yerine annesi yanıtlıyor:

—Döşeğe acıyor da... Tam on beş okka kuş tüyü koymuştuk, yavrum! Hem de ne tüy! Elimizle tek tek seçmiştik, arasında bir tanecik telek yoktu. Bu geçkin yaşımda bu da mı gelecekti başıma!

Kalabalık köşeyi dönüyor, Piatisobaçyi sokağı eski sessizliğine bürünüyor. Tüyler o günün bitimine değin havada uçuşup duruyorlar...

YAŞAYAN TARİHLER

Valilik danışmanı Şaramıkin'in odası hoş bir loşluğa bürünmüş. Yeşil kalpaklı geniş tunç abajur duvarları, mobilyaları, insanların yüzlerini Umdısı öawgıKskfukrayna gecelerini andıran yeşil bir renge boyuyor... Şöminede sönmeye yüz tutmuş odun ateşi arada bir parlayıverince yüzlere yangın kızıllığı vursa da bu durum odanın renk uyumunu bozmuyor, ressamların deyimiyle «genel hava» değişmiyor.

Memur tarzı favorilerine kır düşmüş, gök gözlü, uysal bakışlı, ileri yaşlarda bir bay olan Şaramıkin, yemeğini yeni yemiş bir adamın gevşekliği içinde şöminenin önündeki koltuğunda oturmaktadır. Yüzünden sevecenlik okunuyor, dudaklarına hüzünlü bir gülümseme yapışmış sanki. Onun biraz ilerisinde, kırk yaşlarında, babayiğit bir adam, vali yardımcısı Lopnev küçük bir kanepede ayaklarını şömineye doğru uzatarak otururken tembel tembel geriniyor. Piyanonun yanında Şaramıkin'in çocukları Nina, Kolya, Nadya, Vanya didişip duruyorlar. Bayan Şaramıkin'in odasının kapı aralığından ürkek bir ışık sızıyor içeriye. Orada, çalışma masasının başında otuz yaşlarında, alımlı, civelek bir kadın olan, Şaramıkin'in karısı, kadınlar derneği başkanı Anna Pavlovna kitap okumakta; burun gözlüğünün arkasında canlı gözleri Fransızca romanın sayfalarında fıldır fıldır dolaşmaktadır. Romanın altında yıpranmış bir kağıt göze çarpmaktadır, bir yıl önceki kadınlar derneği hesap bilançosudur bu.

Yumuşak bakışlarını kütüklerin kızıllığına diken Şaramıkin;

—Eskiden kentimiz daha şanslıydı, dedi. Tanınmış sanatçılardan birini seyretmeden kışı geçirdiğimizi anımsamıyorum. Ayrıca ünlü oyuncuların, şarkıcıların uğrak yeriydi bizim burası. Ya şimdi öyle mi? Birkaç hokkabazdan, sokak şarkıcısından başkasını gördüğümüz yok. Bunlarla mı estetik zevkimizi gidereceğiz? Ormanda yaşar gibiyiz vallahi. Beyefendi, hani bir Italyan ağlatı oyuncusu gelmişti... Adı neydi bakayım? Uzun boylu, esmer bir adamdı. Adı dilimin ucunda. Tamam, Luici Ernesto de Ruciyero!.. Ne büyük bir yetenekti! Söylediği her sözün ardından yer yerinden oynuyordu. Karım Aniutoçka adama az destek vermedi, doğrusu. Tiyatro salonunu o buldu, on temsilin biletlerini o sattı. Bunun karşılığında da adam bizimkine konuşma sanatını, mimikleri öğrettti. Can adamdı, doğrusu! Kentimize gelmesinin üzerinden... yanılmıyorsam... on iki yıl geçti. Evet, tam olarak söyleyebilirim, on yıldan fazla değil. Aniutoçka, bizim Nina kaç yaşında?

Anna Pavlovna odasından seslenir:

—On. Niçin sormuştun?

—Hiç, şekerim. Bir şey için gerekti de... Kentimize uğrayan şarkıcılar birbirinden üstündü. Hani şu *tenore di grazia*[1]yı anımsıyor musunuz? Adı da Prilipçin'di. Sarışın, yakışıklı, sevimli bir adam. Tıpkı Parisliler gibi zarifti davranışları. Hele yüzünün anlatımı ne denli etkileyiciydi! Ya o sesi, beyefendiciğim! Tek kusuru kimi notaları karnından çıkarması, «re»leri baş sesiyle söylemesiydi. Dediklerine bakılırsa Tambirlik'ten ders almış. Kalabalık dinleyici topluluğuna konserler verdiği salonu ona Aniutoçka ile ikimiz bulmuştuk. Bunun karşılığında o da bize günler, geceler boyu şarkı söyledi, Aniutoçka'ya şan dersi verdi. Kentimize gelişi... yanılmıyorsam on iki yıl önceydi, büyük perhize rastlıyordu. Hayır, hayır, daha çok oldu... Bende akıl mı kaldı ki! Aniutoçka, Nadeçka kaçında şimdi!

—On iki.

1 Lirik tenor.

—Evet, on iki... Buna on ay daha eklersek tamı tamına on üç yıl eder. Diyorum ya, kentimizin sanat yaşamı o zamanlar çok daha canlıydı... Hayır dernekleri adına düzenlenen baloları anımsayın bir kere! Ne kadar güzeldi, değil mi? Şarkılar söylenir, piyesler oynanır romanlar okunurdu. Savaştan sonraki günlerdi. Kentimize Türk tutsak subayların getirildiği sıralar Aniutoçka yaralılar adına bir gece düzenlemişti. O toplantı sonunda eline tam bin yüz ruble geçti. Yemin ederim, Türk subayları Aniutoçka'nın söylediği şarkılara bayıldılar; elini biri bırakıyor, öbürü öpüyordu. Keh-keh-keh! Asyalı ama değerbilir bir halk şu Türkler! Gece öylesine başarılı geçti ki, günceme bile düşmüşüm. Bin sekiz yüz yetmiş altıda mı olduydu bu, yoksa yetmiş yedide mi? Durun, Türklerin kentimize geldiği yıl hangisiydi? Aniutoçka, bizim Kolya kaç yaşına bastı?

Esmer yüzlü, kömür gibi kara saçlı, kara gözlü bir yumurcak olan Kolya soruyu kendisi yanıtladı:

—Yedisindeyim, babacığım.

Lopnev içini çekti, Şaramıkin'i desteklercesine;

—Yaşlandık artık, eski enerjimiz kalmadı, dedi. İşte asıl neden bu. Kocadığımızı kabul etmeliyiz, azizim. Yeni girişimciler yok, biz eskiler de yaşlandık. Hani nerede içimizdeki o ateş? Gençlik yıllarında kent halkının can sıkıntısı çekmesine göz yummazdım... O zamanlar Anna Pavlovna'nın sağ koluydum... Hayır dernekleri adına balo mu verilecek, piyango çekilişi mi yapılacak, ya da kentimize gelen bir sanatçıya destek mi olunacak, her şeyi bırakıp işe girişirdim. Hele bir kış öylesine koşturmuş, çabalamıştım ki, yorgunluktan yatağa düştüm. O kışı unutabilir miyim hiç? Yangın felaketi geçirenler için Anna Pavlovna ile el ele verip yazdığımız oyunu anımsıyor musunuz?

—Evet, hangi yıldı hele?

—Aradan fazla geçmedi, canım. Bin sekiz yüz yetmiş

dokuz muydu, neydi? Sanıyorum, seksendi. Söyler misiniz, sizin Vanya kaçında şimdi?

Anna Pavlovna odasından bağırdı:

—Beşinde.

—Demek, şöyle böyle altı yıl olmuş... İşte, azizim, o günler bambaşkaydı. İçimizden güç fışkırırdı. O ateş kalmadı şimdi.

Lopnev ile Şaramıkin derin derin iç çektiler. Şöminede yanan kütükler son kez alazlandı, sonra yavaş yavaş külle kaplandı.

HAMAMDA

I

Beyaz tenli şişman bay, göğsünde bakırdan iri bir haç taşıyan, seyrek sakallı adamı buğular arasından görünce şöyle seslendi:

—Hemşerim, buğuyu biraz açar mısın?

—Efendim, ben hamamcı değilim berberim. Buğu işine biz bakmıyoruz. İsterseniz size bir güzel vantuz çekeyim.

Şişman adam kızarmış uyluklarını şöyle bir sıvazladı.

—Vantuz mu dedin!? Eh, vaktimiz bol, çek bakalım!

Berber avadanlıklarını almak üzere kapıya seğirtti. Aradan beş dakika bile geçmeden şişman zatın göğsüne, sırtına tam on tane şişe yapışmış bulunuyordu. Berber on birincisini koyarken;

—Sizi iyi tanıyorum, efendim, diye söze başladı. Geçen cumartesi gene böyle hamama gelmiştiniz, ben de nasırlarınızı kesmiştim. Berber Mihaylo, anımsadınız mı? O zaman tanıdıklarım arasında evlenecek bir genç kız var mı, diye sormuştunuz.

—Ha, evet... E, uygun birini buldunuz mu?

—Nerede efendim! Oruçlu ağzımla kimsenin günahına girmek istemem ama size gerçeği söylemekten de kendimi alamayacağım. Tanrım günah yazmasın, zamane kızlarının hepsi de kuş beyinli, hepsi de yollarını şaşırmışlar. Eskiden genç kızlar oturaklı, ağırbaşlı, varlıklı, dini bütün, aklı başında adamları ararlardı. Şimdikilerin ise okumuş erkekler dışında kimseyi gözleri gördüğü yok. Serbest meslektenmiş, tüccarmış... alaya alıyorlar hemencecik. Oysa okumuştan okumuşa fark var, değil

mi efendim? Biri en yüksek mevkilere çıkıvermiş, öbürü sıradan yazıcılıkta kalmış, ölüsünü kaldırtacak parası yoktur. Böyleleri az mı sanıyorsunuz? Bizim eve bir telgrafçı gelir, okumuş takımındandır. Adamın aklının ermediği şey yoktur, telgraf çekerken parmaklarını göremezsiniz, gelgelelim hamamda yıkanacak sabun bulamaz. Siz olsanız acımaz mısınız böylelerine?

Üst ranzalardan birinden tok, boğuk bir ses duyulur:

—Yoksul ama namuslu... Bu gibi insanlar gururludur. Öğrenim yoksullukla birleşince bir tür erdem oluşturur. Ama senin aklın erer mi böyle şeylere?

Mihaylo göz ucuyla üst ranzaya baktı. Orada neredeyse bir deri bir kemik kalmış, kaburgaları sayılacak derecede sıska bir adam oturuyor; elindeki süpürgeyi gövdesine vurarak ter atıyordu. Aşağı sarkan uzun saçlarından yüzünü görmek olanaksızdı. Mihaylo gene de adamın öfkeli, kin dolu gözlerinin kendisine dik dik baktığını gördü. Gözüyle işaret ederek;

—İşte onlardan, uzun saçlılardan biri daha, dedi. Bunların akıllarından zoru olmalı, her türlü düşünce geçer kafalarından. Son zamanlarda ne de çok türediler! Teker teker hapse atsan baş edemezsin. Bak şu iskelete, bunlar Hıristiyanca konuşmalardan şeytanın Tanrı'dan korktuğu gibi korkarlar. Tek amaçları okumuşları savunmak. İşte günümüzün kızları böylelerinden hoşlanıyorlar. Şaşılacak şey, değil mi? Geçen güzdü, kilisemizin papazının kızı beni saçını kıvırmam için evlerine çağırmıştı. «Mişel» dedi, –müşterilerim beni Mişel diye bilirler– «bana iyisinden bir kısmet bul. Şöyle yazar takımından olsun.» Kızın şansına, o sıralar elimde tam onun istediği gibi biri vardı. Hem de en iyisinden. Porfiri Yemelyanıç'ın meyhanesine gider, herkesi gazetede hakkında yazı yazmakla korkuturdu. Meyhaneci, içtiği votkanın parasını istediğinde ise, «Nasıl? Benden de mi para? Kim olduğumu tanımadın mı daha? Seni gazeteye verip, bilmem kimin canına kıydı diye

adını çıkarırsam gününü gönürsün, sersem!» diye çıkışırdı adamcağıza? Suratına baksan, mıymıntının biri, üstü-başı da dökülüyor... Neyse, papazın paracıklarıyla gözlerini kamaştırdım, kızın resmini gösterdim, kiralık bir giysi bulup sırtına geçirdim, ikisini buluşturdum. Gelgelelim kız hoşlanmadı ondan. Yüzünde yeterinci melankoli yokmuş... Nasıl bir iblis istediğini kendi de bilmiyor, anlaşılan.

Yukarki ter atma yerinden aynı boğuk, tok ses;

—Basına ne diye kara çalıyorsun, pis herif? diye homurdandı.

—Ben mi pis herif? Hımmm! Dua et, oruçluyum, yoksa ağzının payını verirdim. Sanırım, siz de o yazarlardan birisiniz.

—Ben yazar mazar değilim. Ancak aklının ermediği şeylere dil uzatma. Rusya'da birçok yazar yetişmiş, ülkeye nice yararları dokunmuştur. Halkımızı aydınlatanlar onlar. O nedenle sövmek yerine saygı göstermemiz gerekir bu kişilere. Ben yalnız dünya işlerinden değil, dini konularda yazı yazanlardan da söz ediyorum.

—Din adamları o konularla uğraşmazlar.

—Cahil herif! Ne anlarsın sen böyle şeylerden? Dmitri Rostovski, İnnokenti Hersonski, Filaret Moskovski ve başka birçok kilise ileri gelenleri yapıtlarıyla eğitim alanında nice hizmette bulunmuşlardır.

Mihaylo hasmına baktı, başını salladı, ensesini kaşıdı.

—Beyim, siz... şey... fazla derinlere daldınız. Kafanızdan nelerin geçtiğini bilemem. Tevekkeli değil, saçlarınız böyle uzun... Ama bizim de aklımızın hiç ermediğini sanmayın, şimdi foyanızı çıkarayım da görün... Vantuzlar, sayın bayım, üstünüzde kalsın., ben bir yere uğrayacağım. Hemen gelirim.

Mihaylo böyle diyerek ıslak pantolonunu yukarı çekti, çıplak ayaklarını şıplata şıplata hamamdan çıktı. Kasada duran, aynı zamanda sabun satıcısı adama yaklaştı.

—Az sonra hamamdan çıkacak uzun saçlıyı sakın gözden

kaçırma! İşi-gücü halkı tedirgin etmek. Adamın abuk sabuk düşünceleri var. Nazar Zaharıç'a bir haber uçursak.

—Çıraklara söyle de bildirsinler.

Mihaylo müşterilerin giysilerini bekleyen çıraklara seslendi:

—Şimdi içerden uzun saçlı biri çıkacak. Başkalarını rahatsız ediyor. Onu gözetleyin, biriniz de patrona heber versin, Nazar Zaharıç'ı çağırıp tutanak tuttursun. Adam garip garip laflar ediyor. Değerli düşüncelerini kendine saklasın.

Çıraklar telaşlandılar.

—Uzun saçlı da kimmiş? Burada öyle biri yok ki! Gelenler altı kişi. Burada soyunan bir beyefendi, yandaki odada iki Tatar, ilerde iki tüccar, şurada da bir zangoç. Senin uzun saçlı dediğin, zangoç olmasın?

—Siz neler uyduruyorsunuz? Ben ne dediğimi bilmiyor muyum?

Mihaylo zangocun giysilerine baktı, eliyle cüppeye dokundu, omuz silkti. Yüzünde büyük bir şaşkınlık okunuyordu.

—Ne biçim bir adam bu zangoç?

—Sıska, uçuk benizli biri. Küçük bir sakalı var. Boyuna öksürüp duruyor.

Mihaylo kendi kendine konuşmaya başladı:

—Hımmm. Demek, ben bir din adamına sövdüm. Hem de peder Denisi'nin yardımcısına. Durup dururken günaha girdik. Bir de oruç tutuyoruz. Kutsal din adamına sövenlerin günahı bağışlanır mı? Tanrım, sen acı bana! Gideyim de özür dileyeyim bari.

Mihaylo ensesini kaşıdı, tasalı bir yüzle hamamın içine yürüdü... Zangoç o sırada üst ranzadan inmişti. Aşağıda, kurna-nın başında bacaklarını iki yana açarak su dökünüyordu.

Mihaylo ağlamaklı bir sesle;

—Zangoç baba, yaptığım mendeburluktan dolayı Tanrı aşkına beni bağışla, dedi.

—Siz ne yaptınız ki?

Mihaylo derin bir oh çekti, zangocun ayaklarına kapandı.

—Ben de sizi kafanızda kendinize göre düşünceleriniz var sanmıştım.

II

Nikodim Yegorıç Potiçkin üst ranzaya çıkarken;

—Çok şaşıyorum, dedi. Nasıl olur, kızınız hem güzel, hem iyi ahlaklı olsun da bugüne değin koca bulamasın?

Nikodim Yegorıç her çıplak adam gibi çıplaktı ama dazlak kafasında bir kasket vardı. Beynine kan hücum etmesinden, bir yerine inme inmesinden korktuğu için hamamda hep kasket giyerdi. Konuştuğu kişi bacakları mor lekeler içinde, zayıf, ufak tefek bir ihtiyar olan Makar Tarasıç Peşkin'di. Adam onun bu sorusuna omuz silkerek;

—Tanrı'nın ben kulundan esirgediği irade eksikliğinden dolayı koca bulamadı, karşılığını verdi. Fazla uysal, sessiz bir adamım, Nikodim Yegorıç. Bu zamanda uysallıkla işler yürümüyor. Bekar erkekler şimdi çok arsız, onlarla baş etmek için başka türlü bir adam olmak gerekir.

—Yani ne bakımdan arsız?

—Şımardılar, efendim, şımardılar. Onlara nasıl davranmalı, biliyor musunuz? Sert davranmalı, sert. Nikodim Yegorıç, yumuşaklık yaramaz onlara. Tutup mahkemeye vereceksiniz, tokatlayacaksınız, polise teslim edeceksiniz... Başka türlü olmaz. Hayırsız, boş kafalı insanlar bu gençler.

İki arkadaş ranzaya yan yana uzanmışlardı. Süpürgelerle şuralarına buralarına vurmaya başladılar. Makar Tarasıç konuşmasını sürdürdü:

—Dediğim gibi işte. O namussuzlardan neler çektiğimi bir ben bilirim. Biraz sert yaratılışlı biri olsaydım şimdiye dek Daşa'cığım çoktan evlenir, çoluğa çocuğa karışırdı. Bu bir gerçek.

Biliyor musunuz, kadınlar arasında evlenmeden yaşlananlar yüzde elliyi buluyormuş. Yani yarı yarıya. Şimdi şöyle düşünelim: Bunlar gençken kendileriyle evlenecek erkekler çıkmıştır, öyle değil mi? Peki, niçin evlenemediler öyleyse? Bana kalırsa kızların ana-babaları adamları elde tutmasını bilemediler, kaçmalarını önleyemediler de ondan.

—Evet, doğru...

—Erkekler şimdi şımarık mı şımarık, budala, özgür düşünceli. İşleri hep yalan dolan. Kendi çıkarlarından başkasını düşünmez, karşılığı yoksa kıllarını kıpırdatmazlar. Kızınla gönül eğlendirdikleri yetmiyormuş gibi üste para isterler. Evlenseler bile tek amaçları vardır, o da sizden para sızdırmak. Ben buna da razıyım. Ye, iç, istediğin kadar ziftlen ama, ne olur, yeter ki kızımla evlen. Avuç avuç para harcadığın halde gene de istediğini elde edemezsin, bir sürü acı çektiğinle kalırsın. Kimi durumlarda biri çıkıp kızını ister, onları nişanlarsın. İş tam kilisede nikah kıymaya varmışken bir de bakarsın adam geriye çark etmiş, başka bir kızla nişanlanıvermiş. Nişanlı olmak da iyi şeydir ha! Keyfini sür sürebildiğin kadar... Yedirirler, içirirler, yerine göre borç para verirler. Gel keyfim gel! Tevekkeli değil, kocayıncaya dek nişanlı kalanlar çıkıyor. Ne diye evlensin ki? Kafası dazlaklaşmış, saçları ağarmış, dizi tutmaz olmuş ama hâlâ nişanlı... Kimileri de budalalığından evlenmiyor. Kafasız, hangisinin daha uygun olduğunu kestiremez; armudun sapı var, üzümün çöpü var, seçer durur. Günlerce kapını aşındırır, kızına kur yapar, evleneceğni söyler. Sonra birdenbire «Evlenemeyeceğim, onunla yapamam!» deyip çıkar işin içinden. Sözün gelişi, bizim Daşa'nın ilk nişanlısı Katavasov'u alalım ele. Lise öğretmeni, iyi bir mesleği var demektir. Fransızca, Almanca, matematik... bilmediği şey yok gibi. Oysa iş ciddiye binince ne mal olduğu anlaşıldı. Budalanın tekiymiş meğer. Yoksa uyuyor musunuz, Nikodim Yegorıç?

—Ne diye uyuyayım? Uyumuyorum. Hoşuma gittiği için gözlerimi yumdum da...

—Neyse, Katavasov denen bu adam kızımın peşine düştü bir süre. Unutmadan söyleyeyim, Daşa o sıralar yirmisine basmamıştı daha. Güzel bir kızdı, doğrusu, bir içim su! Görenler bir daha dönüp bakarlardı. Etine dolgun, tam erkeklerin hoşlanacağı cinsten. Bakanlık danışmanı Çiçeronov-Gravianski, hani şu din işlerinden sorumlu olanı, bizim kız evine çocukları için eğitmen olarak gelsin diye çok uğraştı, ama Daşa razı gelmedi nedense. Katavasov'un bize gelip gitmeye başlaması o zamanlara raslar işte... Adam her gün bizde neredeyse. Gelir gelmez Daşa'yla otururlar; çeşitli bilimlerden, fizikten, şundan bundan konuşurlar. Gece yarılarına dek bu böyle. Katavasov'un getirdiği kitapları okurlar, müzik dinlerler. Adam, görsen, öyle kitaba düşkün ki! Bizim Daşa da okumuş bir kız, kendi kitapları bir sürü, adamın getirdikleri gereksiz bir yerde. Beriki «Şunu oku, bunu oku!» diye tutturur. Bıktırdı kızcağızı. Daşa'yı sevdiği belliydi, oysa kızın ona pek aldırdığı yoktu. «Babacığım, subay değil, hoşuma gitmiyor.» dedi bir gün. Doğru, subay değil ama iyi kısmet; bir mesleği var, parası dersen öyle, içki içmiyor, bundan iyisi can sağlığı. Neyse bir gün kızı istedi, biz de onayımızı bildirdik. Drahomanın lafını bile etmedi. İnsan değil, bir melek sanki. Drahoma filan istemezmiş. Evlenecekleri gün belirlendi. Ama sonunda ne oldu, biliyor musunuz? Nikahtan üç gün önce Katavasov denen o herif benim dükkana geldi. Gözleri kıpkırmızı, yüzü solgun, bir şeyden korkmuş gibi tir tir titriyor. Buyur edip oturttum. «Bağışlayın, Makar Tarasıç, ben Darya Makarovna ile evlenemem. Aldanmışım. Kızınızın göz kamaştırıcı güzelliğine, gençliğine, saflığına bakınca onda bir ruh tazeliği, gelişebilecek bir yetenek bulucağımı sanmıştım. Halbuki o, bu yaşta birtakım eğilimler edinmiş. Elinden iş gelmez, gösterişe düşkün, annesinin sütüyle birlikte ne emmiş?» demez mi. Ne emdiğini ben de

bilemem artık. İşte böyle, adamın iki gözü iki çeşme. Hem konuşuyor, hem ağlıyor.

Ben biraz sövüp saydım, sonra bıraktım yakasını. Ne mahkemeye verdim, ne üstlerine şikayet ettim, ne de kentte adını rezile çıkardım. Mahkemeye verseydim, rezil olmaktan korkup kızımla evlenirdi. Üstleri ise annesinden ne emdiğini sormazlardı herhalde. «Madem kızın aklını çeldin, evlenmekten başka çıkar yol yok!» derlerdi. Hani şu tüccar Kliakin var ya, işitmişsinizdir sanırım, köy kökenli ama adam işini biliyor. Onun kızının nişanlısı da mırın kırın etmeye kalkmış, drahomada eksiklik mi görmüş, nedir... Kliakin altta kalacak adam mı? Oğlanı kilere kapatmış, cebinden kocaman bir tabanca çıkarıp şakağına dayamış. «Kutsal tasvir adına kızımla evleneceğine yemin et. Yoksa seni şuracıkta köpek gibi gebertirim.» demiş. Delikanlı ister istemez yemin verip kızıyla evlenmiş. İnanmazsınız belki, tam anlattığım gibi... Benim elimden böyle şeyler gelmez, dövüşmeyi bile göze alamam.

Daşa'cığıma gönül verenlerden biri de gene din işleri görevlilerinden Ukraynalı Biuzdenko. Kızı görmesiyle vurulması bir oldu. Gölge gibi peşinde, yüzü heyecandan kıpkırmızı, her yerde duygularını dile getiriyor... Onun için yanıp tutuştuğu belli. Bizim kız da onu sevdi. Ukraynalı'nın gözlerini beğenmiş. Diyor ki, «Bu gözlerde hem ateş, hem de gecelerin derin karanlığı var.» Ukraynalı günlerce bizim evin kapısını aşındırdı, sonunda kızı istedi. Daşa neredeyse sevincinden uçacak. Delikanlının evlenme önerisini kabul etti. «Babacığım, biliyorum, subay değil ama din işleriyle ilgili bir görevi var. Bu da levazım subaylığı gibi bir şeydir. Bundan dolayı onu çok seviyorum.» «Gencecik kız» deyip geçeriz, oysa her şeye akılları eriyor. Neyse, Ukraynalı drahomaya, çeyize baktı, üç-beş pazarlık etti, biraz mırın kırından sonra her şeye razı oldu. Bizden tek istediği, düğünün bir an önce olup bitmesiydi. Ancak düğün töreninde konuk kalabalığına şöyle bir bakınca, «Aman,

ne çok akrabası varmış! Ben böyle biriyle evlenmem!» deyip çıktı işin içinden. Ben, «Etme, gitme! Beyefendiciğim, çıldırdın mı sen? Akraba ne kadar bol olursa insanın onuru da o denli artar.» diye bir sürü dil döktüysem de boşuna. Şapkasını aldığı gibi sıvıştı.

Başka biri daha, orman memuru Alyayev de istedi bizim kızı. Zekasıyla, aklıyla beğenmiş bizimkini. Daşa da onu sevdi. Çok olumlu yönleri vardı delikanlının; iyi huyu, soylu davranışları filan... Neyse, nişanladık ikisini, her şey normal gidiyor. İş çeyizleri göstermeye gelince, inceden inceye gözden geçirdi, sandıklara tek tek baktı. Kürkü güvelere yedirdi diye hizmetçi Matriona'yı epey haşladı. Bize de kendi mal varlığının çizelgesini verdi. Dedim ya, soylu gençti; doğrusu, hakkında tek kötü şey söyleyemem. Huyuyla suyuyla hoşuma gidiyordu. Drahoma konusunda iki ay pazarlık ettik. Ben sekiz bin ruble verdim, o sekiz bin beş yüz istedi. Kıyasıya pazarlık ediyordu. İnanır mısınız, çay içmeye oturuyoruz, on beşer bardak çay içiyoruz, pazarlık hâlâ sürüyor. Neyse, ben iki yüz daha verdim, gene kabul etmedi. İşte üç yüz ruble yüzünden iş bozuldu. Zavallı ağlaya ağlaya ayrıldı. Kızımı çok sevmişti. Şimdi kendime lanet okuyor, günah işlediğimi düşünüyorum. Üç yüz ruble daha verseydim, ne olurdu?.. Ya da elalemin önünde maskara etseydim. Yahut karanlık bir odaya kapatıp bir temiz sopa çekseydim. Doğrusu, budalalık ettim, kısmeti kaçırdım elimden. Ne yapayım, Nikodim Yegorıç, yumuşak yaratılışım yüzünden geliyor bütün bunlar başıma.

—Pek uysal bir insansınız, orası doğru. Şey, ben çıkayım artık, başım birden ağırlaştı da...

Nikodim Yegorıç son kez süpürgeyle gövdesine vurarak ter attı, ranzadan aşağı indi. Makar Tarasıç ise derin derin içini çekti, elindeki süpürgeyi daha bir hınçla sallamaya başladı.

ENTİPÜFTEN BİR ADAM

Memur Nevırazimov bayram kutlama mektubunun karalamasını yazıyordu: «Sayın bayım, babamız, velinimetimiz! Bu kutsal günde size nice nice mutluluklar, sağlıklar dilerim. Ailenize de...»

Gazı bitmek üzere olan lamba is çıkarıyor, pis bir koku yayılıyordu çevreye. Nevırazimov'un kalem tutan elinin yanında bir hamamböceği göründü, şaşkın şaşkın şuraya buraya koşturmaya başladı. İki oda ötede kapıcı Paramon bayramlık çizmelerine üçüncü boyayı vuruyordu. Paramon bu işi öylesine ciddiye almış olmalı ki, tükürük sesleri, fırça vuruşları Nevırazimov'un bulunduğu nöbetçi memur odasından duyulmaktaydı.

Nevırazimov gözlerini isli tavana dikti, «Bu alçağa daha neler yazsam acaba?» diye düşünmeye başladı.

Tavana abajurun koyu gölgesi düşmüştü. Duvarların üst bölümlerinde içi toz dolu kovuklar, aşağılarda ise bilmem hangi zamandan beri yenilenmeyen badananın kirli boz rengi dikkatini çekti. O anda nöbetçi odası gözüne öyle ıssız gözüktü ki, yalnız kendine değil, hamamböceğine de acımaya başladı. Gerinerek şöyle düşündü: «Nöbetim biter bitmez ben çeker giderim. Ama şu zavallı hamamböceği bütün ömrünü burada geçirmek zorundadır. Of, nasıl da canım sıkılıyor! Çizmelerimi mi boyasam, ne yapsam?»

Nevırazimov bir daha gerindi, sendeleye sendeleye odacı bölmesine doğru yürüdü. Paramon çizmelerini boyamayı bırakmış; bir elinde fırça, öbür eliyle ıstavroz çıkararak pencerenin önünde duruyor, dışarıya kulak kabartıyordu. Nevıra-

zimov'u görünce gözlerini kocaman kocaman açtı, dik dik bakarak;

—Çanlar çalıyor! Bayram başladı, bayram! dedi.

Nevırazimov da yaklaştı pencereye. Serin ilkbahar havasıyla birlikte paskalya çanlarının, yoldan geçen arabaların gürültüsü sökün etti içeriye. Bir curcunadır, şamatadır başlamıştı. Bu gürültü arasında en çok dikkati çeken, en yakın kilise çanının incecik çınlamaları ile yakındaki birinin kikir kikir gülüşüydü.

Nevırazimov aşağıya, sıra sıra dizili kandiller arasından insan gölgelerinin süzülerek geçtiği sokağa baktı.

—Herkes dışarda. Millet sokağa dökülmüş, sabah ayinine gidiyorlar, diyerek içini çekti. Bizimkiler kafayı çekmişlerdir şimdi, keyiflerince dolaşıyorlardır. Şu gülüşmelere, şamataya bakın! Ben zavallı da böyle bir günde tıkılmışım içeriye! Üstelik her yıl, her yıl aynı şey!

—Kim dedi size Zastupov'un nöbetini alın diye? Gezip eğlenmek varken parayla başkasının nöbetini tutuyorsunuz. Nedir zorunuz? Hep para hırsı!

—Ne hırsı, canım? Vereceği topu topu iki ruble, bir de kravat. Benimkisi hırs değil, zorunluluk. İstemez miydim ben de arkadaşlarla birlikte törene katılayım, perhiz bozayım, bol bol yiyip içeyim, sonra da güzel bir uyku çekeyim? Şimdi masada oturuyor olsam, paskalya çöreği yesem, semaverden çay içsem hoşuma gitmez miydi? Yanımda da güzeller güzeli bir hanım! Bir kadeh içer, yanağını okşardım. Yaşamak diye ben buna derim. Benimki de yaşamak mı? Faytonla geçen şu hergeleye imrenmez misin? Şimdi burada pinekle dur işte!

—Herkesin yazgısı kendine göre, İvan Danilıç. Tanrı'nın yardımıyla bir gün siz de mesleğinizde yükselir, faytonlarla gezersiniz.

—Ben mi? Yok, canım! Alayı bırak şimdi. Çatlasam, da patlasam da ben altıncı barem derecesinden ileri gidemem. Elde diploma yok ki!..

—Ona bakarsan bizim müdürün de diploması yok.

—Orası öyle ama bizimkisi yüz bin rubleyi çarpmasını becerdi, ondan sonra müdürlüğü almak kolay. Ayrıca kalıbı da yerinde adamın. Benim gibi kıtıpiyozlara kim müdürlük verir? Üstelik biçimsiz bir soyadım var.[1] Kısacası, içinden çıkılmaz bir durumdayım. İster yaşa, ister git kendini suya at!

Nevırazimov pencereden çekildi, odada sıkıntılı sıkıntılı dolaşmaya başladı. Çanların şamatası arttıkça artmıştı, dinlemek için pencerenin önünde durmaya gerek yoktu. Kiliselerden, sokaktan taşan gürültü şiddetlendikçe duvarlar daha bir koyulaşıyor, lamba daha çok is salıyor gibiydi. Nevırazimov «Nöbetten kaçsam mı acaba?» diye geçirdi içinden. Hoş, kaçsa eline ne geçerdi ki? Dönüp, dolaşıp, sonunda gene evine gelecekti; evi ise şu nöbet odasından daha sıkıcıydı. Diyelim, bir günü keyifli, rahat geçirdi. Ya sonraki günler? Gene kirli, boz duvarlar, parayla tutulan nöbetler, kutlama mektupları...

Nevırazimov nöbet odasının ortasında dikildi, düşüncelere daldı.

Yüreği yepyeni, güzel bir yaşam beklentisiyle sızlıyordu. O anda kendini sokağa atmak, kaynaşan kalabalığa karışmak, çan sesleri, araba gürültüleri arasında kutlanan paskalya yortusuna katılmak için büyük bir istek duyuyordu. Zaman zaman çocukluğunda tattığı şeyleri yeniden yaşamak arzusu kabarırdı içinde: Aile ocağı, yakınlarının bayram sevincinden ışıldayan yüzleri, kar beyazı sofra örtüleri, baba evinin aydınlığı, sıcaklığı... Az önce sokaktan hızla geçen faytonu, daire denetçisinin çalım satarak giydiği paltosunu, başkan sekreterinin göğsünü süsleyen altın saat köstეğini getirdi gözlerinin önüne. Arkadaşlarının sıcacık yatağı, Stanislav nişanı, gıcır gıcır çizmeleri, dirseği yıpranmamış üniformaları vardı. Ya onun nesi vardı?

Kendi tendine «Para mı çalsam, ne yapsam?» dedi. «Çalmak o kadar zor değil, saklamak zor. Anlatılanlara bakılırsa

---

1 Nevırazimov: Anlatılması zor. (Ç.N.)

çaldıkları parayla Amerika'ya kaçanlar varmış. Peki, şu Amerika neresi? Çalmak dedin de, çalmak için bile diploma ister.»

Çan sesleri kesilmişti. Yalnızca uzaklardan gelen araba takırtıları, bir de Paramon'un öksürmeleri işitiliyordu. Nevırazimov'un yüreğini dolduran sıkıntıya gelince, azalacağı yerde daha da artmıştı şimdi. Kalem odasındaki saat gece yarısını vurdu.

«Acaba birini jurnal mı etsem? Proşkin arkadaşını jurnal ettiği için yükseldi.»

Nevırazimov masaya oturdu, düşüncelere daldı. Lambanın gazı bitmek üzereydi, alev neredeyse sönecekti, bolca is çıkarıyordu. Masada yolunu şaşıran hamamböceği bir o yana, bir bu yana koşturup duruyordu.

«Birini ihbar etmek kolay da jurnal yazısını nasıl yazacaksın? Proşkin'in yaptığı gibi iki anlama çekilen sözcükler mi kullansam? Ama ben kim, bu gibi sözleri bulmak kim? Öyle bir halt karıştırırım ki, sonunda kabak benim başıma patlar. Ondan sonra çık işin içinden çıkabilirsen ...»

Nevırazimov içine düştüğü sıkıntılı durumdan kurtulabilmek için yollar ararken gözlerini yazdığı mektup karalamasına dikti. Bu mektubu günahı kadar sevmediği, ama çok korktuğu bir adama gönderecekti. On altı ruble aylıklı bir yerden, on sekiz rublelik bir yere geçirmesi için tam on yıldır dil döktüğü bir adama...

Öylesine öfkeliydi ki, gözüne ilişmek bahtsızlığına uğrayan hamamböceğine avcuyla patlatıverdi.

—Al işte sana, pis hayvan! Deminden beri ne dolaşıp duruyorsun?

Hamamböceği sırt üstü düştü, bacaklarını umutsuzca oynatmaya başladı. Nevırazimov bir bacağından tuttuğu gibi pencereden dışarı fırlattı hayvanı. Çat diye cama yapıştı ezilmiş böcek.

Nevırazimov'un içi rahatlamıştı.

SOYUNUN SON TÜRÜ

Güzel bir bahar sabahı, evinde konuk olarak kaldığım, süvari üsteğmenliğinden emekli, toprak ağası Dokukin ile ikimiz onun ninesinden kalma iki koltuğa kurulmuş; tembel tembel dışarısını seyrediyorduk. Sıkıntıdan ikimizin de canı burnundaydı.

Dokukin;

—Can sıkıntısından ne yapacağımı bilmiyorum. Allah kahretsin! diye homurdandı.

Bense yeniden yatıp uyumayı düşünüyordum.

Böylece iki dost can sıkıntısı üstüne derin düşüncelere daldık. Hayli zamandır temizlik yüzü görmemiş, o nedenle üzerinde çeşitli renklerde hareler oluşmuş pencere camından dışardaki durgun doğayı sessizlik içinde seyrederken ufak bir kıpırtı dikkatimizi çekti. Avlu kapısının arkasında, geçen yıldan kalma yaprak yığınının tepesinde duran horoz, bazen bir ayağını bazen ötekini kaldırmakla uğraştığı sırada (ikisini birden kaldırmak istiyordu herhalde) ansızın kanat çırptı, arı sokmuşçasına havaya fırladı.

Dokukin güldü.

—Bir gelen var galiba. Bari bize gelseler de can sıkıntısından kurtulsak.

Horoz bizi aldatmamıştı. Avlu kapısından önce yeşil hamutlu bir at başı, sonra bütün bir at gövdesi, ardından açılır kapanır örtüsü, uçma hazırlığındaki bir böceğin kanatlarını andıran, çirkin mi çirkin, kocaman, kapkara bir yaylı araba gözüktü. Araba avluya girince hantalca sola saptı; gıcırdayarak,

takırtılar çıkararak ahıra doğru yöneldi. İçinde iki kişi vardı: Biri kadın, öbürü çelimsîz bir erkek.

Dokukin korku dolu gözlerle yüzüme bakarken şakağını kaşıdı.

—Tüh, kahretsin! Dertsiz başıma dert! Düşümde gördüğüm fırın boşuna değilmiş!

—Ne var? Gelenler kim?

Dokukin yerinden kalktı, sinirli sinirli dolaşmaya başladı.

—Kahrolasıları görür görmez yüreğim cız etti. Insan kendi kızkardeşine karşı akrabalık duyguları beslemez mi? Hayır, işte! Onunla karşılaşmaktansa ormanda bir haydutla burun buruna gelmeyi yeğlerim. Dur bir dakika! Gidip saklansak nasıl olur? Varsın Timoçka bir yalan kıvırsın. Toplantıya filan gittiğimizi söylesin.

Dokukin birkaç kez Timoçka'ya seslendi. Ancak saklanmamıza vakit kalmamıştı. Bir dakika sonra holden fısıltılar gelmeye başladı. Kalın kadın sesi ince erkek sesiyle karışıyordu.

—Etekliğimin kıvrımlarını düzelt. Gene söylediğim pantolonu giymemişsin, diyordu kalın kadın sesi.

—Lacivert pantolonumu amcanız Vasili Antipıç'a vermiştiniz, benekliyi de kışa kadar giymememi buyurdunuz. Şalı getireyim *mi*, yoksa askıya *mı* asayım? diyordu ince erkek sesi.

Ardından kapı açıldı.

Odaya önce, kırk yaşlarında, ipekli mavi bir entari giymiş, uzun boylu, şişman bir hanım girdi. Çilli, kırmızı yüzünde öyle bir azamet vardı ki, Dokukin'in ondan niçin hoşlanmadığını hemen anladım. Arkasından da kısa boylu, sıska bir adam badi badi yürüyerek onu izledi. Adam benekli, dar bir redingot, bol bir pantolon, kadife bir yelek giymişti. Omuzları daracıktı, sinekkaydı tıraş olmuştu, kızarık bir burnu vardı. Yeleğinin önünde incecik, altın bir saat köstegi sarkıyordu. Adamın giyiminde, tavır ve hareketlerinde, kızarık burnunda, çelimsiz bedeninde kölelik derecesine varan bir ezilmişlik, bir ürkeklik

okunuyordu. Hışımla içeri dalan kadın bizi görmüyormuş gibi davranarak doğruca kutsal tasvirlere yürüdü, orada ıstavroz çıkarmaya başladı.

Aynı zamanda kocasına dönerek;

—Hadi sen de ıstavroz çıkarsan a! dedi.

Kırmızı yüzlü, çelimsiz adam ürktü, eliyle göğsünde haç işareti yaptı.

Kadın duasını bitirince Dokukin;

—İzin verirseniz tanıştırayım, dedi. Ablam Olimpiada Yegorovna Hlıkina ile Eşi Dosifey Andreyiç. Bu da yakın arkadaşım...

Olimpiada Yegorovna elini vermeye bile gerek görmeden uzata uzata;

—Memnun oldum, dedi. Çok memnun oldum.

Bir dakika kadar konuşmadan oturduk.

Ardından Olimpiada Yegorovna arkadaşıma döndü.

—Sanırım, bizi beklemiyordunuz. Zaten ben de pek gelmek niyetinde değildim. Ancak soylular derneği başkanına giderken sana da uğrayayım dedim.

—Niçin gidiyorsunuz başkana?

Kadın başıyla kocasını işaret etti.

—Niçin olacak... Bizimkinden şikayetçiyim, gidip söyleyeceğim.

Dosifey Andreyiç gözlerini önüne indirdi, ayaklarını iskemlenin altında topladı, çekine çekine avcunun içine öksürdü.

—Ne yaptı da şikayet edeceksin?

Kadın içini çekti.

—Soylu olduğunu unutuyor. Bilmiyor değilsin. Bir zamanlar sana da, kendi anasına-babasına da yakınmıştım. Hatta öğüt vermesi için papaz Grigori'ye kadar götürdüm. Ben de birçok önlem aldım ama para etmedi. Gördüğün gibi, dernek başkanını rahatsız etmek zorunda kaldım. Başka ne yapabilirim?

—Suçu nedir?

—Soyluluk kimliğine aldırdığı yok adamın. Hoş, içki kullanmaz, uysal, saygılıdır, ama soyluluğunu unuttuktan sonra bunların ne değeri kalır? Baksanız a, karşımda kamburunu çıkarmış, oturuyor. Tıpkı bir dilekte bulunmaya gelmiş düşük rütbeli bir memur gibi... Soylu bir insan böyle mi oturur? Adam gibi otur! İşitiyor musun?

Dosifey Andreyiç adam gibi oturmak için boynunu dikleştirdi, çenesini yukarı kaldırdı, korka korka, kaşlarının altından karısına baktı. Suç işleyen çocuklar da büyüklerine böyle bakarlar. Konuşmanın özel, aile arası bir içerik aldığını görerek kalkıp gitmek üzere davrandım. Bayan Hlıkina bu hareketimi gördü.

—Zararı yok, oturun oturun! Gençlerin böyle şeyleri dinlemesinde yarar vardır. Gerçi bizler bilgin kişiler değiliz, genç de sizden daha çok şeyler görüp yaşadık. Bizimki gibi bir yaşantıyı Tanrım herkese nasip eylesin.

Sonra kardeşine döndü.

—Sevgili kardeşim, buraya kadar gelmişken öğle yemeğini de birlikte yeriz, ne dersin? Herhalde bugün yemekleriniz perhiz yemeği[1] değildir. Günlerden çarşamba olduğunu unutmuşa benziyorsun. Söyle de bize perhiz yemeği hazırlasınlar. Hayvansal yağla pişirilmiş, etli yemek yemeyiz biz. Bunu böylece bilmiş ol!

Dokukin, Tumoşa'yı çağırdı, perhiz yemeği pişirmelerini söyledi.

Hlıkina konuşmasını sürdürdü:

—Yemeğimizi yer yemez başkana gideriz. Şuna göz kulak olması için dil dökeceğim. Soylu sınıfından olanların yoldan çıkmasını önlemek onun görevidir.

Dokukin;

—Yoksa Dosifey yolunu mu şaşırdı? diye sordu.

1 Perhiz ayında, oruç tutulurken yenilen etsiz yemekler.(Ç.N.)

Bayan Hlıkina somurttu.

—Sanki ilk kez işitiyorsun. Hoş, sen böyle şeylere aldırmazsın ya... Kendin de soyluluğunu bilenlerden değilsin. Dur bakalım, bir de genç baya soralım.

Bana döndü.

—Söyler misiniz, soylu bir kişinin ne idüğü belirsiz insanlarla düşüp kalkması doğru mudur?

—Örneğin kiminle? diye sordum bir anlık duraksamadan sonra.

—Diyelim, tüccar Gusev gibilerle. Bizimki başkası yokmuş gibi gidip onunla dama oynuyor, yemek yiyor. Bana kalsa o adama eşiğimden içeri adım attırmam. Sonra bir yazıcı parçasıyla ava çıkıyorlar. Yakışık alır mı? İnsan bir yazıcıyla ne konuşabilir? Beyefendiciğim, eğer bilmek isterseniz söyleyeyim, bir yazıcı onunla konuşmak şöyle dursun, yanında ağzını açmaya cüret etmemeli.

Dosifey Andreyiç çekine çekine;

—Ne yapayım, karakterim zayıf, diye savundu kendini.

—Karakteri zayıfmış... Ben sana gösteririm karakter zayıflığını! Soyadımızı küçük düşürmeye ne hakkın var? Kocam mısın nesin, dinlemem, rezil ederim ben adamı! Anladın mı? Seni insan kılığına sokan benim! Aslında Hlıkinler sönmeye yüz tutmuş bir soydur, beyefendiciğim, ben köklü Dokukinler ailesinden gelip onunla evlendiğime göre kendisi bunu anlayıp *bana değer vermek* zorundadır. Bilmek istersiniz diye söylüyorum, bunun adam olması için etek dolusu para harcadım. Onu memurluğa nasıl soktuğumu sorun da anlatsın. Belki bilmek istersiniz, ilk rütbesini alma sınavı bana tam üç yüz rubleye patladı. Deli miydim, ne zorum vardı? Sen, sersem tavuk, bütün bunlara senin için katlandığımı mı sanıyorsun? Nah sana! Soyumuz, ailemizin adıdır asıl değer verdiğim. Soyadımızın yüceliğini düşünmesem sen şimdi çoktan mutfak köşesinde çürümüştün. Bunu böyle bil!

Zavallı Dosifey Andreyiç ağzını açmaksızın dinliyor, rezalet çıkmasın lan ya da karısından korktuğu için mi, bilemem,

iskemlesinde büzüldükçe büzülüyordu. Şirret karısı ona yemek sırasında da rahat vermedi. Gözlerini üzerinden ayırmıyor, her hareketini gözlüyordu.

—Çorbana tuz ek! Kaşık öyle tutulmaz! Salata tabağını biraz öteye it, yoksa ceketinin yeni batacak! Gözlerini kırpıştırma!

Dosifey Andreyiç yemeğini hızlı hızlı atıştırıyor; karısının bakışları altında, boğa yılanının önüne bırakılan tavşan gibi dertop olmuş oturuyordu. Karısıyla ikisi perhiz yemekleri yedikleri için bir yandan da gözleri bizim köfte tabaklarındaydı.

Yemek bitince karısı;

—Dua oku! Kardeşime teşekkür et! dedi.

Sofradan kalkarak dinlenmek üzere yatak odalarından birine çekildi. O gider gitmez Dokukin elleriyle saçlarına yapıştı, odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Soluğu daralarak eniştesine;

—Sen ne bahtsız bir adammışsın, be kardeşim! dedi. Şurada bir saattir birlikteyiz, gene de canımdan bezdirdi beni. Gece-gündüz yanından ayrılmayan sen garibin durumu, kim bilir, nicedir? Sen talihsiz bir çilekeşsin. Bütün eziyetlere katlanan, şeytan azabı çeken bir çilekeş!

Dosifey gözlerini kırpıştırdı.

—Ne yaparsınız, karım sert huylu bir kadındır. Ama ben Tanrım onu korusun diye gece-gündüz dua ediyorum. Çünkü kendisinden iyilikten, sevgiden başka bir şey görmedim.

Dokukin umutsuzluk içinde ellerini silkti.

—Anlaşıldı, mahvolmuş bir adamsın sen. Şuna bakın, ne durumlara düşmüş! Oysa bir zamanlar toplantılarda kalkıp konuşurdu, ekin ekme makinesi bile icat etmişti. Cadı karı adamcağızı ezip neye çevirmiş! Yazık, çok yazık!

Yatak odasından kadının kalın sesi duyuldu:

—Dosifey, ne cehennemdesin? Buraya gel de sinekleri kov!

Dosifey Andreyiç irkildi, ayaklarının ucuna basarak içeriye seğirtti. Dokukin onun arkasından;

—Tüh, yazıklar olsun! dedi.

OTELDE

47 no'lu odada kalan albay karısı Naşatırina öfkeden köpürerek otel sahibine şöyle bağırdı:

—Buraya baksanız a! Ya bize başka bir oda verirsiniz, ya da bu kahrolası otelden çıkar giderim. Ne bu rezillik! Burası otel değil, batakhane! Yetişkin kızlarım var, oysa gece-gündüz çirkin sözlerden başkasını işitmiyoruz. Adamın gecesi-gündüzü belli değil. Olacak şey mi? Bazan öyle yakası açılmadık küfürler ediyor ki, kulaklarımızı tıkamak zorunda kalıyoruz. Arabacıdan da beter. İyi ki kızlarım daha o gibi şeylerden anlamıyorlar. Bu sözleri duymamak için otelden mi kaçalım? Alın işte, gene zırvalamaya başladı. Dinleyin!

Bitişik odadan kalın, kısık bir erkek sesi yükseldi:

—Bak, arkadaş, ben daha ilginç bir olaya tanık oldum. Üsteğmen Drujkov'u tanırsın, değil mi? İşte bu üsteğmen bir gün bilardo oynarken sarı topu köşeye sokmak için tam ayağını kaldırmıştı ki, «Cart!» diye bir ses. Biz önce bilardo masasının çuhası yırtıldı sandık. Meğer adamın pantolonu dikiş yerinden boydan boya sökülmemiş mi? Bacağını havaya öyle kaldırmış ki, dikiş diye bir şey kalmamış. Kah-kah-kah! Orada bayanlar da bulunuyordu o sırada. Şu sümüklü teğmen Okurin'in karısı da... Okurin küplere bindi. Karısının yanında bu ne rezillik diye... Atışmaya başladılar. Bizimkileri bilirsin. Okurin, Drujkov'u düelloya çağırmak için aracılar gönderdi. Drujkov anasının gözü, aracılara der ki... Kah-kah-kah! Aracılara der ki, gidin de pantolonu diken terziyi çağırın düelloya. Çünkü bütün suç onda. Kah-kah-kah!

Pencerenin önünde yumruklarını çenelerine dayayarak oturan, albayın tombul yanaklı kızları Lila ile Mila bu sözleri duyunca gözlerini yere indirdiler, kıpkırmızı oldular.

Naşatırina otelciye;

—Işte kendi kulaklarınızla işittiniz, dedi. Size göre bunların hiç önemi yok, değil mi? Bakın, ben albay karısıyım, kocam askerlik şubesi başkamdır. Benim yanımda arabacı ağzıyla edebe aykırı laflar edilmesine izin veremem!

—Ama, hanımefendi, sizin «arabacı» dediğiniz, bir süvari yüzbaşısı, soylu takımından...

—Bu adam soyluluğunu arabacılar gibi konuşacak derecede unuttuysa daha aşağı görülecek biri demektir. Kısacası, burada boş laflar edeceğinize, gidin de önlem alın!

—Hanımefendiciğim, ben ne yapabilirim ki! Yalnız siz değil, herkes yakınıyor ondan, ama elimden bir şey gelmiyor. Odasına gidip, «Anibal İvanoviç! Bu yaptığınız ayıptır. Tanrı'dan korkun!» dediğim zaman yumruklarını sıkıp üzerime yürüyor. Rezilin biri. Sabah yataktan kalkınca don-gömlek koridorlarda dolaşıyor. Ya tabancasını çekip duvarlara ateş etmesine ne demeli? Gündüz şarap zıkkımlan, gece durmadan kağıt oyna! Oyundan sonra da kavga! Müşterilerimden utanıyorum.

—Peki, edepsiz herifi niçin otelinizden çıkarmıyorsunuz?

—Böylelerini çıkarmak kolay mı? Üç aydan beri para ödediği yok. Paradan vaz geçtik, çıksın gitsin, ona da razıyım. Sulh yargıcından odayı boşaltması için karar çıkarttık. Ama o yargıtay falan diye uzattıkça uzatıyor. Başımıza bela kesildi. Kendisini görseniz, hiç de böyle biri sanmazsınız. Genç, yakışıklı, aklı başında... Içki içmediği zamanlar ondan iyisini bulamazsınız. Geçenlerde ayık kafayla oturdu, bütün gün anasına-babasına mektup yazdı.

Albayın karısı içini çekti.

—Yazık o anneyle babaya!

—Hem de ne yazık! Böyle bir haytanın anası-babası olmak hiç kimsenin hoşuna gitmez. Her gün hır çıkarıyor, otelden kovuyoruz, mahkemeye veriyoruz. Başımızın belası!

Albayın karısı bir daha içini çekti.

—Karısı da ne talihsizmiş!

—Evli değil ki, hanımefendiciğim. Her şeyi tamam da evlenmek mi kaldı? Kendi başını kurtarsın da oturup-kalkıp Tanrı'ya dua etsin.

Albayın karısı odanın içinde şöyle bir dolaştı.

—Evli değil mi demiştiniz?

—Değil, hanımefendiciğim...

Bayah Naşatırina köşeden köşeye bir daha gitti, geldi, sonra düşünceli düşünceli;

—Hımmm! Demek, evli değil, dedi. Hımmm... Kızlar, Mila, Lila, pencerenin önünden çekilin, bakayım. Ceryanda durmayın. Ah, çok yazık! Aslan gibi delikanlı kendisini böylesine salıversin! Neden acaba, dersiniz? Olumlu bir etki altında değildir de ondandır herhalde. Anası yanında olsa da yol gösterse. Hanımı da yok... Elbette böyle olur.

Albayın karısı biraz düşündükten sonra tatlı bir sesle;

—Bakın, iki gözüm, dedi. Lütfen yüzbaşının odasına gidip benim adıma... o tür sözler kullanmaması için ricada bulunun. Deyin ki, Albay Naşatırin'in eşi rica etti. Kendileri iki yetişkin kızıyla birlikte 47 numaralı odada kalıyorlar. Buraya yurtluklarından gelmişler...

—Başüstüne, efendim.

—«Albayın kızları» demeyi unutmayın. Hiç olmazsa gelip özür dilesin. Biz öğleden sonra hep odamızdayız. Mila, pencereyi kapat!

Otel sahibi gidince Mila;

—Aman anne, bu serseriyi ne yapacaksınız? diye söylendi. Çağıracak başkasını bulamadınız mı? Sarhoş, kavgacı, it-kopukla ne işiniz var?

—Ah, öyle deme, ma chère! İşte hep aynı şeyi söyleye söyleye evde kaldınız. Ne yaparsınız? Kimseyi küçük görmeye gelmez. Bakarsınız, birinize kısmet çıkar. Tanrı her ürünü yenilsin diye yaratmıştır.

Kızlarını tepeden tırnağa gözden geçirdi.

—Kim bilir, belki de birinizin alnına yazılmıştır. Ne olur, ne olmaz, üstünüzü değiştirin!

UNVANLAR KALDIRILDI

Şu taşkınından sonraki günlerden birinde, asteğmenlikten emekli toprak ağası Vıvertov, topoğrafya mühendisi Katavasov'u yurtluğunda (malikanesinde) ağırlamaktaydı. Yemeklerini yedikten sonra sıra günün olaylarını konuşmaya geldi. Katavasov, kentte yaşayan biri olarak Vıvertov'a taze haberler getirmişti. Kolera salgınından, savaştan, hatta pay senetlerinin son günlerde bir kapik değer kazanmamasından söz etti. Vıvertov yeni bir şey işittikçe ah çekiyor, «Demek, öyle ha! Şuna bakın! Vay vay!» gibi sözlerle heyecanını belirtiyordu.

Biraz sonra merak edip sordu:

—Omzunuzda rütbe işareti göremiyorum, Semyon Antipıç.[1] Neden acaba?

Topoğrafya mühendisi hemen yanıt vermedi. Bir süre suskun oturduktan, votkasını yudumladıktan sonra elini salladı.

—Boş verin, canım. Kaldırdılar...

—Demeyin! Nasıl olur? Çoktandır gazete okuduğum yok, o yüzden değişikleri öğrenemiyorum. Yoksa yalnız sivil bakanlıklarda mı kaldırdılar rütbeleri? Ne dersiniz? Eğer öyleyse bir bakıma iyi olmuş. Çünkü erler sizleri subaylarla karıştırıp selam veriyorlardı. Bir bakıma da kötü. Neden derseniz, o gösteriş, o soyluluk yok şimdiki giyiminizde.

Topoğrafya mühendisi elini bir daha salladı.

—Aman canım, dış görünüşün ne önemi var? Dereceniz korunsun da, omzunuzda rütbeniz olmuş, olmamış hepsi bir.

---

1 Çarlık Rusyası'nda her bakanlığın özel üniforması, her memurun barem derecesini gösteren rütbesi vardı.(Ç.N.)

Ben böyle şeylere aldırmam. Ama size gelince, Pavel Antipıç, hakkınızı yedikleri ortada. Ne denli üzülseniz azdır.

—Nasıl yani? Kimin hakkını yemişler?

—Hani şu rütbenizin hakkı var ya, ondan söz ediyorum. Gerçi asteğmenlik küçük bir rütbe, gene de anayurdun hizmetinde... bir subay... kanını akıtmıştır. Ne diye kaldırırlar unvanları, bilmem ki! Vıvertov'un beti benzi attı, gözlerini kocaman kocaman açtı, kekeleyerek;

—Durun? Ne söylediğinizi anlamıyorum. Asteğmenliği kim kaldırabilir? dedi.

—Ya! Haberiniz yok, demek ki... Asteğmenliğin kaldırıldığı konusunda bir kararname çıkmıştı, okumadınız mı? Tek asteğmen kalmayacak orduda, böyle bir rütbe yok artık. Görev başındaki asteğmenler teğmenliğe yükseltildi, emekli olanlar ise... Orası belirsiz işte, isteyen istediği gibi anlıyor.

—Ya? Peki, ben neyim öyleyse?

—Tanrı'dan başkası bilemez ne olduğunuzu. Dedim ya, boşluktasınız. Herkesin kendi anlayışına kalmış.

Vıvertov başka bir şey daha sormak istediyse de soramadı. Göğüs boşluğunda bir soğuma hissetti, dizlerinin bağı çözüldü, dili ağzında kaskatı kesildi. O sırada yediği sucuğu çiğneyemez oldu.

Topoğrafya mühendisi içini çekti.

—Hiç böyle yapmamalıydılar. Sivil bakanlıklarla ilgili yapılanlar yerindedir bence, ama sizlere dokunmamalıydılar. Yabancı basın buna ne der, bilemem.

—Anlamıyorum, kesinlikle anlamıyorum... Eğer ben şimdi asteğmen değilsem neyim? Hiçbir rütbem kalmadı mı? Bir hiç miyim yani? Söylediklerinize bakılırsa, demek oluyor ki, önüne gelen bana kabalık edebilecek, «sen» diye konuşacak...

—Orasını bilemem artık... Bizi de tren kondüktörü sanıyorlar rütbesiz olunca. Geçenlerde demiryolları bölge amiri yeni usülde apoletsiz kaputuyla istasyondan geçiyormuş. Ora-

dan bir general «Kondüktör bey, tren ne zaman kalka-cak?» diye sormaz mı? Neredeyse kapışacaklarmış. Görüyor-sunuz, kepazelik! Böyle şeyler basına yansımaz, gene de herkes duyar. «Mızrak çuvala sığmaz» dememişler boşuna.

Haberden zihni allak bullak olan Vıvertov bir şey yiyip içemiyordu. Kendine gelebilmek için bir bardak kvas istedi ancak kvası içemedi, boğazında düğümlendi, bardağı geri verdi.

Emekli asteğmen topoğrafya mühendisini uğurladıktan sonra da odalara sığamadı, düşünceler içinde dolaştı durdu. Geceleyin yatağa yattığında da hep içini çekti, düşündü.

Bir ara karısı Arina Matveyeva onu dürttü.

—Ne deliler gibi homurdanıp duruyorsun? Şuna bak, inlemesi bitmek bilmiyor! Sanki çocuk doğuracak. Belki de söylenenler doğru değildir. Paçavra gibi yayılıp kalacağına, git de başka yerlerden sor soruştur.

—Elinden rütbeni, unvanını alsalar sen de paçavraya dönerdin. Şuna bak, yanımda kütük gibi uzanmış yatıyor! Paçavra kendinsin, anladın mı? Anayurdumuz uğruna kan döken sen değilsin, benim!

Bütün gece gözüne uyku girmeyen Vıvertov ertesi gün doru atını arabaya koştu, haberin doğruluk derecesini öğrenmek üzere yollara düştü. Önce birkaç komşusuna uğrayacak, gerekirse ta soylular derneği başkanına çıkacaktı. İgnatyevo kasabasından geçerken vaiz Pafnuti Amalikitianski'ye rasladı. Peder kiliseden evine dönüyor, arkasından yürüyen zangoca elindeki asayı öfkeli öfkeli sallayarak çıkışıyordu: «Aptalın birisin sen, salak! Bunu böyle bil!»

Vıvertov yaylı arabasından indi, kutsaması için papaza yaklaştı elini öptü.

—Yortunuz kutlu olsun, aziz peder. Ayinden mi geliyorsunuz?

—Evet, sabah ayininden.

—Çok güzel. Göreviniz neyse onu yapıyorsunuz. Sizler ruhban sürüsünü gündersiniz, bizler de elimizden geldiğince toprağı sürer ekeriz. Peder, bugün nişanlarınızı takmamışsınız. Neden?

Aziz peder onu yanıtlayacağı yerde elini salladı, suratını bir karış asarak çekti gitti.

—Nişan takmak yasaklandı, dedi zangoç onun arkasından fısıltıyla.

Öfkeli öfkeli uzaklaşan vaizi gözleriyle izleyen Vıvertov'un yüreği cız etti. Topoğrafya mühendisinin getirdiği haber doğru çıkacağa benziyordu. Vıvertov'un uğradığı ilk yer, Binbaşı İjitsa'nın çiftlik evi oldu. Arabası binbaşının avlusuna girerken karşılaştığı görüntü şuydu: Sırtında sabahlığı, başında Müslüman fesiyle avlunun ortasında dikilen İjitsa yerinde tepinerek öfkeyle elini-kolunu sallıyor; arabacısı Filka ise topallayan bir atı binbaşının önünde bir ileri bir geri yürütüyordu.

—İt herif! diye bağırıyordu binbaşı. Dolandırıcı! Serseri! Senin gibi hergelelerin cezası ipe çekilmektir! Alçak!

Tam o sırada Vıvertov'u gördü.

—O, hoş gelmişsiniz! Nasılsınız, bakalım? Söyleyin, lütfen, beğendiniz mi şu durumu? Sahtekar, bir haftadır atın ayağı incinmiş de haber vermiyor. Ben görmesem, kim bilir, zavallının toynağı ne hale gelirdi! Bunlar insan değil, eşek! Böylelerine sopa çekmeyip de kime çekeceksiniz? Soruyorum size, kime çekeceksiniz?

Vivertov binbaşıya doğru yürüdü.

—Ooo! Atınız çok güzelmiş! Üzüldüm, doğrusu... Peki, binbaşım, niçin bir baytar çağırmıyorsunuz? Bizim köyde bu işten anlayan biri var. Haber gönderin, hemen gelsin, binbaşım.

İjitsa pis pis sırıttı, Vıvertov'u taklit edercesine;

—Binbaşım! Binbaşım! dedi. Şakanın sırası değil şimdi.

Ben ayağı incinen atımla uğraşıyorum, siz «binbaşım» diye tutturmuşsunuz.

—O da ne demek oluyor, binbaşım, size başka türlü nasıl hitap edebilirim?

—Ne binbaşısı? Binbaşı mıyım ki ben?

—Nesiniz öyleyse?

—Ben nereden bileyim? Tam bir yıldır binbaşılık kalktı. Bilmiyor muydunuz yoksa? Aydan mı geldiniz, be kardeşim?

Vıvertov korkuyla İjitsa'ya baktı, kötü bir şeyin önsezisiyle ter basan yüzünü sildi.

—Durun, bir dakika! Ne dediğinizi anlamadım. Binbaşılık önemli bir rütbedir. Siz neler söylüyorsunuz?

—Bir zamanlar öyleydi.

—Nasıl yani? Üstelik sizin buna pek aldırdığınız yok.

Eski binbaşı elini salladı; bir şey olmamışçasına, Filka alçağının atın toynağını nasıl zedelediğini anlatmaya koyuldu. Durumu uzun uzadıya, ayrıntılarıyla açıklıyor, bununla da yetinmeyip, atın zedelenmiş ayağını havaya kaldırarak, bıcılgan yarasıyla, toynağa yapışmış gübre katmanıyla Vıvertov'un burnuna dayıyordu. Ama Vıvertov açıklamalardan bir şey anlamadı, gösterilen şeylere bön bön baktı, sonra ne yaptığının kendi de farkında olmadan İjitsa'ya veda etti, arabasına atladığı gibi oradan uzaklaştı.

—Şimdi dosdoğru başkana! Çabuk sür, kör olası! Yapıştır kırbacı!

Müsteşar rütbesindeki soylular derneği başkanı Yagodışev'in yurtluğu pek uzakta değildi. Aradan bir saat bile geçmemişti ki, Vıvertov başkanın çalışma odasında, yerlere kadar eğilerek selam verdi. Kahvesini içerken «Yeni Zaman» gazetesi okuyan başkan, Vıvertov'u görünce başıyla selam verdi, oturması için yer gösterdi.

—Başkan hazretleri! diye başladı eski asteğmen. Size unvanınızla hitap edip kendimi de rütbemle tanıtmak isterdim.

Ancak son değişiklikler dolayısıyla nasıl davranacağımı bile...

Başkan Vıvertov'un konuşmasını yarıda kesmişti.

—Bir dakika, saygıdeğer kardeşim. Önce bana «hazretleri» demeyi bırakın. Çok rica edeceğim.

—Ama nasıl olur! Biz küçük rütbeliler size...

—Sorun o değil... Bakın, gazetenin yazdığına göre (parmağıyla yazıyı göstermek istedi, ancak parmağı kağıdı delerek öbür yandan çıktı) biz müsteşarlara bundan böyle «hazretleri» denmeyecekmiş. Güvenilir kaynaklardan elde etmişler bu bilgiyi. Gördünüz, değil mi? «Hazretleri» onların olsun! Kimseden istemiyoruz, demesinler!

Yagodışev böyle diyerek masadan kalktı, odada cakalı cakalı dolaşmaya başladı. Vıvertov'un canı çok sıkkındı; derinden bir iç çekti, o sırada elinden şapkası düştü. «Bu iş ta yukarılara tırmandığına göre binbaşıların, asteğmenlerin ne önemi kalır? En iyisi üzerinde fazla durmadan gitmek....» diye düşündü..

O hızla başkanın odasından çıkarken şapkasını düşürdüğü yerde unuttu. İki saat sonra başı çıplak eve geldiğinde sararmış yüzünde bön bir anlatım vardı. Arabasından inerken «Güneşi de yerinden kaldırmışlar mıdır?» diye gökyüzüne baktı. Ondaki bu değişikliği gören karısı Vıvertov'u soru yağmuruna tuttu, ancak adamcağız yalnız elini sallamakla yetindi.

Bir hafta yemedi, içmedi, uyumadı, odasında bir köşeden öbürüne gezinerek hep düşündü. Bu bir haftada suratı zayıflayıp çöktü, bakışları anlamsızlaştı. Ne başkalarıyla konuşuyor, ne de sorulara yanıt veriyordu. Karısıyla da öyle... Zavallı Arina Matveyevna'nın onu eski durumuna döndürmek için yapmadığı kalmadı. Kocasına mürver şerbeti içirdi, yiyeceklerine kandil yağı kattı, sıcak tuğlalara oturttu... Ancak hiçbirinin yararı olmadı. Sonunda onunla konuşursa açılır, biraz aklı başına gelir diye peder Pafnuti'yi çağırdılar. Vaiz Vıvertov'la

uzun süre uğraştı; dünya işlerinin kötüye değil, iyiye gittiğine onu inandırmaya çalıştıysa da hepsi boş... Bir sonuç elde edemeden, emeğinin karşılığı olan beş rubleyi alarak evinin yolunu tuttu.

Bir hafta sonra Vıvertov'un dili çözüldü, denilebilir. Adam ansızın uşağı İlyuşka'nın üzerine yürüdü.

—Ne diye susuyorsun be it oğlu it? Hadi, benimle alay et, saygısızca davran, bu mahvolmuş adamla «sen» diye konuş! Hadi, daha ne duruyorsun?

Bunları söyledikten sonra ağlamaya başladı, bir haftalık yeni bir suskunluk dönemine girdi. Baktı, olmayacak, Arina Matveyevna kocasından kan almaya karar verdi. Eve çağırdıkları sağlık memuru tam iki tabak kan boşalttı, bunun üzerine Vıvertov sanki biraz rahatladı. Kan alınmasının ertesi günü karısının yatağına yaklaştı.

—Arina, bırakmayacağım bunu onların yanına. Kararımı verdim, anamın ak sütü gibi helal rütbemi sonuna dek savunacağım. Dinle, ne yapacağımı anlatayım sana: Yüksek makamlardan birine dilekçe vereceğim, altına da «asteğmen Vıvertov» diye imzamı basacağım. Anlıyorsun, değil mi, «Asteğmen Vıvertov!» Salt inat olsun diye! Ne derlerse desinler, vız gelir bana!

Bu düşünce Vıvertov'un öylesine hoşuna gitti ki, neşesi geri geldi, iştahı bile açıldı. Şimdi keyifle odadan odaya dolaşıyor, yüzünde alaylı bir gülümsemeyle kendi kendine söyleniyor:

—Asteğmen işte! Asteğmen Vıvertov! Bir diyeceğiniz var mı?

KARGA

Akşam üstü kentte dolaşmaya çıkan Teğmen Strekaçov saat 6'ya doğru üç katlı, büyük bir evin önünden geçerken gözleri ikinci katın pembe pencere perdelerine takıldı.

Kendi kendine «Yahu burada madam Dudu oturmuyor muydu? Çoktan beridir görüşmedik. Acaba uğrayıp hatırını sorsam mı!» diye söylendi.

İyice kararını vermeden cebinden cüzdanını çıkardı, çekine çekine içine bir göz attı. Cüzdanında gazyağı kokan, buruşuk bir ruble ile bir düğme, iki de kapik vardı. Hepsi bu kadar.

«Yetmez, ama ziyanı yok. Biraz oturur, laflarız...» dedi içinden.

Bir dakika sonra Strekaçov madam Dudu'nun evinin keskin lavanta ve gliserinli sabun kokusu sinmiş havasını, kabarıp inen güçlü göğsüyle derin derin içine çekmekteydi. Başka bir koku daha vardı havada, ancak bunun ne olduğunu hemen söylemek olanaksızdı. Yalnızca kadınların yaşadıkları evlerde raslanan, kadın parfümü ile erkek purosunun karışımı bir şey... Askılıkta birkaç manto ile yağmurluk, bir de parıl parıl parlayan bir silindir şapka asılıydı. Salona giren teğmen bir yıl önce gördüğü şeylerin aynısını gördü: Üzerinde yıpranmış notalar bulunan piyano, solmuş çiçeklerle dolu vazo, döşemede likör lekeleri... Salondaki kapılardan biri oturma odasına, öteki ise madam Dudu'nun yattığı ya da Ofenbach'a çok benzeyen yaşlı dans öğretmeniyle piket oynadığı odaya açılıyordu. Oturma odasına bakılırsa kapının arkasından pembe tül örtüyle örtülü

bir yatağın ucu görülebilirdi. Orada madam Dudu'nun yetiştirmeleri Barb ile Blanş yatarlardı.

Salonda kimsecikler yoktu. Teğmen oturma odasına yöneldi, içeri girince tanımadığı biriyle karşılaştı. Yuvarlak masanın arkasındaki kanepeye yayılarak oturan bir gençti bu. Gencin dik saçlarına, bulanık gök gözlerine, alnındaki ter tomurcuklarına bakılırsa onun az önce korkunç derecede karanlık, derin bir çukurdan güçlükle çıkmış olduğunu düşünebilirdiniz. Giyimi ise pek cafcaflıydı. Sırtında yeni ütülenmiş bir triko takım, ayaklarında tokalı rugan iskarpinler ile kırmızı çoraplar vardı; yeleğinin önünde parlak saat köstegi dikkatleri çekiyordu. Delikanlı yumruklarını tombul yanaklarına dayamış, önündeki soda şişesine boş gözlerle bakıyordu durmadan. Önündeki masada ise birkaç şişe ile portakal dilimleri konmuş bir tabak vardı.

İçeri giren teğmeni görünce züppe genç gözlerini faltaşı gibi açtı, oturduğu yerde apıştı kaldı. Onu güçlükle tanıyan Strekaçov ise şaşkınlıktan bir adım geriledi. Karşısındaki genç, görevli olduğu birliğin yazıcısı Filenkov'dan başkası değildi. Daha o sabah berbat elyazısıyla yazdığı yazılarda bir sürü yanlışlar yaptığı içir azarladığı er Filenkov'un ta kendisiydi hem de.

Filenkov elleriyle masaya dayandı, ağır ağır doğruldu. Gözlerini teğmenin yüzünden ayıramıyor, yüzü kızarıp bozarıyordu.

Strekaçov;

—Senin burada ne işin var? diye sordu sertçe.

Yazıcı gözlerini yere indirdi.

—Ben mi, komutanım? Bir doğum günü dolayısıyla... Askerlik görevinde herkesin eşit haklara sahip olduğu düşünülürse...

Teğmen sesini yükseltti:

—Senin burada işin ne? Hem de bu kılıkla!

—Komutanım, biliyorum, suçluyum. Gene de zorunlu as-

kerlik görevinde... hakların eşitliği göz önüne alınınca... ayrıca okumuş bir kişi olarak matmazel Barb'ın yaş gününde er rütbesiyle bulunmak istemedim. Köklü bir aileden gelme, saygın bir yurttaşım, komutanım. O nedenle adıma-sanıma yakışan bir giyimle geldim.

Filenkov, teğmenin bakışlarındaki öfkenin gitgide alevlendiğini görünce sesini kesti, ensesine bir tokat beklercesine başını öne eğdi. Teğmen «Yıkıl karşımdan!» diye bağırmak üzere ağzını açmıştı ki, kanarya sarısı bir sabahlık giymiş bulunan, kaşları kalkık bir sarışın girdi içeriye. Kız teğmeni görür görmez bir çığlık koyverdi:

—Vasya! Sevgili teğmenim...

Yazıcı, Barb'ın (bayan Dudu'nun iki yetiştirmesinden biriydi bu) teğmenle sıkı fıkı olduğunu görünce toparlandı, kendine çeki düzen verdi. Az sonra parmaklarını açarak ayağa fırladı, ellerini-kollarını sallayarak, boğulurcasına bağırarak şunları söyledi:

—Komutanım! Yaş günü dolayısıyla şu sevimli yaratığı kutlamaktan mutluluk duymaktayım! Paris'te bile böyleleri az bulunur! Gördüğünüz gibi ateş parçası, ateş! Üç yüz rubleye kıydım da bu sevimli güzelin yaş gününde üzerindeki sabahlığı diktirdim! Onun doğum günü onuruna!

Teğmen, Flenkov'a aldırmaksızın;

—Blanş nerede? diye sordu kıza.

Ancak soru kendisini ilgilendirmediği halde Filenkov atıldı:

—Şimdicik gelir, komutanım, şimdicik gelir! Ah, ne güzel bir parçadır o! Vous comprenez au revoir consommé... Kostroma'dan bir tüccar gelmişti, tam beş yüz rubleye kıydı onun için. Beş yüz kayme bu, dile kolay! Ama gönlüme göre olunca bin de veririm ben. Doğru değil mi, komutanım? Buyurun, şampanya alın!

Yazıcı teğmen ile Barb'a birer kadeh şampanya sundu,

kendisi ise votka içti. Teğmen şampanya kadehini tepesine dikti, aynı anda da yanlış bir iş yaptığını anladı.

—Sen biraz ileri gitmiyor musun, aslanım? Şimdi hemen Demyanov'a git, seni yirmi dört saat hapse atsın!

—Teğmenim, gördüğüm kadarıyla iyice gözünüzden düştüm. Nasıl olur, komutanım, babam iyi bir aileden gelme, saygın bir yurttaştır. Devletten aldığı nişanları var. Şunu iyi bilin ki, vaftiz babam generaldir. Yazıcıyım diye beni hayvan yerine koyuyorsunuz. Hadi, lütfen bir şampanya daha için. Şöyle köpüklü cinsinden... Baɽb, iç bakalım! Sıkılma, hepsinin parasını ödeyecek durumdayız. Şimdi herkes eşit, general oğlu da bir, tüccar oğlu da. Askerliklerini köylü çocuklarıyla birlikte yapıyorlar. Komutanım, ben lisede okudum, ticaret lisesinde de. Ama her yerden kovuldum. Barb, hadi içsen e! Şuradan para çıkarayım, istediğin kadar şampanya getirt. Komutanım, bir kadeh daha!

Atmaca burunlu, şişmanca bir bayan, madam Dudu içeriye girdi o sırada. Arkasından, Offenbach'a benzeyen Vrondi gözüktü. Biraz sonra Yunan burunlu, oldukça sert yüzlü, görünüşünden Yahudi olduğu anlaşılan Blanş geldi. Blanş on dokuz yaşlarında, çıtı pıtı, kısa boylu bir kızdı. Yazıcı ortaya bir yüzlük attı.

—Var olun be, hepiniz var olun! Öyle heyecanlıyım ki, izin verin de şu vazoyu parça parça edeyim!

Madam Dudu her iffetli kızın iyi bir kısmet bulabileceğini, aslında genç kızların içki içmesinin yakışık almayacağını, ama karşısındaki erkekler aklı başında insanlar oldukları için onlarla birlikte içmelerine izin verdiğini, başka birileri olsa kızların burada bulunmalarına bile göz yummayacağını bildirdi.

Şampanyadan, Blanş'ın yakınlığından başı dönen teğmen yazıcıyı çoktan unutmuştu.

Öte yandan yazıcı bas bas bağırıyordu:

—Hani nerede müzik? Gelsin çalgıcılar! Yüz yirmi sayılı kararname gereğince hepinizi dansa çağırıyorum!

Kendi sesini tanımayan, bunları söyleyenin başkası olduğunu sanan yazıcı gittikçe coştu:

—Susun! Şimdi hepiniz dans edeceksiniz! Ben ne söylersem yapın! Hadi bakalım, dansa!

Barb, Blanş, madam Dudu aralarında konuştular, yaşlı Vrondi piyanonun başına geçti. Böylece dans başladı. Flenkov ayaklarını yere bir ölçü vururken dört kadın bacağının hoplayışını izliyor, coştukça coşuyordu.

—Hadi, yavrum, oyna! Daha canlı! Evet, evet, öyle! Durma!

Bir süre sonra cümbür cemaat arabalara binip Arkadya'ya yollandılar. Barb ile Filenkov, teğmen ile Blanş, Vrondi ile madam Dudu ayrı arabalara binmişlerdi. Arkadya'ya varınca bir masa tutup mezeleri ısmarladılar. İçkiler gelince Flenkov öylesine çok içti ki, çok geçmeden sesi kısıldı, ellerini sallamayı bıraktı. Suratı da bir karış asılmıştı. Ağlayacakmış gibi gözlerini kırpıştırarak;

—İnsan mıyım, neyim ben? dedi. Hayır, hayır, bir kargayım. Karga!

Sonra kendi kendisiyle alay etmeye başladı:

—Köklü bir aileden gelme, saygın bir yurtaşmış! Pöh! Sen yurttaş filan değil, düpedüz kargasın!

İçtiği şampanyalardan başı dumanlanan teğmen onun farkında bile değildi. Ancak bir ara yazıcının sarhoş suratını dumanlar arasında seçerek kaşlarını çattı.

—Asker, sen de fazla ileri gidiyorsun!

Ama bunu söyledikten sonra düşünme yeteneğini yeniden yitirdi, onunla kadeh bile tokuşturdu.

Arkadya'dan çıkıp Kristov gazinosuna gittiler. Burada madam Dudu erkeklerin namus anlayışına tümüyle güvendiğini söyleyerek Vrondi'yle ikisi gençlerden ayrıldılar. Gazinoda kalanlar kendilerine gelmek için konyak, likör, kahve ısmarladılar. Peşinden kvas, votka, siyah havyar geldi. Havyarı suratına süren yazıcı;

—Ben şimdi arap oldum! dedi. İsterseniz bana şeytan da diyebilirsiniz.

Ertesi sabah teğmen başında kurşun gibi bir ağırlık, ağzında kuruluk ve alev sıcaklığı olduğu halde birliğine yollandı. Flenkov, er üniformasıyla yazıcı masasında oturuyor, titreyen elleriyle birtakım kağıtları dosyaya yerleştiriyordu. Suratı asık, karmakarışıktı. Fırça gibi sert saçları taranmamıştı, göz kapakları uykusuzluktan kavuştu kavuşacaktı neredeyse. Yorgun yazıcı teğmeni görünce güçlükle toparlanıp kalktı, içini çektikten sonra «hazırol»a geçti. Teğmenin öfkesi geçmemişti henüz, çakırkeyifliği de. Bununla birlikte yazıcıya aldırış etmeden gitti, masasına oturdu. On dakikalık bir sessizlik çöktü ortalığa. Bir ara komutan ile askerin bakışları karşılaştı; teğmen yazıcısının dumanlı gözlerinde kırmızı perdeleri, yaptıkları çılgın dansları, Arkadya'yı, Blanş'ın yüzünün yan duruşunu... her şeyi, her şeyi gördü.

Aynı anda Flenkov mırıldanmaya başladı:

—Zorunlu askerlik görevini yaparken profesör de birdir, köylü de... Herkesin eşit olduğu, özgürce konuştuğu bu çağda...

Teğmen yazıcısını bir güzel pataklamak, hatta hapse tıkmak için yanıp tutuşuyordu, ancak elini sallamakla yetindi;

—Canın cehenneme! dedikten sonra odasından çıktı gitti.

ÇİZMELER

Piyano ayar ustası Murkin, kulakları pamukla tıkalı, burnuna enfiye tütünü tepmiş, tıraşlı yüzü sapsarı bir halde, kaldığı pansiyon odasından koridora fırladı; teneke tıngırtısını andıran çatlak sesiyle bağırmaya başladı:

—Semyon! Koridor nöbetçisi!

Adamın korkulu yüzüne bakınca geceleyin üzerine duvar yıkıldığını ya da odasında hortlak gördüğünü sanırdınız.

Koridor nöbetçisi koşa koşa geldi.

—Nerelerdesin sen, yahu? Bilmiyor musun, ben romatizmalı, hasta bir adamım! Ne diye beni yalınayak odadan dışarı çıkmak zorunda bırakıyorsun? Hani, nerede benim çizmelerim! Çabuk al getir onları!

Semyon, Murkin'in odasına girdi, çizmeleri boyayıp koyduğu yere baktı, ensesini kaşıdı. Yerinde yoktu çizmeler.

—Kahrolasılar nereye giderler? diye söylendi. Akşamleyin boyayıp işte şuraya koymuştum. Hımın! Durun, bakayım! Dün biraz kafayı çekmiştim. Başka bir odaya bırakmış olabilirim. Hem de tam söylediğim gibi. Afanasi Yegorıç, ben onları başkasının odasına koydum vallahi. O kadar çok çizme var ki, kafası dumanlanınca şeytan bile çıkamaz işin içinden. Anlaşılan, bitişikteki tiyatro oyuncusu bayanın odasına bırakmışım.

—Gördün mü şimdi yaptığını? Ben şimdi senin yüzünden sabah sabah hanımefendiyi rahatsız mı edeyim? Önemsiz bir şey için namuslu bir kadın uyandırılır mı?

Murkin öksürerek, içini çeke çeke komşu odanın kapısına yaklaştı, usulca vurdu.

—Bir dakika sonra;

—Kim o? diyen bir kadın sesi duyuldu.

Murkin, kibar bir bayanla konuşan nazik bir beyefendi duruşuna geçerek üzgün bir sesle;

—Benim, hanımefendi, dedi. Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Hasta, romatizması azmış bir adamım. Doktorlar, hanımefendiciğim, ayaklarımı sıcak tutmamı salık verdiler. Üstelik az sonra general Şevelitsın'ın karısının piyanosunu akort etmek üzere gitmek zorundayım. Bu durumda nasıl gidebilirim?

—Ne dediğinizi anlamıyorum. Hangi piyanodan söz ediyorsunuz?

—Piyano değil, hanımefendi, çizmelerim! Semyon dedikleri şu kafasız herif, çizmelerimi boyadıktan sonra götürüp sizin odanıza koymuş. Bir yanlışlık işte. Zahmet olmazsa, onları verir misiniz?

Az sonra içerden birtakım hışırtılar geldi, biri karyoladan aşağı indi, ardından şıp şıp terlik şıpırtıları duyuldu. Sonra kapı aralığından uzanan tombul bir kadın eli Murkin'in ayaklarının dibine çizmelerini fırlattı. Piyano ayarcısı teşekkür edip odasına yollandı.

Çizmelerden birini ayağına geçirirken;

—Çok tuhaf! diye söylendi. Bu, sağ ayak çizmesine benzemiyor. Dur, yahu, bunların ikisi de sol. Bana bak, Semyon, benim çizmelerim değil bunlar. Benimkiler kırmızı kulaklıklı, üstelik yamasızdı. Bunlarsa yırtık pırtık, kulaksız.

Semyon çizmeleri havaya kaldırdı, gözlerinin önünde evirip çevirdikten sonra kaşlarını çattı. Şaşı gözlerle bir kez daha bakarak (sol gözü şaşıydı);

—Bunlar Pavel Aleksandroviç'in çizmeleri diye mırıldandı.

—Hangi Pavel Aleksandroviç?

—Hani şu tiyatro oyuncusu var ya! Her salı gecesini pansiyonda geçirir. Demek, kendininkiler sanıp sizinkileri giymiş...

Ben iki çizmeyi de bayanın odasına koymuşum, yani onunkileri de sizinkileri de... Çok kötü!

—Öyleyse git de değiştir!

Semyon;

—Değiştir mi? diyerek güldü. Nasıl değiştiririm? Şimdi ben onu bulamam ki! Kim bilir, nereye defolmuştur! Pansiyondan ayrılalı bir saat oluyor.

—Nerede oturuyor bu adam?

—Bilmiyorum. Her salı buraya gelir, öbür günler nerede kaldığını bilmem. Buraya gelip geceyi geçirir, ondan sonra gelecek salıya dek aradınsa bul!

—Domuz, gördün mü şimdi yaptığın işi? Peki, ben şimdi ne halt edeceğim? General Şevelitsın'ın evine gitme zamanım geldi. Allah'ın cezası herif! Ayaklarım donuyor.

—Canım, çizmeleri sonra da değiştiririz. Şunları giyin, akşama dek gideceğiniz yerlere gidin. Isterseniz akşamleyin tiyatroya uğrayıp Blistanov'u bulursunuz. Eğer tiyatroya gitmek istemezseniz salıya değin beklemek zorundasınız. Buraya yalnız salı akşamları gelir.

Piyano ayarcısı çizmeleri tiksine tiksine eline aldı.

—Peki, ama niçin bu çizmelerin ikisi de sol?

—Ne yapsın, adamcağız, eline ne geçerse onu giyiyor. Yoksulluktan... Tiyatro oyuncusu parayı nereden bulsun? Bir gün ona, «Çizmelerinize diyecek yok, Pavel Aleksandroviç, onları nereden buldunuz!» diyecek oldum. Bana ne dese beğenirsiniz? «Kes sesini! Sesini kes ve kork benden! Ben bu çizmelerle kont, dük rollerine çıkıyorum.» Garip adamlardır bunlar, boşuna «oyuncu» dememişler! Ben vali ya da merkez komutanı olsam toparlardım bu oyuncu milletini, tıkardım kodese.

Murkin sonu gelmez oflamalarla, yüz buruşturmalarıyla iki sol çizmeyi ayaklarına geçirip general Şevelitsın'ın evine yollandı. Kenti bir baştan bir başa dolaştı, birçok piyano akort

etti. O gün hep birileri ayaklarına gözlerini dikmiş, yamalı, çarpık topuklu çizmelerine bakıyor gibi geldi. Bu ruhsal eziyet dışında bir de bedensel eziyete katlanmak zorunda kaldı: Geze geze sağ ayağının bir yanı nasır bağlamıştı.

Akşam olunca tiyatronun yolunu tuttu. «Mavi Sakal» temsil ediliyordu. Ancak son iki perde aralığında, o da tanıdığı bir flütçünün kayırmasıyla perde arkasına geçme fırsatını elde edebildi. Erkeklerin soyunma odasına geldiğinde erkek oyuncu takımının hepsini bir arada buldu. Kimisi giysi değiştiriyor, kimisi makyaj yapıyor, kimisi de sigara içiyordu. Mavi Sakal oyuncusu, Kral Babeş'in yanında dikilmiş, elindeki tabancayı göstermekteydi.

Mavi Sakal;

—Satıyorum, al bunu! dedi. Kursk'ta şans eseri geçti elime. Sekize almıştım, sana altıya bırakırım... Ateş etmesine diyecek yok!

—Dikkat et şuna! Dolu değil mi?

Tam o sırada içeri giren piyano ayar ustası;

—Mösyö Blistanov'u görebilir miyim? diye sordu çekine çekine.

Mavi Sakal başını ona çevirdi.

—Benim. Ne istiyorsunuz?

Beriki yalvaran bir sesle;

—Rahatsız ettiğim için özür dilerim, dedi. Romatizmalı, hasta bir adamım. Doktorlar ayaklarımı sıcak tutmamı söylediler. İnanın bana!

—Ne istediğinizi daha açık söyler misiniz?

—Şey... sizin de bildiğiniz gibi, bu geceyi tüccar Buhtarev'in pansiyonunda, 64 numaralı odada geçirdiniz.

Kral Babeş gülümseyerek konuşmaya katıldı:

—Siz ne söylüyorsunuz? Amma da attınız! 64 numaralı odada karım kalıyor.

Murkin;

—Sabahleyin çizmelerimi arayıp da bulamadığım zaman bu beyefendinin karınızın yanından ayrıldığını öğrendim. Koridor görevlisini çağırdım, adam bana «Beyim, çizmelerinizi yanlışlıkla bitişik odaya koymuşum.» dedi. Sarhoşun teki, ne olacak, yanlışlık yapmış.

Mavi Sakal'a döndü.

—İşte, beyefendi, siz de onun karısının yanından ayrılırken çizmelerimi giymişsiniz.

Mavi Sakal kaşlarını çatarak;

—Bu ne demek? diye homurdandı. Buraya dedikodu yapmaya mı geldiniz?

—Kesinlikle değil! Tanrı göstermesin! Beni anlamadınız, ben başka bir şeyden değil, çizmelerimden söz ediyorum. 64 numaralı odada yatmak onuruna erişen siz değil misiniz?

—Ne zaman?

—Geçen gece.

—Siz beni orada gördünüz mü?

Murkin çok utanmıştı. Oraya oturup ayaklarındaki çizmeleri çabuk çabuk çıkarırken;

—Hayır, görmedim, dedi. Görmedim ama bu çizmeleri bana onun karısı attı. Yani benimkilerin yerine...

—Gözlerinizle görmedinizse böyle sözleri ne hakla söylüyorsunuz? Beni bir yana bırakın, ama şu anda yaptığınız, namuslu bir kadına kara çalmadır. Hem de kocasının yanında...

Tiyatro kulisi bir anda ana-baba gününe döndü. Kral Babeş, yani aşağılanan koca, öfkeden kıpkırmızı kesilerek masaya var gücüyle bir yumruk indirdi. Yumruk öylesine şiddetliydi ki, bitişik soyunma bölmesindeki kadın oyunculardan ikisi bayıldı.

Mavi Sakal, Kral Babeş'e;

—Yoksa bu alçağa sen de mi inanıyorsun? dedi. İster misin onu şuracıkta köpek gibi geberteyim? Beynini dağıtayım namuzsuzun! Ellerimle boğayım! İster misin?

O akşam kent parkında yazlık tiyatronun yakınlarında dolaşanlar, dördüncü perdenin başlamasından önce, korkudan yüzü sararmış bir adamın ana yolda yalınayak, yıldırım hızıyla koştuğunu, arkasından da Mavi Sakal gibi giyinmiş, eli tabancalı birinin kovaladığını anlatırlar.

Daha sonra neler olduğunu kimse görmemiş. Yalnız herkesin bildiği bir şey varsa o da Murkin'in Blistanov'la karşılaşmasından sonra tam iki hafta hastanede yattığıdır. Şimdi «Ben hasta, romatizmalı bir adamım» sözlerinin yanına «yaralı» sözcüğünü de ekliyormuş.

SİNİRLER

Mimar Dimitri Vaksin yazlığına döndüğünde kentte katıldığı ispritizma gösterisinin etkisindeydi hâlâ. Soyunup tek başına yatağa girerken (bayan Vaksina o geceyi Troitsa'da geçirecekti) gördüğü, işittiği şeyleri elinde olmaksızın anımsamaya başladı. Aslında gittiği yerde ispritizma denemesi yapılmamış, birbirinden korkunç öyküler anlatılmıştı. Genç bayanlardan biri durup dururken insanın aklından geçenleri okuyacağını söylemişti. Konu döndü dolaştı düşünce okumaktan ruhlara, ruhlardan hortlaklara, hortlaklardan da diri diri gömülenlere geçti. Akşama katılanlardan bir bay, mezarında bir yanından öbür yanına dönen bir ölüyle ilgili okuduğu bir öyküyü anlattı. Vaksin de bir çay tabağı isteyerek genç bayanlara ruhlarla nasıl konuşulacağını göstereceğini söyledi. Çay tabağı verilince amcası Klavdi Mironoviç'in ruhunu çağırdı, «Amca, evi karımın üstüne yapma zamanı geldi mi?» diye sordu. Amcası da «Vaktinde yapılan her şey iyidir.» diye yanıt verdi.

Vaksin yorganı başına çekerken, «Şu dünyada gizemli, bilinmeyen öyle korkunç şeyler var ki! Asıl korkunç olan da ölüler değil, işte bu bilinmezlik...» diye düşünüyordu.

Saat gecenin birini vurdu. Vaksin yatağında dönerek başını yorganın altından çıkardı, kandilin mavimsi ışığına baktı. Kandilin ölgün parıltısı kutsal tasvirleri, karyolanın tam karşısında asılı duran, amcası Klavdi Mironoviç'in büyük resmini belli belirsiz aydınlatıyordu.

Vaksin resme bakarken, «Bu yarı karanlıkta amcamın ha-

yaleti geliverirse?» diye geçirdi içinden. «Yok, yok, olmaz öyle şey!»

Hayalet ham kafaların uydurması, boş inançtan başka bir şey olmamakla birlikte Vaksin yorganı başına çekti, gözlerini sımsıkı kapadı. Mezarında dönen ceset geldi gözünün önüne; ölen kaynanasının, kendini asan bir arkadaşının, boğulan bir genç kızın görüntüleri canlandı hayalinde. Bu gibi karanlık düşünceleri zihninden kovmaya çalışıyor, o böyle yaptıkça hayaller daha canlı bir görünüş kazanarak ona ürperti veriyordu. Sonunda içini bir korku sardı.

«Bu ne biçim şey? Küçük bir çocuk gibi korkuyorsun. Aptalsın sen!» dedi kendi kendine.

Duvarın öte yanından saatin «tik-tak...tik-tak...tik-tak» sesleri geliyordu. Bir ara köy kilisesinin çanı çaldı. Yavaş, hüzünlü, insanın içini ezen bir çınlamaydı bu. Vaksin'in ensesinde, sırtında tüyleri diken diken oldu. Tepesinde biri ağır ağır soluk alıyormuş, sanki amcası fotoğrafının çerçevesinden çıkmış da onun üzerine abanmış gibi geldi. O anda içine bir ürküntü düştü, korkudan dişlerini sıktı, soluğunu tuttu. Bu korku, pencereden bir mayıs böceği girmesi, gelip başının üstünde vınlamaya başlamasıyla dayanılmaz bir durum aldı, çıngırağın ipini çekti.

Bir dakika geçmeden kapının arkasından mürebbiyenin sesini işitti:

—Demetri Osipıç, *was wollen Sie?*[1]

Vaksin çok sevindi.

—Ah, siz misiniz, Rozaliya Karlovna? Niçin rahatsız oldunuz? Gavrila da gelebilirdi.

—Gavrila'yı kim kente gönderdi, Glafira da akşam üzeri bir yere gitti, daha gelmedi. Evde kimse yok. *Was wollen Sie doch?*[2]

---

1 Ne istiyorsunuz?
2 Başka ne istiyorsunuz? (Al.)

—Şey, bacım, söylemek istediğim şu ki... Ee, niçin içeri girmiyorsunuz? Utanacak bir şey yok, karanlık içerisi...

Şişman, kırmızı yanaklı Rozaliya Karlovna yatak odasına girdi, buyruk bekleyen bir tavırla dikildi.

—Hadi, oturun, oturun... Şey, ne diyecektim?

Vaksin yan gözle amcasının resmine baktı, içinin yavaş yavaş dinginleştiğini hissederek, «Ona ne desem şimdi?» diye düşündü.

—Sizden şunu rica edecektim... Yarın uşak kente giderken lütfen söylemeyi unutmayın da... sigara kağıdı alsın. Hadi, otursanız a!

—Sigara kağıdı mı? İyi. *Was wollen Sie doch?*[1]

—*Ich will...*[2] Yok, yok, bir şey istediğim yok. Hadi, oturun, canım! Belki aklıma isteyeceğim başka bir şey gelir.

—Bir kızın erkekler odasında oturmak yakışık almaz... Siz, görüyorum, Demetri Osipıç, şaka yapıyor, yaramazlık ediyor. Sigara kağıdı için uyandırılmaz. Ben anlıyor şimdi...

Rozaliya Karlova hızla geriye döndü, odadan çıktı gitti. Onunla konuşurken biraz rahatlayan Vaksin korkaklığından dolayı utanarak yorganı başına çekti, gözlerini yumdu. On dakika kadar böyle geçti, sonra gene kafasına saçma sapan düşünceler üşüşmeye başladı. O öfkeyle yere tükürdü, el yordamıyla kibriti buldu, gözlerini açmadan mumu yaktı. Ancak mum ışığının da bir yararı dokunmadı. Korkunun doldurduğu hayal gücü ona her köşeden biri bakıyormuş, fotoğraftaki amcası göz kırpıyormuş gibi şeyler düşündürtüyordu.

—Allah kahretsin, şu çıngırağı bir daha çalayım! dedi. Hastalandığımı söyler, damla isterim.

Böyle diyerek çıngırağın ipini çekti. Ancak karşılığında ses veren çıkmadı. Bir daha çaldı çıngırağı, aynı anda da kilisenin çanları uğulduyormuş gibi kafasının içinde yankılar oluştu.

1 Ne istiyorsunuz? Başka ne istiyorsunuz? (Al.)

2 Istiyorum ki...

Dehşet içinde kalan Vaksin soğuk terler dökmeye başladı. O korkuyla yatak odasından dışarı fırladı, ıstavroz çıkarıp korkaklığından ötürü kendini ayıplayarak, yalınayak, iç çamaşırlarıyla mürebbiyenin odasına koştu.

Kapıya vurduktan sonra titreyen bir sesle;

—Rozaliya Karlovna! dedi. Rozaliya Karlovna! Uyu... uyuyor musunuz? Ben... şey... hastayım... Damla...

Tek yanıt yoktu. Her yerde derin bir sessizlik hüküm sürüyordu.

—Çok rica ediyorum, anlıyor musunuz? Rica ediyorum... Bu titizlik nedendir, aklım ermiyor... hele insan hastalanırsa... Sizin yaşınızda böyle şeylere gerek var mı?

—Görürsün, hanımına haber verecek! Namuslu kızlara rahat vermiyor diyecek. Kont Ansik'lerde çalışıyordum, kont benden kibrit istedi, ben hemen anladı, baroneze söyledi. Ben namuslu kız.

—Öf, sizin namusunuzdan bana ne? Hastayım, diyorum. Damla istiyorum... Hastayım, hasta!

—Sizin karınız namuslu, iyi kadın. Siz de onu sevmeli. *Ja!* Temiz kadın. Ben onun düşmanı olmak istemez.!..

—Siz aptalın tekisiniz, anladınız mı? Aptalın teki!

Vaksin kapının kasasına dayandı, kollarını göğsüne kavuşturup korkusunun geçmesini bekledi. Odasına dönecek durumda değildi, çünkü kandil ışığının ıpıldadığı, amcasının çerçevesinden gözlerini ona diktiği bir odaya dönecek gücü yoktu; öte yandan iç çamaşırlarıyla mürebbiyenin odasının önünde dikilmek de her bakımdan ayıp bir hareketti. Yüzünü kasaya çevirip durdu, bu sefer de biri hafifçe gömleğini çekiyormuş gibi geldi.

—Hay, Allah cezanı versin! Rozaliya Karlovna!

Bu sefer hiç yanıt gelmedi.

Vaksin kararsızca kapıyı açtı, içeri baktı. İffetli Alman kadını tasasız bir uykuya dalmıştı. Küçük gecelambası onun iri,

sağlık fışkıran gövdesinin kabarıklıklarını aydınlatıyordu. Vaksin odaya girdi, kapının arkasında duran hasır örgü sandığın üzerine çöktü. Uyuyor da olsa canlı bir yaratığın yanında bulunmak içine su serpmişti.

«Varsın uyusun Alman karısı. Şurada oturur, sabah olunca çıkar giderim. Şimdi şafak erken söküyor.» diye düşündü.

Sabah olmasını beklerken sandığın üstüne kıvrıldı, elini başının altına koyarak düşüncelere daldı.

«Şu sinir denen şey ne yamanmış! Okumuş, aklı eren bir insan olduğun halde... şeytanın bile anlayamayacağı şeylerle karşılaşıyorsun. İnsan kendinden utanç duyuyor!»

Rozaliya Karlovna'nın sessiz, düzgün soluk alışlarına kulak kabarttıkça büsbütün dinginleşti.

Sabah altıda Troitsa'dan dönen Vaksinin karısı, kocasını yatak odasında bulamayınca, arabacının parasını vermek üzere ufak para istemek için mürebbiyenin odasına gitti.

İçeriye girince şu görüntüyle karşılaştı: Sıcaktan üzerindeki her şeyi atan Rozaliya Karlovna karyolasında sere serpe yatıyor, ondan bir kulaç ötede hasır örgü sandığın üstüne kıvrılan kocası ise bir çocuk gibi mışıl mışıl uyuyordu. Ayakları çıplaktı, üstünde yalnız iç çamaşırları vardı.

Kadının ne dediğini, uyanan kocanın yüzünün ne denli alıklaştığını varın sizler gözünüzün önüne getirin. Bana gelince, ben, güçsüz düşerek kalemi elimden bırakıyorum.

YAZLIKÇILAR

Yeni evlenmiş bir çift, yazlıktaki tren istasyonunun platformunda bir aşağı bir yukarı dolaşıyorladı. Erkek kadının beline sarılmış, kadın erkeğe sokulmuştu; ikisi de çok mutluydular. Gökteki bulut parçaları arasından ay onlara bakıp bakıp somurtuyordu. Kimsenin işine yaramayan, can sıkıcı genç kızlığından[1] ötürü çok üzülüyor; yeni evli çifti kıskanıyor olmalıydı. Kımıltısız hava leylak, kuşkirazı kokularıyla doluydu. Tren yolunun ötesinden bir yelve kuşunun çığlıkları duyuluyordu...

Genç kadın;

—Ne kadar güzel, Saşa, öyle değil mi? dedi. İnsanın inanası gelmiyor, düşteyim sanki. Şu karşıki koruluğa bak; nasıl dingin, cana yakın! Ya şu suskun, dimdik telgraf direkleri ne kadar sevimli! Hem uçsuz bucaksız görünümü süslüyor, hem de uzaklarda bir yerde insanlar... uygarlık olduğunu anımsatıyorlar. Rüzgarın yaklaşan tren gürültüsünü süpürüp getirmesi hoşuna gitmiyor mu?

—Hoşuma gitmez olur mu? Şey, ellerin niçin böylesine sıcak Varya? Herhalde heyecandan olacak. Evde akşam yemeği olarak ne var?

—Salata ile piliç kızartması... Piliç ikimize yeter. Ayrıca kentten sana sardalye ile isli balık gönderdiler.

Ay, bulutların arkasına çekildi. Yeni evlilerin mutluluğu yalnızlığını, ormanlar, tepeler ardındaki yalnız döşeğini anımsatmış olmalıydı...

---

1 Ay, Ruslarda dişi bir varlık olarak düşünülüyor.(Ç.N.)

—Tren geliyor, ne kadar güzel! dedi Varya.

Üç tane ışık saçan göz belirdi uzaktan. İstasyon şefi ortaya çıktı, raylar arasında birtakım işaret lambaları yandı.

Saşa esnedi.

—Treni geçirir geçirmez eve gideriz, dedi. Ne güzel bir yaşantımız var seninle, gerçekten inanasım gelmiyor!

Korkunç bir kütle, gürültü çıkarmadan onlara doğru sokularak ansızın durdu. Vagonların yarı aydınlık pencerelerinden uykulu yüzler, şapkalar, omuzlar gözüktü. Tam o sırada vagonların birinden çığlıklar yükseldi:

—Ah, ah! Varya kocasıyla birlikte bizi karşılamaya gelmiş! İşte şurada! Varenka! Vareçka! Ah!

Vagondan fırlayan iki kız çocuğu gelip Varya'nın boynuna asıldılar. Onların ardından yaşlıca, tombul bir bayan ile şakakları ağarmış, sıska bir bay, kolları yüklerle dolu iki lise öğrencisi, bir mürebbiye, mürebbiyenin arkasından bir nine sökün ettiler.

Şakaklarına kır düşmüş sıska bay, Saşa'nın eline sarıldı.

—Gördüğün gibi, geldik işte. Gözlerin yollarda kalmış olmalı. Gelmiyoruz diye amcana çok kızmışsındır. Kolya, Kostya, Nina, Fifa! Gelin, çocuklar! Kuzeniniz Saşa'yı öpün! Çoluk çocuk toplanıp geldik işte, üç-dört günlüğüne sizdeyiz. Umarım, yeriniz dar değildir. Sakın sıkılayım demeyin, rahat hareket edin!

Amcalarını bütün ailesiyle birlikte görünce genç evliler dehşete düştüler. Yaşlı amca ile çocukları onları öpedursun, Saşa'nın aklından geçen şunlardı: Yazlıktaki üç odayı, yastıkları, battaniyeleri onlara bırakacaklar; küçük canavarlar pilici, isli balığı, sardalyeleri, salatayı bir anda bitirdikleri gibi, çiçekleri koparacak, mürekkebi dökecek, gürültü patırtı edecekler; yengesi yazlıkta kaldığı sürece hastalığından dem vuracak (tenya düşürüyordu, göğsünde ağrısı vardı), von Fingirdek soyundan gelme barones olmakla övünüp duracaktı.

Saşa genç karısına nefretle bakarken kulağına şöyle fısıldadı:

—Sana geldiler bunlar... Allah kahretsin!

Aynı nefret, öfke Varya'nın solgun yüzünde de vardı.

—Hayır, sana geldiler. Çünkü benim değil, senin akrabaların!

Konuklara yüzlerini dönünce gülümsediler.

—Buyurun, buyurun, hoş gelmişsiniz!

Bulutların arkasından ay yeniden gözüktü. Sanki gülümsüyor, akrabalarının olmamasına seviniyor gibiydi. Öfkeli yüzünü konuklara göstermemek için yüzünü öbür yana çeviren Saşa tatlı bir sesle;

—Sefalar getirdiniz! Ne iyi ettiniz de geldiniz! dedi.

NUMARACILAR

Generalin karısı Marfa Petrovna Peçonkina, köylülerin deyişiyle Peçonçiha, on yıldır homeopati[1] yöntemiyle hastalarını iyileştirmektedir. Mayıs ayının gene bir salı sabahı hastalarına bakmaya başlar. Önündeki masada homeopati ilaçları, homeopati başvuru kitabı, ilaç faturaları vardır. Duvarda altın çerçeveler içinde Petersburglu bir doktorun mektupları ile peder Aristarh'ın resmi asılıdır. Marfa Petrovna'ya göre Petersburglu doktor çok ünlü, büyük bir bilim adamıdır; peder Aristarh ise ona allopati[2] yönteminin zararlarını anlatıp asıl bilim yolunu gösteren kurtarıcısıdır. Çoğunluğu erkek olan hastalar evin girişinde oturmuş, beklemektedirler. Generalin karısı kokmuş çizme kokusu istemediği için bekleyenlerin birikisi dışında tümünün ayakları çıplaktır.

On hastaya bakmış olan Marfa Petrovna on birinciyi çağırır:

—Gavrila Gruzd.

Kapı açılıyor, ama Gavrila Gruzd'un yerine, bayan Peçonkina'nın komşusu, yoksullaşan çiftlik ağalarından, çipil gözlü, ufak tefek bir ihtiyar olan Zamuhrişin giriyor. Adam soyluların giydiği türden şapkasını koltuğunun altına sokmuştur. İçeri girer girmez bastonunu köşeye dayıyor, generalin karısına yaklaşıyor, önünde bir dizinin üzerine çöküyor.

Bayan Peçonkina kızarıyor, yüzünde bir korku beliriyor.

1 Fazlası verilince sağlıklı insana hastalık getiren bir ilacın azıyla o hastalığı iyileştirme yöntemi. (Ç.N.)

2 Homeopi yönteminin tersi bir iyileştirme biçimi.(Ç.N.)

—O da nesi? O da nesi, Kuzma Kuzmiç? Tanrı aşkına!

Yaşlı adam kadının ellerine sarılıyor.

—Sağ kaldığım sürece size karşı başka türlü davranamam! Herkes diz çöktüğümü görsün, siz bizim kurtarıcı meleğimiz, insan soyunun velinimetisiniz! Madem siz bana yaşamımı geri verdiniz, doğru yolu gösterdiniz, kuşkucu aklımı aydınlattınız, ben, siz kurtarıcımın önünde değil diz çökmek, kendimi ateşe bile atmaya hazırım. Ey öksüzlerin, kimsesizlerin anası! Artık hastalığımdan kurtuldum, yeniden dünyaya geldim! Siz bir büyücüsünüz!

Generalin karısı mutluluktan kıpkırmızı kesiliyor.

—Çok... çok memnun oldum. Bu sözleri işitmek ne hoş! Lütfen kalkın da şuraya oturun! Geçen salı günü ağır hastaydınız, nasıl oldu, anlatır mısınız?

Zamuhrişin bir iskemleye çöküyor.

—Hem de ne hastalık! Şimdi anımsamak bile istemiyorum. Bütün eklemlerim, her yerim romatizmadan sızlıyordu. Sekiz yıl çektim bu derdi; geceler, gündüzler boyu göz açtırmadı bana, aziz kurtarıcım! Kaç doktorun, Kazan'da kaç profesörün kapısını aşındırdım! Çamur tedavisi gördüm, kaplıcalarda kaldım, hepsi boş, boş! Bu uğurda varımı yoğumu harcadım, güzel meleğimiz. Gittiğim doktorlar zarardan başka bir şey vermediler, hastalığımı daha da pekiştirdiler. Haydutlar, yalnız para almasını biliyorlar; birine yarar sağlamaya gelince, böyle bir dertleri yok. Bütün yaptıkları, uyduruk bir ilaç yazıp içirmek! Hepsi de canavar bu adamların! Kurtarıcı meleğimiz, siz olmasanız şimdi ben çoktan mezarı boylamıştım. Geçen salı buradan ayrılırken verdiğiniz minicik haplara baktım da, «Beni bunlar mı kurtaracak, müzminleşmiş dev hastalığımı bu kum tanecikleri mi geçirecek?» diye düşündüm. İnançsızlığım aklıma geldikçe gülüyorum şimdi. Öyle işte, eve varır varmaz hapı içtim, birden dindi bütün sızılarım. Sanki yoktu o acılar, elinizle çekip almıştınız. Karım gözlerini faltaşı gibi açmış, soruyor:

«Karşımdaki sen misin, Kolya?» «Evet, dedim, benim!» İkimiz de kutsal tasvirin önünde diz çöktük, «Ey, ulu Tanrım, dileklerimizi kabul et!» diye siz kurtarıcı meleğimize dua ettik.

Zamuhrişin ceketinin yeniyle gözlerini siliyor, iskemleden kalkıyor, yeniden diz çökmek ister gibi bir hareket yapıyor, ama generalin karısı durduruyor onu. Heyecandan yüzü kıpkırmızıdır. Gözlerini peder Aristarh'ın resmine dikerek;

—Teşekkür edecekseniz ona edin, diyor. Ben onun naçiz bir aracısıyım. Evet, bu, gerçek bir mucizedir. Sekiz yıldır kökleşmiş bir romatizma ufacık skrofulozo hapıyla iyileşsin, olacak şey değil!

—Bana üç hap vermiştiniz. Birini öğle yemeğinde alır almaz geçti ağrılarım. İkincisini akşamleyin, üçüncüsünü de ertesi gün yuttum. O gün bu gün ne ağrım kaldı, ne sızım. Sanki o hastalıklı adam ben değilim. Oysa ölmek üzereydim, gelsin diye Moskova'ya oğluma haber salmıştım. Ey benim iyileştiricim, Tanrım size en büyük aklı vermiş!

Gördüğünüz gibi yürüyorum, cennette gibi hissediyorum kendimi... Geçen salı geldiğimde topallıyordum, şimdiyse istesem tavşan kovalarım... Yüz yıl daha yaşarım bu gidişle. Ancak bir eksiğimiz var, o da yoksulluğumuz. Sağlığımızı kazandık kazanmasına, gelgelelim geçim olmadıktan sonra sağlık ne işe yarar? Yoksulluk belimizi büküyor... İşte size bir örnek... Şimdi yulaf ekme zamanı. Ama tohum olmadıktan sonra nasıl ekersin? «Satın al» diyeceksiniz. İnsanın parası olmadıktan sonra neyle alır?

—Yulafı ben veririm, Kuzma Kuzmiç. Hadi, hadi, oturun yerinize. Beni öylesine sevindirdiniz, öyle mutlandırdınız ki! Siz bana değil, ben size teşekkür etmeliyim.

—Bizim en büyük sevincimiz sizsiniz! Tanrım övmüş de yaratmış sizi! Yaptığınız iyiliklere ne kadar sevinseniz yeridir! Oysa biz günahlıların sevinecek bir şeyciği yok. Bizler entipüften, beceriksiz, bir işe yaramaz, ıvır zıvır insanlarız... Soy-

luluk unvanı taşıyoruz, ama maddi durumumuz bakımından köylü gibiyiz, hatta daha da beteriz. Oturduğumuz ev taştandır, sözüm yabana ev. Çatımız aktıktan sonra taş olmasının ne yararı var? Çatıyı aktaracak kereste bulamadıktan sonra.

—Size kereste veririm, Kuzma Kuzmiç.

Zamuhrişin bir inek, enstitüye girecek kızı için tavsiye mektubu koparıyor bu yolla. Generalin karısının cömertliğinden dolayı öylesine duygulanıyor ki, hıçkırığa boğularak yüzü çarpılıyor, mendilini çıkarmak için cebine davranıyor... Cebinden mendille birlikte çıkan kırmızı bir kağıt parçası sessizce yere düşüyor.

—Ömür boyu duacınızım. Çocuklarıma, torunlarıma sizi unutmamalarını söyleyeceğim. Böylece soydan soya geçecek... «Bakın, çocuklar,» diyeceğim «beni ölmekten kurtaran kadın budur!» O öyle bir kadındır ki...

Hastasını uğurlayan bayan Peçonkina yaş dolu gözlerle, göğsü kabararak bir süre peder Aristarh'ın portresine bakıyor. Sonra mutluluktan titreyen bakışlarla, okşarcasına ecza dolabını, homeopati kitaplarını, ilaç faturalarını, ölümden kurtardığı adamın az önce oturduğu iskemleyi gözden geçiriyor. Derken, hastasının yere düşürdüğü kağıda ilişiyor bakışları. Kağıdı yerden alıyor, yavaşça açıyor. Geçen salı Zamuhrişin'e verdiği üç tane hap olduğu gibi durmakta...

—Ona verdiğim haplar bunlar. Kağıdı da aynı. Açmamış bile.

Öyleyse ne yuttu bu adam? Tuhaf, doğrusu... Beni aldatacak değil ya!

İnsanları iyileştirmek için uğraştığı on yıl boyunca ilk kez kuşku düşüyor içine... Sonraki hastaları çağırıyor sırayla ve onlarla hastalıkları üzerine konuşurken daha önce hiç dikkat etmediği şeylerin ayrımına varıyor. Birbiriyle sözleşmişçesine hastalar önce onun mucizemsi iyileştirme becerisini, tıp bilgisini göklere çıkarıyorlar, allopati yöntemi uygulayan doktor-

lara verip veriştiriyorlar; sonra, heyecandan, mutluluktan generalin karısının yüzü kızarınca, gereksinmelerini sırala-maya başlıyorlar. Biri buğday ekmek için toprak istiyor, öbürü yakacak odun, üçüncüsü hanımefendinin ormanlarında avlanma izni... Kadıncağız gözlerini kaldırıp, ona gerçeğin yolunu açan peder Aristarh'ın resmine bakıyor. Yeni bir gerçek yüreğini kemirmeye başlıyor.

İnsanoğlu ne kurnaz yaratıktır!

YAYINBALIĞI

Bir yaz sabahı. Çevrede çıt çıkmıyor, uzaklardan bir çekirge çızırtısı ile dişi bir kartalın ürkek ötüşü duyuluyor yalnızca. Gökyüzünde, saçılmış karları andıran hafif bulutlar kımıltısız duruyor. Yeni yapılmakta olan ırmak yunağının (hamamının) yanında, söğüt ağacının yeşil dalları altında uzun boylu, saçı sakalına karışmış, kızıl, kıvırcık saçlı sıska bir köylü olan dülger Gerasim suyun içinde uğraşıp duruyor, oflayıp pufluyor, gözlerini sık sık açıp kapayarak söğüt ağacının kökleri arasından bir şey çıkarmaya çalışıyor. Yüzü ter içinde kalmış. Gerasim'in iki adım ilerisinde göğsüne dek suya dalan dülger Liubim ayakta dikiliyor. Liubim üç köşe yüzlü, Çinliler gibi çekik gözlü, kambur, genç bir köylüdür. Suya ikisi de pantolonlarını, gömleklerini çıkarmadan girmişler. Bir saatten fazladır suda kaldıkları için soğuktan ikisi de mosmor.

Sıtma tutmuş gibi titreyen kambur köylü:

—Niçin boyuna elini sokmuş, kurcalayıp duruyorsun? diye bağırır. Sen ne kafasızmışsın! Sıkı tutup çeksen e! İyi tutmazsan elinden kayar gider, kaçırırsın!

Gerasim karnından gelen kısık, boğuk sesiyle karşılık verir:

—Kaçamaz, nereye kaçacak? Kökün altına iyice sıkışmış. Elimden kaymasa ben yapacağımı bilirim.

—Sen de onu solungacından yakala!

—Bulsam yakalayacağım solungacından. Dur bakalım, bir yerinden tuttum. Ah, dudağıymış elime geçen. Isırıyor kerata!

—Dudağından çekme, kaçırırsın! Sen en iyisi solungacından yakala! Elinle ne diye itiyorsun! Tanrı cezanı versin, ne budala herifsin sen! İyi tut şunu!

—İyi tutmuş! Söylemesi kolay... Gel de kendin tut! Başımıza komutan kesildin. Hadi, ne duruyorsun, yapsan a!?

—Elimden gelse tutardım. Şu kısacık boyumla suyun içinde nasıl dururum? Orası derin.

—Derin merin değil! Dalar yakalarsın!

Kambur Liubim birkaç kulaçta Gernasim'e yaklaşır, dallara tutunur. Ayaklarının üstünde durmaya çalışırsa da su onu boylar, birtakım hava kabarcıkları belirir suyun üstünde.

Gözlerini belerterek öfkeli öfkeli;

—Derin olduğunu söylememiş miydim? diye bağırır. Dur, senin boynuna mı otursam, ne yapsam?

—Canım, köklerin üstüne bassan a! Bir sürü kök var orada, basamak basamak!

Kambur, birkaç dala birden tutunur, tabanıyla kökleri yoklayarak üzerlerine çıkar. Dengesini sağlayıp yeni duruşunu sağlamlaştırdıktan sonra eğilir, ağzına su kaçmamasına çalışarak sağ eliyle köklerin arasını araştırmaya girişir. Yosunlara takılan, köklerin üzerindeki su bitkilerinden kayan eli bir yengecin dikenli kıskacına dokunur.

—Bir sen eksiktin, şeytan alası! diyerek yengeci öfkeyle tuttuğu gibi kıyıya fırlatır.

Sonunda eli Gerasim'in eline değer, sonra da aşağıya kayarak soğuk, kaygan bir şeye raslar.

Gülümseyerek;

—Hah işte tuttum! der. Aman, ne kocaman şeymiş! Sen elini çek bakalım, ben onu şimdi... solungacından yakaladığım gibi... Dur, dirseğinle ne itip duruyorsun! Bir yakalayabilsem! Nasıl da kökün altına girmiş! Tutulacak yeri yok ki! Kafasına kadar ulaşamıyor insan... Yalnız karnı ele geliyor... Şu ensem-

deki sivrisineği gebertsen e, ısırıyor! Ben şimdi onu... solungacından yakalarım... Yandan dürt, yandan! Parmaklarınla itele!

Kambur, avurdunu şişirip soluğunu tutar, gözlerini faltaşı gibi açar, parmakları balığın solungacına değiyormuş gibi gelir... Derken, birden sol eliyle tutunduğu dallar kırılır, dengesini yitirerek cumbulop suya batar. Kıyıya doğru dalga dalga su halkaları yayılır, düştüğü yerden hava kabarcıkları çıkar. Kambur su yüzüne çıkar, pofurdayarak dallara tutunur.

Gerasim kısık sesiyle;

—Boğulacaksın, be adam! Bir de benden senin hesabını sorarlar! der. Allah cezanı versin, çekil oradan da ben çıkarayım!

Sövüp saymaların bini bir para! Bir yandan da güneş yaktıkça yakar. Gölgeler gitgide kısalır, salyangozun dokungaçları gibi içine çekilir. Güneşte ısınan uzun boylu otlar koyu, keskin bir bal kokusu yaymaya başlarlar çevreye. Neredeyse öğle olacaktır, ama Gerasim ile Liubim söğüdün altında debelenip durmaktadırlar. Boğuk pes ses ile soğuktan titreyen, çığlık çığlığa çıkan tenor yaz gününün sessizliğini durmadan bozar.

—Solungacından çek, solungacından! Dur da ben biraz iteyim! Koca yumruğunu sokacağına parmağını sok, kaz kafa! Soldan yanaş, soldan! Görmüyor musun, sağda derin çukur var? Oraya girersen cehennemi boylarsın! Dudağından sımsıkı tut şunu!

Bir kırbaç şaklar... Çoban Yefim'in yumuşak eğimli yokuştan aşağı sulamaya getirdiği sürü, tembel tembel su kıyısına iner. Tek gözlü, çarpık ağızlı, yaşlanıp çökmüş çoban, başı öne eğik, hep ayaklarının ucuna bakmaktadır. Suya önce koyunlar, sonra atlar, ardından inekler girer.

Liubim'in bağırtısı duyulur:

—Aşağıdan yukarı it şunu! Parmağını geçir! Sağır mısın, be adam! Tüh, Allah seni kahretsin!

—Nedir o öyle? diye seslenir Yefim.

—Yayınbalığı! Bir türlü çıkaramıyoruz! Köklerin arasına saplanmış! Yandan sokul, diyorum! Yanaş, yanaş!

Yefim kısık gözlerini bir süre balık avlayanlara diker, sonra çarıklarını çıkarır, omzundan torbasını atar, gömleğini sıyırır... Sabırsızlıktan pantolonunu sıyırmaya vakit kalmaz, ıstavroz çıkardıktan sonra sıska, güneş yanığı kollarını iki yana açıp dengesini sağlayarak pantolonuyla suya dalar... Gömüklü suda elli metre kadar ilerledikten sonra yüzmeye başlar.

—Durun, çocuklar, boşuna uğraşmayın onunla, kaçırırsınız! Bu iş bilmeden olmaz!..

Yefim iki dülgerin yanına varır, üçü birlikte birbirlerini dizleriyle, dirsekleriyle iterek, sövüp sayarak, oflayıp puflayarak aynı yerde debelenip dururlar. Kambur Liubim su yutar; keskin, sürekli öksürüklerle ortalığı birbirine katar.

Kıyıdan bir bağırma işitilir o sırada:

—Çoban nerede? Yefim, çoban bozuntusu! Hangi cehennemde bu adam? Sürüsü bahçeye girdi! Çıkarın, çıkarın şunları! Nerede bu yaşlı haydut!

Erkek bağırtıları kadın çığlıklarına karışır. Bey konağının kapısından toprak ağası Andrey Andreyiç gözükür. Sırtında Acem işi sabahlığı, elinde gazetesi vardır... Irmaktan gelen seslere doğru sorarcasına bakar, sonra çabuk çabuk yunağa seğirtir.

Söğüt ağacının dalları altında balık çıkarmaya çalışan üç kişinin ıslak kafalarını görünce sert sert bağırır:

—Ne oluyor orada! Kim durmadan bağırıyor? Siz ne uğraşıyorsunuz, bakayım?

Yefim başını kaldırmadan, kekeleyerek;

—Ba... ba... balık tutuyoruz, der.

—Ben sana gösteririm balık tutmayı! Sürü bahçeye girmiş, sen balık tutuyorsun! Yunak ne zaman bitecek, iblisler? Iki gündür çalışıyorsunuz, ortada bir şey yok!

Gerasim hırıltılı sesiyle;

—Bi... biter, der. Önümüzde uzun bir yaz var, daha çok yıkanırsın, beyefendiciğim... Uf! Şu yayın balığı amma da uğraştırdı bizi! Kökün altına saplanmış, yuvasındaymış gibi rahat! Ne öteye gidiyor, ne beriye!

Beyefendinin gözleri çakmaklanır.

—Yayın balığı mı dedin? Çabuk çıkırsanız a şunu!

—Bir yarım ruble verirsin değil mi, çıkarırsak? Senin tüccar karısı gibi iri bir yayın balığı! Çabamızın karşılığı... en azından yarım ruble eder! Liubim, sıkma balığı, ezersin! Aşağıdan dayan! Bak, aslanım, kökü yukarı kaldır biraz! Yukarı, dedik sana, aşağı değil, kör şeytan! Ayaklarınızı kıpırdatmayın!

Aradan beş-on dakika geçer. Beyefendi sabırsızlanır, konağa doğru dönerek;

—Vasili! diye bağırır. Vaska! Çabuk bana Vasili'yi çağırın!

Az sonra arabacı Vasili koşa koşa gelir. Ağzında bir şey gevelemekte, ağır ağır soluk almaktadır.

—Suya gir hemen! diye buyurur ona toprak ağası. Onlara yardım et de yayınbalığını çıkarsınlar. Bu gidişle bir şey becerecekleri yok!

Vasili çabucak soyunur, suya dalar.

—Ben... ben şimdi! Nerede, nerede balık? Hemen, şimdi, bir dakikada! Yefim, sen uzaklaş oradan! Senin gibi moruğun harcı değil böyle işler! Hani, nerede yayınbalığı? Şimdi çıkarırım ben onu! Tamam! Çekin ellerinizi!

—Ellerimizi çekmek kolay. Hadi, çıkar da görelim, bakalım!

—Balık öyle çıkarılmaz ki! Kafasından yakalamak gerekir!

—Ama kafası kökün altında! Budala sen de, biz ne yapacağımızı biliriz!

—Çemkirip durma, sopayı yersin sonra köpek!

Yefim;

—Beyefendinin önünde böyle laflar söylenir mi? diye mırıldanır. Arkadaşlar, bu gidişle çıkaramazsınız onu! İyice saplanmış!

Toprak ağası soyunmaya davranır.

—Durun, ben geliyorum! Dört salak bir balığı çıkaramıyorsunuz!

Andrey Andreyiç soyunur, biraz terinin kurumasını bekler, sonra suya girer. Ancak onun karışması da bir sonuca götürmez.

Sonunda Liubim kararını verir:

—Kökü kesmekten başta çıkar yol yok! Gerasim, git, baltayı getir! Baltayı verin, baltayı!

Andrey Andreyiç suyun altındaki köklere balta inişlerini duyunca;

—Parmaklarınızı koparacaksınız! diye bağırır. Yefim, git buradan! Durun, balığı ben çıkaracağım! Sizin yiyeceğiniz halt değil!

Kök kesilmiştir. Berikiler kökü kanırırken Andrey Andreyiç parmaklarının balığın solungacına girişini büyük bir kıvançla hisseder.

—Çekiyorum, çocuklar! Tepeme üşüşmeyin! Durun, çekiyorum!

Suyun üstünde kocaman bir yayınbalığı kafası, ardından bir arşın boyunda, kapkara gövdesi gözükür. Balık kuyruğunu ağır ağır sallar, kurtulmaya çabalar.

—Yağma yok! Kurtulamazsın artık! Yakayı ele verdin mi, dürzü?

Yüzlere tatlı bir gülümseme yayılır. Yayınbalığını sessizlik içinde seyrederler.

Yefim göğsünü kaşıyarak;

—Yaman balık, doğrusu! der. En azından dört okka çeker!

Beyefendi adama hak verir:

—Evet, bak, ciğerini nasıl da şişiriyor! Sanki içinden bir şey kabarıyormuş gibi... Ah! Ah!

Yayınbalığı ansızın kuyruğunu yukarı kıvırır, balık yakalayıcılar keskin bir su şapırtısı işitirler. Hepsi ellerini açarlar, ancak iş işten geçmiştir. Yayınbalığını aradınsa bul artık!

ATLA İLGİLİ SOYADI

Emekli korgeneral Buldeyev'in dişi ağrıyordu. Ağzını votkayla, konyakla çalkaladı; ağrıyan dişe afyon, terebentin, gazyağı bastırdı; ağzında sigara dumanı tuttu, yanağına tendürdiyot sürdü, kulağına alkollü pamuk tıkadı; ama bütün bunlar midesini bulandırmaktan başka bir işe yaramadı. Diş doktoru geldi, dişini kurcaladı, kinin yazdı, sonuçta bu da para etmedi. Dişini çekme önerisine general razı olmuyordu. Evdekiler; karısı, çocukları, hizmetçileri, hatta ahçı yamağı Petka, hepsi, hepsi kendine göre bir çare öneriyordu. Bu arada Buldeyev'in kahyası geldi, generale kendini okutup üfletmesini salık verdi.

—Sayın generalim! İlçemizde on yıl kadar önce Yakov Vasilyiç adında bir tekel memuru çalışıyordu. Ağrıyan dişlere öyle bir okuyup üflüyordu ki, sormayın! Adam şöyle yüzünü pencereye döner, bir şeyler fısıldar, sağa sola tükürür, ağrınız bıçakla kesilmiş gibi diniverirdi. Böyle keskin nefesi vardı işte!

—Peki, nerede şimdi!

—Tekelden çıkarıldıktan sonra Saratov'a yerleşti, kaynanasıyla oturuyor. Bugün yalnız dişten sağlıyor geçimini. Dişi ağrıyan biri olursa doğruca ona gider. Saratov'da oturanlara evinde bakar, başka kentte yaşayanlara da telgrafla yardım ediyor. Sayın generalim, ona bir tel çekelim. Yani, «Tanrı'nın kulu Aleksey'in dişi ağrıyor. Ağrısını geçirmenizi dileriz.» diye. Tedavi ücretini de postayla yollarsınız.

—Boş laflar! Dolandırıcılık bu!

—Siz gene de deneyin bir kerecik! Votkaya pek düşkündür. Kendi karısıyla değil, bir Alman kadınıyla yaşıyor. Küfürcünün tekidir, gelgelim keramet sahibi adamdır.

Generalin karısı yalvarmaya başladı:

—Telgraf çek, ne olur! Alyoşa,[1] telgraf çek! Biliyorum böyle okumalara inanmazsın ama ben kendi üzerimde denedim. İnanmasan da gene çek! Taş attın da kolun mu yoruldu?

Buldeyev;

—Peki, çekelim, dedi. Kör olası öyle ağrıyor ki, değil tekel memuruna, şeytana bile telgraf çekilir! Of, anacığım, bittim! E, nerede oturuyor bu tekel memuru? Hangi adrese çekeceğiz?

General masaya oturdu, kalemi eline aldı. Kahya:

—Onu Saratov'da tanımayan yoktur, dedi. Yazın, sayın generalim! Saratov kenti... Sayın Bay Yakov Vasilyiç... Vasilyiç...

—E, sonra?

—Vasilyiç... Yakov Vasilyiç... soyadı... Bakın, soyadını unuttum. Neydi soyadı? Demin buraya gelirken aklımdaydı... Durun!

İvan Yevseyiç gözlerini tavana dikti, dudaklarını kıpırdatmaya başladı. Generalin karısı sabırsızlıkla bekliyordu.

—Hadi, ne duruyorsun, çabuk düşün!

—Şimdi, şimdi... Vasilyiç, Yakov Vasilyiç! Unuttum soyadını. Öyle basit bir soyadı ki! Atla ilgiliydi. Kısrakov mu? Hayır, Kısrakov değil, Aygırov'du sanırım. Yok, o da değil. İyice biliyorum, bir at çeşidiydi. Dilimin ucunda...

—Tayiç olmasın?

—Değil... Durun! Kısrakovski, Kısrakin, Enikov...

—Bu atla değil, köpekle ilgili... Tayciyev miydi!

—İdişev olmasın?

—Hayır, İdişev de değil.

—Beygirov, Beygirski... İğdişkeviç mi yoksa? Hayır, hiçbiri değil!

—Peki, ona nasıl yazacağım? İyice bir düşün, bakalım!

---

1 Aleksey.

—Şimdi, şimdi... Beygirkin... Taykin... Dorukin...

Genaralin karısı;

—Doruyev olmasın? diye araya girdi.

—Hayır efendim. Dizginov... Yok, o da değil... Çıktı aklımdan!

General kızdı.

—Tüh, Tanrı cezanı versin! Madem çıktı aklından, ne diye tavsiyede bulunuyorsun? Hadi, yıkıl karşımdan!

İvan Yevseyiç usulca çıktı, general ise yanağını tutarak odadan odaya dolaşmaya başladı. «Ah anacığım! Ah, anacığım! Gözüm dünyayı görmüyor!» diye inliyordu.

Bahçeye çıkan kahya gözlerini göğe dikerek tekel memurunun soyadını anımsamaya çalışıyordu:

—Tayov... Tayevski... Tayciyenko... Hayır, bunların hiçbiri değil. Beygirovski, Beygirliyev, Tayenko, Kısrakovski...

Adamı biraz sonra efendisinin yanına çağırdılar.

General;

—Aklına geldi mi? diye sordu.

—Hayır, generalim anımsayamadım.

—Atlıyev olmasın? Ya da Beygirenko! Ha, ne dersin?

Evde herkes atla ilgili soyadı peşine düştü. Atların cinsleri, soyları, donları, yaşları ele alındı; hatta yeleleri, toynakları, dizginleri bile unutulmadı... Evde, bahçede, uşaklar bölmesinde, mutfakta herkes bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, alınlarını kaşıyarak soyadı düşünüyorlardı.

Kahyayı ikide bir konağa çağırıp soruyorlardı:

—Hergeleyiç, Toynakin, Yağızov olmasın?

İvan Yevseyiç;

—Hiçbiri değil! diyerek gözlerini yukarı kaldırıyor, yüksek sesle düşünmesini sürdürüyordu: «Atkin, Atski, Atov, Beygirçenko...»

Çocukların odasından;

—Baba, baba! diye sesler geliyordu. Troykayiç!.. Özengiyev!..

Bütün konak ayaklanmıştı. Sabırsızlanan, acı çeken general soyadını anımsayana beş ruble bağışlayacağına söz verdi. İvan Yevseyiç'in peşinden bir sürü insan dolaşıyordu.

—Doruyenko mu? Eşkinov mu? Kırovski mi? diye soruyorlardı.

Akşam oldu, soyadı hâlâ bulunamamıştı. Telgrafı çekemeden herkes yatmaya gitti.

Bütün gece generalin gözüne uyku girmedi; inleye, inleye bir köşeden ötekine dolaştı durdu. Sabahın üçüne doğru konaktan çıktı, kahyanın penceresine vurdu. Ağlamaklı bir sesle;

—Burakov mu? diye sordu.

İvan Yevseyiç;

—Hayır, sayın generalim, Burakov değil, dedi.

Ardından suçluymuş gibi içini çekti.

—Belki adamın soyadı atla değil başka bir şeyle ilgilidir, ne dersin?

—Kesinlikle atla ilgili, sayın generalim! Kendi adım gibi biliyorum.

—Sen de ne unutkan bir adammışsın, be kardeşim! Bu soyadı şimdi benim için her şeyden daha önemli. Öldüm, bittim!

Sabah olur olmaz general dişçiye bir adam gönderdi.

—Varsın dişimi çeksin! Daha fazla dayanamayacağım!

Diş doktoru ağrıyan dişi çekti. Ağrı derhal kesildi, general de rahat bir soluk aldı. Doktor işini bitirdikten sonra vizite ücretini ödediler, adam arabasına binerek evinin yolunu tuttu. Avlu kapısından çıkınca tarlada kahyaya rasladı. İvan Yevseyiç yolun kıyısında durmuş, gözlerini ayak uçlarına dikerek bir şeyler düşünüyordu. Alnındaki buruşuklardan, dalgın bakışlarından koyu, üzücü düşüncelere gömüldüğü belliydi.

«Demirkırov, Eğerliyev, Kadanov, Kulayev, Midilliyev...» diye söylenip duruyordu.

Dişçi ona dönerek;

—Ivan Yevseyiç, dostum, sizden beş kile yulaf alabilir miyim? dedi. Köylüler satıyorlar, ama onlarınki çok kötü.

İvan Yevseyiç diş doktoruna alık alık baktı. Yüzünde vahşice bir gülümseme belirdi. Ona hiç karşılık vermeden, kollarını iki yana açarak öyle bir koşuş koştu ki, arkasından kuduz bir köpek kovalıyor sanırdınız.

Generalin çalışma odasına daldı, avazı çıktığınca haykırdı:

—Buldum, buldum, sayın generalim! Tanrı razı olsun diş doktorundan! Yulafov! Tekel memurunun soyadı Yulafov! Yulafov, generalim! Telgrafı Yulafov'a gönderin!

General küçümseyen bir tavırla, yumruklarını çilik yaparak İvan Yevseyiç'e doğru uzattı.

—Nah sana! Artık senin atla ilgili soyadına gereksinmem yok! Nah sana!

YOLUNU ŞAŞIRANLAR

Karanlığa gömülmüş yazlık bir semt. Köy kilisesinin çanı gecenin 1'ini vuruyor. İki avukat, Kozyavkin ile Layev, her ikisi de çakırkeyif, yalpalaya yalpalaya ormandan çıkıyorlar, yazlık evlerine doğru yürüyorlar.

Kozyafkin durup soluklanarak;

—Çok şükür, gelebildik, diyor. Şu durumumuzda istasyondan buraya dek beş fersah yol yürümek büyük bir başarıdır. Ah, öyle yoruldum ki! Arabacılar da sözleşmişler sanki, birini bile bulamazsın!

Layev;

—Petya, iki gözüm, diyor. Benden pes! Öyle yoruldum ki, beş dakika sonra yatağa girmezsem ölüm çıkar.

—Ne, yatmak mı dedin? Sen aklını kaçırmışsın, arkadaş! Yağma yok, önce yemeğimizi yiyeceğiz, kırmızı şarabımızı içeceğiz, sonra uyuyacaksan uyursun. Veroçka da, ben de daha önce uyumana izin vermeyiz!.. Şu evlilik iyi şeymiş, vallahi. Ama senin gibi ruhsuz herifler bundan ne anlarlar? Bak, şimdi ben yorgun argın eve dönüyorum, değil mi? Karıcığım beni karşılar, önüme çayımı koyar, yemeğimi getirir... Çok çalışmamdan, ona sevgi göstermemden ötürü teşekkür anlamında kara gözleriyle bana öyle tatlı, öyle okşayıcı bakar ki, yorgunluğumu da, kasa soyguncularını da, mahkemeyi de, temyizi de unuturum... Ne güzel şu evlilik!

—Bacaklarım tutmuyor sanki... Zorla yürüyorum... öyle de susadım ki!

—Canım, geldik işte...

Yazlıkçılar evlerden birine yaklaşıyorlar, en uçtaki pencerenin önünde duruyorlar.

Kozyavkin;

—Bizim yazlık bir tanedir, diyor. Yarın buranın görüntüsünü gözlerinle göreceksin. E, pencereler karanlık. Anlaşılan, Vera beni beklemeden yatmış. Herhalde şimdi yalnız yatarken gelmediğime üzülüyordur. (Bastonla kanadı iter, pencere açılır.) Yürekli kadındır vallahi, pencereyi kapatmadan yatmış. (Pelerinini çıkarır, çantasıyla birlikte pencereden içeri atar.) Çok sıcak! Hadi gel, şarkı söyleyerek Vera'yı güldürelim. (Söyler.) «Ay, karanlık göklerde yüzüyor. Ilgıt ılgıt esiyor yel... Esiyor da dalları kıpırdatıyor»... Hadi, sen de söylesen e, Alyoşa! Hey, Veroçka, sana Şubert'in serenadını söyleyeyim mi? (Söyler.) «Benim şarkıım... özlem doluuu...» (Sesi öksürükle kesilir.) Tüh! Veroçka, Aksinya'ya söyle de bize kapıyı açsın! (Sessizlik) Vera'cığım, üşenme güzelim, hadi, kalk! (Bir taşın üstüne çıkıp pencereden içeri bakar.) Verunçik, canımın içi, ruhum, meleğim... Eşsiz karıcığım benim... Kalk da Aksinya'ya kapıyı açmasını söyle! Biliyorum, uyumuyorsun. Sevgilim, ne kadar yorulduğumuzu bir bilsen! Hiç şaka yapacak durumda değiliz, ta istasyondan buraya yaya geldik. İşitiyor musun? Ah, Allah kahretsin! (Pencereye tırmanmak ister, ama elleri pervazdan kurtulur.) Ama, Veroçka, belki de bu yaptığın, konuğumuzun hoşuna gitmez. Görüyorum, hâlâ enstitülü kız tavırlarını bırakmamışsın, işin gücün şaka etmek...

Layev araya giriyor:

—Belki de Vera Stepanovna gerçekten uyuyordur.

—Uyuduğu filan yok! Belki de gürültü çıkararak komşuları uyandırmamızı istiyor. Bak, kızmaya başlıyorum, Vera! Gördün mü başımıza gelenleri! Alyoşa, gel, bana omuz ver de içeri gireyim! Sen zaten şımarık kızdan başkası değilsin! İşte o kadar!.. Alyoşa, omuz ver!

Layev oflayıp poflayarak Kozyavkin'i kaldırıyor. Beriki pencereye tırmanıp odanın karanlığında gözden yitiyor.

Bir dakika sonra içerden duyuluyor sesi:

—Vera, neredesin? Hay, aksi şeytan! Bir şey bulaştı elime!..

İçerden hışırtılar, kanat çırpmalar, tavuk gıdaklamaları geliyor. Layev, Kozyavkin'in;

—Bu da nesi? dediğini işitiyor. Vera, bu tavuklar da nereden çıktı? Hay, Allah kahretsin, burada bir sürü tavuk var!.. Bir de kuluçkaya yatmış hindi... Gagalıyor kahpe!

İki tavuk şamatayla kanat çırpıp pencereden dışarı fırlıyor, bağıra çağıra sokakta koşmaya başlıyor.

Kozyavkin ağlamaklı bir sesle;

—Alyoşa, biz başka bir eve girmişiz, diye söyleniyor. Nasıl da yanıldım! Defolun, yere batası yaratıklar!

—Öyleyse oradan çabuk çık! Beni işittin mi! Susadım., ölüyorum!..

—Şimdi... Pelerinimle çantamı bulayım da...

—Kibrit yaksan a!

—Kibrit pelerinin cebinde. Buraya ne halt etmeye girdim ben de? Zaten bütün evler birbirine benziyor. Bu karanlıkta şeytan bile çıkamaz işin içinden. Aman, ay, hindi yanağımı gagaladı! Alçak!

—Çabuk çık oradan! Yoksa bizi tavuk hırsızı sanacaklar!

—Şimdi, şimdi... Ah, pelerinimi bir bulsam! Burada bir sürü paçavra var, hangisi pelerinim, anlayamıyorum ki... Kibritini atsan a!

—Bende kibrit ne gezer?

—Eh, bu duruma diyecek yok, doğrusu! Pelerinimi, çantamı almadan bir yere gitmem! Onları bulmalıyım!

Layev kızıyor bu sefer.

—Anlamıyorum, insan oturduğu evi nasıl tanımaz? Sarhoş herif, sen de!.. Bunun böyle olacağını bilsem, seninle kesinlikle yola çıkmazdım! Şimdiye dek çoktan evime gitmiş, rahat rahat

uyumuştum. Artık işin yoksa eziyet çek dur!.. Çok yorgunum, başım dönüyor... Öyle de susadım ki!

—Şimdi, şimdi... Dişini sık biraz. Korkma, ölmezsin!

İri bir horoz haykırarak başının üstünden uçuyor Layev'in. Derin derin içini çeken Layev umutsuzca elini sallayarak, gidip bir taşa oturuyor. Susuzluktan içi yanmakta, göz kapakları kavuşmakta, başı kurşun gibi ağırlaşmaktadır... Bir beş dakika geçiyor aradan, sonra on, yirmi dakika... Kozyavkin hâlâ tavuklarla didişmektedir.

—Piotr, hadisen e!

—Şimdi... Çantamı bulmuştum, gene yitirdim.

Layev başını yumruklarına dayıyor, gözlerini yumuyor. Tavuk gıdaklamaları arttıkça artmaktadır. Kimsenin oturmadığı yazlığa yerleşen yaratıklar uçuşarak pencereden çıkıyorlar, baykuşlar gibi dönüyorlar Layev'in tepesinde. Şamatadan adamcağızın kulakları çınlıyor, ruhu allak bullak oluyor.

«Hayvan!» diye söyleniyor kendi kendine. «Evine çağırdı, şarap ile yoğurt sözü verdi. Vazgeçtik hepsinden, nedir istasyondan ta cehennemin dibine taban tepmek, tavuk gıdaklamaları dinlemek?»

Öfkesi tepesine çıkan Layev çenesini yakasının arasına sokuyor, başını çantasının üstüne koyduktan bir süre sonra yavaş yavaş dinginleşiyor. Ardından yorgunluk, yorgunlukla birlikte uyku bastırıyor...

Tam o sırada Kozyavkin'in utku dolu haykırışı çınlıyor kulaklarında:

—Yaşasın, çantamı buldum! Şimdi bir de pelerinimi buldum mu bu iş tamam!

Layev uykusu sırasında köpek havlamaları duyuyor. Önce bir köpek, ardından ikincisi, sonra bir sürü köpek havlamaya başlıyorlar. Köpek sesleri tavuk gıdaklamalarına karışınca garip kakafoni çıkıyor ortaya. Birisi Layev'e yaklaşıyor, bir şeyler soruyor. Sonra birilerinin başının üstünden atlayarak pencereden içeri girdiklerini, gürültü ettiklerini, bağrıştıklarını

işitiyor. Elinde fener, kırmızı eteklikli bir kadın tepesinde dikilerek ona bir şeyler soruyor.

—Bunları bana söylemeye hakkınız yok! dediğini duyuyor Kozyavkin'in.

—Ben avukat Kozyavkin! İşte kartvizitim.

Kalın, hırıltılı bir ses karşılık veriyor:

—Bana ne sizin kartınızdan! Bütün tavukları kaçırdınız, yumurtaları ezdiniz! Ne yaptığınızı bilmiyor musunuz? Bugün-yarın hindi kuluçkası çıkacaktı, ama çiğnediniz hepsini! Kartvizitinizi ben ne yapayım, bayım?

—Hayır, beni zorla tutamazsınız! Buna izin vermem!

Layev gözlerini açmaya çalışarak;

«Öyle susadım ki...» diye düşünüyor. Birinin üzerinden atlayarak pencereden çıktığını anlıyor.

—Soyadım Kozyavkin! Burada yazlık köşküm var, herkes beni tanır!

—Biz Kozyavkin diye birini tanımıyoruz.

—Nasıl tanımazsın! Çağır muhtarı, o beni bilir!

—Kızmayın, bayım. Şimdi komiser gelecek... Burada oturan yazlıkçıları tanırız, ama sizi hiç görmedik.

—Sen ne diyorsun? Beş yıldır Gnilıye Viselki'de oturuyorum.

—Gnilıye Viselki mi! Burası Gnilıye Viselki değil, Hilovo! Sizin orası sağda kalır, kibrit fabrikasının arkasında. Buradan dört fersah uzaktadır...

—Hay, Allah benim cezamı versin! Demek ki, yanlış yola sapmışız.

Insan ve tavuk bağrışmaları köpek havlamalarına karışıyor. Bu curcuna arasından Kozyavkin'in konuşmasını duyuyor Layev:

—Hayır, hakkınız yok buna! Zararınız neyse öderim! Benim kim olduğumu öğreneceksiniz!

Sesler yavaş yavaş uzaklaşıyor, Layev birinin omzundan tutup onu sarstığını hissediyor...

AVCI

Boğucu bir öğle sıcağı var havada. Gökyüzünde tek bulut arasanız da bulamazsınız. Güneşin kavurduğu otlar öylesine umutsuz, öylesine hüzünlü ki, yağmur yağsa da yeşermeyecekleri belli. Ağaçlarının doruklarıyla bir şey gözetliyormuşçasına kımıltısız duran orman bir beklenti içinde gibidir...

Baltalık ormanın kıyısından yürüyen, kırmızı bir gömlek, yamalı bir bey pantolonu, bol çizmeler giymiş, uzun boylu, dar omuzlu, kırk yaşlarında bir adam sallana sallana ilerliyor. Yeşil orman adamın sağındadır, solunda ise göz alabildiğine uzanan altın başaklı çavdar tarlası var. Adamın yüzü kızarmış, terli... Güzel, sarı saçları üzerinde külhanbeyi tarzı duran dik kenarlı, jokey siperlikli beyaz kasketi, cömertliği tutmuş bir toprak ağasının armağanı olsa gerek. Omzundan arkasına sarkıttığı sırt çantasının içinde örselenmiş bir yaban horozu taşımaktadır. Elinde horozları kalkık bir çifte tutuyor; önünde çalıları koklaya koklaya ilerleyen, kocamış, sıska köpeğine dikmiş gözlerini. Çepeçevre her yer büyük bir sessizlik içinde, çıt çıkmıyor... Canlı olan ne varsa sıcaktan bir yerlere sinmiş gibi...

Avcı birdenbire hafif bir ses işitiyor:

—Yegor Vlasıç!

İrkiliyor, kaşlarını çatarak çevresine bakınıyor. Yerden bitmişçesine, ansızın, otuz yaşlarında, solgun yüzlü, elinde orak tutan bir köylü kadını beliriyor yanında. Kadın avcının yüzüne bakmaya çalışırken utangaç utangaç gülümsüyor.

Horozları yavaşça indiren avcı;

—Aa, Pelageya, sen misin? diye soruyor. Buraya nereden yolun düştü?

—Köyümüzün kadınları burada çalışıyor da... Ben de onlarla... ırgat olarak, Yegor Vlasıç.

Yegor Vlasıç böğürür gibi;

—Hımın! dedikten sonra yürümesini sürdürüyor.

Pelageya da onun arkasından. Hiç konuşmaksızın yirmi adım kadar ilerliyorlar. Arkadan avcının oynayan kürek kemiklerine, omuzlarına sevgiyle bakan Pelageya;

—Çoktandır sizi görmedim, Yegor Vlasıç, diyor. Eve Paskalya'da bir kere su içmeye gelmiştiniz, sonra bir daha uğramadınız. O zamandan beri sizi hiç görmedik. O gelişinizde topu topu bir dakika kalmıştınız, Tanrım bilir ya, pek kendinizde değildiniz... sarhoştunuz... Sövüp saydınız, dayak attınız, gittiniz... O zamandan beri hep bekledim, bekledim, gelirsiniz diye gözlerim yolda kaldı. Ah, Yegor Vlasıç Yegor Vlasıç, niçin gelmediniz? Ne iyi olurdu!

—Gelip de senin yanında ne yapacağım?

—Orası öyle, yapacak bir şey yok... Genc de ne olsa ev, görülecek işler vardır. Evin beyi sizsiniz. Bakın hele, Yegor Vlasıç, ne büyük bir yaban horozu vurmuşsunuz! Biraz oturup dinlenseniz...

Bütün bunları söylediği sürece kıkır kıkır gülüyor, gözlerini Yegor Vlasıç'ın yüzünden ayırmıyor. Kadının ne kadar mutlu olduğu bakışlarından okunmaktadır.

Adam hiç istifini bozmuyor.

—Oturmak mı! Eh, peki, oturalım.

İki çam fidanı arasında yer seçtikten sonra umursamaz umursamaz;

—E, sen ne ayakta duruyorsun? diyor. Otursan a!

Pelageya güneşin altında uzakça bir yere oturuyor, sevincinden utanırcasına ağzını eliyle kapatıyor. Bir-iki dakika sessiz duruyorlar. Sonra Pelageya gene alçak sesle;

—Bir kerecik olsun gelseydiniz, diyor.

Yegor içini çekerek kasketini çıkarıyor. Yüzündeki teri siliyor yeniyle.

—Niye gelecekmişim? Gerek yok... Birkaç saatliğine gelip de ne yapacağım? Senin aklını karıştırmaktan başka ne işe yarar? Köyde sürekli yaşamaya gelince, işte buna katlanamam... İyi bilirsin, şımartılmış bir adamım ben. Benim bulunduğum yerde rahat bir karyola, güzel çay, kibar konuşmalar olmalı... Her şeyi eksiksiz isterim. Oysa senin köyünde yoksulluktan, pislikten başka ne var? Bir gün bile yaşayamam ben orada! Seninle birlikte yaşamam buyurulsa, ya evi yakarım, ya da canıma kıyarım, tamam mı! Küçüklüğümden beri şımartılmışım. Ne yapayım, böyleyim işte...

—Peki, şimdi nerede yaşıyorsunuz?

—Dmitri İvanıç beyefendinin konağında avcıyım. Sofrasına av eti getiriyorum. Aslında daha çok beni kendi zevkleri için tutuyorlar.

—Övünülecek bir iş değil, Yegor Vlasıç. Başkaları avcılıkla gönül eğlendiriyorlar, oysa siz ciddi bir meslekmiş gibi düşünüyorsunuz.

Hülyalı bakışlarını gökyüzüne diken Egor;

—Sen bu işten ne anlarsın, aptal karı! diyor. Beni tanıdın tanıyalı ne biçim bir adam olduğumu anlamadın gitti, ölünceye değin de anlamayacaksın. Senin gözünde ben yolunu sapıtmış bir serseriyim. Aklı erenler için ise koca bir ilin en iyi atıcısıyım. Efendiler bunu çok iyi anlamışlar. Geçenlerde derginin birinde benimle ilgili bir yazı çıktı. Avcılıkta kimse benimle aşık atamaz. Köydeki tarla tapan işinden tiksinmeme gelince, bu benim şımarıklığımdan ya da gururum yüzünden değil. Küçük yaşımdan beri avdan, köpeklerden başka şeyle uğraşmadım ki... Elimden tüfeğimi alsalar oltaya sarılırım, oltayı alsalar avcılığı ellerimle yaparım. Param olduğu zamanlar at cambazlığıyla uğraştım, panayır panayır dolaştım. Çok iyi bilirsin, bir köy erkeği avcılığa, at cambazlığına gönül verdi mi, artık çiftçilik işinde ondan hayır gelmez. İnsanın içine özgürlük düşüncesi yerleşmeyegörsün, o duyguyu onun içinden bir daha

atamazsın. Aynı böyle beyefendiler de sahne oyunculuğuna ya da sanata merak sardıklarında artık ne memur olabilirler, ne de çiftlik işinden anlarlar. Ama senin gibi aklı kısalar anlar mı benim dediklerimden?

—Anlarım, Yegor Vlasıç, niçin anlamayayım?

—Anlamadığın şundan belli ki, hani neredeyse ağlayacaksın.

Pelageya yüzünü öbür yana çeviriyor.

—Yoo... ben.... ben ağlamıyorum. Günah bana bu yaptıklarınız, Yegor Vlasıç. Benim gibi bahtsız bir kadınla bari bir güncük birlikte yaşasaydınız. On iki yıl oldu sizinle evleneli. Ama... o günden beri aramızda bir kerecik ...aşk geçmedi. Ben... ben... ağlamıyorum.

Yegor Vlasıç sıkıntıyla elini kaşıyor.

—Aşk mı dedin? Aramızda aşkın yeri olabilir mi? Biz ancak sözde karı-kocayız. Sana göre ben ele-avuca sığmaz bir adamım, bana göre de sen aklı kısa bir köylü karısısın. Birbirimizin dengi sayılır mıyız? Ben başı boşluğa alışmış, şımarık, istediği gibi gezip tozan bir adamım; sense elinden kazma-kürek düşmeyen, kir-pis içinde durmadan çalışan bir ırgatsın. Ben avcılıkta kendimi en birinci adam sayarken sen bana acıyarak bakıyorsun, birbirimize denk olabilir miyiz?

Pelageya hıçkırmaya başlıyor.

—Ama ben sizin nikahlı karınızım, Yegor Vlasıç!

—İsteyerek mi nikahlandık? Ne çabuk unuttun? Kont Sergey Pavlıç'a teşekkür et herşeyden önce. Kont, ondan daha iyi bir avcı olduğumu kıskandı da bir ay boyunca bana şarap içirdi. Bir insan sarhoş olunca bırakın evlenmeyi, dininden bile döndürülebilir. O da tuttu, öç almak için beni sarhoş edip seninle evlendirdi. En iyi avcıyı bir sığırtmacın kızıyla... Madem sarhoşun biri olduğumu gördün, niçin vardın bana? Atalarımız gibi toprak kölesi değildin, karşı koyabilirdin. Doğaldır ki, sığırtmacın kızının avcıyla evlenmesi büyük şanstır; ancak iyi

düşünmeliydin. İşte şimdi ağla dur bakalım, kendini ye, bitir... Kont bizimle alay etsin, sen başını taştan taşa vur!

Ortalığa bir sessizlik çöküyor. Kesimlik ormandan üç yaban ördeği havalanıyor o sırada. Avcı ördeklere bakıyor, belli belirsiz üç nokta olarak uzaklarda, ormanın ötesinde kayboluncaya değin gözlerini onlardan ayırmıyor. Sonra Pelageya'ya dönerek;

—E, sen nasılsın, bakalım? Neyle geçiniyorsun? diye soruyor.

—Şimdilerde tarlada çalışıyorum. Kışın da yetiştirme yurdundan çocuk alıp süt anneliği yapıyorum, ayda bir buçuk ruble veriyorlar.

—Ya!..

Yeniden bir sessizlik çöküyor. Ekin biçilen tarlalardan bir şarkı yükseliyor, ama başlamasıyla bitmesi bir oluyor çünkü bu sarı sıcakta şarkı söylemek kolay değil.

—Dediklerine göre Akulina için bir ev yaptırmışsınız.

Yegor susuyor.

—Gönlünüzün dengini buldunuz, demek ki...

Avcı gerinerek;

—Talihine küs, bahtsız kadın! İster istemez buna katlanacaksın. Eh, artık ben gideyim. Epeyce gevezelik ettik, geç kalıyorum. Akşama Boltovo'da olmam gerekiyor.

Yegor doğrularak geriniyor, tüfeği kayışından omzuna asıyor. Pelageya da kalkarken;

—Köye ne zaman gelirsin? diye soruyor, alçak sesle.

—Gelip de ne yapayım? Ayıkken zaten gelmem, sarhoş olduğum zaman ise senin işine yaramam. İçince sinirlerim ayağa kalkıyor. Hadi, hoşça kal.

—Güle güle, Yegor Vlasıç.

Yegor kasketini ensesine yıkıyor, köpeğine seslendikten sonra yoluna devam ediyor. Geride kalan Pelageya ise avcının oynayan kürek kemiklerine, güçlü ensesine, tasasız, tembel

tembel adım atışlarına yerinden kıpırdamadan bakıyor. Hüzün, sevda dolu bakışları kocasının ince uzun bedeninde dolaşırken onu okşar, sever gibidir... Adam da karısının onu süzüşünü hissetmişçesine başını çevirip bakıyor. Ağzından tek sözcük çıkmamakla birlikte, Pelageya onun kalkık omuzlarına bakarken kendisine bir şey söyleyeceğini anlıyor, çekine çekine yaklaşıyor, yalvaran gözlerini ona dikiyor.

—Al, diyor Yegor.

Kadının eline buruşmuş bir ruble sıkıştırdıktan sonra hızla yanından uzaklaşıyor.

Pelageya çabuk bir el hareketiyle parayı alırken;

—Güle güle, Yegor Vlasıç, diyor.

Avcı düz bir şerit gibi uzayıp giden yolda yürümesini sürdürüyor. Solgun yüzlü kadın ise kıpırtısız bir yontu gibi dikildiği yerden onun attığı her adımı izliyor. İşte kocasının kırmızı gömleği koyu renk pantolonuyla birleşti, adım atışları görünmez oldu, köpeği çizmeleriyle karışmaya başladı. Tek görünen şey başındaki kasketidir. Yegor ormana doğru keskin bir dönüş yapınca yeşillikler arasında artık kasketi de görünmüyor.

Pelageya;

—Güle güle, Yegor Vlasıç, dedikten sonra beyaz kasketi bir kez daha görebilmek için ayak uçlarının üzerinde yükseliyor.

KUNDAKÇI

Sorgu yargıcının karşısında sıska mı sıska bir köylü duruyordu. Köylünün sırtında evde dokunmuş bezden alacalı bulacalı bir gömlek ile yamalı bir pantolon vardı. Uzun sakalının kapladığı çopur yüzü, sarkık gür kaşlarının altından zorlukla seçilen gözleri, çoktandır tarak yüzü görmemiş karmakarışık saçlarının bir şapka gibi örttüğü başı adama iri, öfkeli bir örümcek görünüşü veriyordu. Köylünün ayakları çıplaktı.

Sorgu yargıcı;

— Denis Grigoryev, diye söze başlıyor. Yanıma yaklaş da sorularımı yanıtla. Bu temmuzun yedisinde demiryolu bekçisi İvan Semyonuv Akinfov sabahleyin demiryolunu denetlerken yüz kırk birinci kilometrede seni, raylarla traversleri birbirine bağlayan civata somunlarından birini sökerken yakalamış. İşte somun şurada. Senin çıkardığın somun. Öyle mi?

— Ha?

— Bekçi Akinfov'un anlattığı gibi mi oldu, diyorum.

— Öyle oldu ya.

— Peki, somunu niçin çıkardın?

— Ha?

— Sen şu «ha»ları bırak da sorduklarıma yanıt ver. Somunu niçin çıkarıyordun?

Denis gözlerini tavana dikerek kısık bir sesle;

— Gerekmese çıkarmazdım, diyor.

— Somun ne işine yarar ki?

— Somun mu? Biz somunu olta yapmada kullanırız.

— Kim bu biz dediğin?

— Biz işte, halk. Klimov köyünün adamları yani...

— Bak, kardeşim, karşıma geçip de aptal numarası yapma, doğru dürüst yanıt ver. Oltayı işe karıştırıp ne kıvırttırıyorsun? Yalan söyleme!

Denis gözlerini kırpıştırarak mırıldanıyor:

— Anamdan doğdum doğalı yalan söylemedim de şimdi mi söyleyeceğim? Olta ağırlıksız olur mu beyim? Oltaya küçük bir balık ya da kurt geçir bakalım, ağırlık olmazsa dibe gider mi? (Gülüyor) Hıı, bir de yalan söylüyormuşum! Suyun yüzünde yüzen yemden hayır mı gelir? Levrek, turnabalığı, yayınbalığı hep suyun dibinden gider, suyun yüzünde yalnız alabalık yakalanabilir. O da binde bir. Bizim ırmakta alabalık bulunmaz. Geniş suları sever alabalık...

— Şimdi konumuz alabalık mı? Bunları ne anlatıp duruyorsun?

— Ha? Kendiniz sordunuz da... Bizim burada beyler de böyle avlarlar. Parmak kadar çocuklar bile ağırlıksız olta kullanmaz. Ama işten anlamayanlara bir diyeceğim yok. İnsan budala olursa...

— Demek, sen bu somunu oltaya ağırlık takmak için çıkardın?

— Elbette, oyuncak diye kullanacak değildim ya!

— Ağırlık için kurşun, mermi, çivi filan bulamadın mı?

— Kurşunu nereden bulacaksın? Satın almak gerekir. Çivi ise bir işe yaramaz... Somundan iyisi can sağlığı. Hem ağırdır, hem deliği var.

— Şuna bak, kendini aptal göstermeye çalışıyor! Sanki anasından dün doğmuş, dünyadan haberi yok... Sersem herif, somun çıkarmanın ne gibi kazalara yol açabileceğini bilmiyor musun? Bekçi görmeseydi koca katar yoldan çıkar, bir sürü insan ölürdü. Onların katili sen olurdun!

— Aman beyim, siz neler söylüyorsunuz? Ben insanları niçin öldüreyim ki? Beni gavur ya da cani mi sandınız? Tanrı'ya şükür, efendiciğim, birisini öldürmek şöyle dursun, böyle dü-

şünceleri aklımıza bile getirmeden yaşadık bugüne dek. Tanrım korusun, olacak şey mi?

— Tren kazaları nasıl oluyor sanıyorsun? İki-üç somun çıkardın mı, al sana bir tren kazası!

Denis inanmazcasına gülümsüyor, gözlerini kısarak sorgu yargıcına kuşkuyla bakıyor.

— Aman efendim, etmeyin, kaç yıldır köy halkı raylardan somun çıkarıyor da bir şeycikler olmuyor. Siz, tren raydan çıkar, insanlar ölür, diyorsunuz. Eğer ben ray söksem ya da tren yolunun üstüne kalas koysaydım, o zaman başka. Bir somundan ne çıkar ki?

— Ne laf anlamaz adamsın be! Bu somunlar rayları traveslere bağlıyor.

— Anlıyorum, efendim. Biz somunların tümünü çıkarmıyoruz ki, bu işi düşünerek yapıyoruz.

Köylü esniyor, ağzının üzerinde istavroz çıkarıyor.

Sorgu yargıcı;

— Geçen yıl burada bir tren raydan çıkmıştı, demek bu yüzden oldu, diyor.

— Ne buyurdunuz?

— Dedim ki, trenin niçin yoldan çıktığı anlaşılıyor şimdi.

— Her şeye aklınızın erdiği nasıl da belli; okullarda boşuna dirsek çürütmemişsiniz, iyi efendim benim. Tanrım kime akıl vereceğini bilir. Nasıl da şıp diye anlayıverdiniz! Ama bekçi denen adam kim ki, bir köylü parçası, sorup soruşturmadan yakama yapıştı. Önce iyice sorup anlasa ya! Sonracağıma, şunu da yazın, beyefendiciğim! İki kez dişlerime vurdu, bir de ağzıma!

— Evinde arama yaptıklarında bir somun daha bulmuşlar. Onu ne zaman, nereden çıkardın?

— Ha, şu kırmızı sandığın dibindeki somunu mu söylüyorsunuz?

— Nerede sakladığını ne bileyim? Evinde bulmuşlar. Ne zaman çıkardın onu?

— Onu ben çıkarmadım, tekgöz Semyon'un oğlu İğnaşna verdi. Yani sandığın dibindekini. Avluda kızağın içindekini de Mitrofan'la ikimiz çıkardık.

— Hangi Mitrofan?

— Mitrofan Petrov... Tanımıyor musunuz canım? Hani şu balık ağı örüp beylere satan. Bu somunlar çok işine yarar da. Her ağ için on tane kadar kullanıyor.

— Şimdi beni iyi dinle... Ceza yasasının 180. maddesi demir-yollarına kasıtlı zarar verildiği, bu zararın yoldan geçen trenleri tehlikeye soktuğu, suçlu da bu hareketinin bir felakete neden olduğunu bildiği taktirde... anlıyorsun, değil mi? Somun çıkarmanın sonunun neye varacağını bilmezlik edemezsin. Kısacası böyle bir suçun cezası kürektir, yani prangaya sürgün...

— Ben nerden bilirim, beyim? Bizler cahil insanlarız. Siz ne diyorsanız odur.

— Hadi şimdi bilmezlikten gelme! Her domuzluğa aklınız erer. Yalan söylüyorsun.

— Ne diye yalan söyleyeyim? İsterseniz köylülere sorun. Ağırlıksız yalnız suda yakalarsınız, beğenmediğiniz kayabalığı bile ağırlıksız oltaya gelmez.

Sorgu yargıcı gülümser.

— Alabalığı unuttun. Ondan biraz daha anlatsan a!

— Yok canım, bizim ırmakta alabalık ne gezer? Oltanın ucuna kelebek takıp ağırlıksız suya bıraktın mı, gelse gelse tatlı su kefali takılır, o da binde bir.

— Kes artık sesini!

Bir sessizlik başlıyor.

Denis durduğu yerde ayak değiştiriyor, gözlerini dikip masaya bakarken orada yeşil çuha örtü yerine parlak bir güneş varmış gibi gözlerini kırpıştırıyor. Sorgu yargıcı ise habire bir şeyler yazmaktadır. Bir süre sonra Denis soruyor:

— Artık gideyim mi?

— Hayır, şimdi seni tutuklayıp cezaevine göndermek zorundayım.

Gözlerini kırpıştırmayı şıp diye kesen Denis gür kaşlarını yukarı doğru kaldırıyor, yargıca sorarcasına bakıyor.

— Cezaevi mi dediniz? Nasıl olur, beyim? Hiç vaktim yok. Hemen panayıra gidip Yegor'dan sattığım yağın parasını almam gerekiyor. Üç ruble alacağım var...

— Fazla konuşma!

— Cezaevinde ne işim var benim? Bir nedeni olsa giderim, ama durup dururken niçin gideyim? Bir şey mi çaldım? Kavga mı ettim? Vergi borcum kaldığını sanıyorsanız muhtara inanmayın, vergi memuruna sorun. Bizim muhtar imansızın biridir.

— Sus dedik sana!

Denis mırıldanıyor:

— Zaten susuyorum. Allah beni çarpsın, muhtar hesapları yaparken karıştırmadıysa... Biz üç kardeşiz. Kuzma Grigoryev, Yegor Grigoryev, bir de ben Denis Grigoryev...

Sorgu yargıcı;

— Yeter, çalışmama engel oluyorsun! diye bağırıyor. Hey, Semyon, götür şu adamı başımdan!

Iri-yarı iki jandarma kolundan tutup çıkarırlarken Denis durmadan söyleniyor:

— Biz üç kardeşiz ama kimseden kimseye fayda yok. Kuzma borcunu ödemedi diye gitsin Denis cezasını çeksin! Bunlar da sözümona yargıç! Bizim beyefendi general şimdi sağ olsa, Tanrı rahmet eyleye, şimdi size dünyanın kaç bucak olduğunu gösterirdi. Yargıç dediğin yargıçlığını bilmeli. Sırasında dayak da atılır, ama fol yok, yumurta yokken...

DÜŞÜNÜR

Sıcak bir öğle üstü. Havada ne bir ses, ne bir kıpırtı... Doğa baştan başa Tanrı'nın ve insanların başı boş bıraktığı bir çiftliğe benziyor. Cezaevi müdürü Yaşkin'in evinin önündeki ulu ıhlamur ağacının aşağı sarkmış dalları altında ev sahibi ile konuğu ilçe eğitim müdürü Pimfov oturmaktadır. İkisi de ceketsizdirler; gömleklerinin düğmelerini çözmüşler, yüzleri ter içinde, kıpkırmızı... İkisi de öyle bir gevşeklik içindedirler ki, boğucu sıcaktan beyinleri uyuşmuş sanırsınız. Pimfov'un ekşimiş yüzünden tembellik akıyor; gözleri süzülmüş, alt dudağı sarkmış. Yaşkin'in gözlerinde, alnında ise azıcık bir canlılık belirtisi var, kafasından bir şeyler geçtiği anlaşılıyor. İkisi de birbirlerine bakıp bakıp susarlar; sıkıntılarını oflayıp puflayarak, avuçlarıyla sinekleri vurarak belli ederler. Masada bir votka şişesi, tel tel ayrılmış sığır eti, üzerine boz renk tuz ekilmiş açık bir sardalye konservesi vardır. Birinci, ikinci, üçüncü kadehler çoktan içilmiş...

Yaşkin birdenbire söze başlıyor:

— Evet, söylediğim gibi. Siz ne derseniz deyin, Filip Maksimıç, Rus dilinde gereğinden fazla noktalama işareti kullanılıyor.

Bunları öyle beklenmedik bir anda söylemiştir ki, masanın dibinde miskin miskin uyuklayan köpek irkiliyor, kuyruğunu kısarak oradan uzaklaşıyor.

Pimfov kadehinden bir sinek kanadı çıkardıktan sonra aynı uyuşukluk içinde;

— Niçin öyle söylüyorsunuz? diyor. Doğru, çok noktalama işareti var ama her birinin anlamı, yeri ayrıdır.

— Bırakın canım siz de! Bunca işarete ne gerek var? Bilgiçlik taslamaktan başka? Her satırda on virgül kullanınca kendilerini akıllı sanıyorlar. Örneğin savcı Merinov nerdeyse her sözcükten sonra bir virgül koyuyor. Buna gerek var mı? «Sayın bay-virgül, mahpuslar-virgül...» Oldu mu şimdi? Yazıya şöyle bir bakınca insanın gözlerinin önünde sinekler uçuşuyor. Kitaplar da öyle. Noktalı virgül, iki nokta, tırnaktan geçilmiyor. Canın okumak istemez, vallahi! Kimi züppeler de tutar, bir nokta yetmezmiş gibi yan yana birkaç tane koyar. Ne yararı var ki!

Pimfov içini çekerek;

— Bilim öyle istiyor, diyor.

— Bilim mi? Yok efendim yok! Akıl karıştırmak için, gösteriş için... Sözde başkalarını kandıracaklar. Örnek verecek olursak yabancı dillerde «yat» harfi[1] yoktur da bizde vardır... Bir gereği var mı, sorarım size? «Hleb» sözcüğünü «yat»la yazmışım ya da «e» ile yazmışım, ne çıkar?

Pimfov güceniyor.

— Neler söylüyorsunuz, İlya Martinıç? Hiç «hleb» «e» ile yazılır mı? Böyle abuk sabuk şey duymadım.

Pimfov votkasından bir yudum içiyor, gözlerini gücenik gücenik kırpıştırarak yüzünü arkadaşından başka yana çeviriyor.

Yaşkin konuşmasını sürdürüyor:

— Bu «yat» yüzünden az dayak yemedim. Hiç unutmam, bir gün öğretmen beni tahtaya kaldırdı, yazdırmaya başladı. «Lekar uyehal v gorod». Ben «lekar» sözcüğünü «e» ile yazdım. Dövdü. Bir hafta sonra gene tahtaya kaldırdı, aynı tümceyi bir daha yazdırdı. Bu sefer «lekar»ı «yat» kullanarak yazdım. Gene dövdü. Ben, «Niçin dövüyorsunuz, İvan Fomiç?» dedim. Burada «yat» yazılacağını kendiniz söylemediniz mi?

1 Ekim Devrimi öncesi kullanılıp sonradan kaldırılan «e» sesi benzerini veren harf. (Ç.N.)

O da dedi ki:

— O zaman yanılmışım. Dün bir bilimler akademisi üyesinin «lekar» sözcüğündeki «yat» harfi üzerine yazdığı yazıyı okudum, artık akademiyle aynı düşüncedeyim. Gördün mü başıma gelenleri? Benim oğlan Vasyutka da bu «yat» yüzünden az çekmedi. Ben eğitim bakanı olsam öğretmenlere «yat»-la kafaları bulandırmayı yasak ederdim.

Pimfov içini çekiyor, gözlerini kırpıştırıyor, ceketini giymeye başlıyor.

— Hoşça kalın! Ben bilime karşı bu tarz konuşmalara katlanamam.

Yaşkin arkadaşının kolundan tutuyor.

— Şuna bak, hemen alındı. Yahu ben aramızda konuşma olsun diye söylüyorum bunları... Hadi, otur da içkimizi içelim.

Hayli kırılmış olan Pimfov yerine oturuyor, içkisinden bir yudum alıyor, yüzünü yana çeviriyor. Bir sessizlik çöküyor ortalığa.

Ahçı kadın, içinde bulaşık suyu olan bir tencereyle içki içenlerin önünden geçiyor. Serpilen suyun hışırtısı, ıslanan köpeğin bağırışı işitiliyor. Pimfov'un ölgün yüzü daha bir ekşiyor. Sanki bu yüz sıcaktan eriyiverecek, yeleğinin üzerine akacak gibidir. Yaşkin'in alnında da buruşmalar görülüyor. Tel tel olmuş haşlama ete gözlerini dikerek düşüncelere dalıyor. Onlar böyle otururlarken sakat bir gardiyan masaya yaklaşıyor, sürahinin içinde içki olup olmadığına bakıyor. Boş olduğunu görünce yenisini getiriyor. İki arkadaş içmelerini sürdürüyorlar.

Yaşkin birdenbire;

— Evet, diyor.

Pimfov ürkerek arkadaşına bakıyor. Ondan yeni sapıkça düşünceler beklediği için tedirginlik içindedir. Yaşkin sürahiye düşünceli düşünceli bakarak;

— Evet, diyor bir daha. Bence bilimler arasında da gereksiz olanlar var.

Pimfov alçak sesle soruyor:

— Yani ne demek istiyorsunuz? Hangi bilimler gereksiz sizce?

— Hangisini sayayım?.. İnsanoğlu bilimlerle içli-dışlı oldukça kendini bir şey sanıyor. Bir çeşit böbürlenme duyuyor... Bana kalsa bilimlerin hepsini ipe çekerdim... Bak işte gene gücendi! Sen ne alıngan adamsın yahu, iki sözcük konuşmayacak mıyız? Otur da içelim!

Ahçı kadın yaklaşıyor, etli dirseklerini öfkeli öfkeli yana açarak iki dostun önüne sebze çorbası dolu iki kase sürüyor. Höpürtüler, şapırtılar başlıyor. O sırada sanki yerden bitmişçesine üç köpek ile bir kedi ortaya çıkarak masanın dibinde dikiliyorlar, çorba içenlerin ağızlarına baygın baygın bakıyorlar. Çorbadan sonra sütlü lapa geliyor masaya. Feona tabakları masaya öyle bir hınçla koyuyor ki, kaşıklar, ekmek kabukları yere dökülüyor. Lapaya başlamadan önce iki arkadaş konuşmaksızın birer duble daha içiyorlar.

Yaşkin gene ansızın;

— Bu dünyada her şey gereksizdir zaten, diye bir düşünce ileri sürüyor.

— Pimfov'un kaşığı dizine düşüyor, korku içinde bakıyor Yaşkin'in yüzüne. Ona karşı çıkmak istemektedir ama hem çakırkeyif olduğu için, hem de ağzına lapa tıktığından dilini döndüremiyor... Bu gibi durumlarda söylediği, «Nasıl yani? Ne demek istiyorsunuz...» gibi laflar yerine ağzından yalnız bir böğürtü çıkıyor.

Yaşkin konuşmasını sürdürüyor:

— Evet, her şey gereksizdir. bilimler de... insanlar da... cezaevleri de... lapa da... hatta siz bile... İyi bir insansınız, Tanrı'ya inanıyorsunuz, gene de tümüyle gereksizsiniz.

Ceketini giymeye çalışan, ama bir türlü kollarının yerini tutturamayan Pimfov;

— Hoşça kalın, İlya Martinıç, ben gidiyorum, diyor.

— Deminden beri tıkınıp karnımızı doyurduk, ama niye? İşte bu da gereksizdi. Hepimiz yemek yeriz, öte yandan niçin yediğimizi bilmeyiz... Hemen de alındı! Oturun canım, ne diye darılıyorsunuz? Konuşma olsun diye söylüyorum bunları. Gideceğiniz bir yer yok nasıl olsa. Şurada oturup kafaları çekelim.

Kadeh şakırtılarıyla birlikte ikisinin ahlayıp oflamalarından başka tek ses çıkmıyor... Güneş batıya eğilmiştir artık, ıhlamur ağacının gölgesi uzadıkça uzuyor. Derken, Feona geliyor, oflayıp poflayarak, sert el hareketleriyle masanın yanına küçük bir halı seriyor. İki arkadaş son kadehlerini içtikten sonra, hiç konuşmaksızın halının üzerine uzanıyorlar, birbirlerine sırtlarını dönüp uyumaya çalışıyorlar.

Pimfov;

— Çok şükür, bugün sözü dünyanın yaratılışına, toplumsal sınıfların ayrılmasına kadar götürmedi. Yoksa insanın saçları diken diken olur, Tanrı'ya sığınmaktan başka çare kalmazdı, diye düşünüyor.

AİLE BABASI

Bu durum çoğunlukla kumarda ütüldükten ya da mide sancılarının başlamasına yol açan içkili eğlencelerden sonra olur. Stepan Stepanıç Jilin sabahleyin sıkıntılı bir ruh haliyle açar gözlerini. Ekşi suratının ezik, karman çorman, bön bir görünüşü vardır. Yüzünden düşen bin parça olur. Birine gücenmiş ya da bir şeyden tiksinti duyuyor sanırsınız.. Kalkıp yavaş yavaş giyinir, yavaş yavaş maden suyu içer, can sıkıntısından bir odadan ötekine dolaşmaya başlar.

Sabahlığına sarınıp sağa-sola tükürükler saçarak öfkeli öfkeli homurdanır:

— Kimin kapıları kapatmadan bıraktığını bilmek isterdim! Hayvanlar! Bu kâğıtların yerde ne işi var? Hemen toplayın! Evde yirmi tane hizmetçi bulunduruyoruz, gene de dingonun ahırından farkı yok! Kapı zilini kim çalıp duruyor? Yol geçen hanı mı burası?

Karısı;

— Bizim Fedya'nın ebeliğini yapan Anfisa nine geldi, karşılığını verir.

— İşleri güçleri yoktur, kapı kapı dolaşırlar... Lüpçüler!

— Seni de anlamak öyle zor ki, Stepan Stepanıç! Kendin çağırdın, şimdi de sövüp sayıyorsun.

— Sövmüyorum ben, doğrusunu söylüyorum. Sen de bir iş yapmadan çene çalacağına bir şeylerle uğraşsan daha iyi edersin! Eğer bu kadınları anlıyorsam kahrolayım! Bütün gün aylak aylak oturmaktan nasıl da bıkmazlar? Kocaları öküz gibi, hayvan gibi çalışsın, yaşam arkadaşı olacak karısı ise bir köşede oturup elini bir işe sürmeden, can sıkıntısı içinde, kocasıyla

ıartışmak için fırsat kollasın! Olacak şey mi yani? Bak karıcığım, bu enstitü alışkanlığından vazgeçme zamanı çoktan geldi! Artık enstitü öğrencisi, evin evlenecek cici kızı değilsin; annesin sen, kadınsın! Başını çevirirsin, değil mi? Öyledir işte, acı gerçekleri dinlemek hoşa gitmez!

— Ne gariptir, acı gerçekleri yalnız mide sancın tuttuğu zaman söylersin.

— Evet, başla bakayım, başla dırdırlarına!

— Dün gene kafa çekmeye mi gittin, yoksa kâğıt oyununda mı ütüldün?

— Ne çıkar canım öyle olsa? Benim şunu bunu yaptığımdan sana ne? Hesap vermek zorunda mıyım? Kumarda da üttürsem para benim değil mi? Kendime harcadığım, bu ev için harcanan para da benim param. İşitiyor musunuz, benim param!

Bu sahne böylece uzar gider. Ama asıl öğle yemeğinde, çoluk çocuk sofraya oturdukları zaman Stepan Stepanıç kadar aklı başında, iyilik seven, hak gözetir ve dilini tutmasını bilen bir adam yoktur yeryüzünde! Genellikle her şey çorbadan başlar. Daha bir kaşık almıştır ki, Jilin yüzünü buruşturur, çorba içmeyi bırakır.

— Bu ne biçim çorba? diye homurdanır. Anlaşılan karnımızı bundan böyle dışarda doyuracağız.

Karısı kaygılanır.

— Nesi var? Beğenmedin mi çorbayı?

— Bu bulaşık suyunu çorba diye içmek için bilmem insanın nasıl bir midesi olmalı? Hem çok tuzlu, hem de berbat kokuyor. Üstelik soğan yerine tahtakuruları yüzüyor üzerinde...

Sofrakadaki konukları, Anfisa İvanovna'ya döner:

— Bunlar insanı deli eder! Her gün yemeklik almak için avuç dolusu para harcarsın... kendini birçok şeyden yoksun kılarsın, buna karşılık sana neler yedirirler! Anlaşılan, memurluğu bırakıp onların yerine mutfağa girmemi istiyorlar.

Çocukların eğiticisi çekine çekine;

— Bugün çorba güzel, der.

Jilin gözlerini öfkeli öfkeli kısıp kadına bakar.

— Ya, öyle mi dersiniz? Bununla birlikte herkesin zevki kendine göredir. Genel olarak söylersek, sizinle benim birçok konuda zevklerimiz ayrılıyor. Diyelim, şu çocuğun davranışlarını siz çok beğeniyorsunuz. (Bunu derken gösterişli bir el hareketiyle oğlu Fedya'yı işaret eder.) Evet, siz ona bayılıyorsunuz ama onu görünce benim bütün cinlerim başıma üşüşüyor!

Yedi yaşlarında, solgun, hastalıklı bir çocuk olan Fedya yemeğini bırakır, gözlerini yere indirir. Yüzü daha bir solgunlaşır.

— Evet, siz ona hayransınız ama beni deliye döndürüyor. Hangimiz haklıyız, bilmem, ama babası olarak onu daha iyi tanıdığımı söylemeliyim. Bakın, nasıl oturuyor? Terbiyeli çocuklar böyle mi otururlar? Düzgün otur bakayım!

Fedya çenesini yukarı kaldırıp boynunu dik tutar. Böyle yapınca daha doğru oturduğunu sanır. Gözleri de dolmuştur.

— Hadi, yemeğini ye! Kaşığını doğru tutmuyorsun. Bir gün senin yuvanı yapacağım, haylaz çocuk! Bir de ağlaması tutmaz mı? Yüzüme dosdoğru bak bakayım!

Fedya dosdoğru bakmaya çalışır, ama yüzü titrer, gözlerine yaşlar dolar.

— Yaaa! Bir de ağlamak ha? Hem suçlu, hem de güçlü! Git, köşede dikil, hayvan!

Anne çocuğa arka çıkar;

— Ama önce yemeğini yesin.

— Yemek yiyemez! Böyle namussuz... Böyle yaramazların yemek yemeye hakları yok!

Fedya'nın yüzü çarpılır, tüm bedeni sarsılır, sandalyesinden kayarak köşeye gider.

Baba azarlamayı sürdürür:

— Daha bu kadarla kalmayacak! Madem terbiyeni kimse

üstlenmiyor, bu işi de ben üzerime alıyorum! Bak o zaman yemekte yaramazlık yapacak, zırlayabilecek misin? Seni eşek seni! Çalışacaksın, anlaşıldı mı, çalışacaksın! Bedavadan ekmek yok! Adam olmak gerek, adaaam!

Anne Fransızca olarak;

— Tanrı aşkına, yeter artık! diye yalvarır. Bari yabancıların yanında yeme bizi... Kocakarı her şeyi duyuyor, onun sayesinde bütün kent işitecek...

Jilin Rusça;

— Benim yabancılardan korkum yok! karşılığını verir. Anfisa İvanovna haklı olduğumu görmüyor mu? Senin düşüncene göre bu pis çocuğun gidişatından memnun mu olmalıyım? Onun bana kaça patladığını bilmiyor musun? Sen, pis çocuk, biliyor musun, senin için ne kadar para döküyorum? Yoksa, ben para basma makinesi miyim? Parayı sokaktan mı topluyorum? Zırlama! Sus! İşitiyor musun beni? Yoksa, alçak, sana temiz bir sopa çekeyim mi istiyorsun?

Fedya bir çığlık atar, sonra hüngür hüngür ağlamaya başlar.

Sofradan fırlayıp kalkan anne peçeteyi atarak;

— Bu kadarı da fazla! der. Şu evde ağız tadıyla yemek yendiği görülmüş müdür? Senin bir lokma ekmeğin işte şuramda duruyor!

Boğazını gösterir, mendilini gözlerine bastırarak yemek odasından çıkar.

Jilin zoraki bir gülümsemeyle;

— Hemen de gücenir, karşılığını verir. Nazik yetişmişler... İşte böyle, Anfisa İvanovna, bu devirde doğru sözü kimse sevmiyor. Sonunda suçlu biz olduk!

Birkaç dakika sessizlik içinde geçer. Jilin gözlerini tabaklarda gezdirir, kimsenin çorbaya dokunmadığını görünce derin derin iç çeker, sonra bakışlarını eğitmen kadının kızarmış, kaygılı yüzüne diker.

— Siz niçin yemiyorsunuz, Varvara Vasilyevna? Darıl-

dınız demek! Orası öyle. Doğru sözü kimse sevmiyor... Ama bağışlayın, benim yapım böyle, kimseye ikiyüzlülük edemem... Her zaman gerçeği olduğu gibi söylerim. (İçini çeker) Artık anlaşılıyor ki, benim burada bulunuşum kimsenin hoşuna gitmiyor. Ben buradayken ne yemek yiyebiliyorlar, ne de konuşuyorlar... Eh ne yapalım? Gitmemi daha önce söyleseydiniz, giderdim... Şimdi de giderim.

Jilin iskemlesinden kalkar, gururlu bir yürüyüşle kapıya yönelir. Hâlâ ağlayan Fedya'nın yanından geçerken durur. Başını gururla arkaya atarak;

— Bunca olup bitenden sonra artık serbestsiniz! Hiçbir şekilde eğitiminize karışmıyorum, der. Elimi çektim sizlerden! Babanız olarak iyiliğinizi istediğimden sizi ve çekip çevirenlerinizi rahatsız ettiğim için özür dilerim. Bundan böyle geleceğinizle ilgili bütün sorumluluğu üzerimden atıyorum.

Fedya çığlık atar, daha yüksek sesle zırlamaya başlar. Jilin azametle kapıya döner, kendi yatak odasına gider.

Öğleden sonra uykudan kalkan Jilin vicdan sızısı duymaya başlamıştır. Karısından, oğlundan, Anfisa İvanovna'dan utanır; öğle yemeğinde olup bitenleri anımsayarak dehşet içinde kalır. Ancak gururu öylesine yüksektir ki, içten davranma yürekliliğini bulamaz kendinde; küskünlüğünü, homurdanmasını sürdürür.

Ertesi sabah uyandığında keyfi yerindedir, yüzünü yıkarken neşeyle ıslık çalar. Kahvesini içmek üzere yemek odasına girerken orada oğlu Fedya'yı bulur. Fedya babasını görür görmez ayağa kalkar, tedirgin tedirgin bakar çevresine.

Jilin masanın yanından geçerken neşeyle;

— E, nasılsın bakalım, delikanlı der. Ne var, ne yok? Keyfin yerinde, değil mi? Gel bakayım, yumurcak, babanı öp!

Çocuk ciddi bir yüzle babasına yaklaşır, titreyen dudaklarını yanağına dokundurduktan sonra yanından uzaklaşır, sessizce yerine oturur.

ÖLÜ

Durgun bir ağustos gecesi. Kırlardan usul usul bir sis yükseliyor ve gözle görülebilen her şeyi donuk bir örtüyle kaplıyor. Ayın aydınlattığı bu sis kâh uçsuz bucaksız, durgun bir deniz, kâh sonsuz beyaz bir duvar gibi gözüküyor. Hava nemli, soğuk. Sabaha daha bir sürü vakit var. Ormanın kıyısından geçen yolun kenarında bir ateş yanmakta. Hemen oracıkta genç bir meşe ağacının altında, üzerine beyaz örtü örtülmüş bir ölü yatıyor. Ölünün göğsüne tahta bir haç konulmuş, yanında ise bekleyen iki kişi var. İki köylü, köylülere yüklenen en ağır, en tatsız nöbet bekleme görevini yerine getirmektedirler. Biri uzun boylu, bıyıkları yeni terlemiş, kara kalın kaşlı, yırtık pırtık bir gocuk giymiş, ayakları çarıklı bir gençtir. Islak otların üzerine oturup ayaklarını uzatmış, bir şeylerle oyalanarak zaman öldürmeye çalışıyor. Onun boynunu eğip elindeki tahtayla uğraşmasından kaşık yonttuğunu anlıyoruz. Durmadan burnunu çekiyor. İkincisi, zayıf, çopur yüzlü, seyrek bıyıklı, keçi sakallı, ufak yapılı bir ihtiyardır. Adam ellerini dizlerinin üzerine koymuş, hiç kımıldanmadan, kayıtsızca ateşe bakıyor. İkisinin arasındaki, iki köylünün yüzlerini kızıla boyayarak tembel tembel yanan küçük kır ateşi nerdeyse sönmek üzere. Ortalık sessiz. Yalnızca bıçağın yonttuğu tahtanın gıcırtısı ile yanan ıslak kütüklerin cızırtısı duyuluyor.

— Hey, Sioma, uyuma! diyor genç köylü.

Keçi sakallı kekeliyor:

— Ben... ben uyumuyorum.

— İyi... Tek başına kalınca insan korkuyor. Bari bir şeyler anlatsaydın.

— Be... beceremem ki...

— Ne garip adamsın sen, Sioma! Senin yerinde bir başkası güler, şarkı söyler, olmadık şeyler anlatırdı. Tuhafsın vallahi! Bostan korkuluğu gibi oturuyor, gözlerini açıp ateşe bakıyorsun. Bir iki laf etmesini de mi bilmezsin? Sanki konuşmaktan korkuyorsun. Elli yaşındasın ama bir çocuk kadar aklın yok... Aklının kıtlığından dolayı kendine acı bari!

Keçi sakallı suratını asarak;

— Acıyorum, diyor.

— Ya senin budala oluşundan dolayı biz üzülmüyor muyuz? İyi yürekli, ağzına içki komaz bir köylüsün. Ancak ne yazık ki aklın kıt. Hiç olmazsa Tanrı'nın senden esirgediğini kendin tamamlasaydın... Aklını başına topla, Sioma, bunun için uğraş biraz... Bir yerde iyi bir söz işittiğinde onu anlamaya çalış, aklında tut, üzerinde düşün-taşın. Anlamadığın bir şeyle karşılaştığın zaman da kendini zorla, o şeyin girdisini-çıktısını kafanda tart. Kendini zorlamazsan eline bir şey geçmez. Tamam mı? Aklını başına toplamadığın sürece dünyaya geldiğin gibi budala gidersin...

Birdenbire inlercesine uzayıp giden bir ses duyuluyor ormandan. Sanki ağaçlardan birinin ucundan bir şey kopup yaprak hışırtıları içinde yere düşüyor... Bu ses boğuk boğuk yankılanıyor ormanda. Genç köylü irkiliyor, sorarcasına arkadaşına bakıyor.

Sioma gene asık suratlı;

— Baykuş, küçük kuşları kovalıyor, diyor.

— Sioma, kuşların sıcak ülkelere göç etme zamanı geldi mi? Ne dersin?

— Geldi ya...

— Sabahları havanın soğumasından belli. Çok soğuk! Turnalar çabuk üşüyen, nazik yaratıklardır. Soğuk havalar onlar için ölüm demektir. Ben turna değilim ama çok üşüdüm. Ateşe biraz odun atar mısın!

Sioma ayağa kalkıyor, ormanın karanlığında gözden kayboluyor. O, çalılar arasında uğraşıp kuru dalları kırarken arkadaşı elleriyle gözlerini kapıyor, her sesten ürperip korkuyor. Az sonra bir kucak çalı çırpı getiriyor Sioma, bunu ateşin üstüne atıyor. Önce ince budakları kararsız kararsız yalayan alevler az sonra sanki buyruk almışçasına birdenbire dalları bütün sarıyor; kızıla çalan bir ışık orada oturan iki kişinin yüzünü, yolu, altında ölünün kol ve ayaklarının kabarık kabarık gözüktüğü beyaz örtüyü, bunun üzerindeki haçı aydınlatıyor. Nöbet bekleyenler susmaktadır. Genç köylü boynunu daha çok eğiyor, sinirli sinirli işini sürdürüyor. Keçi sakallı ise eskisi gibi gözlerini ateşten ayırmaksızın kıpırtısız durmakta. O sırada gecenin sessizliğinde ansızın bir ilahi duyuluyor; «Tanrı'nın evini sevmeyenler ondan utansınlar...» Ardından ayaksesleri geliyor.

Yolda, ateşin kızıl ışıkları altında kısa keşiş cüppesi ile geniş kenarlı bir şapka giymiş, omuzlarında yol çantası bulunan bir adam bekliyor.

Adam kısık tiz sesiyle?

— Tanrım, hikmetinden sual olunmaz, diye başlıyor. Karanlıklar içinde bir ateş gördüm, içim ürperdi. Önce gece yolcuları sandım, sonra, «Atlarını görmediğimi göre ne biçim yolcu bunlar? Sakın kötü ruhlar, zenginlerin yolunu bekleyen haydutlar ya da putlara kurban sunan çingeneler olmasın?» dedim. Içimden bir ses yükseldi. «Git!» dedi, «Tanrı'nın kulu Feodosi, git de alın yazın neyse karşına çıksın!» İnce kanatlı pervaneler gibi ateşe koşup geldim. İşte şimdi karşınızda duruyor, dış görünüşünüzden içinizi okuyorum. Siz ne kötü ruhsunuz, ne de putperest tayfası. Tanrım yardımcısınız olsun!

— Sağol!

— Din kardeşlerim, bana yol gösterir misiniz, Makuhin tuğla fabrikasına nasıl gidilir?

— Çok yakındır. Bu yoldan doğruca git. İki fersah yürü-

dükten sonra karşına bizim köy, Ananova çıkar. Köyden hemen sağa dön, kıyıdan kıyıdan gidince fabrikaya varırsın. Ananova'dan üç fersah ötede.

— Tanrım sizden razı olsun. Peki, siz burada niçin oturuyorsunuz?

— Nöbetçiyiz. Ölü bekliyoruz...

— Ne? Ne ölüsü? Aman Tanrım!

Keşiş haçı, beyaz örtüyü görüyor. Öylesine ürküyor ki irkilmekten kendini alamıyor. Bu beklenmedik görüntü onun üzerinde korkunç bir etki bırakmıştır. Şaşkınlık içinde, ağzı açık, gözlerini belertiyor, yerinde çakılmış gibi duruyor... Gözlerine inanamadığı için birkaç dakika susuyor, sonra mırıldanmaya başlıyor:

— Tanrım! Kutsal Meryem Ana! Kimseye zararım dokunmadan yolumda giderken nedir bu başıma gelenler!

Genç köylü soruyor:

— Necisiniz siz? Papaz sınıfından mı?

— Yo... yo... Manastır manastır dolaşırım ben... Mi... Mihail Polikarpıç'ı tanır mısın? Fabrika müdürü... Onların yeğeniyim. Tanrım, sen büyüksün! Ne yapıyoruz demiştiniz burada?

— Nöbet bekliyordu. Görevimiz bu.

Cüppeli, bir elini gözlerinin üzerinden geçiriyor.

— Doğru ya? Ölen kimlerden?

— Bir yolcu.

— Yaşam böyledir işte... Eh, dostlarım, ben artık gitsem iyi olacak. Korku çöktü içime, kardeşler... Ah, bilmezsiniz, her şeyden çok ölülerden korkarım... Ne gariptir, değil mi? Bu adam yaşarken belki kimsenin aldırdığı yoktu. Ama şimdi ölüp bedeni çürümeye başlayınca karşısında tir tir titriyoruz. Sanki büyük bir komutan ya da kutsal bir kişiymiş gibi. Nasıl oldu, yoksa öldürdüler mi onu?

— Tanrı bilir. Belki öldürmüşlerdir, belki de kendiliğinden ölmüştür.

— Doğru, doğru... Kimbilir, kardeşler, belki de ruhu şu anda cennet zevklerini tadıyordur.

Genç köylü;

— Ruhu henüz bedeninden uzaklaşmaz, üç gün buralarda dolaşır, diyor.

— Hmm! Hava da çok soğuk! Dişlerim takır takır birbirine vuruyor... Demek, dosdoğru gidilecek ha?

— Evet, köye kadar. Sonra da sağa sapar, hep kıyıdan yürürsün.

— Kıyıdan mı? Peki... Ben de ne diye duruyorum daha? Yolcu yolunda gerek... Hoşça kalın, kardeşler.

Cüppeli birkaç adımı atıyor, sonra duruyor.

— Gömülmesi için bir kapik bırakmayı unuttum. Din kardeşlerim, para bırakabilir miyim?

— Sen manastırları dolaşıyorsun, bizden daha iyi bilirsin. Eceliyle gittiyse bu para ruhunun kurtuluşuna yardım eder, ama kendini öldürdüyse günahtır, bırakma!

— Doğru... Belki de kendini öldürmüştür. İyisi mi, para bende kalsın. Ah, ne günahkar insanlarız! Şimdi bana bin ruble verseler gene burada duramam. Hadi, hoşça kalın, kardeşler!

Cüppeli yavaş yavaş uzaklaşıyor, yeniden duruyor, mırıldanıyor:

— Ne yapsam acaba, bir türlü karar veremiyorum. Burada ateşin yanında pineklemekten çok korkuyorum. Yalnız gitmek de öyle, korkunç! Karanlık yolda gözlerimin önüne hep ölü gelecek. Tanrı'mın bana verdiği ceza bu! Tam beş yüz fersah yol yürüdüm, başıma bir şey gelmedi de şimdi eve yaklaştığım sırada... Felakete bakın! Gidemiyorum işte.

— Doğru, çok korkunç!

— Ne kurtlardan, ne haydutlardan, ne karanlıktan korkarım ama ölülerden ödüm patlar. Korkuyorum işte, ne yapayım?

Din kardeşlcrim, yalvarırım size, bcni köyc kadar gcçirin.

— Bize ölünün yanından ayrılmayın, dediler.

— Kimsecikler görmez ki, kardeşler! Vallahi görmez. Tanrım iyiliğinizin karşılığını verir. Sakallı, ne olur, hadi beni götür! Ee, daha niçin susup oturuyorsun?

Genç köylü;

— Onun biraz aklı geridir, diyor.

— Götür, kardeşim, beş kapik veririm.

Genç köylü ensesini kaşıyor.

— Beş kapik iyiydi, ama bize verilen buyruk öyle. Dur bakalım, bizim aklı kıt arkadaş tek başına oturursa ben götürürüm. Sioma, kalır mısın?

Sioma kabul eder.

— Kalırım...

— Hadi öyleyse, gidelim.

Genç köylü ayağa kalkıyor, cüppeli ile yola koyuluyor. Bir dakika sonra ayak sesleri, konuşmalar işitilmez oluyor. Sioma gözlerini kapıyor, hafiften uyuklamaya başlıyor. Ateş sönmek üzeredir; ölüyü kocaman, kapkara bir gölge kaplıyor.

KADINLARIN ŞANSI

Tümgeneral Zapurıgin toprağa veriliyordu. Sık sık komut haykırışlarının ve cenaze müziğinin duyulduğu ölü evine dört bir yandan, rahmetlinin götürülüşünü görmek isteyen insanlar akın akın geliyorlardı. İşte bu gelenler arasında memur Probkin ve Svistkov ile hanımları da vardı.

Dört kişi yürüyüş koluna yaklaştıkları sırada ilçe emniyet amiri yardımcısı onları durdurarak tatlı, yumuşak bir sesle;

— Efendim, durun, giremezsiniz, dedi. Lütfen biraz geri çekilin! Yalnız size değil, herkese söylüyorum aynı şeyi. Lütfen geri çekilin! Ama bayanlar geçebilirler... mesdames, sizler buyurun! Erkekler giremezler... Lütfen! Probkin ile Svistov'un eşleri emniyet amiri yardımcısının bu beklenmedik iltifatı karşısında kızarıp bozardılar ama fırsat bu fırsattır deyip yürüyüşe katıldılar. Kocaları ise yaya ve atlılardan oluşan meraklı kalabalığının arkasında, yan yana dizilmiş ense duvarına bakakaldılar.

Onlardan uzaklaşan iki bayanın arkasından kıskançlıkla, hatta biraz nefretle bakan Probkin;

— Onlar geçti, biz kaldık, dedi. Bu saçı uzunların her yerde şansları açıktır. Biz erkeklere böyle bir ayrıcalık tanınmamıştır ama onlara tanınır.

Söyler misin, kadınların bizden farkı ne? Bir sürü kör inanç taşıyan, basbayağı yaratıklardır, gene de geçmelerine izin verdiler işte. Seninle ben en üst dereceden memur bile olsak sokmazlardı bizi.

Probkin'in bu sözleri karşısında emniyet amiri yardımcısı sitemli sitemli;

— Beyler, çok garip düşünceleriniz var, dedi. Şimdi sizleri de bıraksak yürürken itişip kakışır, çirkin hareketler yaparsınız. Ama kadınların terbiyesi böyle şeylere izin vermez.

Probkin öfkelendi;

— Bırakın siz de, Allah aşkına! Kalabalıkta ilk itişenler kadınlardır. Erkekler düzene uyarlar, oysa kadınlar giyimleri bozulmasın diye kollarını iki yana açıp yanlarındakini iterler. Her zaman böyledir! Nedense kadın milleti her yerde şanslıdır. Öyle değil mi? Kadınlar askere alınmaz, danslı toplantılarda giriş biletleri var mı, diye sorulmaz, bedensel cezalara çarptırılmaz... Peki, bunları hak ediyorlar mı? Bir bayan mendilini mi düşürdü – hemen alıp vereceksin, bulunduğun odaya mı girdi – kalkıp yer vereceksin, yanından mı ayrılıyor – dışarıya kadar geçireceksin... Bir de rütbeleri ele alalım! Sen ya da bir başkası, diyelim üst dereceden danışmanlığa yükselmek için ömür boyu yırtınır, dininirsin, ama bir cici kız bir danışmanla evlenince yarım saatte o mutluluğa erişir. Prens ya da kont unvanı mı kazanmak istiyorsun, ya bakanlık yapacaksın, ya da Şipka'yı, bütün dünyayı fethedeceksin. Ama, Ulu Tanrı'm hoş görsün, Varenka ya da Katenka adında, ağzı henüz süt kokan bir genç kız bir kontun önünden eteğiyle sürünüp geçtiği ya da gözünü kısarak baktığı zaman kontes oluverir... Sen şimdi il sekreterisin, değil mi? Bu unvanı kazanmak için yıllarca ter döktün, çalışa çalışa canın çıktı. Ya senin Marya Fominşna ne yaptı? Ne diye o da seninle aynı unvanı taşıyor? Bir papaz kızıyken pat il sekreterliğine! Böyle yükselmeye can kurban! Oturt bakalım onu kendi masana, girenleri çıkanlar yerine yazmayacak mı?

— Svistkov; buna karşılık kadınlar acı çekerek çocuk doğuruyor, dedi.

— Aman ne önemli iş! İnsana kan kusturan bizim emirlerden birinin karşısında dikilsin bakalım, çocuk doğurmak bunun yanında basit kalmayacak mı? Her yerde ayrıcalıkları vardır

kadınların! Bir genel müdürün karşısında bizim çevreden bir genç kızın ya da kadının gösterdiği rahatlığı sen şube müdürünün karşısında gösteremezsin. Evet, öyle... Senin Marya Fominşna müsteşar beyefendinin koluna girmekten hiç çekinmez, ama görelim, sen müsteşarın yanına yaklaşabiliyor musun? Bizim apartmanda alt katta genel müdürlük yapan bir profesör oturur. Göğsünde bir de Anna nişanı var. Arada bir karısının adama şöyle bağırdığını işitiriz: «Sersem herif! Salak! Aptal!» Altı-üstü esnaf sınıfından gelme bir kadın! Adamın nikahlı karısı olduğu için böylesine göz yumuluyor. Bir de nikahlı olmasa, yasadışı otursalar ne olurdu acaba? Bir olayı ömrüm boyunca unutmayacağım. Az kaldı o yüzden mahvolacaktım, verilmiş sadakamız varmış da kurtuldum. Anımsarsın, bizim genel müdür geçen yıl köyündeki yazlığa izne giderken yazışmaları yürütmem için beni de yanına almıştı... bir saatte bitireceğim kolay bir görev. Günlük çalışmamı bitirince ya ormana dolaşmaya çıkar ya da uşaklar bölmesine gönül eğlendirmeye giderdim. Bilirsin, bizim genel müdür hiç evlenmedi. Evinde ise uşak, hizmetçi it sürüsü gibi. Başlarında çekip çevirecek kimse bulunmadığı için isteyen istediğini yapar. Nasıl olsa evin hanımı yok. Ama Vera Nikitişna adında bir kahya kadın var ki, her şey onun elinde. Genel müdürün çayını verir, yemeklerini hazırlatır, uşakların ensesinde boza pişirir. Anlayacağın, berbat mı berbat, yılan dilli, iblis sülalesinden bir kadın. Şişman, kızarık suratlı, çığırtkan mı çığırtkan!.. Birisine bağırmaya başladığı, vaveylayı kopardığı zaman Tanrı yardımcısı olsun. Bir de sövüp sayması var ki, bağırmaları onun yanında hiç kalır. Kadın kimseye göz açtırmıyor, bana da kan kusturuyor... Dedim ki kendi kendime, bir gün nasıl olsa bir punduna getirir, seni genel müdüre bir güzel anlatırım. Adamcağız boğazına kadar işe gömüldüğü için senin ne haltlar karıştırdığını, kendisini soyup uşakları susta durdurduğunu görmüyor; onun gözünü açacağım. Adamın gözünü açmasına

açtım ama nerdeyse benim gözlerim sonsuza dek kapanacaktı. Şimdi bile aklıma geldikçe ürperiyorum.

O gün nasıl oldu, koridordan geçerken bir çığlık işittim. Önce domuz boğazladıklarını sandım, ama iyice kulak verince Vera Nikitişna'nın biriyle ağız kavgası ettiğini anladım. Kadın, «Seni hayvan! Beş paralık herif! Allah'ın belası?» diye bağırıyor. «Kime bağırıyor bu kadın?» diyorum kendi kendime. A, bir de ne göreyim? Kapı açılınca içerden bizim genel müdür çıkmasın mı? Alı al, moru mor, gözleri faltaşı gibi açılmış, saçları şeytan üflemişçesine karma karışık... Kadın bağırmasını sürdürüyor: «Pis herif! Süprüntü!»

— Hadi canım sen de!

— Yalanım varsa gözüm çıksın! Onları öyle görünce beni bir ateş bastı. Bizimki kurtuluşu odasına kaçmakta buldu, bense ne yapacağımı bilmez bir durumda koridorda dikilekaldım. Basit, cahil bir köylü karısı, bir ahçı parçası, bir ırgat beyefendiye bunları söyleyip böyle davransın! Olacak şey mi? «Bizim genel müdür herhalde kadını basbayağı haşladı, kadın da kimsenin görmemesinden yararlanıp ona böyle karşılık verdi.» diye düşündüm. Ben orada durur muyum? Hemen fırladım yerimden. Kadının odasına girerek; «Be şirret karı, yüksek dereceden bir memura böyle sözleri nasıl söylersin? Sen onu kimsenin arka çıkmadığı, zavallı bir ihtiyar mı sandın?» diye giriştim, bununla da yetinmeyip o puf suratına iki tokat patlattım. Allah seni inandırsın, karı öyle bir çığlık attı, öyle bir yaygara kopardı ki, yedi mahalleyi ayağa kaldırdı. Ben kulaklarımı tıkayıp ormana kaçtım. Aradan üç saat kadar geçti geçmedi, bir çocuk koşa koşa gelerek. «Sizi beyefendi çağırıyor.» dedi. Döndüm eve, bir de odasına girdim ki, hiç sorma! Bizimki baba hindi gibi kabarmış, somurtup oturuyor.

«— Benim evimde ne halt ettin öyle? Utanmıyor musun?» diye bağırdı.

«— Neden söz ediyorsunuz, beyefendi? Eğer Nikitişna'ya

yaptıklarımı söylüyorsanız, yerden göğe haklıyım, sizi kollamak için yaptım,» dedim.

«— Başkasının aile işlerine karışmak senin görevin mi?»

Anlıyorsun, değil mi? Aile işleriymiş... Ondan sonra bana verip veriştirdi, demediğini bırakmadı. Bir sürü azarlamadan sonra birdenbire tavır değiştirip kahkahayı basmaz mı?

«— Nasıl cesaret edip de ona bunu yapabildin? dedi. Korkmadın mı? Pes sana vallahi! Gene de umarım bu olay aramızda kalır... O anki öfkeni anlıyorum, ama bundan böyle evimde kalman olanaksız.»

Ya, işte böyle... Kendini bir şey sanan karının burnunu sürtmeme bir türlü akıl erdiremedi. Kadın adamın gözlerini kör etmiş basbayağı! Koskoca genel müdür, Beyaz Kartal nişanı var, dairenin en büyük amiri, ama köylü karısına kul olmuş... Kim ne derse desin, kadın milletinin büyük ayrıcalıkları var. Hadi, çıkar şapkanı, generali götürüyorlar... Aman tanrım, ne çok da nişan almış! Yürüyüşe kadınların katılmasına izin verdiler ama onlar nişandan ne anlar:

Cenaze marşı çalmaya başladı.

AHÇI KIZ EVLENİYOR

Yedi yaşlarında toraman bir oğlan olan Grişa mutfak kapısının önünde dikilmiş, konuşulanları dinliyor, anahtar değilinden içeriyi gözlüyordu. Ona göre olağanüstü, o güne değin görmediği bir şey geçiyordu mutfakta. Üstünde et kıyılan, soğan doğranan masada sakallı, kızıl saçlı, uzun boylu, sağlam yapılı, burnunun ucunda iri bir ter damlası sarkan, arabacı yamçısı giymiş bir köylü oturmaktaydı. Adam sağ elinin beş parmağıyla çay tabağını kavramış, kıtlama çay içiyor; şeker topağını dişiyle kütür kütür kırdıkça Grişa'nın sırtındaki tüyler diken diken duruyordu. Arabacının tam karşısına kirli bir tabureye ise yaşlı, dadı Aksinya Stepanovna kurulmuş, adamla birlikte çay içiyordu. Dadının yüzü ciddiydi ama içten içe sevindiği belliydi. Yanda ahçı kız Pelageya vardı. Pelageya sözde ocağın başında uğraşıp duruyordu. Anlaşıldığına göre asıl amacı yüzünü oradakilerden gizlemekti. Gene de Grişa kızın yüzünün renkten renge girdiğini fark etti. Alev kırmızısından tutun, ölü sarılığına kadar değişiyordu bu renkler. Pelageya titreyen elleriyle bıçakları, çatalları, odunları, ocak bezlerini tutuyor, oraya buraya gidip geliyor, homurdanıyor, kabı kacağı şıngırdatıyor, aslına bakılırsa hiçbir iş yaptığı yoktu. Orada dikildiği sürece bir kere olsun çay içilen masaya dönüp bakmadı. Dadının sorduklarına ise başını çevirmeden, kesik kesik, sert yanıtlar verdi.

Dadı arabacıyı ağırlamaya çalışıyordu.

— Hadi, buyurun, Danilo Semyonıç! Neden hep çay içiyorsunuz? Biraz da votka içseniz e!

Böyle diyerek arabacının önüne küçük bir şişe ile bir

kadeh sürdü. Yüzünde ise sinsi bir anlam vardı. Arabacı içkiyi kabul etmeyerek;

— Hayır, içki kullanmam, dedi. Beni zorlamayın, Aksinya Stepanovna!

— Ne biçim erkeksiniz siz! Hiç arabacı olur da içki içmez mi? Bekar dediğin içkisiz yapamaz. Hadi, buyurun, buyurun!

Arabacı yan gözle bir votka şişesine, bir de dadının sinsi yüzüne baktı. Bu sırada onun yüzü de dadınınkinden daha az sinsi değildi. Yüzü, «Yoo, beni faka bastıramazsın, cadı karı!» der gibiydi.

— Kesinlikle içmem, bizim işimiz bunu götürmez. Bir esnaf içebilir, çünkü hep aynı yerde oturur. Oysa bizler hep göz önünde, sürekli halkın arasındayız. Öyle değil mi? Meyhaneye uğramak istersin, bir de bakmışsın atın çekip gitmiş. Sarhoş olursan daha da kötü; ya olduğun yerde uyuklarsın ya da yoldaysan arabadan düşersin. Bizim işimiz böyle.

— Günde ne kadar kazanıyorsunuz, Danilo Semyonıç!

— Gününe göre. Gün olur bir yeşil[1] kazanırsın, gün olur metelik bile geçmez eline. Gün güne uymaz. Şu sıralar işler iyice kesat. Kendiniz de biliyorsunuz, sokaklarda arabadan bol bir şey yok. Ot ateş pahası, müşteriler derseniz, hepsi cebi delik. Daha ucuz diye atlı tramvaylara binmeyi yeğliyorlar. Gene de Tanrı'ya şükür, geçinip gidiyoruz. Karnımız tok, sırtımız pek. Kendimizden başka ikinci bir insanı da mutlu edebiliriz... (Yan gözle Pelageya'ya bakıyor.) Eğer onun da bizde gönlü varsa...

Grişa daha ötesini duymadı. Çünkü kapıya gelen annesi onu çocuk odasına göndererek;

— Hadi bakayım, git de dersine çalış. Burada konuşulanlar sana göre değil, dedi.

Grişa odasına dönünce okuma kitabını önüne koydu, ama kafasına bir şey girmiyordu. Gördüğü, işittiği şeylerden sonra

---

1 Üç rublelik banknot.

bin bir soru geliyordu aklına. «Ahçı kız evleniyor.» diye düşünüyordu. «Çok tuhaf, anlamıyorum, ne diye evleniyor? Annem babamla, amcamın kızı Veroçka, Pavel Andreyiç'le evlenmiş. Babam olsun, Pavel Andreyiç olsun evlenilebilecek kimseler. Onların altın köstekleri, güzel giysileri var, ayakkabıları da pırıl pırıl... Ama bu kırmızı burunlu, keçe çizmeli arabacının nesi var, bilmem ki! Öö! Dadım zavallı Pelageya'nın onunla evlenmesini niçin istiyor acaba?»

Mutfaktaki konuk gittikten sonra Pelageya odalara girip çıkarak öteyi beriyi temizlemeye başladı. Heyecanının yatışmadığı belliydi. Kırmızı yüzünün korkmuş bir görünüşü vardı. Elindeki süpürgeyle döşemeye üstünkörü dokunup geçiyor, her köşeyi üst üste birkaç kez süpürüyordu. Grişa'nın annesinin odasından da bir türlü ayrılmak istemedi. Anlaşılan, yalnızlık zor gelmişti kızcağıza. Içini dökecek, dert yanacak birini arıyordu.

Grişa'nın annesinin ağzını açmadığını görünce;

— Her şey bitti, diye homurdandı.

Hanımefendi başını önündeki işlemeden kaldırmaksızın;

— İyi bir adama benziyor. İçkisi yokmuş, ağırbaşlı biri, karşılığını verdi.

Pelageya öfkeyle birden parladı:

— Yemin ederim, hanımefendiciğim, bu adamla evlenmem ben! Kim ne derse desin evlenmem!

— Aptallık etme! Küçük bir kız gibi davranıyorsun. Bu iş şakaya gelmez. İyi düşün-taşın. Böyle bağırmakla eline ne geçecek? Söyle bakalım, bu adam hoşuna gidiyor mu?

Pelageya ezilip büzülerek;

— Aman, neler söylüyorsunuz, hanımefendiciğim? dedi. O nasıl söz? Böyle şey sorulur mu?

— Grişa, «Hoşuma gitmiyor, dese ya!» diye düşündü.

— Sen de ne nazlı şeysin! Hoşuna gidiyor mu, gitmiyor mu?

— Şey, hanımefendiciğim, yaşlı biraz...

Dadı öbür odadan Pelageya'ya çıkıştı:

— Neler uyduruyorsun bakayım orada! Daha kırkında bile yok. Hem genç adam senin neyine? Yüzüne bakıp bayram mı edeceksin? Evleniver, olsun bitsin.

Pelageya gene;

— Evlenmem! diye hırçınlaştı.

— Saçmalama! Anlaşılan gönlünde beyler, paşalar yatıyor. Senin yerine başkası olsa öpüp başına kordu böyle kısmeti. Sense «Evlenmem!» diye tutturmuşsun. Gözün hep yükseklerde; postacı, öğretmen istiyorsun. Biliyor musunuz, hanımefendi, Grişa'ya gelen öğretmen var ya, bu akılsız ona yiyecekmiş gibi bakıyor. Seni gidi utanmaz seni!

Hanımefendi, Pelageya'ya;

— Sen bu Danilo'yu daha önce görmüş müydün? diye sordu.

— Nerden göreceğim? İlk olarak bugün karşılaştım. Aksinya nerelerden getirip sardı bu belayı başıma?

Pelageya öğle yemeğini dağıtırken masadakiler arabacıdan dolayı ona takılıp kızdırıyorlardı. Kızacağız pancar gibi kızarıyor, zorla gülmeye çalışıyordu.

Grişa, «Anlaşılan, evlenmek ayıp, çok ayıp bir şey.» diye düşündü.

O gün pişen yemeklerin tuzu fazla kaçtı, piliçler iyi kızartılmadığı için kanlı kanlı kaldı. Üstelik Pelageya ikide bir elinden kap kacak, çatal, bıçak düşürdü. Neyse ki durumunu anladıkları için kimse onu paylamadı. Yalnız bir keresinde Grişa'nın babası dayanamayıp peçeteyi fırlatarak; karısına;

— Nedir sendeki bu herkesi evlendirme hevesi! Nene gerek? Bırak isteyen istediğiyle evlensin! diye bağırdı.

Yemekten sonra komşuların hizmetçileri, ahçı kadınlar mutfağa doluşmaya başladılar. Akşama değin her yerde bir fiskos aldı yürüdü. Şaşılacak şey, bu evlenme olayını nereden duymuşlardı! Gece yarısı uyanan Grişa odasında dadı ile ahçı

kızın fısıldaştıklarını işitti. Dadı, Pelageya'yı boyuna kandırmaya çalışıyor, beriki ise bir ağlıyor, bir gülüyordu. Daha sonra uyuyakalan Grişa düşünde sarhoş bir ejderha ile bir cadının Pelageya'yı kaçırdıklarını gördü...

Ertesi gün her şey dinginleşti, mutfaktaki yaşam, sanki arabacı diye biri yeryüzünde yokmuş gibi, eski durumunu aldı. Yalnız arada bir dadı yeni şalını omzuna atıp, utkulu (muzaffer), sert bir tavır takınıyor; galiba görüşme için bir yerlere giderek birkaç saat ortada gözükmüyordu. Pelageya'nın arabacıyla yüz yüze geldiği yoktu. Adamın adını andıklarında da öfkelenerek;

— Aman siz de, boyu devrilsin! Hep onu mu düşüneceğim? diye bağırıyordu.

Dadı ile Pelageya'nın büyük bir gayretle bir şeyler kesip biçtikleri bir gün Grişa'nın annesi mutfağa gelerek Pelageya'ya dedi ki:

— Bak kızım, bu adamla evlenmene bir şey dediğim yok, ancak şunu iyi bilmeni isterim, evleneceğin kişi buraya girip çıkamaz. Çünkü mutfakta bir yabancının oturmasından hoşlanmam. Dikkat et ha, sakın unutma! Ayrıca senin geceleri eve gelmene de izin veremem. Bunu da iyice kafana sok!

Ahçı kız;

— Aman, ne diyorsunuz, hanımefendi? dedi. Başıma bakmanıza gerek yok, patlasa da çatlasa da onun her istediğini yapmam! Başıma bela olduğu yetmiyormuş gibi bir de kahrolasının...

Bir pazar sabahı mutfağa göz atan Grişa şaşkınlıktan donakaldı. Mutfak tıka basa insan doluydu. Komşuların bütün ahçı kadınları, iki polis, bir başçavuş... Filka adındaki oğlan çocuğu bile oradaydı. Bu Filka çamaşırlığın çevresinden ayrılmaz, hep köpeklerle düşer-kalkardı. Ama o gün tertemiz yıkanıp saçlarını taramıştı, elinde sırma örtülü kutsal tasvirler vardı. Pelageya mutfağın ortasında dikiliyordu. Yeni bir basma

entari giymiş, başına çiçekler takmıştı. Yanında ise arabacı yer almıştı. Gelinle güvey ter içindeydiler, yüzleri pancar gibi kızarmıştı, durmadan gözlerini kırpıştırıyorlardı. Uzun bir sessizlikten sonra başçavuş;

— Eh, artık vakit geldi, dedi.

Pelageya yüzünü çarpıtarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Başçavuş masadan kocaman bir ekmek aldı, dadının yanında durduktan sonra gelinle güveyi kutsama işlemine girişti. Arabacı önce başçavuşa yaklaştı, yerlere kadar eğilip selam verdikten sonra elini öptü. Aynı saygılı eğilmeyi Aksinya'nın önünde de yaptı. Pelageya kurulmuş makine gibi arabacının hareketlerini yineliyordu. Derken, evin dış kapısı açıldı, içeriye soğukla birlikte beyaz bir sis doldu. Bütün kalabalık avluya sökün etti. Grişa ahçı kızın hıçkırıklarına kulak vererek; «Vah, zavallı, vah! Onu böyle nereye götürüyorlar? Annemle babam kurtarmayacaklar mı kızcağızı? diye düşündü.

Nikahtan sonra akşama değin çamaşırlıkta şarkılar söylendi, armonika çalındı. Grişa'nın annesi dadının ağzından votka kokusu geldiği için, bu düğünler yüzünden semaver koyacak kimse bulamadığı için epeyce kızıp köpürdü. Grişa yatağına yattığı zaman Pelageya hâlâ dönmemişti.

«Zavallı, şimdi karanlıkta ağlıyordur. Arabacı da ona «Sus! Sus!» diye çıkışıyordur.» dedi kendi kendine.

Ertesi gün Pelageya gene mutfaktaydı. Arabacı da bir aralık içeri girip Grişa'nın annesine teşekkür etti, Pelageya'ya sert sert baktıktan sonra;

— Hanımefendi, bizimkine göz kulak olun, dedi. Annesinin babasının yerini tutuyorsunuz. Aksinya Stepanovna, siz de ondan gözünüzü ayırmayın. Her şeyin yolunda yordamında olmasına dikkat edin... Yaramazlık filan etmesin. Sonra, hanımefendi, aylığına karşılık bana beş ruble verin lütfen. Yeni bir hamut alacağım da...

Grişa'yı bir meraktır sarmıştı. O güne değin özgürce, kimseye hesap vermeden yaşayan Pelageya'nın karşısına gökten düşer gibi adam çıkıyor, kızcağızın bütün hareketlerine karıştığı gibi onun üzerinde birtakım haklar elde ediyordu. Bundan dolayı hayli canı sıkıldı. İnsan canavarlığının bu zavallı kurbanını yürekten, gözleri yaşararak kucaklamak isteği depreşti içinde. Kilerdeki elmalardan en büyüğünü seçti, usulca mutfağa girdi. Elmayı Pelageya'nın avcuna sıkıştırdıktan sonra ok gibi dışarı fırladı.

PRİŞİBEYEV BAŞÇAVUŞ

— Başçavuş Prişibeyev, siz eylül ayının üçünde polis Jigin'e, bucak başkan Alyapov'a, korucu Yefimov'a, yaşlılar kurulu üyelerinden İvanov ile Gavrilov'a, bunların dışında altı köylüye sözle ve tavırlarınızla hakaret etmişsiniz, ayrıca ilk üç kişiye görevleri başındayken aşağılayıcı davranışlarda bulunmuşsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?

Tıraşı uzamış, buruşuk yüzlü bir adam olan başçavuş Prişibeyev hazırol durumunda, kısık, boğuk bir sesle ve her sözcüğün üzerine basarak, komut verir gibi;

— Sayın yargıç beyefendi, dedi, yasanın ilgili hükümlerine göre konuyu bütün yönleriyle ortaya koymak gerekmektedir. Suçun bende olmadığını en başta söylemeliyim. Bu işler, Tanrım rahmet eylesin, bir ceset yüzünden çıkmıştır. Bu ayın üçünde eşim Anfisa ile birlikte ağır ağır, bize yakışacak bir ciddiyetle yürüyorduk. Kıyıya varmıştık ki, baktım, bir ceset. Başına büyük bir kalabalık toplanmış, «Dağılın!» diye bağırdım. Ne hakla oraya toplanmışlardı? Yasada böyle bir şey yazılı mıydı? Bunca insanın orada ne işi vardı? İşte o yüzden kalabalığı itip kakmaya, evlerine gitmelerini söylemeye başladım. Korucu Yefimov'a da dağılmayanların ensesine patlatmasını buyurdum...

— Durun bakayım, siz ne polissiniz, ne de bucak başkanı. Halkı dağıtmak sizin göreviniz değil ki...

Salonun her köşesinden;

— Görevi değil, görevi değil! sesleri yükseldi. Bu adamdan bize rahat yüzü yok. On beş yıldır neler çektik! Askerden

döndü döneli... Bucaktan çekip gitmek en iyisi. Herkesi bıktırdı, canından bezdirdi.

Tanık olarak dinlenen bucak başkanı da;

— Doğrudur, sayın yargıç, dedi. Hepimiz şikayetçiyiz ondan, bize yaşama hakkı vermiyor. Bir düğün dernek yapsak, kutsal tasvirlerle bir yerde toplansak hemen bağırıp çağırmaya, şamata çıkarmaya başlıyor. Kendine göre bir düzen kurmak bütün amacı. Çocukların kulaklarını çekiyor, kayınbabalarıymış gibi kadınları susta durduruyor. Demin de bir bir köy evlerini dolaşıyor, sağa sola buyruklar yağdırıyordu: Şarkı söylemeyin, ateş yakmayın... Sanki şarkı söyleme yasağı varmış ülkede.

Yargıç;

— Sırası gelince sizin ifadenizi de alacağız, dedi. Şimdi Prişibeyev konuşuyor. Devam edin, başçavuş.

Başçavuş hırıltılı sesiyle anlatmasını sürdürdü:

— Başüstüne, sayın yargıç. Demin buyurdunuz ki, kalabalığı dağıtmak benim görevim değilmiş... Pek güzel... Ya düzensizlik olursa halkın kargaşalık çıkarmasına göz mü yumulmalı? İnsanların istediklerini yapacakları nerede yazılı? Hayır, ben buna izin veremem! Ben onları dağıtmaya, düzensizliği önlemeye çalışmazsam kimse bu işi yapmaz. Çünkü toplum düzenini bilen başka kimse yok. Sayın yargıcım, koskoca bucakta halka, sıradan insanlara karşı nasıl davranılacağını yalnız ben bilirim. Böyle şeylere aklım iyi erer, köylü değilim, çavuşken orduda depo komutanlığı yaptım. Varşova'da ordu karargahında hizmet etmiş bir adamım. Emekliye ayrıldıktan sonra itfaiyede göreve devam ettim. Sonra hastalığımdan dolayı oradan da ayrıldım. Klasik erkek ortaokulunda görev yaptım... Toplum düzenini benden iyi kim bilecek? Köylü denen kişi olup olacağı basit bir insandır. Böyle şeylerden anlamaz. Kendi çıkarına olduğu için beni dinlemesi gerekir. Örneğin şunu ele alalım. Baktım, sahilde kumun üstünde boğulmuş bir insan

yatıyor. Kalabalığı dağıtırken onun orada niçin yattığını sordum. «Bu ne biçim düzendir, polis, görevini niçin yapmıyor?» diye sordum. Polis Jigin'e de dedim ki: «Neden üstlerine haber vermiyorsun? Belki rahmetli kendisi boğulmuştur, belki Sibirya korkusu vardır işin içinde. Çünkü bir cinayet olabilir.» Ama Jigin bana mısın demiyor. Sigarasını püfürdetiyor yalnızca. «Siz buyruk verme yetkisini nereden aldınız? Bu işler sizi ilgilendirmez. Siz olmadan da görevimizi yaparız.» demez mi? Gördünüz mü şunun yediği naneyi? «Budala! Görevini yapmıyorsun işte! Yapsaydın böyle kayıtsız dikilip durmazdın?» karşılığını verdim. Bunun üzerine, «Dün jandarma komutanına haber verdim.» dedi. «Jandarma komutanının bu işle ne ilgisi var? Yasanın hangi maddesine dayanarak jandarmayı karıştırıyorsun? Birisi boğulmuşsa, kendini asmışsa sivil makamlara durum bildirilir. Savcılık el koyar böyle olaylara. Sorgu yargıcı sorgulamaya başlar, mahkemeye gider.» Polis benim dediklerimi hem dinliyor, hem gülüyor. Köylüler de öyle. Hepsi güldüler, sayın yargıç. Kitaba el basarım ki güldüler. Bakın şu da, polis Jigin de... «Ne diye sırıtıp duruyorsunuz?» dedim. Polis, «Bu gibi işlere mahkeme karışmaz.» demez mi? Bunu işitince kan beynime sıçradı.

Başçavuş, Jigin'e döndü:

— Söyle şimdi, öyle söylemedin mi?

— Evet, söyledim.

— Hem de basit insanların yanında. «Sorgu yargıcı böyle işlere karışmaz. Daha önemsiz işler gider oraya.» dedi açık açık. Herkes de duydu. Bunu işitince başımdan kaynar sular döküldü sandım, tüylerim diken diken oldu. «Bir daha söyle bakayım, bilmem neyin oğlu, bir daha söyle!» dedim. Aynı şeyleri söylemez mi? Bunun üzerine ben de başladım. Dedim ki: «Sen ne hakla sorgu yargıcı hakkında böyle konuşursun? Bir polissin sen, devlete karşı gelinir mi? Bilmiyor musun, bu çeşit sözler için, böyle yakışıksız davranışlar için sayın yargıç

sizi jandarmaya gönderir?» Bucak başkanına da, «Bu gibi siyasi sözlerden dolayı sayın yargıcın seni sürgüne göndereceği hiç aklına gelmedi mi?» dedim. «Yargıç yetkisi dışına çıkamaz. Ancak önemsiz işlere bakar.» demesin mi? Onun böyle söylediğini herkes duydu. «Bu sözlerinle devletin saygınlığına gölge düşürüyorsun. Hele benimle alay etmeye kalkışma sakın! Ayağını denk al! Sonrasına karışmam ha!» diye bastırdım. Varşova'da görevdeyken, sonra klasik erkek ortaokulunda görev yaparken uygunsuz sözler işitti mi hemen sokakta polis arardım. Birini görür görmez, «Buraya gel aslanım!» diye çağırdıktan sonra her şeyi bir bir anlatırdım. Ama burada kime anlatırsın? Artık iyice öfkelenmiştim. Halkımızın bu başıboşluk, saygısızlık içinde kendisini unutması çok dokundu bana. O öfkeyle kolları sıvamışım. Öyle çok değil, şöyle yolu yordamınca, hafiften... Sayın yargıç, size karşı bir daha böyle sözler söylemeye kalkışmasınlar diye. İşte o sırada bucak başkanını korumak için polis ise karıştı. Ne yapayım, polise de girişmişim. Derken, iş büyüdü, sayın yargıç, ister istemez dayağa başvurdum... Eğer karşındaki budalaysa, ona dayak atmazsan günahı senin boynuna. Hele toplum düzeni diye önemli bir durum varsa...

— Ama izin verin, bu düzensizliğe bakacak başkaları var. Bucak başkanı, polis, korucu ne güne duruyor?

— Bunlar hangi birine yetişsin? Hem onlar benim gördüğüm gibi görmezler ki.

— Bir türlü anlamak istemiyorsunuz. Bu, sizin göreviniz değil.

— Ne dediniz, ne dediniz? Benim görevim değil mi? Çok şaşırdım doğrusu! Ulu orta rezalet çıkarsınlar, ben karışmayayım, öyle mi? Yoksa onları övüp başımın üstüne mi koyaydım? Bakın, şarkı söylemeyi yasakladığım için size şikayete gelmişler. Şarkı karın doyurmaz ki. İşlerini-güçlerini bırakıp şarkı söylüyorlar. Bir de geceleri ışık yakıp oturmak adeti çıkardılar.

Yatıp uyuyacakları yerde konuşup gülüşüyorlar. Defterimde hepsi yazılı, hepsi.

— Neymiş yazılı olan?

— Işık yakıp oturanlar.

Prişibeyev cebinden yağlanmış bir kâğıt çıkardı, gözlüklerini takarak okumaya başladı:

— Işıkta oturan köylülerin adlarıdır: İvan Prohorov, Savva Mikiforov, Piyotr Petrov, asker karısı Sustrova. Bu dul kadın Semyon Kislov'la ahlaksızca, yasadışı birlikte yaşıyor. İgnat Sverçok büyücülükle uğraşır, karısı ise cadı olup geceleri başkalarının ineklerini sağar.

Yargıç;

— Yeter artık! dedikten sonra öbürlerinin ifadelerine geçti.

Başçavuş Prişibeyev gözlüklerini alnına kaldırdı. Kendinden yana olmadığı belli olan yargıca şaşkın şaşkın baktı. Patlak gözleri parlarken burnu kıpkırmızı olmuştur. Dönüp tanıklara bakar. Yargıcın ne diye bu kadar heyecanlandığını bir türlü anlayamamaktadır. Salonun öbür ucundan bastırılan kahkahaların gelmesi onu şaşkına çevirmiştir. Verilen hüküm de anlaşılmaz bir şeydir: Bir ay hapis.

Ellerini iki yana açarak;

— Niçin, sayın yargıç? Hangi yasaya dayanarak? diye sorar.

Artık onun için dünyanın değiştiği apaçık ortadadır. Yaşanılması zor bir dünya. Umutsuz, acı düşünceler doldurmuştur kafasına. Ama mahkeme binasından çıktıktan sonra köylülerin bir köşede toplanıp aralarında konuştuklarını görünce her zamanki alışkanlığından kurtulamayarak ellerini hazırol durumunda yanlarına yapıştırır ve hırıltılı sesiyle;

— Hey, oradakiler, dağılın bakalım! Hadi evlerinize! diye bağırır.

YABAN ELLERDE

Bir pazar günü kuşluk vakti. Toprak ağası Kamışev, zengin kahvaltı sofrasına oturmuş, yavaş yavaş kahvaltı ediyor. Üstü-başı tertemiz, sinekkaydı tıraşlı, ileri yaşta bir Fransız olan Mösyö Champoun da onunla birlikte. Bu Champoun bir za-manlar Kamışev'in evine eğitmen olarak gelmiş, onun oğullarını güzel Fransızca konuşma, dans etme yönünden yetiştirdikten sonra çocuklar büyüyüp subay çıkınca evde yaşlı bir haminne gibi kalmıştı. Eski eğitmenin görevleri iyi giyinmek, lavanta kokusu sürünmek, Kamışev'in gevezeliklerini dinlemek, yiyip içmek, geceleri uyumaktan öteye geçmiyordu. Bu zahmetlerine karşılık yemesi içmesi, yatacak yeri sağlanmış, tutarı belirsiz bir de aylık bağlanmıştı.

Kamışev kahvaltı sırasında bir yandan da gevezeliklerini sürdürüyor. Kalınca hardal sürdüğü jambon parçasını ağzına tıktıktan sonra gözlerinde biriken yaşları silerek;

— Öf anam, öf! Ağzım yandı! Bütün eklemlerimi sızlattı! diyor. Ama sizin Fransız hardalından bir kavanoz dolusu yesen böyle bir şey olmaz.

Champoun uysal uysal;

— Yok, canım, diyor. kimisi Fransızlarınkini, kimisi de sizinkini seviyor.

— Fransızlarınkini kim sevecek? Fransızlar kendileri seviyorsa ona bir diyeceğim yok. Zaten Fransızlara ne verirseniz yerler. Kurbağa demez, sıçan demez, hamamböceği demez mideye indirirler... Ö-ö-ö! Bakın, siz bu jambonu beğenmiyorsunuz, çünkü Rus malıdır. Ama önünüze bir cam parçası koyup bunun kızarmış bir Fransız ürünü olduğunu söyleseler

dudaklarınızı şapırdata şapırdata iştahla yersiniz... size göre Rus malı olan her şey kötüdür.

— Ben böyle bir şey söylemedim.

— Evet, Rusların her şeyi berbat ama Fransızlarınkine gelince c'est tresjoli.[1] Size göre Fransa'dan daha güzel bir ülke yoktur ama bana sorarsanız... Elinizi vicdanınıza koyup da söyleyin, Fransa nasıl bir yerdir? Bir karış toprak! Bizim emniyet amirini oraya gönderseler bir ay geçmeden atanmasını ister, çünkü dönüp devinecek yer bulamaz, yer dar gelir. Sizin Fransa'yı bir günde gezebilirsin, oysa bizim burada evden dışarı çıktın mı, yeryüzünün ucunu bucağını göremezsin. Git babam, git!..

— Orası öyle, Rusya çok büyük ülke.

— Hah, şunu bileydin! Size kalsa Fransızlardan üstün insan yok. Evet, bilgili zeki bir ulus! Uygarlığınıza diyecek yok! Hepinizin iyi yetişmiş, görgülü insanlar olduğunuzu kabul ediyorum. Kaba davranmazsınız; toplumda kadına yer verir, istakozu çatalla yemez, yere tükürmezsiniz... Öte yandan sizde bir ruh yetersizliği vardır. Nasıl söyleyeyim, anlatamıyorum işte... Bir çeşit ruhsal eksiklik... Şöyle, tam deyimini bulamadım ama... (Parmaklarını oynatır) Bir kitapta okumuştum, Fransız'ın aklı kitaplardan edinilmiştir, biz Ruslarınki ise doğuştan. Eğer bir Rus'u yolunca yordamınca eğitmiş olsanız değme profesör onunla boy ölçüşemez.

Champoun isteksiz isteksiz;

— Belki öyledir, diyerek boyun büküyor.

— Yo-oo! Belki değil, yüzde yüz öyledir. Niye yüzünüzü buruşturuyorsunuz? Söylediğim bir gerçek. Rus zekası yaratıcıdır. Ancak ilerlemesini istemezler, bir de kendisi kendi değerini bilmez. Bir şey icat edince ya kırıp atar ya da oynasınlar diye çocuklarına verir. Oysa bir Fransız saçma sapan bir şey bulacak olsa böbürlenmesinden yanına varılmaz. Geçen-

1 Çok güzel.

lerde arabacı İona ağaçtan bir adam oymuştu, ipinden çektin mi ayıp bir hareket yapıyordu. İşte bu İona övünmek şöyle dursun, icadına önem bile vermedi. Genelde Fransızları hiç beğenmem... Ahlaksız bir ulustur! Dışardan bakınca insana benzetirsin, oysa köpek gibi yaşadıkları kesin! Sizin evlenmenizi ele alalım. Bizde evlenen erkek karısının yanından bir daha ayrılmaz, onu yalnız bırakmaz. Oysa sizinkilerin yaptığını anlayan beri gelsin. Koca genç karısını tekbaşına bırakıp kahveye yollanır, kadınsa eve Fransız erkeklerini doldurur, haydi bakalım kankan dansı oynamaya!

Artık dayanamayan Champoun öfkeyle;

— Doğru değil! diye bağırıyor. Fransa'da ailenin değeri çok yüksek tutulur.

— Biliriz biz o değeri! Ne diye utanmadan savunuyorsunuz kendinizi! Yan tutmayın, tamam mı? Bir kişi domuzsa, domuzdur denmeli! Fransızları tepeledikleri için Almanlara teşekkür etmeliyiz... Vallahi teşekkür etmeliyiz! Tanrı tuttuklarını altın etsin...

Fransız yerinden fırlıyor, gözlerinden şimşek çakarak;

— Bu durumda, mösyö, sizi anlamıyorum! diyor. Fransızlardan nefret ettiğinize göre beni niçin burada tutuyorsunuz?

— Sizi ne yapmamı istersiniz?

— Bırakırsanız Fransa'ya giderim.

— Ne-e-e! Sizi Fransa'ya sokacaklarını mı sanıyorsunuz? Vatan hainisiniz siz. Bazen Napolyon'u, bazen de Gambetta'yı büyük adam saydığınıza göre sizi kimse anlamayacaktır.

Champoun, Fransızca;

— Mösyö, şu anda duygularıma karşı takındığınız aşağılayıcı tavır düşmanımın bile aklına gelmezdi! Aramızda her şey bitmiştir! diyerek öfkeyle elindeki peçeteyi buruşturuyor.

Eliyle gösterişli bir hareket yaptıktan sonra peçeteyi kibarca masaya fırlatarak gururlu adımlarla odadan çıkıp gidiyor.

Üç saat sonra masadaki servis değişiyor, uşaklar öğle yemeğini getiriyorlar, Kamışev öğle yemeğine oturuyor. Oturuyor ama yemekten önce içtiği şarabın etkisiyle gevezelik etmek için içinde büyük bir istek duyuyor. Ne yazık ki gevezeliklerini dinleyecek kimse yoktur, acıyla kıvranıyor.

Uşağa seslenerek;

— Alfons Lüdovikoviç ne yapıyor? diye soruyor.

— Valizini hazırlıyor, karşılığını veriyor uşak.

— Ne salak! Şunun yaptığına bakın!

Kamışev böyle söylenerek Fransız'ın odasına yollanıyor.

Champoun odasının ortasına oturmuş; titreyen elleriyle çamaşırlarını, lavanta şişelerini, dua kitaplarını, kravatlarını, askılarını valizine yerleştirmektedir... Yaşlı adamın dış görünüşünden, valizinden, karyolasından, masasından, her şeyinden bir incelik, zariflik akıyor. İri mavi gözlerinden yaşlar döküldüğünü görür Kamışev.

Toprak ağası biraz dikildikten sonra;

— Nereye böyle? diye soruyor.

Fransız'ın ses çıkarmaması üzerine Kamışev sürdürüyor konuşmasını:

— Demek, gitmek istiyorsunuz. Eh, ne yapalım, zorla güzellik olmaz. Sizi zorla tutacak değilim... Ancak çok merak ettiğim bir şey var, pasaportsuz nasıl gideceksiniz? Şaşarım aklınıza! Biliyor musunuz, pasaportunuz kayboldu. Kâğıtların arasına bir yere sokmuştum, bulamıyorum... Siz de çok iyi biliyorsunuz ki, bizde pasaporta büyük önem verilir. Buradan beş fersah uzaklaşmadan yakayı ele verirsiniz.

Champoun başını kaldırıp Kamışev'in yüzüne kuşkuyla bakıyor.

— Ya... İşte böyle. Pasaportsuz dolaştığınızı yüzünüzden anlarlar. Hemen, «Kimsin bakalım?» –«Alphons Champoun.»– «Sen gel de külahıma anlat. Alphons Champoun'muş!

Sürgün konvoyu ile kısa bir Sibirya yolculuğuna çık da aklın başına gelsin!»

— Şaka etmiyorsunuz ya?

— Niçin? Şaka etmem için bir neden mi var? Ancak «Beni uyarmadı» demeyin, sonradan mızmızlık edip bana mektup yazmak yok, ha! Ayaklarınıza pranga takıp önümden geçirdiklerinde kılımı bile kıpırdatmam!

Yüzü sararıp solan Champoun bir anda ayağa fırlıyor, daha bir irileşmiş gözlerle odada dolaşmaya başlıyor. Büyük bir umutsuzluk içinde başını ellerinin arasına alarak;

— Nedir bu başıma gelenler? diye inliyor. Aman Tanrım! Yurdumu terk etme düşüncesinin aklımda yer ettiği o saate lanetler olsun!

Kamışev sesini alçaltıyor.

— Durun, canım, telaşlanmayın. Şaka yaptım size. Ne biçim adamsınız, şakadan da anlamıyorsunuz. Sizinle bir-iki laf edelim, dedik.

Bu sözler üzerine Champoun hemen sakinleşiyor, neşesi yerine geliyor.

— Ah, dostum! İnanın bana, Rusya'ya da, size de, çocuklarınıza da gönülden bağlıyım. Sizi bırakacağıma öleyim daha iyi. Gene de her sözünüz beni yürekten yaralıyor.

— Hay, budala, hay! Fransızlara atıp tutuyorsam bundan size ne? Ağzımızdan kötü bir söz çıktı diye herkes bize gücenecekse işimiz var demektir. Çok tuhafsınız, doğrusu! Bakın işte, tarlalarımızın yarıcısı Lazar İsakiç'i örnek alın. Ona çıfıt da diyorum, daha neler söylüyorum, ceketimin eteğinden domuz kulağı yapıp gösteriyorum, sakalını çekiyorum... darılıyor mu hiç?

— Ama o köle ruhlunun teki. Bir kapik uğruna yapmayacağı bayağılık yoktur.

— Eh, artık yeter! Gidelim de yemeğimizi yiyelim. Artık barıştık demektir.

Champoun göz yaşlarıyla ıslanan yüzünü yeniden pudralıyor, Kamışev'le birlikte yemek salonuna iniyor. Sessizlik içinde geçen birinci tabak yemekten sonra ikinci tabak verilince aynı nakarat başlıyor. Zavallı Champoun daha çok acı çekeceğe benzer...

UYKU SERSEMLİĞİ

Bölge mahkemesinde duruşma başlamış. Sanık sandalyesinde zimmet ve sahtekarlıkla suçlanan, orta yaşlarda, ayyaş görünüşlü bir adam oturmaktadır. Dar göğüslü, sıska katip ince sesiyle iddianameyi okuyor ama okumasında ne nokta var, ne virgül... Onun biteviye okuyuşu arı vızıltısını ya da derelerin şırıltısını andırmaktadır. Böyle durumlarda hayal kurmak, eski anıları canlandırmak, daha da iyisi şekerleme yapmak ne tatlıdır!.. Yargıçlar, jüri üyeleri, dinleyiciler sıkıntıdan uyuşup kalmışlar. Salonun içinde bir ölüm sessizliği var. Arada sırada koridorlardan tekdüze ayak sesleri geliyor. Üyelerden biri esnemesini engelleyemediği için yumruğunu ağzına dayayarak usulca öksürüyor.

Kıvırcık saçlı başını ellerine dayayan avukat sessizce kestirmektedir. Katibin vızıldayan sesinin etkisiyle karışan düşünceleri oradan oraya dolaşıp duruyor.

Ağırlaşan göz kapaklarını zorlukla aralayan avukat;

«Katibin burnu da ne kadar uzun! Zeki bir yüzü berbat etmek için bundan daha iyisi düşünülemezdi. İnsanların burnu ikişer arşın olsaydı herhalde yeryüzüne sığmazlardı, evlerini de ona göre daha geniş yaptırırlardı.» diye düşünüyordu.

Sineklerin ısırdığı bir at gibi başını silkeledikten sonra düşüncelere yeniden dalıyor:

«Bizim evdekiler şimdi ne yapıyorlar acaba? Bu saatte karım da, kaynanam da çocuklar da evdedirler. Oğlanla kız çalışma odama dalmışlardır. Oğlum Kolka koltuğa kurulur, göğsüyle masanın kenarına dayanarak benim kâğıtların üzeri-

ne resimler yapar. Göz yerine noktalar konmuş, sivri kafalı bir at, kolları yana açık bir adam, eğri büğrü bir ev; işte sana resim. Kızım Zinka ise hemen yanında, başını kâğıda doğru uzatarak kardeşinin çizdiklerine bakmaya çalışır.

Kardeşine;

— Hadi, hadi, bir de babamın resmini yapsan a! diye yalvarır.

Bunun üzerine Kolka bana el atar. Nasıl olsa hazır adam resmi vardır, buna bir sakal ekledin mi baba tamam demektir. Bu iş bitince Kolka yasa kitaplarının yapraklarında basılı resim aramaya koyulur. Zinka ise masanın üstünde istediği gibi at oynatmakta serbesttir. Gözüne ilişen zile basar, mürekkep hokkasını görünce içine parmağını sokmadan duramaz, masanın çekmecesi kilitli değilse içerisi alt-üst edilir... Masanın üstünde işleri bitince iki kardeş kendilerini kızılderili sanarak düşmanlarından saklanacak en uygun yerin benim masanın altı olduğunu anımsarlar. Hemen masanın altına gizlenip avazları çıktığınca haykırmaya başlarlar, orada debelenmeleri masadan bir vazo ya da lamba düşünceye değin sürer. O anda sütnine kucağındaki üçüncü «yapıtım»la oturma odasında ağır ağır dolaşmaktadır... Tekne kazıntısı viyak viyak bağırır durur...»

Katibin vızıldaması sürmektedir:

— «Kopalov'un, Açkasov'un, Zimakovski'nin, Çikina'nın hesaplarında yapılan incelemede bu kişilerin almaları gereken 1425 ruble 41 kapik faizin kendilerine ödenmediği görülerek 1883 yılı zimmet tutarına eklenmiştir...»

Bu sırada avukatın düşünceleri su gibi akıp gidiyor:

«Şimdi belki evde yemeğe oturmuşlardır. Kaynanam, karım Nadya, kaynım Vasya, çocuklar her zamanki yerlerini alırlar. Kaynanamın yüzü o bilinen küt üzüntüyle karışık azametli görüntüsünü almıştır. Karım Nadya'nın çökkün, tazeliğini yitirmiş ama hâlâ beyaz, saydam yüzünde sofraya zorla oturtul-

muş gibi bir anlam okunur; bir şey yemez, hasta gözükmeye çalışır. Onun da yüzünde kaynanamın küt üzüntüsü vardır. Hem neden olmasın ki? Çocukların kaygısı, mutfak işleri, kocasının çamaşırları, konuklar, kürklere dadanan güveler, gelen-gideni karşılama, piyano çalma hepsi onun omuzlarındadır. Bir bakıma bir sürü görev, bir bakıma da önemsiz işler. Aslında Nadya ile annesinin yaptıkları fazla bir şey yoktur. Bir gün can sıkıntısından çiçekleri sular ya da ahçı kadınla atışırlarsa ondan sonra iki gün durmadan yorgunluktan sızlanarak cehennem yaşamı sürdüklerini söylerler... Kaynım Vasya süklüm püklüm yemeğini yer, hep somurtup oturur, çünkü Latince'den bir almıştır. Sessiz, uysal bir çocuktur Vasya, öte yandan öyle çok kundura, pantolon, kitap eskitir ki, hepimiz şaşarız! Kolka ile Zinka her zamanki gibi huysuzluk ederler, sirkeyle biber yemek isterler, birbirlerini müzevirlerler, hem de sofradan kaşık, çatal düşürürler. Bunlar aklıma geldikçe başım dönüyor. Karımla kaynanam yemek adabına çok düşkündür-ler. Birisi dirseğini masaya dayasın, bıçağın sapını avcuyla kavrasın, yemeği bıçağın ucuyla almaya kalksın ya da hizmetçi tabağı sol taraf yerine sağdan versin, kızılca kıyamet kopar. Oysa bütün yemekler, bezelyeli jambon bile pudra ve karamela kokar... Yemekler öylesine lezzetsizdir ki, tiksine tiksine yersin. Bekarken yediğim o pilavlar, çorbalar nerede? Kaynanam ile karım aralarında Fransızca konuşurlar ama söz benden açılınca Rusça'ya dönerler, çünkü benim gibi duygusuz, acıma-sız, utanmaz, kaba bir adam kibar bir dil olan Fransızca'ya uy-gun düşmez.

Karım;

— Zavallı Mişel'in açlıktan karnı zil çalıyordur, der. Sabahleyin ağzına tek lokma koymaksızın bir çay içip mahkemeye koştu...

Kaynanam öfkesini gizlemez:

— Boşuna üzülme, kızım. Böyleleri aç kalmazlar. Şimdiye kadar, kim bilir, kaç kez büfeye koşmuştur. Mahkemede bir büfe açılmış, beş dakikada bir yargıçtan duruşmaya ara vermesini isterler.

Yemekten sonra kaynanamla karım masrafların kısılması üzerine konuşurlar... Hesap-kitap yapılır, yazılıp çizilir, sonunda masrafların rezilliği çıktığı sonucuna varırlar. Ahçı kadın çağrılır, hesaplar yeniden gözden geçirilir, kadına bir sürü sitemden sonra beş kapik için tartışma başlar. Bunu gözyaşları, zehirleyici sözler izler. Daha sonra odaların temizlenmesine sıra gelir, mobilyaların yerleri değiştirilir, bütün bunlar iş-güç yokluğundan yapılmaktadır...

Katip vızıltılı okumasını sürdürüyor:

— «Memur Çerepkov, ifadesinde, 811 No'lu alındının kendisine gönderilmiş olmasına karşın parasının ödenmediğini, bunu da daha o zaman söylediğini belirtmiştir...»

Avukat düşüncelere dalıyor yeniden:

«Evdeki durumları iyice bir düşünür, ölçüp biçer, yeni baştan değerlendirirsen hepsine boş verip canlarını cehenneme gönderirsin. Bu sıkıntı ve bayağılık bataklığında canından bezince bunalan ruhunun dinleneceği bir yer ararsın. Hemen soluğu Nataşa'nın yanında alır ya da paran olursa çingenelerin yanına koşarsın... Bir anda unutulur bütün sıkıntılar! Kent dışında, şeytanın bile arayıp bulamayacağı bir köşede, ayrı bir odaya kapanır, kanepeye uzanırsın. Çingeneler çevrende hoplayıp zıplarlar, şarkı söylerler, hep bir ağızdan konuşurlar. Baş döndürücü, kudurgan, çılgın çingene kızı Glaşa bir anda ruhunu alt-üst eder. Glaşa, sevgili, tatlı, güzel Glaşa! Ah, o dişler, gözler, omuzlar!..»

Katip durmadan vızıldıyor, vızıldıyor, vızıldıyor... Katibin gözünün önünde her şey birbirine karışmaya, kaybolmaya başlıyor. Yargıçlar, jüri üyeleri küçüldükçe küçülüyor, din-

leyiciler gözlerine alaca bulaca gözüküyor, tavan bir aşağı, bir yukarı inip inip kalkıyor... Avukatın düşünceleri de zıp zıp oynamaya başlayarak bir anda kopuyor. Karısı Nadya, kaynanası, katibin burnu, sanık sandalyesindeki adam, Glaşa hep birlikte hoplayarak dönüyorlar, sonra gitgide uzaklaşıyorlar...

Avukat uykuya dalarken;

«Güzel, çok güzel! diye mırıldanıyor. Kanepeye uzanırsın, çevreni saran her şeyde bir sıcaklık, rahatlık vardır. Bir yandan Glaşa şarkı söyler...»

Sert bir ses;

— Bay avukat! diye sesleniyor.

«Hoş, sıcak... Ne kaynana kalır, ne sütnine... Ne de pudra kokan çorba... Glaşa, iyi yürekli, güzel Glaşa...»

Aynı sert ses yeniden bağırıyor:

— Bay avukat!

Avukat irkilerek gözlerini açıyor. Karşısında Glaşa'nın iri, kara gözleri onun gözlerinin içine bakıyor, nemli kalın dudakları gülümsüyor, esmer, güzel yüzü ışık saçıyor çevresine. Henüz aklını başına toplayamayan, aval aval bakan avukat bunu bir düş ya da hayal sanarak usulca yerinden doğruluyor, ağzı açık, çingene kızına bakıyor.

Yargıç;

— Bay avukat, tanığa soracak bir şeyiniz var mı? diyor.

— Ha... şey... tanık mı dediniz? Hayır, yok, soracak sorum yok...

Avukat başını silkeliyor, böylece tümüyle uyanıyor. Karşısında duranın gerçekten çingene kızı Glaşa olduğunu, buraya tanıklığa çağrıldığını anlıyor.

Yüksek sesle;

— Şey... özür dilerim... kendisine bazı şeyler sormak isterdim, diyor.

Sonra Glaşa'ya dönüyor:

— Tanık, siz Kuzmiçov'un korosunda çalışıyorsunuz, değil mi? Lütfen söyler misiniz, sanık sizin lokantaya sık sık eğlenmeye gelir miydi? Anımsıyor musunuz, hesabını kendisi mi öderdi, yoksa onun yerine başkalarının ödediği de oluyor muydu? Teşekkür ederim... Soracaklarım bu kadar.

Ardından iki bardak su içiyor, uyku sersemliği büsbütün geçiyor...

AYYAŞLIĞIN İLACI

Ünlü güldürü oyuncusu Bay Feniksov-Dikobrazov II, birinci mevki özel kompartımanda tek başına yaptığı yolculuktan sonra temsillere katılmak üzere D. kentine geldi. Onu garda karşılayanlar aslında bu yolculuğun bir önceki istasyona değin üçüncü mevkide sürdüğünü, ancak orada aldığı biletle «gösteriş» için birinci mevkiye geçtiğini biliyorlardı. Mevsimin güz, havaların soğuk olmasına karşın ünlü oyuncunun sırtındaki yazlık pardösü ile başındaki ayıbalığı derisi yıpranmış şapka herkesi şaşırtmakla birlikte onun mora çalan, uykulu yüzünü görür görmez büyük bir heyecan ve onunla tanışma isteği duydular. Güldürü oyuncusu Feniksov-Dikobrazov II'yi baş rol oynaması için tiyatrosuna çağıran Poçeçuyev konuğunu Rus geleneklerine göre üç kez öptükten sonra doğruca evine götürdü.

Temsil, ünlü oyuncunun gelişinden birkaç gün sonra başlayacaktı, ancak hiç de beklendiği gibi olmadı. Temsile bir gün kala tiyatroya yüzü solgun, saçları karmakarışık gelen Poçeçuyev, Dikobrazov II'nin piyeste oynayacak durumda olmadığını bildirdi.

Saçlarını yolarak;

— Evet, oynayacak durumda değil, dedi. Nasıl, beğendiniz mi? Tam bir aydır kocaman harflerle Dikobrazov'un baş rolde çıkacağını duyurduk, adamı öve öve göklere çıkardık, bir sürü bilet satıp para topladık... Şimdi de şunun yediği naneye bak! Gidip kendimi asayım en iyisi!

— Neden oynamıyormuş? Ne oldu ki?

— İçmeye başladı, kahrolası!

— Aman canım! Ayılır nasıl olsa!

— Ayılacağına gebersin daha iyi! Kendisini Moskova'dan tanırım, bir kere zıkkımlanmaya başlayınca iki ay durmadan içer. Ayyaşın tekidir, bilmez miyim? Ayyaş! Benim kara yazgım böyledir... Nerden de çattım bu belaya? Suçum ne ki bunlar geliyor başıma? Göklerin lanetine uğramak için ne yaptım ben? (Meslekten ağlatı (trajedi) oyuncusu olan Poçeçuyev yapısı dolayısıyla da trajediye yatkındı, o nedenle böyle acıklı sözler söylerken göğsünü yumruklaması ona çok yakışıyordu.) Başımı köle gibi kara bahtımın darbelerine uzattığıma göre ne kadar iğrenç, aşağılık, bayağı bir yaratık olmalıyım! Tepesine lanetler yağan utanılası Makar rolüyle hayatına son vermek, alnıma bir kurşun sıkmak daha uygun kaçmaz mı? Daha ne bekliyorum, söyleyin, ne bekliyorum ben?

Poçeçuyev yüzünü elleriyle kapatarak pencereye döndü. Gişe bölmesinde bilet satıcısından başka birkaç oyuncu ile tiyatro görevlileri vardı. Bu durumda ona ne diyebilirlerdi ki? Bir-iki öğüt, yatıştırıcı sözler, umutlandırmalar... «Her şeyin sonu boştur», «boş ver canım», «aldırma» gibi filozofça ya da peygamberce sözlerin ne anlamı olabilirdi? Bunca insan arasında derde derman konuşmayı, şişman, sıracalı bir adam olan bilet satıcısı yaptı:

— Prokl Lvoviç, dedi. Çok beğendiğiniz bu adamı tedavi etmeyi niçin denemiyorsunuz?

— Siz ne diyorsunuz? Ayyaşlığın tedavisi varını ki!

— O da iş mi? Bizim berber ayyaşlığı iyileştiren en iyi yolu bulmuş. Herkes ona geliyor.

Çaresizlik içinde, saman çöpüne sarılmaktan medet uman Poçeçuyev çok sevindi, az sonra tiyatro berberi Fiodor Grebeşkov'u buldu karşısında. Gözünüzün önüne uzun boylu, gözleri çukurlarına kaçınış, köse sakallı, ellerinin rengi kahverengiye çalan bir adam getirin; buna, kemiklerine takılı yay

ve vidalarla hareket eden bir iskelet görüntüsü ekleyin; bu iskeletin üzerine eskimekten tiftiği çıkmış siyah bir takım elbise giydirin; işte size gerçek bir Grebeşkov tablosu!

Paçeçuyev berberi;

— Ne haber, Fedya? diye karşıladı. İşittiğime göre sen... şey... ayyaşlığı tedavi ediyormuşsun. Senden görev olarak değil, dostluğumuza güvenerek Dikobrazov'u iyileştirmeni isteyeceğim. biliyorsun, içmeye başladı da...

Grebeşkov iç karartıcı, kalın sesiyle;

— Ne olur, başıma böyle bir iş sarmayın! Sıradan oyuncuları, tüccarları, memurları kendi yöntemimle iyileştirmişimdir, ama Dikobrazov Rusya çapında ünlü bir oyuncu...

— Ne olmuş öyle bir oyuncuysa?

— Ayyaşlığı tedavi etmek için bütün organlarda, eklemlerde büyük bir sarsıntı (şok) gerçekleştirmek gerekir. Ben onda da bu sarsıntıyı gerçekleştirmesine gerçekleştiririm ama tümüyle iyileşince yaptıklarımı gururuna yediremeyip, «Köpek, ne hakla elini sürdün bana?» diyerek hesap sormaya kalkar. Bilirim ben bu ünlü keratalarını!

— Sakın ha, böyle bahanelerle bu işten sıyrılmaya çalışma! Hadi, şapkanı giy, hemen gidiyoruz!

Çeyrek saat sonra Grebeşkov, Dikobrazov'un odasına girdiğinde ünlü güldürü oyuncusu yatağında uzanmış yatıyor, tavandan sarkan lambaya öfkeli öfkeli bakıyordu. Lambanın sallandığı filan yoktu ama Dikobrazov II gözünü ondan ayırmaksızın homurdanıyordu:

— Sen orada fır fır dönersin, ha! Ben sana dönmenin ne demek olduğunu gösteririm, kahrolası! Sürahiyi kırdığım gibi seni de kırayım da gör! Aaa, tavan da dönüyor! Demek, gizli işler çeviriyorsunuz birlikte! Hey, lamba, sana söylüyorum, hepsinden küçüksün ama sen en çok dönüyorsun! Dur hele!

Güldürü oyuncusu böyle diyerek yataktan kalktı, bu sırada

çarşafı da sürüklediği için yanındaki komodinde duran bardakları devirerek sallana sallana lambaya doğru yöneldi. Ancak yarı yola varmamıştı ki uzun, kemikli bir yaratığa tosladı. Baygın gözlerini devirerek;

— Sen de kimsin? diye gürledi. Necisin, ne işin var burada? Hadi, söyle!

— Sana kim olduğumu göstereceğim. Çabuk gir yatağına!

Güldürü oyuncusu daha yatağına varmadan Grebeşkov kulaçlanıp adamın ensesine öyle şiddetli bir tokat patlattı ki, beriki topaç gibi döne döne yatağına devrildi. Daha önce onu hiç kimse dövmemiş olmalıydı, çünkü tüm sarhoşluğuna karşın Grebeşkov'a şaşırarak, hatta biraz merakla baktı.

— Bana vurdun ha, vurdun! Vurdun, demek?

— Vurdum ya! Daha vurayım ister misin?

Berber ikinci kez, bu sefer Dikobrazov'un dişlerine patlattı. Adamcağızı neyin daha çok etkilediğini bilmiyorum, şiddetli vuruşlar mı, yoksa tattığı duygunun yeniliği mi; ancak gözlerinde baygın bakışlar yerine aklın ışığı parladı. Bir anda ayağa fırladıktan sonra öfkeden çok merakla karşısındaki solgun yüzlü, kirli setreli adamı süzmeye başladı.

— Kavga ediyorsun, demek? Üstelik gülüyorsun da?

— Kapa çeneni!

Bu sefer surata bir şamar. Neye uğradığını şaşıran güldürü oyuncusu kendini savunmaya çalıştıysa da Grebeşkov'dan göğsüne bir yumrukla suratına ikinci bir şamar daha aldı.

Bitişik odadan Poçeçuyev'in sesi duyuldu:

— Biraz yavaş, Feoka, daha yavaş!

— Korkma, bir şey olmaz, Prokl Lvoviç! Bu iş bitince bana teşekkür edecektir.

Arada bir güldürü oyuncusunun odasına göz atan Poçeçuyev ağlamaklı bir sesle;

— Gene de yavaş vur, diyordu. Senin aldırdığın yok ama

benim tüylerim diken diken oluyor. Hukuksal olarak ehil, kültürlü, tanınmış bir adamı güpegündüz, üstelik kendi odasında dövüyorsun... Olacak şey mi?

— Prokl Lvoviç, ben onu değil, içine yerleşmiş şeytanı dövüyorum. Hadi, sakinleşin, gidin buradan!

Fiodor yeniden güldürü oyuncusuna çullandı.

— Yat yerine, iblis! Kıpırdama! Dediğimi duydun mu?

Dikobrazov dehşete kapılmıştı. Daha önce çevresinde dönüp duran, onun kırıp dökmesine hazır ne varsa şimdi karşısına geçmiş, ona saldırıyor gibiydi.

— İmdat! diye bağırdı. Kurtaran yok mu? İmdat!

— Daha çok bağıracaksın, şeytanın dölü! İşin başındayız henüz, daha neler neler gelecek başına! Şimdi beni iyi dinle: Tek söz söyleyecek ya da kıpırdayacak olursan öldürürüm seni! Gözümü kırpmadan gebertirim! Üstelik seni koruyacak kimse de yok. Şimdi şurada top patlatsan kimse yardımına koşmaz. Sakin sakin oturur, sesini kesersen sana votka bile veririm. İşte, bak, votka!

Grebeşkov cebinden yarımlık bir votka şişesini çıkarıp oyuncunun burnuna dayadı. Sarhoş oyuncu ise tutsağı olduğu nesneyi karşısında görünce yediği dayağı unuttuğu gibi, keyifle gülmeye başladı. Bunun üzerine Grebeşkov yeleğinin cebinden kirli bir sabun parçası çıkardı, bunu şişenin içine soktu. Votka köpürüp kabarınca da içine aklına gelen bütün pislikleri tıkma işine girişti. Aktar dükkanlarında satılan, güherçile, nışadır, şap, Glauber tuzu, kükürt, reçine türünden ne varsa hepsi birbiri peşinden şişenin içine girmeye başladı. Güldürü oyuncusu gözlerini Grebeşkov'a dikmişti, votka şişesiyle yaptığı şeylerden bakışlarını ayıramıyordu. Berber en sonunda yaktığı bir paçavranın küllerini şişeye tıktı, bunları çalkalayıp yatağa yaklaştı.

Karışımdan yarım su bardağı doldurarak;

— Al, iç! dedi.

Güldürü oyuncusu keyifle bir yudum içti, öksürerek boğazını temizledi, anında da gözleri kocaman kocaman açıldı. Yüzü soldu, alnına ter damlacıkları birikti.

— Daha iç! dedi Grebeşkov.

— İçe... içemem! Du...dur!

— İç, diyorum! Hadi! Gebertirim yoksa!

Dikobrazov bardağı bitirince bir inilti koyverdi, boylu boyunca yastığın üstüne devrildi. Yarım dakika sonra kalktığında Fiodor «özel karışımın» ne derece etkili olduğunu anlamış bulunuyordu.

— Daha içeceksin! diye bağırdı. Bırak için dışına çıksın, böylesi daha iyi. Haydi, iç bakalım!

Güldürü oyuncusu için gerçek işkence başlamıştı. Öğürtülerden içi dışına çıkacak gibiydi. Yatağında debelenip kendini yerden yere atarken bir yandan da dur durak bilmeyen amansız düşmanının ağır hareketlerini korkuyla izliyor, garip karışımı içmek istemediği zaman kafasına yumruklar yağıyordu. Böylece peş peşe içkinin ardından yumruklar, yumrukların ardından içki geldi. Ünlü güldürü oyuncusu Feniksov-Dikobrazov II'nin zavallı bedeni o güne değin ne böylesi bir aşağılamaya uğramış, ne de kendini böylesine güçsüz, savunmasız hissetmişti. Önceleri adamcağız yalnızca bağırıp karşısındakini azarlarken zamanla yalvarmaya, bu da çare olmayınca ağlamaya başladı. Kapının arkasında dikilip olanları gizlice izleyen Poçeçuyev daha fazla dayanamayarak odaya daldı. Ellerini sallayarak;

— Defol şuradan, be herif! diye bağırdı. Topladığımız bilet paraları yansın, şu adam istediği gibi zıkkımlansın ama bırak da son bulsun şu işkence! Kahrolası, geberteceksin adamı! Görmüyor musun, ne hallere düştü! Böyle olacağını bilsem vallahi bu işe bulaşmazdım!

— Oho, ne var bunda? Göreceksiniz, sonunda kendisi teşekkür edecek!

Grebeşkov böyle dedikten sonra güldürü oyuncusuna girişti.

— Sen daha buralarda mısın? Al öyleyse!

Akşam karanlığı bastırana değin verdi veriştirdi. Kendisi de yorgun düşmüş, oyuncunun da canını çıkarmıştı. Sonunda adamcağız o duruma geldi ki, inlemeyi bile bırakıp yüzünde bir korkuyla öylece katıldı kaldı. Katılmanın ardından uyku haline benzer bir şey oldu.

Ertesi gün Poçeçuyev'i şaşırtan bir şey oldu: Güldürü oyuncusu uykusundan sapasağlam uyanmıştı. Bu duruma göre ölmemiş demekti. Adamcağız bön bön bakındı, çevresini baygın gözlerle süzdü, sonra yavaş yavaş aklı başına gelmeye başladı.

— Her yerim neden böyle ağrıyor? dedi. Sanki üzerimden koca bir katar geçmiş. Biraz votka içsem iyi olacak. Hey, kim var orada? Votka getir!

O sırada kapının arkasında Poçeçuyev ile Grebeşkov duruyorlardı.

Poçeçuyev korkuyla;

— Votka istediğine göre daha iyileşmemiş, dedi.

— Siz ne diyorsunuz, Prokl Lvoviç? Bu hastalıktan bir günde kurtulunur mu? Bir haftada iyileşirse öp de başına koy. Öyle zayıf bünyeliler var ki, beş günde sonuç alırsınız, ama sizinki, maşallah, tüccarlar gibi dayanıklı. Kolay kolay cinleri içinden kovamazsınız.

Poçeçuyev;

— Bunu bana daha önce niçin söylemedin, gözü çıkası? diye inledi. Ben ne talihsiz adammışım ki, başıma bunlar geldi! Daha ben felekten ne bekliyorum? Alnıma bir kurşun sıkıp gebermek en iyisi!

Yazgısıyla ilgili beklentileri çok iç karartıcı olmakla birlikte aradan bir hafta geçmeden Dilobrazov II oyunda oyna-

maya başladı ve bilet paralarını geri ödemeye gerek kalmadı. Güldürü oyuncusunun makyajını yapan Grebeşkov onun başına öylesine büyük saygıyla dokunuyordu ki, onu bir gün önce aşağılayan adamın o olduğuna inanmak güçtü.

Paçeçuyev;

— Meğer adam dokuz canlıymış, dedi. Çektiği işkenceleri gördükçe beni hafakanlar bastı, ama adam bana mısın demediği gibi, Fedka iblisine teşekkür üstüne teşekkür ediyor, üstelik Moskova'ya, yanında götürmeye kalkıyor. Böylesi bir şey görülmüş değil!

DEĞERLİ KÖPEK

Orduya gönüllü girip uzun yıllar hizmet eden teğmen Dubov ile Knaps oturmuşlar kafa çekiyorlardı.

Dubov köpeği Milka'yı Knaps'a göstererek;

— Yaman bir köpek, bir eşi daha bulunmaz! dedi. Şunun suratına dikkat edin. Yalnız suratına bakıp bir sürü para verirler. Meraklısına düşse en azından iki yüz ruble eder. İnanmıyorsunuz, değil mi? Öyleyse köpekten anlamıyorsunuz demektir.

— Anlamasına anlıyorum da...

— En iyisinden zağar, saf kan İngiliz zağarı! Pusuda yatmasını, kulaklarının duyarlığını, koku almasını görmelisin! Hele o koku alması! Daha enikken Milka'ya kaç ruble ödedim, biliyor musun? Tamı tamına yüz ruble! İşte böyle eşsiz bir köpektir bu. Milka! Seni edepsiz, seni yaramaz, gel bakayım buraya! Gel benim yavrum. gel küçüğüm!

Dubov köpeği kucaklayıp iki kulağı arasından öptü, bu sırada gözleri yaşardı.

— Seni kimselere vermem... benim güzelim... haydutum! Beni seviyorsun, değil mi? Seviyor musun, Milka?

Teğmen köpeğini böyle okşarken birden bağırdı:

— Defol bakayım duşarı! Kirli ayaklarınla apoletlerimi pislettin! Evet, Knaps, daha enikken buna tam yüz elli ruble ödedim, ya! Demek ki bir değeri varmış. Ancak avlanacak vakit bulamıyorum. Zavallı köpeğim işe yaramamaktan heder oluyor, tüm yeteneği sönüyor... İşte bunun için satıyorum onu. Siz satın alsanız a, Knaps! Yaşam boyu bana minnettar kalır-

sınız. Paranız azsa, ne olacak, size yarı yarıya indirim yaparım. Hadi, elli ruble ödeyin. Sudan ucuz!

Knaps içini çekti.

Hayır, dostum. Milka'nız erkek olsaydı, eh, o zaman belki alırdım, ama...

Teğmen şaşırdı.

— Nasıl, Milka erkek değil mi? Knaps, kuzum, siz ne diyorsunuz? Milka erkek değilmiş! Kah-kah-kah! Peki, sizce Milka erkek değilse nedir? Kancık mı? Kah-kah-kah! Aşkolsun, doğrusu! Daha erkek köpekle kancığı birbirinden ayırt etmesini bilmiyor!

Knaps gücendi.

— Siz bana körmüşüm ya da çocukmuşum gibi davranıyorsunuz. Milka kancık elbette.

— Oldu olacak benim de kadın olduğumu söyleyin bari. Ah, Knaps, Knaps! Bir de fen okulunu bitirmişsiniz! Hayır, iki gözüm, bu katıksız bir erkek köpektir. Hem de herhangi bir erkek köpekten kat kat üstün... Oysa siz... erkek köpek değil, diyorsunuz. Kah-kah-kah!

— Bağışlayın ama, Mihail İvanoviç, siz beni aptal yerine koyuyorsunuz! Doğrusu, çok gücüme gitti!

— Almazsanız almayın, gereği yok, canı cehenneme! Size laf anlatmak ne zormuş! Nerdeyse hayvanın kuyruğu yerine beşinci ayağı var, diyeceksiniz... Hayır, gereği yok, almayın! Size bir iyiliğim dokunsun istemiştim. Hey, Vahrameyev, konyak getir!

Emireri Vahrameyev yeniden konyak getirdi. İki arkadaş kadehlerini doldurdular, düşünceye daldılar. Yarım saat sessizlik içinde geçti.

Sıkıntılı sıkıntılı şişeye bakan teğmen sessizliği bozdu:

— Hem kancık olsun ne çıkar?.. Şaşılacak şey! Böylesi daha iyi ya! Yavru doğurur. Her enik en azından yirmi beş ruble eder. Kim olsa bu enikleri seve seve satın alır. Erkek köpek-

lerden ne diye bu kadar hoşlanıyorsunuz, anlamıyorum! Kancık köpekler bin kat daha iyidir. Köpeklerin dişisi sahibine daha bağlıdır, minnettardır. Ama madem ki dişi köpekten bu kadar korkuyorsunuz, siz de yirmi beş rubleye alın!

— Hayır, kuzum, bir kapik bile vermem. Bir kere köpeğe gereksinmem yok, ikincisi şu sıralar beş param yok.

— Bunu daha önce niçin söylemedin? Milka, git buradan, defol!

Emireri yağda pişmiş yumurta getirdi. İki arkadaş yumurtayı yemeye koyuldular, tavayı tertemiz yaptılar. Teğmen dudaklarını silerken;

— Knaps, siz iyi, dürüst bir insansınız, dedi. Canına yandığımın, sizi eli boş göndermeye gönlüm razı olmuyor. Ne diyeceğim, biliyor musunuz? Şu köpeği para vermeden alıp gidin!

Knaps içini çekti.

— Alıp da nereye götüreyim? Hem onunla kim uğraşacak?

— Peki, gereği yok, gereği yok, efendim! Canı cehenneme! Ama nereye gidiyorsunuz? Oturun!

Knaps gerinerek ayağa kalktı, şapkasını aldı. Esneyerek;

— Artık gitme vakti geldi, dedi. Hadi, hoşça kalın!

— Bekleyin biraz da sizi geçireyim.

Dubov'la Knaps giyinipsokağa çıktılar, iki yüz adım kadar konuşmadan yürüdüler. Bir ara teğmen;

— Ne dersiniz, şu köpeği kime versem? diye başladı. Hiç tanıdığınız falan yok mu? Gördünüz ya, cins bir köpek, güzel köpek. Ama benim işime yaramıyor.

— Ne diyeyim, bilmem ki! Benim burada nasıl tanıdığım olabilir?

Knaps'ın evine gelinceye değin iki ahbap tek sözcük konuşmadılar. Ancak Knaps arkadaşının elini sıkıp dış kapıyı açtığı zaman teğmen öksürdü, kararsızca sordu:

— Acaba buranın deri yüzücüleri köpek kabul ederler mi?

— Kesin bir şey söyleyemem. Kabul edebilirler...

— Yarın Vahrameyev'e vereyim de götürsün. Canı cehenneme, derisini yüzsünler de kurtulayım! Pis köpek! İğrenç yaratık! Odaları kirlettiği yetmiyormuş gibi, dün mutfaktaki bütün eti ziftlenmiş, aşağılık hayvan! Cins bir şey olsa neyse, ama ne gezer! Sokak köpeği ile domuz kırması mıdır nedir? Eh, iyi geceler!

Knaps;

— İyi geceler, güle güle, dedi.

Dış kapı kapandı, teğmen sokakta yalnız kaldı.

YAZAR

Genç bir adam olmasına karşın sürdüğü fırtınalı yaşamdan dolayı hayli yıpranmış görünen, modaya uygun giyimli tüccar Yerşakov çeşitli çayların satıldığı dükkânıyla iç içe bürosunda, yüksekçe masasında oturmaktaydı. Geniş aralıklı, süslü el yazısına, üzerine sinen ince puro kokusuna bakılırsa Avrupa kültürüne yabancı olmadığı anlaşılabilirdi. Ama dükkândan bir çocuk içeri girip;

— Sizin yazar geldi, dediği zaman kültürünün derecesi hemen ortaya çıktı.

— Ya! Çağır onu buraya! Ama söylemeyi unutma sakın, lastik ayakkabılarını dükkânda bıraksın da gelsin.

Bir dakika sonra saçı sakalı ağarmış, dazlak kafalı, paltosu pırlım pırlım bir ihtiyar süklüm püklüm içeri girdi. Soğuktan donmuş kızarık yüzünde az ama sürekli içki içen insanlara özgü bir zayıflık, bir güvensizlik vardı. Yerşakov içeri girenin suratına bakmaksızın;

— Oooo! Saygılar! dedi. Ne var, ne yok, bakalım, bay Geynim?

Yerşakov «geni»[1] ve «Geyne»[2] sözcüklerini birbirine karıştırıp «Geynim» diye bir ad uydurmuştu yaşlı adam için.

Geynim;

— Ismarladığınız şeyi getirdim, efendim, hazır, dedi.

— Bu kadar çabuk mu?

— Zahar Semyonıç, insan üç gün içinde bir reklam değil, koca bir roman yazabilir. Reklam için bir saat bile yeter.

---

1 Geni: dahi.

2 Geyne (Heine): Ünlü Alman ozanı.

— Bir saat mi dediniz? Oysa her zaman bir yıl çalışmış gibi yüksek ücret istersiniz. Neyse, gösterin bakalım, neler yazdınız.

Geynim cebinden kurşun kalemle yazılmış buruşuk birkaç kâğıt çıkardı, masaya yaklaştı.

— Beyfendi, henüz karalama yaptım, taslak durumunda... Okuyayım da, efendim, bir yanlış bulursanız, işaret buyurunuz. Yanlış yapmak doğal bir şey, Semyon Zaharıç... İnanır mısınız, üç mağazaya birden reklam yazdım. Böyle bir şey Shakespeare'in bile aklını karıştırırdı.

Geynim gözlüğünü taktı, kaşlarını kaldırdı, hüzünlü bir sesle şiir okur gibi okumaya başladı:

— «1885-1886 yılı üretimi Çin çaylarının bütün Avrupa ve Asya Rusyası kentleri ile yabancı ülkeler dağıtımcısı Z.S. Yerşakov. Şirketimiz 1804 yılından beri çalışmaktadır.» Böyle başlayan girişin çevresini süsleyeceğim, armalar içine alacağım. Tüccarın biri için bir reklam yazmıştım, adam bunun çevresini çeşitli kentlerin armalarıyla donatıp yayımlamış. Aynı şeyi siz de yapabilirsiniz. Bakın Zahar Semyonıç, sizin için şöyle bir süs düşündüm: Aslanın ağzında bir lir. Evet, reklamımıza devam edelim: «Müşterilerimize birkaç sözümüz var. Sayın beyler! Ne son ayların siyasal olayları, ne her geçen gün toplumumuza egemen olan ilgisizlik, ne de basınımızın en iyi kesiminin parmak bastığı Volga nehri sularının çekilme olayı, hiçbiri, hiçbiri bizi telaşa düşürmez. Şirketimizin uzun yıllardır var oluşu ve müşterilerimiz yönünden kazandığımız güven, bize, sapasağlam yerimizi korumak, gerek çay yetiştiricileriyle ilişkilerimiz, gerekse siparişleri zamanında yerine ulaştırma bakımından kurduğumuz sistemi sürdürmek olanağı vermektedir. Şirketimizin amacı yeterince belli olup şu anlamlı sözlerle anlatılabilir: İyi niyetlilik, ucuzluk, çabukluk!» Yerşakov sandalyesinde kıpırdanarak yazarın sözünü kesti:

— Güzel, güzelden de öte! Sizden böyle bir şey yaza-

cağınızı ummuyordum, doğrusu! Usta bir anlatımınız var! Yalnız, dostum, şunu unutmayalım... Burada bir punduna getirip işi karıştırmak, daha doğrusu biraz hokkabazlık yapmak gerekiyor. Biz burada şirketimizin şu günlerde 1885-1886 ürünü taze bahar çayı getirttiğini duyuruyoruz, değil mi? İşte bunun yanında yeni getirtilen körpe çayların üç yıldır depomuzda bulunduğunu vurgulamak, ama aynı zamanda bu çayların sözde daha geçen hafta Çin'den alındığını belirtmek bizim için çok uygundur.

— Anlıyorum, efendim... Halk bu aykırılığın farkına varmayacaktır. Duyurunun başında çayların yeni alındığını yazar, sonunda da şunları ekleriz: «Gümrüğü eski tarifeye göre ödenmiş büyük bir çay stoğumuz bulunduğundan, şirketimiz hiç zarara uğramadan bunları geçen yılın fiyatıyla satmaktadır, vb...» Öbür sayfada ise fiyat listesi bulunur. Buraya yine arma ve süsler konulur. Bunların altında da büyük harflerle: «Yeni satın aldığımız çay üretim alanlarından gelen, baharın ilk ürünü, kokulu, seçilmiş Fuçan, Kiyahtin, Baykov çaylarının fiyat listesidir» deriz. Daha sonra, «Gerçek çay meraklılarının dikkatini Liyansin çaylarına çekeriz. Bunlar arasında en büyük sevgiyi «Çin Markası», öbür adıyla «Rakiplerin Hasedi» çayları kazanmıştır. Fiyatı 3 ruble 50 kapiktir. Çiçek çaylarından en çok «Bogdıhan Gülü»nü (2 ruble) ve «Çinli Kızın gözleri»ni (1 ruble 80 kapik) tavsiye ederiz.» diye belirtiriz. Fiyatların altında yapılan indirimlerden, verilecek ikramiyelerden söz ederiz. «Rakiplerimizin çoğu müşteriyi kendilerine çekmek için onların önüne aldatıcı ikramiye oltası atarlar. Oysa biz bu sinir bozucu yönteme tümüyle karşı çıkıyor; rakiplerimizin kurbanlarına sundukları yaldızlı yemleri ikramiye biçiminde değil de, tümüyle bedava olarak dağıtıyoruz. Bizden en az elli rublelik alış-veriş yapanlar aşağıdakilerden birini seçmeye hak kazanırlar: Britanya madeninden bir çaydanlık, 100 adet kartvizit, Moskova kent planı, çıplak Çinli kız biçiminde çay kavanozu, Veselçak İriyvı'ın yazdığı «Şaşkın Güvey ya da Gelin Teknenin Altında» adlı öykü kitabı, deriz.

Geynim okumasını bitirdikten, birkaç düzeltme yaptıktan sonra reklam yazısını temize çekip Yersakov'a verdi. Bunun

ardından bir sessizlik çöktü ortalığa. İkisi de ayıp bir iş yapmışçasına, sıkıntılı bir durumda hissediyorlardı kendilerini.

Neden sonra Geynim çekinerek sordu:

— Reklamın ücretini şimdi mi lütfedeceksiniz, yoksa sonra mı?

Yerşakov umursamaz bir tavırla;

— İsterseniz şimdi alabilirsiniz, dedi. Bizim mağazaya uğra, istediğin maldan beş buçuk rublelik al, tamamdır.

— Bana para olarak verseniz daha iyi olur, Zahar Semyonıç.

— Benim parayla ödemek gibi bir alışkanlığım yoktur, Geynim. Yaptığı işin karşılığını herkes çayla, şekerle alır. Sizlere de, başlarında bulunduğum şarkıcılara da, kapıcılara da öyle yapıyorum.

— Aman, Zahar Semyonoviç, benim işimi kapıcıların, şarkıcıların işiyle nasıl bir tutarsınız? Benim yaptığım, kafa işi.

— Ne iş ya! Biraz oturup çiziktirdin, hepsi o kadar! Yazı denilen şey ne yenilir, ne içilir. Bana kalsa bir ruble bile etmez!

Geynim birden gücendi.

— Ya!.. Yazı yazma konusundaki düşüncelerinize çok şaşırdım, doğrusu! Ne yenilir, ne içilirmiş! Şu reklam yazısını yazarken ne denli acı çektiğimi anlamıyorsunuz. Bir yandan yazdım, bir yandan da bütün Rusya'yı aldattığımı hissettim. Para veriniz, Zahar Semyonıç!

— Ece, sen de bıktırdın artık! Bu kadar da balta olmanın anlamı yok!

— Peki, toz şeker olarak ödeyin bari. Nasıl olsa senin dükkândaki delikanlılar onu benden funtu sekiz kapiğe geriye alırlar. Bu işten sekiz kapik kaybedeceğim, ama ne yaparsın! Hadi, hoşça kalın!

Geynim çıkmak üzere arkasını döndü, ama kapıya varınca bir an duraladı, üzgün bir sesle;

— Rusya'yı aldatıyorum, dedi. Tüm Rusya'yı! Bir lokma ekmek için yurdumu aldatıyorum! Ah!

Bunları söyledikten sonra çıkıp gitti. Yerşakov ise purosunu yaktı, odasının içi kültürlü bir adam kokusuyla daha keskin kokmaya başladı.

BU KADARI DA FAZLA

Harita mühendisi Gleb Gabriloviç Smirnov, Gniluşka istasyonunda trenden indi. Buradan ölçme için gideceği çiftliğe değin at üstünde 30-40 fersah daha yolu vardı. (Arabacı sarhoş, atlar sıska değilse bu yol 30 fersah bile sürmez, ama arabacı kafayı çekmiş, atlar yorgunsa 50'yi geçer.)

Mühendis istasyon jandarmasına;

— Lütfen söyler misiniz, burada posta arabası bulunur mu? diye sordu.

— Ne? Posta arabası mı? İstersen 100 km. çepeçevre dolaş burada değil posta arabası, işe yarar bir köpek bile bulamazsınız. Nereye gideceksiniz ki?

— General Hohotov'un Devkino'daki çiftliğine.

Jandarma esnedi.

— Eh, madem öyle istasyonun arkasına gidin. Şansınız varsa orada avluda yolcu taşıyan köylü arabacılar bulursunuz.

Mühendis içini çekerek istasyonun arkasına yollandı. Orada uzun aramalar, soruşturmalar, ikircikler sonunda iri yapılı, somurtkan, çopur yüzlü, yırtık pırtık bir cüppe giymiş, ayaklarında eski çarıklar bulunan bir köylüde karar kıldı.

Adamın arabasına binerken;

— Senin de ne biçim araban varmış, be kardeş! diyerek yüzünü buruşturdu. Arkası neresi, önü neresi, bir türlü anlaşılmıyor...

— Bunda anlaşılmayacak ne var, beyim? Kısrağın kuyruğunun bulunduğu yer önü, zatınızın oturduğu yer de arkası...

Kısrak genç olmakla birlikte sıskaydı; ön bacakları iki yana

ayrıktı, kulakları ise ısırık içindeydi. Arabacı yerinden doğrulup ipten yapılmış kamçısıyla vurunca kısrakçık başını salladı; arabacı bağırarak kamçıyı ikinci kez yapıştırınca araba gıcırdadı, sıtmaya tutulmuşçasına titredi. Üçüncü vuruştan sonra araba sallandı, dördüncüsünden sonra yerinden kıpırdandı.

İçi ta derinden sarsılan mühendis;

— Bütün yolu böyle mi gideceğiz? diye sordu.

Rus köylü arabalarının nasıl olup da kaplumbağa hızı ile böyle insanın içini dışına çıkaran sarsıntıyı birleştirebildiğine akıl ermez.

Köylü hiç istifini bozmadı.

— Korkmayın, beyim, gideriz. Kısrağım hem genç, hem de çeviktir... Hızını alsın da görün onu. O zaman isteseniz de durduramazsınız. Deh, kahrolası!

Araba istasyondan çıktığında hava kararmaya yüz tutmuştu. Sağ yanda uçsuz bucaksız, koyu renk bir ova uzanıyordu. Soğuktan kaskatı donmuş bir ova.. Eğer bu düzlükte durmadan gidilirse varıp varacağın yer cehennemdi herhalde. Ovanın son bulup gökyüzüyle birleştiği yerde soğuk güz güneşi son ışınlarını saçıyordu... Sol yanda ise alacakaranlıkta tepecikler göze çarpıyordu. Bunlar geçen yıldan kalma ot yığınları ya da bir köyün evleri olmalıydı. Mühendis, arabacının geniş sırtından dolayı önünü göremiyordu. Ortalık sessizdi, dondurucu bir ayaz vardı.

Kaputunun yakasıyla kulaklarını örtmeye çalışan mühendis şöyle düşünmeye başladı:

«Amma da ıssızmış buralar! Ne bir ev var, ne de çakılı kazık! Tanrı göstermeye, haydutlar saldırıp soysalar kimse duymaz... Hem arabacı da sağlam ayakkabıya benzemiyor. Şunun kocaman sırtına bak! Böyle bir dağ adamı parmağının ucuyla dokunsa insanın canını çıkarır. Ya suratına ne demeli? Kuşku uyandırıyor insanda.»

Dayanamayıp sordu:

— Hey, azizim, adın ne senin?

— Benim mi? Klim.

— E, Klim, sizin buralar nasıl yerler? Tehlikeli mi? Kötü olaylar oluyor mu?

— Tanrıya şükür, olmuyor. Hem kim yapacak kötü şeyleri?

— Eh, olay çıkmaması iyi... Ben gene de ne olur, ne olmaz, yanıma üç tabanca aldım, diyerek bir yalan kıvırdı. Çok iyi bilirsin, tabanca bu, şakaya gelmez. On haydut çıksa karşına, tümünü haklarsın...

Hava kararmıştı. Araba birden gıcırtılar, iniltili sesler çıkararak sarsıldı; sanki istemeye istemeye sola doğru saptı.

Mühendis;

«Bu adam nereye götürüyor beni? Dosdoğru yolumuza giderken birden tuttuk, sola saptık. Bakarsın, sapa bir yere götürür, ondan sonra vay başıma gelenler!..» diye geçirdi içinden.

Korkuyla şöyle seslendi arabacıya:

— Dinle beni, buraların tehlikeli olmadığını söylemiştin, değil mi? Çok yazık!.. Oysa ben haydutlarla uğraşmaktan zevk alırım... Sen benim zayıf, hastalıklı görünüşüme bakma, aslında öküz gibi güçlüyümdür... Bir keresinde üç haydudun saldırısına uğramıştım... Bil bakalım, başlarına ne geldi? Haydutlardan birine yaradana sığınıp öyle bir patlattım ki, oracıkta can verdi. Geriye kalan ikisi ise Sibirya'ya sürgünü boyladılar... Kollarıma bu güç nereden geliyor, bilmiyorum... Örneğin senin gibi iri yarı birini kollarımla tutup sıktım mı, canını çıkarabilirim.

Klim başın çevirip mühendise baktı, gözlerini kırpıştırarak atını kamçıladı.

Mühendis;

— İşte böyle, arkadaş, diye devam etti. Bana çatanın vay haline! Haydudun kolunu, bacağını kırmakla kalmam, mahkemeye de veririm. Bütün yargıçlar, savcılar ahbabımdır. Bir memurum ben, devlet için gerekli bir adamım... İşte şimdi yola

çıktım ya, bundan üstlerimin hepsinin haberi vardır. Bir kötülük gelmesin diye beni adım adım izlerler. Yol boyunca bütün çalılıkların arkasında bekçiler, polisler dikilmiştir.

Böyle konuşurken birdenbire avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı:

— Hey, dur bakalım! Neresi burası? Beni nereye götürüyorsun?

— Neresi olduğunu görmüyor musunuz? Orman işte!

Mühendis;

«Gerçekten ormanmış» diye düşündü. «Ben de durup dururken korkuya kapıldım. Neyse, heyecanımı belli etmemeliyim... Adam korktuğumu anladı bile. Neden böyle ikide bir dönüp bakmaya başladı? Yoksa kendi kendine bir şeyler mi tasarlıyor? demin ağırdan ağırdan giderken şimdi nasıl hızlandı!»

— Hey, Klim, atı niçin böyle hızlı sürüyorsun?

— Ben sürmüyorum ki, kendiliğinden tırısa kalktı... Dedim ya, bir kere hızlandı mıydı, istesen de durduramazsın... Ayağına çabuk olmasından kendi de memnun değil ama ne yapsın?

— Uyduruyorsun, arkadaş! Uydurduğun nasıl da belli! Sana bu kadar hızlı gitmeni tavsiye etmem! Atı biraz yavaşlat bakalım. İşittin mi, yavaşlat dedim sana!

— Neden yavaşlatayım?

— Öyle işte... İstasyondan, arkamdan dört arkadaşım daha gelecekti de... Bana yetişmeleri gerekiyor... Ormana varmadan yetişeceklerdi. Hepsi de iri yarı, güçlü adamlardır. Yanlarında birer de tabanca var... E, niye öyle kıpırdanıp duruyorsun? İğne üstünde oturuyor gibisin. Hadi, söylesene, arkadaş! Bana dönüp dönüp bakacak ne var? Suratımda merak edilecek bir şey mi buldun yoksa? Eğer tabancalarımı görmek istiyorsan... İstersen buyur, çıkarıp göstereyim. Buyur...

Mühendis böyle diyerek ceplerini karıştırıyormuş gibi

yaptı. Ve o anda da, bütün ödlekliğine karşın beklemediği bir durumla karşılaştı: Klim apar topar arabadan aşağı atladığı gibi dört ayak üstü ormana doğru koşmaya başladı.

— Yetişin! Yetişin! diye bağırıyordu. Kahrolası, atı da al, arabayı da al! Yalnız canıma kıyma, yeter! İmdat!

Hızla uzaklaşan ayak sesleri, ezilen çalı çırpının çıtırtısı duyuldu, sonra her şey sessizleşti. Arabacıdan böyle bir karşılık beklemeyen mühendis ilk iş olarak atı durdurdu, sonra arabaya rahatça yerleşerek düşünmeye başladı.

«Kaçtı... Korktu, aptal herif! Peki, şimdi ben ne yapacağım? Kendi başıma yola devam edemem, çünkü yolu bilmiyorum, üstelik arabayı çaldım sanırlar. Şimdi ne yapsam acaba?»

— Klim! Klim!

— Klim! diye karşılık verdi yankılanan ses.

Bütün geceyi karanlık ormanda soğukta geçirerek, kurt ulumalarını, sıska kısrağın pofurtularını dinlemek zorunda kalacağını düşününce mühendisin sırtı ürperdi, sanki biri sırtını soğuk törpüyle törpülüyormuş gibi geldi.

— Klimuşka! Yavrum, neredesin, Klimuşka! diye seslendi bir daha.

Mühendis böylece iki saat kadar bağırdı. Artık sesi kesilip ister istemez geceyi ormanda geçirmeye razı olduğu zaman hafif esintinin getirdiği bir inilti duydu.

— Klim! Sen misin, iki gözüm? Hadi, gidelim!

— Ama be... beni öldürürsün!

— Sana şaka yaptım, canım! Tanrı cezamı versin ki şaka yaptım! Bende tabanca ne gezer! Korkumdan uydurdum bunu! Acı bana, gel gidelim. Donuyorum...

Gerçek bir haydutun atı-arabayı alıp çoktan kayıplara karışacağını anlamış olacak ki, Klim ormandan çıktı, çekine çekine mühendise yaklaştı.

— Niçin korktun. budala? Ben... ben şaka etmiştim, sen de korkuverdin... Hadi. bin arabaya! Gidelim!

Klim arabaya binerken;

— Tanrı müstahakını versin, beyim dedi. Böyle yapacağını bilsem yüz altın versen almazdım seni arabaya. Korkudan nerdeyse ödüm patladı.

Klim kısrağı kamçıladı. Araba titredi. Klim bir daha vurdu, araba sallandı. Ancak dördüncü vuruştan sonra araba yerinden kıpırdanınca mühendis kulaklarını paltosunun yakalarıyla örterek düşüncelere daldı. O andan sonra ne yol, ne de Klim artık ona korkunç gelmiyordu.

YAŞLILIK

Mimar Uzelkov, mezarlık kilisesinde yapılacak bazı onarımlar için doğduğu kente gelmişti. Burada doğmuş, okumuş, büyümüş, evlenmişti, ama trenden inip evlere bakınca kenti tanıyamadı... Değişmeyen bir şey yok gibiydi. Bu kentten ayrılıp Petersburg'a yerleştiği on sekiz yıl önce, şimdi garın bulunduğu yerde çocuklar geleni avlarlardı. Ana caddeye çıkılan yerde «Viyana Oteli» yükselmekteydi, oysa eskiden burada çirkin bir tahta çit uzayıp giderdi. Ama ne duvarlar, ne evler, ne de sokak görüntüleri insanlar kadar değişikliğe uğramamıştı. Oteldeki görevliyi sorguya çeken Uzelkov, anımsayabildiği insanlardan yarısının ya öldüğünü ya da yoksullaşarak unutulup gittiğini öğrendi.

Yaşlı görevliye kendisi hakkında da soru sordu;

— Peki, Uzelkov'u anımsıyor musun? Mimar, hani karısından ayrılmıştı? Svirebeyev sokağında bir evi vardı... Tanırsın herhalde...

— Yok, anımsamıyorum...

— Nasıl anımsamazsın, canım! Karısından ayrıldığı sırada şamatalı olmuştu, arabacıların hepsi bilirler. Anımsamaya çalış bakalım! Boşanma işini avukat Şapkin üzerine almıştı... Tanınmış madrabaz Şapkin, kulüpte bir güzel sopa çekmişlerdi hani, anımsadın mı?

— İvan Nikolayeviç'i mi söylüyorsunuz?

— Ta kendisi! Nasıl, sağ mı, öldü mü?

— Tanrı'ya şükür, sağ. Şimdi noterlik yapıyorlar, kendi büroları var. Çok iyi yaşıyorlar, Kirpiçni sokağında iki ev yaptırdılar. Geçenlerde kızlarını evlendirdiler.

Kaldığı otel odasında bir süre dolaşan Uzelkov biraz düşündükten sonra can sıkıntısından avukatı görmeye karar verdi. Otelden çıkıp yavaş adımlarla Kirpiçni sokağına saptığı zaman vakit öğleyi bulmuştu. Şapkin'i dairesinde bulduğunda onu güçlükle tanıyabildi. Gençliğinde ince yapılı, hareketli, becerikli, saygısız bir avukat olan sarhoş Şapkin gitmiş; yerine alçakgönüllü, ak saçlı, sıkka bir ihtiyar gelmişti.

Uzelkov;

— Beni tanıyamadınız galiba, diye söze başladı. Unutmuşsunuz. Eski nıüşterilerinizden Uzelkov'um ben...

— Uzelkov mu? Hangi Uzelkov? Ah, tamam!

Şapkin eski müşterisini tanıyınca epeyce şaşırdı. Bunun ardından sorular, anılar yağmaya başladı.

Eski avukat çok heyecanlanmıştı.

— Doğrusu, hiç beklemiyordum! Eh, size ne ikram edebilirim? Şampanya ister misiniz? İstiridye de getirteyim! Ah, iki gözüm, vaktiyle sayenizde öyle çok para kazandım ki, şimdi size ne ikram edeceğimi bilmiyorum!

— Lütfen, benim için rahatsız olmayın, vaktim kısıtlı. Şimdi gömütlüğe gidip kiliseyi gözden geçireceğim. Orada bir iş aldım da...

— Çok güzel! Yer, içer, birlikte gideriz. İyi atlarım vardır. sizi oraya götürür, kilise yöneticisiyle tanıştırırım... Göreceksiniz, işleriniz hemen yoluna girer. Şey, bakıyorum da benden çekiniyor, korkuyor gibisiniz... Şöyle yakına gelin! Artık aramızda korkacak bir şey kalmadı... Kah-kah! Eskiden gerçekten kurnaz, açıkgöz bir adamdım. Elini veren-kolunu kurtaramazdı. Ama şimdi çoluk çocuğa karıştım, iyice duruldum. Artık ev bark edindik, yaşlandık, ölümü bekliyoruz.

İki ahbap yeyip içtiler, bir çift atın çektiği kızağa binip kent dışına, gömütlüğe yollandılar. Şapkin kızağa yerleşince;

— Hey, gidi günler, hey! dedi. Düşününce insanın inanası gelmiyor! Karınızdan ayrılışınızı anımsıyor musunuz? Aradan

nerdeyse yirmi yıl geçti, siz hepsini unutmuşsunuzdur, ama ben dün gibi anımsıyorum. Ah, boşanma davanız için ne kadar uğraştım! Diyorum ya, becerikli, cerbezeli, açıkgöz bir avukattım. Çapraşık bir dava yakalamak için can atardım. Özellikle vekalet ücreti yüksek olanları hiç kaçırmazdım... Örneğin, sizin davanız gibi... Bana ne kadar ödemiştiniz? Beş bin ruble miydi, yoksa altı bin mi? İnsan böyle bir işle nasıl uğraşmaz! Siz o zaman Petersburg'a taşınmıştınız; bütün işi bana bırakıp, istediğiniz gibi yapın, dediniz. Toprağı bol olası eski eşiniz Sofya Mihaylovna bir tüccar kızı ama gururlu mu gururlu bir kadındı. Onu kandırmak, boşanmanızın çabuklaşması için kabahati üzerine almasını sağlamak kolay olmadı. Ah, ne zahmetler çektim! Görüşmek için kapısını çaldığımda hizmetçisine bağırırdı; «Maşa, sana kaç kez söyledim, alçakları evime sokma diye!» Ben ne yapar eder, ona yaklaşmaya çalışırdım. Mektup mu yazmadım, raslantı sonucuymuş gibi sokakta karşısına mı çıkmadım! Ama hepsi boş... Sonra araya başka kişiler soktum. Bu iş uzadıkça uzadı, ancak siz boşanma için on bin ruble ödemeyi kabul edince razı oldu. Dayanamadı on bin rubleye... Ağladı, yüzüme tükürdü, ama teslim olup kabahati üstüne aldı.

Uzelkov;

— Yanılmıyorsam benden on değil, on beş bin ruble almıştı...

Şapkin ezilip büzülmeye başladı.

— Yanlış söyledim, evet, on beş bin rubleydi. Gene de olmuş-bitmiş bir şey, günahı gizlemenin gereği yok. On bini ona ödedim, beş bini de kendime ayırdım. Demek ki, ikinizi de kandırmış oluyorum. Geçmiş bir iş, artık utanacak değilim... Ayrıca sizden almayıp da kimden alacaktım, Boris Petroviç? Bunu sizin anlayışınıza bırakıyorum... Siz varlıklı, sırtı pek bir müteahhitsiniz. Keyfiniz için evlenmiştiniz, keyfiniz istediği için de boşandınız. Çok para kazandığınızı biliyordum. Hiç u-

nutmam, bir yapı işinden cebe yirmi bin indirdiniz. Bu duruma göre sizden başka kimden sızdıracaktım? Sizi kıskanmam da cabası! Siz insanları soydukça önünüzde eğiliyorlardı, ama ben birkaç ruble istedim diye dayak yiyor, kulüpte tokatlanıyordum. Neyse bunları anımsamak neye yarar? Unutmak en iyisi!

— Lütfen söyler misiniz, Sofya Mihaylovna'nın sonraki yaşamı nasıl geçti?

— On bin rubleyle mi? Çok kötüydü diyebilirim... Bilmem ki, para mı gözünü döndürmüştü, yoksa parayla satıldığı düşüncesine kapılıp gururu mu ayaklanmıştı, yoksa sizi çok sevdiğinden mi, orasını anlayamadım. Birden içkiye verdi kendini. Subaylarla birlikte kızaklara binip parasını saçıp savuruyordu. İçki alemleri, cümbüşler, eğlentiler... Meyhaneye geldiği zaman şarap türünden hafif bir içki değil, içini yaksın, çabuk sarhoş etsin diye en sertinden konyak filan içiyordu.

— Evet, garip kadındı toprağı bol olası... Ondan az çekmedim. Bir şeye kızdı mı, küplere binerdi. E, sonra neler oldu?

— Aradan iki hafta mı geçti ne... Bir gün evde oturmuş, bir şeyler karalıyordum. Birden kapı açıldı, Sofya Mihaylovna içeri girdi. Fitil gibi sarhoş. «Alın kahrolası paralarınızı!» diyerek koca bir desteyi yüzüme fırlattı. Paraları toplayıp saydım, beş yüz rublesi eksikti. Demek ki, bu kadarını saçıp savurmuş.

— Peki, ne yaptınız parayı?

— Olmuş-bitmiş bir iş... gizleyecek değilim... cebe attım. Niye bana öyle baktınız? Bekleyin, hepsi bu kadar değil. Bakın, daha neler oldu... Koca bir roman, anlatmakla bitmez... Bir gün eve kötü bir durumda, kafam dumanlı dönmüştüm. Lambayı yakınca bir de ne göreyim, kanapede Sofya Mihaylovna oturmuyor mu? Sanki cehennemden çıkıp gelmişti; öylesine karmaşık duygular içinde, sarhoş, kendini kaybetmiş... «Paralarımı geri verin, düşüncemi değiştirdim. Madem ki battım, iyice batayım, batağa gömüleyim! Hadi kımıldasanız a, alçak, verin paraları!» diye bağırıyor. Tam bir rezalet!

— Verdiniz mi bari?

— On ruble verdim, sanıyorum...

Uzelkov yüzünü buruşturdu.

— Öyle yapılır mı, canım? Veremediğinize, vermek istemediğinize göre bana yazsaydınız bari... bilmiyordum bunu... Nereden bilebilirdim ki?

— Ne diye yazayım ki? Kendisi hastaneye yattığı sırada yazmıştır, diye düşündüm.

— Evet, yazdı, ancak o sıralar yeniden evlenme işleriyle öylesine doluydum ki, mektuplara bakacak durumda değildim. Ama siz Sofya'ya karşı düşmanca bir tutum içinde değildiniz, kendisine niçin yardım etmediniz?

— Şimdiki arşınla o günü ölçemeyiz, Boris Petroviç. O zamanki düşüncelerimiz başkaydı, şimdiki başka... Şimdi olsa ona bin ruble bile verirdim, oysa o zaman on rubleyi dahi... karşılıksız vermedim. Kötü bir anı. Unutmalı, unutmalı... İşte gömütlüğe geldik...

Kızak gömütlüğün girişinde durdu. Uzelkov'la Şapkin kızaktan indiler, gömütlüğe girip geniş yolda yürümeye başladılar. Çıplak vişne, akasya ağaçları, boz haçlar, mezar taşları kırağıdan ışıl ışıldı. Güneşin pırıltısı yerleri örten kir taneciklerinde yansıyordu. Bütün gömütlükler gibi burası da günlük ve yeni kazılmış toprak kokuyordu.

Uzelkov;

— Bizim burası çok güzeldir, dedi.

— Evet, ama ne yazık ki, hırsızlar mezar taşlarını çalıyorlar... İşte şu sağdaki dökme demir anıtın arkasında Sofya Mihaylovna yatıyor. Görmek ister misiniz?

İki arkadaş sağa saptılar, derin karları çiğneyerek dökme demir anıta doğru ilerlediler. Uzelkov beyaz mermerden bir mezar taşını göstererek;

— İşte burası, dedi. Bu taşı mezarına bir teğmen diktirmiş.

Uzelkov şapkasını çıkarınca dazlak kafası güneşte parladı.

Ona bakıp Şapkin de şapkasını çıkarınca ikinci bir dazlak daha çıktı ortaya. Çevrede gerçek bir mezar sessizliği vardı, bir ölü durgunluğu kaplamıştı her yeri. İki arkadaş mezar taşına bakarken derin düşüncelere daldılar, hiç konuşmadılar.

Şapkin sessizliği;

— Yalnız başına uyuyor, diyerek bozdu. Kabahati üzerine aldığı, durmadan konyak içtiği için artık üzülmüyordur da... Kabul ediniz, Boris Petroviç!

Uzelkov neşesiz bir sesle;

— Neyi? diye sordu.

Şapkin kır saçlarını gösterdi.

— Neyi mi?

Geçmiş günler ne kadar iğrenç olursa olsun, gene de bunlardan daha iyidir, işte bunu...

— Doğrusunu söyleyeyim mi? Eskiden ecel saatini hiç düşünmezdim, ölümle karşılaşacak olsam yüzüne güler geçerdim. Ama şimdi...

Uzelkov'un içine bir hüzün çökmüştü. Bir zamanlar sevilmeyi istediği gibi şimdi de hıçkıra hıçkıra ağlamak istiyordu. Bu ağlamanın çok hoşuna gideceğini, ruhuna bir ferahlık vereceğini hissediyordu. Gözlerine yaş yürümüş, ama bir yumruk gelip boğazına tıkanmıştı. Yanında Şapkin vardı. Uzelkov bir başkasının yanında yufka yüreklilik göstermekten çekindiği için geriye dönerek kiliseye doğru yürüdü.

Aradan iki saat geçip, arkadaşıyla birlikte kilise başkanıyla görüştükten sonra bir fırsatını bularak ağlamak üzere doğruca oraya koştu.

İkide bir arkasına bakarak, bir hırsız gibi, sessizce mezara sokuldu. Küçük beyaz mezar taşı karşısında öylesine düşünceli, hüzünlü, suçsuz duruyordu ki! Sanki altında yatan kocasından ayrılmış, sefih bir kadın değil de, ufacık, masum bir kız çocuğuydu.

Uzelkov, «Ağlamalı, durmadan ağlamalı...» diye düşündü.

Ancak ağlama anı kaçmıştı artık... Gözlerini ne denli kırpıştırsa, kendini ne denli zorlasa da gözyaşları akmıyor, yumru gelip boğazına durmuyordu. Orada on dakika kadar dikildikten sonra boş verircesine elini sallayıp Şapkin'i aramaya gitti.

FELAKET

Galçin bucağının en iyi ustası, aynı zamanda en yola gelmez sarhoşu olarak ün yapan tornacı Grigori Petrov, hasta karısını Çiftçiler Birliği hastanesine götürmekte. Önünde otuz fersah kadar bir yol var. Ama ne yol! Bırakın en yaman posta sürücülerini, tornacı Grigori gibi bir haylazın baş edemeyeceği zorluklarla dolu... Karşıdan soğuk, ısırıcı bir rüzgâr esiyor. Ne yöne baksanız havada kar bulutları savruluyor; öyle ki, karın yerden mi, yoksa gökten mi yağdığını anlamak olanaksız. Karın oluşturduğu sis içerisinde ne kırlar gözüküyor, ne telgraf direkleri, ne orman... Tipi karşıdan, kızağın üzerine abandığı zaman atın boyunduruğu bile görünmüyor. Çelimsiz, sıska kısrak zar zor yol alıyor; bütün gücünü diz boyu kardan ayaklarını kurtarmak, başını aşağı-yukarı sallamak için harcıyor sanki. Tornacının bir an önce hastaneye varması gerek. O yüzden durduğu yerde duramıyor, oturduğu yerde ikide bi-r hopluyor, habire atı kırbaçlıyor. Bir yandan da;

— Matriona, ağlama canım ağlama, diye mırıldanıyor. Biraz dişini sık. Hastaneye varır varmaz geçecek hastalığın... Pavel İvanoviç sana damla verir ya da kanını alır, o da olmazsa lütfedip alkolle ovdurur. Böğründeki ağrı geçiverir hemen... Pavel İvanoviç elinden geleni yapacaktır. Bağırıp çağırır, öfkesinden tepinir ama hastasından yardımını esirgemez. İyi bir insandır, naziktir. Tanrım uzun ömürler versin... Biz varır varmaz odasından dışarı fırlayarak sövüp saymaya başlar. «Nasıl? Nedir senin bu yaptığın? Niçin zamanında gelmediniz? İşimgücüm köpek gibi, bütün gün siz iblislerle uğraşmak mı? Neden sabahleyin gelmediniz? Defol! Gözüm görmesin seni!

Hadi, yarın gelin!» Ben de derim ki: «Bay Doktor! Pavel İvanıç! Beyefendiciğim!» Yürüsene be hayvan! Tanrı cezanı versin e mi! Yürü, iblis yürü! Deh!

Torna ustası atını kırbaçlar, karşısına bakmadan mırıldanmasını sürdürür:

— «Sayın bayım» derim, «ıstavroz üzerine yemin ederim ki, tan yeri atmadan yola çıktım. Ulu Tanrı, Meryem ana... öfkelenip başıma bu tipi belasını çıkarırsa nasıl yetişirim zamanında? Bakın, kendiniz de görüyorsunuz! Atım cins bir hayvan olsa bile işin içinden çıkamazdım, bir de benim gibi yüz karası olsa!» Pavel İvanıç kaşlarını çatar, bağırır. «Bilirim senin gibileri ben, her zaman bir bahane uydurursunuz! Hele sen yok musun, Grişka, ne mal olduğunu öğrendim artık. Yol boyunca kim bilir kaç meyhaneye uğramışsındır!» Ben de derim ki: «Beyefendiciğim! Ben cani miyim, ya da dinsiz miyim ki, nerdeyse ruhunu teslim edecek bir hastayı bırakıp meyhaneye koşayım! Siz ne diyorsunuz, beyim, Tanrı korusun! Yerle bir olsun mu meyhaneler!» O zaman Pavel İvanıç seni hastaneye almalarını buyuracaktır. Ben ayaklarına kapanıp, «Pavel İvanıç! Sayın efendim! Size ne kadar teşekkür etsem azdır. Bizim gibi budalaları hoş görün, köylü takımıyız ne de olsa, ayıplamayın bizleri. Hepimizi dayaktan geçirseniz yeri vardır! Siz ki, bizlerle uğraşmaktan, bizim için karlı yolları tepmekten bıkmıyorsunuz.» derim. O da sanki dövmek istiyormuş gibi sert sert bakar bana, sonra der ki: «Aptal herif, ne diye ayaklarıma kapanıyorsun? Votka içip sarhoş olacağına aile baksana! Sana sopa çekmeli, sopa!» — «Haklısınız, Pavel İvanıç sopayı hak ettim. Ama nasıl olur da ayaklarınıza kapanmam? Siz bizim velinimetimizsiniz, öz babamızsınız. Dinleyin beni, sayın efendim, size şeref sözü, yalan söylüyorsam yüzüme tükürün! Benim karı, Matriona ayağa kalkar kalkmaz her istediğinizi yapacağıma söz veriyorum. Her ne isterseniz! Karelya kayınından sigara kutusu mu, kroket oyunu için top mu, en iyisinden

kroket sopası mı?.. Hem de beş kuruş almadan yaparım. Sizin hatırınız için... Moskova'da sigara kutusu için en azından dört ruble alırlar sizden, ama ben bedavaya yapacağım.» O zaman doktor gülerek der ki: «Peki, peki, bilirim, iyi adamsın sen ama ayyaşın tekisin...» Görüyorsun, koca-karı, ben böyle efendilerle nasıl konuşulacağını bilirim. Kendisiyle konuşamayacağım efendi yoktur yeryüzünde. Allah vere de yolu şaşırmasak. Ama ne tipi! Göz gözü görmüyor!

Tornacı durmadan söylenir, kendi kendine konuşur. Yüreğindeki dayanılmaz duyguları susturmak için konuştuğu bellidir. Ağzından dökülen sözlerin sonu gelmez, ama kafasındaki düşünceler, sorular daha çoktur.

Felaket birdenbire, beklemediği bir anda bastırmıştır tornacıyı. O yüzden kendine gelememekte, aklını başına toparlayamamakta, durumu kavrayamamaktadır. O güne değin tasasız, sorumsuz, içip içip kendinden geçerek yaşamıştır. Ne acı, ne de sevinç duyduğu bu düz yaşantı içinde birdenbire dayanılmaz bir kederle, karısının hastalığıyla karşılaşmıştır. Bu kaygısız, aylak, ayyaş adam durup dururken başkası için koşturan, tasalı, yerinde duramayan, hatta doğayla boğuşan birisi olmak zorunda kalmıştır.

Torna ustası başına gelen felaketin bir gün önce akşamleyin başladığını anımsıyordu. Akşam her zamanki gibi eve sarhoş gelip eski alışkanlığı üzere karısına sövüp, yumruk sallamaya başladığı zaman kadıncağızın bu azgın adama o güne dek bakmadığı gözlerle baktığını görmüştü. Daha önceleri karısının yaşlı gözleri ona durmadan dayak yiyen, yarı aç yarı tok köpeklerin acıklı, uysal bakışlarını anımsatırdı. Şimdi ise kutsal tasvirlerdeki azizlerin ya da can çekişenlerin bakışıyla sert sert, hiç kıpırdamadan bakıyordu. İşte bu garip, hoşa gitmeyen bakış felaketin başlangıcı oldu. Ne yapacağını şaşıran tornacı komşusuna bir sürü dil döktükten sonra atını aldı; şimdi de yaşlı karısını hastaneye götürüyor, doktorun merhemlerle,

tozlarla karısına eski bakışlarını geriye vereceğini umuyor...

Gene mırıldanmasını sürdürür:

— Bak, Matriona, şey... Eğer Pavel İvanoviç seni dövüp dövmediğimi sorarsa hiç dövmediğimi söyle, emi? Sana bir daha dayak atmayacağım. Haç üzerine yemin ederim. Zaten seni kızdığım için dövmezdim ki. Öyle işte, laf olsun diye... Acırım sana, bak, seni hastaneye götürüyorum, başkası olsa aldırış bile etmezdi. Bense elimden geleni yapıyorum. Bu tipi de çok oldu artık! Tanrı'nın yardımıyla yolumuzu şaşırmasak bari... Böğürlerin ağrıyor mu? Matriona, ne diye susuyorsun? Sana sordum, böğrün ağrıyor mu? Söylesene!

Yaşlı karısının yüzünde karın düşer düşmez erimemesine şaşar; bu arada karısının yüzünün uzamış gibi görünmesini, soluk boz, kirli balmumu rengi almasını, sertleşip ciddileşmesini anlayamaz.

Karısının suskunluğu karşısında gene de söylenmesini sürdürür:

— Sen de aptalın birisin, Matriona! Senin iyiliğin için yapıyorum hepsini. Yemin ederim... Hadi, aptallık etme. Yoksa seni Pavel Ivanıç'a götürmem vallahi!

Dizginleri elinden bırakıp düşünmeye başlar. Başını çevirip karısının yüzüne bakmaya karar veremez. Korkmaktadır bundan. Ona soru sorup karşılık alamamaktan da korkmaktadır. En sonunda bu belirsizlikten kurtulmak için yüzüne bakmadan karısının elini yoklar. Buz gibidir, taş gibi kıpırdamadan durmaktadır.

— Ölmüş... Demek ki, sonu böyle olacakmış.

Ağlamaya başlar. Karısına acımaktan çok bir sıkıntı kaplar yüreğini. Şu dünyada her şey ne çabuk olup bitiyor? Felaketin başlaması ile bitmesi bir! Onunla gereği gibi yaşamaya, içini dökmeye, ona acımaya fırsat kalmadan ölüp gitti işte. Gerçi onunla kırk yıl yaşamıştı, ama bu kırk yıl bir sis içinde geçmişti. İnsan sarhoşluk, kavga, yoksulluk içinde nasıl yaşadığını

anlayamıyor ki... Tam ona acıdığını, ona karşı suçlu olduğunu, onsuz edemeyeceğini anladığı anda sanki ona kötülük olsun diye ölüvermişti.

Eski günleri anımsar:

— Köy köy dolaşıp ekmek dilenirdi. Onu ben gönderirdim. Aptal karı, on yıl daha yaşasa ne olurdu? Kim bilir, şimdi benim hakkımda neler düşünüyordur? E, nereye gidiyorum ben? Onu tedavi ettirmeye gerek yok artık, gömmek gerek. Hadi, geriye dön bakalım!

Geriye döner, atı tüm gücüyle kırbaçlar. Yol gitgide daha da berbatlaşır. Atın hamudu bile görünmez olmuştur. Arada bir kızağın bir çam fidanının üzerine gittiğini anlar, koyu bir şey ellerini tırmalayıp geçer, sonra gözlerinin önünde her şey açılır, göz alabildiğine bir beyazlık uzayıp gider.

«Ah, yaşama yeniden başlayabilseydim!» diye düşünür tornacı.

Zengin bir evden alıp evlendiği Matriona'nın kırk yıl önce genç, güzel, neşeli bir kız olduğunu anımsar. Onu, sanatına güvendikleri için vermişlerdir tornacıya. Mutlu olmak için tek eksikleri yoktur. Ama felakete bakın ki, düğün ertesi günü kafayı çekip fırının üstünde sızar kalır, o günden beri de sanki bir daha ayılamaz. Düğün bugünkü gibi hatırında, ama düğünden sonra olup bitenleri öldürseler anımsayamıyor. Yalnız zil-zurna sarhoş olup yattığını, karısını dövdüğünü anımsıyor, hepsi o kadar. Kırk yıl böylece boşu boşuna geçip gitmiştir...

Beyaz kar bulutları zamanla boz bir renge dönüşüp koyulaşmaya başlar, ardından hava kararmaya yüz tutar.

Tornacı birden toparlanır.

— Nereye gidiyorum ben? Ölüyü gömmem gerekir, oysa ben hastaneye gidiyorum. İyice sersemledim, anlaşılan.

Tornacı atının yönünü yeniden değiştirir, kırbaçlamaya başlar. Kısrak tüm gücünü toparlayarak hafif bir tırıs tutturur. Kırbaç kırbaç üstüne iner zavallı hayvanın sırtına. Bir ara

arkadan bir tıkırtı duyulur. Tornacı başını arkaya çevirmeden bu sesin ne olduğunu anlar: Rahmetli karısının kızağın kenarına çarpan kafasının tıkırtısıdır bu. Hava gittikçe kararır, rüzgâr daha bir soğuk, daha bir ısırıcı olur.

Tornacı, «Ah, yaşam yeni baştan başlasa!» diye düşünür. «Yeni bir torna tezgahı edinerek siparişler alır, kazandığım parayı kocakarıya verirdim... Hey, gidi, hey!»

Derken, dizginler elinden düşer. Nereye düştüğünü araştırır, yeniden eline almak ister, ama tutamaz dizginleri, eli hareket etmemektedir...

«Fark etmez, nasıl olsa at kendiliğinden gider, yolu biliyor... Şimdi biraz uyuyabilirim. Eve varınca ölüyü gömer, duasını okuturuz. Ben en iyisi biraz yatayım» diye düşünür.

Gözlerini kapayıp uykuya dalar. Az sonra atın durduğunu anlar. Gözlerini açar, önünde köy evine ya da ot yığınına benzeyen bir karaltı görür.

Kızaktan inip işin aslını öğrenmek ister ama üstünde öyle bir gevşeklik vardır ki, yerinden kımıldamaktansa olduğu yerde donup kalmak daha uygun gözükür. Böylece rahat, kaygısız bir uykuya dalar.

Duvarları boyalı, büyük bir odada açar gözlerini. Pencereden içeri günün parlak ışığı girmektedir. Tornacı karşısında birtakım insanlar görür. İlk işi, kendisini aklı başında, ne yapılması gerektiğini bilen bir adam olarak göstermektir, bunun gereğini anlar.

— Bizim kocakarı için bir cenaze töreni düzenlemeliyiz. Papaza haber vermeli, der.

Birisi sözünü keser:

— Peki, peki. Sen yerinden kıpırdama bakalım!

Tornacı karşısında doktoru görünce şaşırır.

— Aman doktor, Pavel İvanıç! Beyefendiciğim, velini-metimiz!..

Yatağından aşağı atlamak, doktorun önünde yere kapan-

mak ister ama ellerinin, ayaklarının onu dinlemediğini görür.

— Sayın efendim, ayaklarım, ellerim nerede?

— Ayaklarına, ellerine çoktan veda ettin. Dondurmuşsun onları! Hadi, ağlama, hadi... Niçin ağlıyorsun? Yaşadığın kadar yaşadın artık, buna da şükret! Altmışına varmışsındır herhalde, bu da sana yeter!

— Felaket, beyim, büyük felaket! Beni bağışlayın, beş yılcık daha yaşasaydım!

— Yaşayıp da ne yapacaksın?

— At başkasının, onu geriye vermek gerek... Sonra bizim kocakarıyı gömmeliyim... Dünyada her şey ne çabuk geçip gidiyor? Beyefendiciğim!

Pavel İvanıç! Karelya kayınından sigaralık, en iyisinden kroket topları yaparım size...

Doktor elini salladıktan sonra koğuştan çıkar. Tornacıya Tanrı'dan rahmetler!

AH, ŞU İNSANLAR!

— Paydos, bir daha içki içmeyeceğim!.. Asla! Aklımı başıma toplama zamanı çoktan geldi. Çalışmalı, insanlara hizmet etmeliyim. Aylık almasını seviyorsan namusunla, bütün gücünle, vicdanının sesini dinleyerek çalış; dinlenmeyi, uykuyu bir yana bırakarak çalış, arkadaş! Beleşten aylık almaya iyice alıştın, işte tüm kötülüklerin başı da bu...

Kendi kendine bu tür birkaç öğüt daha veren başkondüktör Podtiagin, en sonunda içten gelen bir çalışma dürtüsüyle kıpırdanıyor. Saat gecenin ikisi olmasına karşın kondüktörleri uykusundan uyandırıyor, onlarla birlikte bilet kontrolüne başlıyor. Zımba aletini neşeyle şakırdatarak;

— Billeeetleriniz! diye bağırıyor.

Vagonların alaca karanlığına gömülerek uyuyan yolcular bu ses üzerine irkiliyorlar, başlarını silkeliyorlar, biletlerini uzatıyorlar.

Podtiagin, ikinci mevki vagonda kürküne, battaniyesine sarınmış, çevresi yastıklarla desteklenmiş zayıf, kuru yapılı yolcuya;

— Billeet! Billeetiniz! diye sesleniyor.

Adamdan yanıt yok. Derin bir uykuya daldığı belli. Başkondüktör adamın omuzuna dokunuyor, sabırsızlıkla yineliyor:

— Billeetiniz!

Yolcu irkiliyor, gözlerini açıyor, korku dolu bakışlarını Podtiagin'e dikiyor.

— Ne? Kim? Ha?

— Size adam gibi söyledik. Billeetiniz! Çabuk olun!

Zayıf adam ağlamaklı bir yüzle inliyor:

— Aman Tanrım! Romatizmam azdı... Üç gündür uykusuzum, uyumak için morfin almıştım, sizse bilet diye tutturdunuz! Sizin yaptığınız düpedüz acımasızlıktır. Bu hareketiniz insanlığa sığar mı? Uyumak için ne zorluklar çektiğimi bilseniz böyle önemsiz şeylerle beni rahatsız etmezdiniz... İnsafsızlık bu, çok anlamsız bir davranış! Gece yarısı biletimi ne yapacaksınız! Düpedüz saçmalık!

Podtiagin bir an gücenip gücenmeme konusunda ikircik geçiriyor, gücenmeye karar veriyor.

— Bağırmayın bakayım! Burası meyhane değil!

— Meyhanede insanlar sizden daha anlayışlıdır, beyim! Şimdi bir daha nasıl uyurum? Şaşılacak şey doğrusu! Birçok yabancı ülke gezdim, kimse bilet sormadı. Buradaysa sizleri sanki şeytan dürtüyor. Bilet de bilet!..

— Yabancı ülkeleri pek beğeniyorsanız gidin de orada yaşayın!

— Düpedüz saçmalık, beyefendi! Kömür kokusuyla, bunaltıcı sıcakla, ardından hava cereyanıyla yolcuların canını çıkardığınız yetmiyormuş gibi bir de formalitelerle eziyet ediyorsunuz! Beyefendinin canı bilet görmek istemiş! Bu ne çalışkanlık böyle? Biletsizleri bulmak için yapsanız aklım erer, oysa trendeki yolcuların yarısı biletsiz gidiyor. Bunu nasıl görmezsiniz?

Podtiagin parlıyor:

— Beni dinleyin, bayım! Bağırmayı bırakmaz, yolcuları rahatsız ederseniz sizi trenden indirmek, tutanak düzenlemek zorunda kalacağım!

Bu sefer yolcular parlıyor:

— Bu kadarı da fazla! Hasta adamdan ne istiyorsunuz, bayım? Baksanıza, sizde acıma duygusu yok mu?

Podtiagin yelkenleri suya indiriyor.

— Görmüyor musunuz, kendileri bana ağır sözler söylüyorlar. Peki, biletini göstermezse göstermesin... Nasıl isterseniz... Ama siz de bilirsiniz ki, görevim bunu gerektiriyor... İsterseniz istasyon şefine bile sorabilirsiniz... Kime isterseniz sorun...

Podtiagin omuzlarını silkiyor, hasta yolcunun yanından uzaklaşıyor. Önce kendini gücendirilmiş, hatta aşağılanmış olarak hissediyor, ama iki-üç vagondan geçince içinde vicdan sızısına benzeyen bir rahatsızlık duyuyor.

«Gerçekten de hasta bir adamı uyandırmamalıydım.» diye düşünüyor. «Ama benim bir suçum yok ki... Onlar sanıyorlar ki, bunu canım istediği için, keyfimden yapıyorum. Görevimin böyle gerektirdiğini anlamıyorlar. İnanmıyorlarsa istasyon şefini çağırayım da sorsunlar;»

İşte bir istasyona geliyorlar. Tren beş dakika duruyor. Üçüncü kampanadan önce yukarda sözü geçen ikinci mevki vagona Podtiagin giriyor. Arkasından da kırmızı şapkalı istasyon şefi...

Podtiagin;

— İşte bu bay, diye söze başlıyor. Kendilerinden bilet isteyemezmişim, üstelik hakaret ettiler bana. Sayın şefim, şimdi sizden rica ediyorum, kendilerine açıklar mısınız: Görevim gerektirdiği için mi bilet istiyorum, yoksa boş yere mi?

Zayıf adama dönüyor:

— Bayım! İşte istasyon şefi burada, bana inanmadığınıza göre ona sorabilirsiniz.

Zayıf adam arı sokmuşçasına hopluyor, gözlerini açıyor, ağlamaklı bir yüzle arkasına yaslanıyor.

— Aman Tanrım! Yeni uyku ilacı almıştım, tam uyumak üzereydim ki, gene karşıma dikildi. Yalvarırım size, hiç insafınız yok mu?

— İstasyon şefine sorabilirsiniz şimdi; bakalım, bilet sormakta haklı mıyım, haksız mıyım!

— Bu kadarına da dayanılmaz! Alın biletinizi, alın! Ben beş bilet daha satın alırım, yeter ki rahat uyuyayım! Siz hiç hasta olmadınız mı? Ne duygusuz adammışsınız!

Subay üniformalı bir yolcu;

— Bu düpedüz alay etmektir! diye sinirleniyor. Adamcağızın üzerine bu kadar düşmenize başka anlam veremiyorum!

İstasyon şefi yüzünü buruşturarak Podtiagin'in kolundan çekiyor.

— Bırakın canım adamın yakasını!

Podtiagin omuz silkerek istasyon şefinin arkasından yürüyor. Bu işe bir türlü akıl erdirememektedir.

«Gel de bu insanlara yaran! Durumu anlasın, içi rahat etsin diye istasyon şefini ayağına kadar çağırdık, ama o durmadan sövüp sayıyor...»

Başka bir istasyon, tren on dakika duruyor burada. İkinci kampanadan önce Podtiagin istasyon büfesinin önünde durmuş, soda içerken yanına iki bay yaklaşıyor. Birinin üstünde mühendis üniforması var, ötekininse subay kaputu.

Mühendis;

— Bakar mısınız, bay başkondüktör, diyor. Hasta bir yolcuya karşı davranışınız orada bulunanları çok sinirlendirdi. Ben, mühendis Putski, bu bay da... albay. Hemen o yolcudan özür dileyeceksiniz. Dilemezseniz ikimizin de yakından tanıdığı demiryolları hareket daire başkanına şikayet edeceğiz sizi.

— Aman, efendim, ben... Baylar size şey...

— Açıklama istemiyoruz. Şunu aklınızdan çıkarmayın, ondan özür dileyeceksiniz. Bu yolcu bizim korumamız altındadır.

— Peki, özür dileyebilirim. Madem öyle istiyorsunuz. Hadi, buyurun...

Yarım saat sonra Podtiagin, hem yolcuyu memnun edecek, hem de kendini küçük düşürmeyecek bir özür tümcesi tasarlayarak vagondan içeri giriyor.

Hasta yolcuya yaklaşıyor.

— Bayım, beni dinler misiniz, bayım!

Beriki irkilerek yerinden hopluyor.

— Ne? Ne var?

— Ben... şey... düşündüm ki... sizden özür dilemem gerekiyor...

Hasta yolcu iç çekiyor, göğsünü tutuyor.

— Aman... biraz su! Üçüncü kez morfin tozu aldım, dalar gibi olmuştum. Gene o karşıma çıktı. Tanrım, bu eziyet ne zaman son bulacak?

— Ben... şey... bağışlayın...

— Baksanıza! Beni bir istasyon sonra indirin... Artık bu kadarına dayanamayacağım! Ölmek üzereyim...

Vagondaki yolcular isyan ediyorlar.

— Bu ne alçaklık, ne rezillik! Buradan hemen defolun! Başkasıyla alay etmek pahalıya patlayacak size! Gidin buradan!

Podtiagin elini silkeliyor, içini çekerek vagondan dışarı çıkıyor. Görevlilerin kaldığı bölmede bitkin bir durumda masaya çöküyor, kendi kendine sızlanmaya başlıyor:

«Ah, şu insanlar! Hadi, gel de yaran onlara! Çalışabilirsen hevesle çalış bakalım! İster istemez her şeye boş verir, kendini içkiye kaptırırsın. Çalışmazsın kızarlar, canla başla bir şey yapmaya kalkarsın, gene kızarlar... İçmek en iyisi!»

Podtiagin bir dikişte şişenin yarısını bitiriyor; ondan sonra artık ne çalışmayı, ne görevi, ne namus duygusunu düşünüyor.

MIZRAK ÇUVALA SIĞMAZ

Aldığı imzasız ihbar mektubu üzerine ilçe merkezi N.ye denetlemeye çıkan Piotr Pavloviç Posudin bütün gizlilik kurallarına uyarak sapa köy yollarını seçiyordu. Bindiği araba herkesin kullandığı türdendi.

Yüzünü yakasının arasına gizleyerek;

«Görsünler, nasıl tepeden inme yapacağım!» diye hayal kuruyordu. «Rezil herifler, bir sürü yolsuzluğa bulaşmışlar, yedikleri haltın gizli kalacağını sanıyorlar. Kah-kah! Tam zaferlerini kutladıkları sırada, «Çağırın bakayım falanı filanı!» dediğim zaman yüzlerindeki korkuyu, şaşkınlığı bir düşünün! Kim bilir, nasıl afallayacaklardır! Kah-kah kah!..»

Böyle epeyce hayal kurduktan sonra Posudin arabacısıyla konuşmaya başladı. Şöhret peşinde koşan her insan gibi önce kendisinden söz açtı:

— Söyle bakayım, Posudin'i tanıyor musun?

Arabacı gülümsedi.

— Nasıl tanımam? İyi tanırız kendisini.

— Peki, öyle niçin gülümsüyorsun?

— Tuhaf şey! En küçük yazıcıya kadar herkesi tanıdıktan sonra Posudin'i niçin tanımayayım? Herkes tanısın diye atanmış bizim bölgeye.

— Orası öyle... E, söyle bakalım, sence nasıl bir adamdır kendisi?

Arabacı esnedi.

— Zararsız... iyi bir efendi, işini biliyor... Buraya atanalı bir yıl bile olmadı, ama bir sürü iş becerdi.

— Ne gibi?

— Tanrı ondan razı olsun, birçok iyi iş yaptı. Demiryolunu buradan geçirtti, bizi Hohriukov'dan kurtardı. Hohriukov denen adamın yapmadığı rezillik kalmamıştı. Hergelenin biriydi, madrabazdı, çevresindekiler hep onun suyuna giderlerdi. Posudin gelir gelmez adamın suyu ısındı, şimdi artık yok böyle biri. Ya, öyle işte. Bizim Posudin yapmaz böyle şeyleri, rüşvet yemez. Sen ona yüz ruble, bin ruble ver, gene geri çevirir, günaha girmek istemez... Asla!

Posudin neşelendi.

«Tanrı'ya şükür! Hiç olmazsa beni bu yönden iyi tanımışlar. Çok sevindirici!» diye düşündü.

Arabacı anlatmasını sürdürdü:

— Okumuş adamdır Posudin. Sonra kibirli değildir... Bizim arabacılar ona şikayete gitmişlerdi, kibar beylerle konuşur gibi davranmış, hepsinin elini sıkmış, «Buyurun, oturun!» diyerek oturtmuş hepsini. Ateş gibi adam, çok da çalışkan... Fazla konuşmayı sevmez, ama gözü üzerinizdedir. Yürüdüğünü gören olmamıştır, koşturur durur hep. Bizimkiler dertlerini açar açmaz, «Hemen arabayı hazırlasınlar!» diye bağırmış, doğruca yola koyulmuş. Geldi, işleri hemen halletti. Bir kapik bile almadı. Eski savcıdan kat kat iyi. Gerçi öteki de kötü adam değildi. Gösterişli, azametliydi; bütün ilde ondan daha yüksek sesle bağıran olmazdı. Bir yere denetlemeye çıktığı zaman sesi on fersah öteden duyulurdu. Ama dışardan görünüşte, çalışkanlıkta şimdiki eskisinden çok daha üstündür. Üstelik eskisinden daha çok kafalı, daha çok akıllı. Yalnız bir kusuru vardır... Her yönden iyidir de bir eksiği, ayyaşlığıdır.

Posudin;

«Hoppala! Bu da oldu mu ya?» diye düşündü.

— Sen nereden biliyorsun benim... şey onun ayyaş olduğunu?

— Orası doğru, beyim, kendisini hiç sarhoş görmedim,

yalan uyduracak değilim ama öyle söylüyorlar. Gerçi onu sarhoş gören yok, gene de böyle söylentiler dolaşıyor işte... İnsanların yanında, baloya ya da bir toplantıya katıldığında ağzına içki koymaz. Kendi evinde kafa çekiyormuş. Sabah uyanılı uyanmaz ilk istediği bir kadeh içkiymiş. Uşağı birincisini getirince, hemen ikincisini istermiş... Böylece gün boyu kafa çekermiş. Çeker ama farkına varana aşk olsun! Demek, kendini tutmasını biliyor. Oysa Hohriukov içtiği zaman yalnız insanlar değil, köpekler bile anlarlardı. Posudin'in burnu kızarsa bari! Çalışma odasına kapanırmış, ondan sonra çek babam çek!.. Başkaları görmesin diye çalışma masasının çekmecesine bir lastik boru uydurmuş. Bu çekmecede her zaman votka hazır duruyormuş. Boruya şöyle bir eğilip bir fırt çektin mi, gel keyfim gel! Arabaya bindiğinde de çantasında taşıyormuş içkiyi...

Posudin dehşet içinde kaldı.

«Nasıl öğrenmişler? Aman Tanrım, her şeyden haberleri var! Rezilliğin daniskası!»

— Kadın konusunda da öyle... Köftehor! (Arabacı güldü, başını yana çevirdi.) Hovardanın teki! On tanesiyle birden ilişkisi var bu yosmaların... İkisi evindedir. Biri, şu Nastasya İvanovna, sözümona, evini çekip çeviriyor. Öteki de, kahrolasının adı neydi? Hah, Liudmila Samyonovna, sözde sekreter yerine... Ama Nastasya başta gelir. Her yerde onun sözü geçer... Posudin'i kukla gibi oynatıyor. O ne derse o olur. Ondan korktukları kadar Posudin'den korkmuyorlar... Kah-kah! Üçüncü sürtük de Kaçalnı sokağında oturur... Gördünüz ya, kepazelik!

Posudin kızardı.

«Adlarıyla-sanlarıyla biliyor. Nereden öğrenmiş? Hem de kente bile inmeyen bir köylü, bir arabacı!.. Rezilliğin bu kadarı fazla! İğrenç, korkunç bir şey!»

Sinirli sinirli;

— Bunları nereden öğrendin? diye sordu.

— Herkesin ağzında... Gözlerimle görmedim, ama işittim. Hem öğrenmek öyle zor bir şey değil ki... Uşağı ile seyisinin çenesi durmuyordur... Belki Nastasya da sokak sokak dolaşarak herkese övünüyor, eline geçirdiği mutluluğu ulu orta anlatıyor. Gizli-kapaklı şeyleri insanların gözünden saklayamazsın. İşte bunun bir örneği daha. Posudin son günlerde gizli gizli denetlemeye gitmek gibi bir adet çıkardı. Ondan önceki bir yere gitmek istedi mi, herkesin ta baştan haberi olurdu. Yola çıktığı zaman da öyle bir velvele, öyle bir şamata kopardı ki, Tanrı koruya! Önden atlılar, yandan atlılar, arkadan atlılar... Gideceği yere varınca da ilk işi iyi bir uyku çekmek, ardından zıkkımlanmak olurdu. En sonunda da bağırıp çağırarak sözde işini bitirirdi. Gözdağı vermek için bağırıp çağırır, tepinir, sonra haydi gene uyumaya! Geri dönüşü de aynı şamata, aynı gürültü! Oysa şimdiki, kulağına bir yolsuzluk çalındı mı, gizlice, çarçabuk yola koyulur. Kimse görmesin, anlamasın diye... Maskaralık! Sanki memurların haberi olmayacak, trene bindiğini kimse görmeyecek! Trenden inince posta arabasına ya da kibarca bir arabaya bineceği yerde bir köylünün arabasını tutar. Başını karılar gibi sarıp sarmalar, yolda sesinden tanımasınlar diye kocamış köpekler gibi hırlar. Bunları anlattıkları zaman gülmekten kırılırsın. Budala, sanki onu kimse tanımayacak! Bu işten anlayanların gözünden kaçar mı sanıyorsunuz? Hemen tanırlar...

— Peki, nasıl tanıyorlar?

— Basbayağı... Eskiden Hohriukov gizlice denetlemeye çıkacak bile olsa elinin ağırlığından bir arabacılar onun kim olduğunu anlardı. Eğer müşteri, birimizin çenesine yumruk indirirse bil ki, bu Hohriukov'dur! Posudin'i ise bir bakışta tanımak mümkün... Sıradan bir yolcu sanki, cakası, safsatası yoktur. Oysa Hohriukov'un cakasından yanına varılmazdı. Diyelim, posta menzil durağına geldi, araba tutacak; hemen homurdanmaya başlar. Neymiş, efendim, içerisi pismiş, kokuyormuş,

sıcakmış. soğukmuş! Piliç getir, meyve getir, çeşit çeşit reçel hazırla... Posta duraklarında artık öğrenmişler; birisi kışın piliç ile meyve isterse bil ki Hohriukov'dur. Gelgelelim Posudin sessiz mi sessiz bir adamdır, menzil deynekçisiyle bile «azizim» diyerek konuşur. En entipüften şeyler için ezile büzüle dilekte bulunur. Ayrıca onun kokusu da kendine göredir. Yatağa bile kendi yöntemine göre yatar... Menzil durağında oracıktaki bir kanepeye kıvrılır, çevresine lavanta serper, yastığının yanına üç mum dikmelerini ister. Yatar yatmaz kâğıtlarını okumaya başlar... Artık onun kim olduğunu menzil deynekçisi değil, kediler bile anlar.

Posudin;

«Gerçekten, tam dediği gibi... Nasıl da daha önce bunu akıl edemedim?» diye düşündü.

— Zaten tanımak isteyen, böyle şeyler olmasa da tanır Posudin'i. Gönderilen telgraftan her şey açık-seçik bellidir... Sen istediğin kadar suratını sar-sarmala, istediğin kadar kendini belli etmemeye çalış, varacağı yerde çoktan yola çıktığını öğrenmişler, bekliyorlardır... Posudin belki daha evden dışarı adımını atmamıştır, oysa gideceği yerde her şey hazırdır, buyursunlar efendim! Diyelim, suçüstü yapmaya, mahkemeye vermeye ya da işten el çektirmeye niyetlidir, beri yandan içten içe alay ederler onunla: «Beyefendiciğim, gördüğünüz gibi gizlice baskın yaptınız, oysa biz tertemiziz.» diye... Adamcağız ne yapsın? Sağına bakar, soluna bakar, geldiği gibi döner gider... Bununla da yetinmeyip görev başındakileri över, ellerini sıkar, rahatsız ettiği için özür diler... İşte böyle! Kah-kah! Sen ne sandın ya? bayım, buradakiler kül yutmazlar. Şeytana külahını ters giydirirler. Ustalıklarına baktıkça şaşar kalırsın. Örneğin, bugünkü olayı ele alalım... Sabahleyin yolcu almak için istasyona gidiyordum. Baktım, istasyon büfecisi Yahudi karşıdan koşa koşa geliyor. «Nereye böyle, çıfıt cenapları!» diye sordum. «N. ilçesine şarapla meze götürüyorum. Orada bugün

Posudin'i bekliyorlar.» dedi. Nasıl, gördün mü? Posudin belki daha yola çıkmaya hazırlanıyordur ya da tanınmamak için suratını sarıp sarmalıyordur. Belki de yola çıkmıştır. Bunu hiç kimsenin bilmediğini sansın o. Buradaysa onun için şarap da, balık da, peynir de, çeşitli mezeler de hazır... E, buna ne buyrulur? O, belki şimdi yolda giderken şöyle düşünüyordur: «İşiniz bitiktir, baylar!» Oysa bayların buna aldırdıkları yok. Buyursun gelsin! Kirli çamaşırlar çoktan gizlenmiştir!

Posudin kısık bir sesle;

— Dön geri! Hemen dön, hayvaaan! diye bağırdı.

Şaşıran arabacı arabayı geri çevirdi.

TİYATRO MÜDÜRÜ DİVANIN ALTINDA

Sık sık kostüm değiştirilen bir vodvil oynanıyordu. Kutsal sanata tüm yüreğiyle bağlı bulunan, genç, sevimli aktris Klavdiya Matveyevna Dolskaya–Kauçukova kendi giyinme odasına koşarak girdi; üstündeki çingene giysisini atıp hızla süvari kostümü giymeye başladı. Süvari kostümü üzerinde kırışıksız, düzgün dursun diye üstünde ne varsa hepsini çıkarmış, Havva anamızın giysisiyle kalmıştı. Yetenekli aktris tümüyle soyunup hafif soğuktan büzüşerek süvari pantolonunu eliyle düzeltmeye başlamıştı ki, birinin derin derin iç çektiğini işitti. Gözlerini kocaman kocaman açtı, sese kulak kabarttı. Birisi gene iç çekti, hatta bir şeyler fısıldadı:

— Ey Ulu Tanrım, biz günühkarları bağışla! Of, of!

Bu işe bir türlü akıl erdiremeyen aktris çevresine bakındı, giyinme odasında kuşkulanılacak bir şey göremeyince, içerdeki tek mobilya olan divanın altını, her olasılığa karşı yoklamaya karar verdi. A, bir de ne görsün! Orada bir adam boylu boyunca uzanmış yatmıyor mu?

Korkuyla divanın yanından çekilen aktris süvari ceketiyle örtünerek;

— Kim? Kimsiniz? diye haykırdı.

Divanın altından ürkek bir ses şöyle fısıldadı:

— Benim... ben. Korkmayın, benim... Susun!

Tavada kızartılan bir şeyin cızırtısı gibi, burundan gelen bu fısıltıyı dinleyen aktris, divanın altında yatanın tiyatro müdürü İndiukov olduğunu anlamakta gecikmedi.

Yüzü pancar gibi kızararak;

— Siz ha? diye bağırdı. Buna nasıl... nasıl cesaret edersiniz? Demek, siz, koca bunak, çoktandır buradasınız? Bir bu eksikti!

İndiukov dazlak kafasını divanın altından çıkardı.

— Bak, şekerim... Yavrum... Güvercinim! Kızmayın bana, elmasım! İsterseniz beni yılan ezer gibi ayaklarınızın altında çiğneyin, ama bağırmayın, ne olur! Ben bir şey görmedim, görmüyorum, görmek de istemiyorum. Diyebilirim ki, boşuna örtünüyorsunuz, güvercinim, eşsiz güzelim! Bir ayağı çukurda olan şu yaşlı adamın sözünü dinleyin! Salt canımı kurtarmak için buraya attım kendimi. Çok berbat bir durumdayız! Görüyorsunuz, başımdaki saçlar diken diken oldu! Kızım Glaşenka'nın kocası Prındin gelmiş Moskova'dan. Şimdi tiyatroda beni arıyor, eline bir geçirirse öldürür. Korkudan elim-ayağım titriyor. Kızım Glaşenka'yı verdiğim yetmemiş gibi bir de o hayduda beş bin ruble çeyiz borcum var.

— Bundan bana ne? Hemen buradan defolup gideceksiniz. Yoksa sizin gibi alçaklara ne yapacağımı bilirim!

— Yavaş, ruhum, yavaş! Karşınızda diz çöküp rica ediyorum. Ondan kurtulmak için sizin odanızdan başka nerede saklanabilirdim? O, yalnız buraya, sizin odanıza girmeye cesaret edemez! Ne olur, yalvarıyorum size! Çok rica ediyorum. İki saat önce gördüm kendisini. Birinci perde oynanırken kuliste duruyordum; bir de baktım, seyirci salonundan sahneye doğru gelmiyor mu? Buraya zor attım kendimi.

— Aktris korku içinde; demek oluyor ki, dram oynandığı sürece buradaydınız? dedi. Her şeyi... her şeyi gördünüz?

Tiyatro müdürü ağlamaya başladı.

— Görüyorsunuz, korkudan tir tir titriyorum, yavrucuğum! Eline geçirirse gebertir beni o alçak! Biliyorsunuz, bir keresinde Nijni'de bana ateş etmişti. Bütün gazeteler yazdı.

— Artık yeter! Yeter! Gidin buradan! Sıram geldi, giyinip sahneye çıkacağım. Şimdi hemen defolun! Yoksa bağırırım,

avazım çıktığı kadar haykırırım, lambayı kafanıza fırlatırım!

— Susun! Siz benim biricik umudum, kurtarıcımsınız. Aylığınıza elli ruble zam yaptım, yeter ki kovmayın beni! Tam elli ruble!

Aktris bir yığın giysiyle örtünerek bağırmak için kapıya doğru koştu. İndiukov diz üstü sürüne sürüne arkasından gitti, kadının çıplak bileğine yapıştı:

— Yetmiş beş olsun, kovmayın beni! Üstelik gelirin yarısı sizin olmak üzere adınıza bir jübile düzenleyeceğim diye fısıldadı boğulur gibi.

— Yalan söylüyorsunuz!

— Yalansa kahrolayım! İşte şurada yemin ediyorum! İki kolum yanıma düşsün doğru söylemiyorsam! Tam yetmiş beş ruble zam, bir de yarı yarıya jübile hakkı!

Dolskaya–Kauçukova bir dakika kadar duraksadıktan sonra kapının yanından geri döndü.

Ağlamaklı bir sesle;

— Yalan söylüyorsunuz, biliyorum, dedi.

— Yalan söylüyorsam iki gözüm önüme aksın! Öbür dünyada cennet yüzü görmeyeyim! Hem ben sözüne inanılmayacak bir alçak mıyım?

Aktris razı oldu.

— Peki, ama sözünüzü unutmayın! Hadi, girin divanın altına!

İndiukov içini çekti, tıslaya tıslaya divanın altına girdi. Dolskaya–Kauçukova da hızlı hızlı giyinmeye başladı. Odasında, divanın altında yabancı bir erkeğin bulunması onu bir hayli utandırmakla, korkutmakla birlikte bunu yalnız kutsal sanat aşkı uğruna kabul ettiği düşüncesi onu iyice yatıştırdığı için müdüre sövüp saymayı bıraktı, hatta ona karşı bir çeşit acıma duydu.

— Orada üstünüzü kirleteceksiniz, yavrum Kuzma Alekseyiç! Divanın altına bir sürü şey koyuyorum.

Vodvil sona erdi. Aktrisi on bir kez alkışlarla sahneye çağırdılar, kurdelelerle süslü bir de buket sundular. Kurdelelerde, «Hep bizimle birlikte kalın!» diye yazılıydı. Aktris alkışlardan sonra giyinme odasına dönerken perde arkasında İndiukov'la karşılaştı. Müdürün üstü-başı toz içindeydi, giysileri buruşmuş, saçları karışmıştı, ama sevinçten yüzü parlıyordu.

Neşeyle ellerini ovuşturarak aktrise yaklaştı.

— Kah-kah-kah!.. Ne tahmin edersiniz, güvercinim? Benim gibi bir bunakla alay etseniz yeridir! Biliyor musunuz, meğer o adam Prındin değilmiş! Kah-kah! Tanrı cezasını versin, uzun kızıl sakalını görünce yanılmışım... Prındin'in sakalı aynıdır da... Bunadım işte, akıl mı kaldı bizde? Kah-kah! Boş yere rahatsız ettim, güzelim!..

— Ama bana verdiğiniz sözü unutmayın!

— Unutur muyum? Hiç unutmadım, yavrum! Ancak o adam Prındin değilmiş ki! Biz Prındin üzerinde anlaşmıştık, o olmadığına göre sözümü niçin tutayım? Prındin olsaydı durum başkaydı, oysa gördüğünüz gibi yanılmışım... Budalanın birini Prındin sandım.

Aktris kızdı.

— Sizin bu yaptığınız alçaklık! Ne iğrenç!

— Prındin olsaydı, sözümü tutmamı istemekte yerden göğe kadar hakkınız vardı, ama o adamın kimin nesi olduğunu şeytan bilir! Belki bir kunduracı ya da terziydi. Bu duruma göre para veremem ki! Ben şerefli bir insanım, yavrum... İyiyle kötüyü birbirinden ayırırım.

ÜNLEM İŞARETİ
(Noel Öyküsü)

Baremin 7. derecesinden katip Yefim Fomiç Perekladin o noel gecesi kendini çok incitilmiş, hatta hakarete uğramış hissederek yatağına girdi.

Karısı niçin incindiğini sorduğunda;

— Beni rahat bırak, iblis karı! diye homurdandı.

İşin aslı, konuk gittikleri bir evde konuşmalar sırasında hayli tatsız, kırıcı sözler dinlemek zorunda kalmasıydı. Konuşmalar başlangıçta genel olarak eğitimin önemi üzerinde dönüp dolaşmış, oradan yavaş yavaş memur zümresinin öğrenim durumuna geçilmiş, bu konuda memurların acınacak bir düzeyde olduğundan söz edilerek sitemle karışık alaya kadar vardırılmıştı. İş bu kadarla kalsa gene iyi. Rusya'daki bütün toplantılarda olduğu gibi tartışma genelden çıkıp kişiliğe döküldü.

Oradaki gençlerden biri Perekledin'e;

— Örneğin sizi ele alalım, Yefim Fomiç, dedi. Sizin iyi sayılacak bir memurluk dereceniz var. Peki, buna karşılık nasıl bir öğrenim gördüğünüzü sorabilir miyim?

Perekladin ezilip büzüldü.

— Pek öğrenim gördüm sayılmaz. Ama benim fazla okumam gerekmiyor ki... Yanlışsız yazı yazıyorsam o bana yeter.

— İyi ama yanlışsız yazı yazmayı nerde öğrendiniz?

— Alıştım, efendim... Kırk yıldır yaza yaza elim alıştı. Başlangıçta güçlük çekmedim değil, zamanla yazdıkça yanlışlarımı düzelttim, şimdi düzgün yazıyorum.

— Ya noktalama işaretleri?

— Eh, noktalama işaretleri de öyle. Yerli yerinde kullanıyorum.

Genç memur bozuldu.

— Hınm! Ama alışmak başka, öğrenim görmek başka. Noktalama işaretlerini yerinde kullanmak yetmez! Bunları bilerek, ne işe yaradıklarını anlayarak koymalı. Virgülü ele alalım... Virgülü niçin kullandığınızı bilmelisiniz. Oysa sizinki basmakalıp bir şey. Makine gibi koy git, olacak şey mi?

Perekladin sesini çıkarmadı, hatta alttan alan bir gülümsemeyle gülümsedi. Ama yatağında bu konuşmayı anımsarken bütün benliğini büyük bir öfke, bir kin kapladı. (Bunları söyleyen genç, bir müsteşarın oğlu olup 10. dereceden memurdu.)

«Kırk yıldır görevdeyim, kimse bana bir şey demedi de, bu herif kalktı, başıma eleştirici kesildi!» diyordu kendi kendine. «Bilinçsizmişim. Basmakalıp makine gibi yazıyormuşum! Hay, şeytanlar alsın seni, e mi! Senin gibi üniversitede dirsek çürütmedim ama senden daha iyisini yaparım!»

Perekladin bildiği bütün sövgüleri eleştirmeninin adına sıraladıktan sonra sıcacık yorganın altında yattıkça sinirleri yatıştı, sakinleşti.

Uykuya dalarken;

«Hepsini biliyor, anlıyorum. Virgül konulması gereken yere iki nokta üst üste koymadığıma göre biliyorum demektir. Evet, böyle, küçük bey!.. Önce çalışmalı, yaşamın gerçeklerini görmeli, sonra senden büyükleri eleştirmeye kalkmalısın...» diye düşünüyordu.

Gitgide uykusu koyulurken Perekladin'in kapalı gözlerinin önünde çakan kırmızı bir virgül kapkara, gülümseyen bulut yığının arasından kayarak, kuyruklu yıldız gibi geçti gitti. Bunun ardından bir virgül daha, bir virgül daha... Böylece Perekladin'in hayalini örten sonsuz, karanlık bir perde üzerinde virgüller uçuşmaya başladı.

Perekladin, uykunun etkisiyle bedeninin tatlı bir gevşekliğe gömüldüğünü hissederek;

«Alalım şu virgülleri.» diye düşündü. «Onları çok iyi biliyorum... Bak, aslanım, istersen hepsine yer bulabilirim. Hem de bilerek, anlayarak; sandığın gibi rasgele değil... Beni bir gün sınavdan geçirirsen görürsün. Virgüller gereken, gerekmeyen her yere konulabilir. Yazılan yazı ne denli karışık olursa o kadar virgül kullanmak gerekir. Virgülü «ki» bağlacının sonuna, «ama» bağlacının önüne koyabiliriz. Yazıda memurların adlarını sıralarken her birini virgülle ayırmak gerekir. Biliyoruz bunları...»

Altın rengi virgüller uçuşarak bir kenara çekildiler. Onların yerini kıvılcımları andıran noktalar aldı.

«Noktaya gelince, nokta yazının sonuna konulur... Derin bir soluk almak ya da okumaya ara verip dinleyenlere bakmak gerektiği yerde de nokta vardır. Uzun tümcelerde yazıyı okuyacak katip ağzı kurumasın diye arada bir nokta koyar. Bunun dışında hiçbir yerde nokta kullanılmaz...»

Virgüller yığın yığın geliyor, noktalarla karışarak hep bir arada dönüyorlardı. Perekladin bir sürü noktalı virgül, iki nokta görüyordu bu curcuna arasında...

«Bunları da tanıyorum» diyor kendi kendine. «Noktanın fazla, virgülün eksik geldiği yerde noktalı virgül kullanılır... «Fakat»tan ve «bununla birlikte»den önce olduğu gibi... Peki, ya iki nokta üst üste? İki nokta üst üste de «şöyle karar verilmiştir», «düşünülen şudur» gibi sözcük kümelerinden sonra konulur...»

Noktalı virgüller, iki nokta üst üsteler kaybolup gittiler. Onların ardından soru işaretlerine sıra geldi. Bunlar da bulutların arasından fırlayarak delice bir dans tutturdular.

«Soru işaretleri de ne ki? Bin tanesini getir, hepsine yer bulayım! Bir soru sorulduğu ya da bir yazı hakkında bilgi edinil-

mek istendiği zaman kullanılır. «Falanca yılın tahsisat fazlası hangi fasla aktarılmıştır?» ya da «Polis müdürlüğü adı geçen bayan İvanova'yı getirtemez mi?» gibi...

Soru işaretleri kıvrık başlarını salladıktan sonra komut almışçasına dikleşip birer ünlem işaretine dönüşüverdiler.

«Hmın!.. Ünlem işaretleri mektuplarda sık sık kullanılır. «Sayın bay!», «Paşa hazretleri, babamız, velinimetimiz efendim!» diye başlar mektup başlıkları. Orası öyle... Peki, yazışmalarda nerede kullanacağız?»

Ünlem işaretleri daha bir dikleşerek beklemeye koyuldular...

«Resmi yazışmalarda... şey... nasıldı hele? Hınm! Ger-çekten, yazışmalarda ünlem işaretlerini nerede, ne zaman koyacağız? Dur bakayım! Hele bir düşüneyim... Hınm!»

Uykusu kaçan Perekladin gözlerini açarak öbür yanına döndü. Ama tam gözlerini yeniden yumacağı sırada zihninin karanlık zemininde gene sıra sıra ünlem işaretleri belirdi.

Çağrılmadan gelen bu konukları zihninden kovmaya çalışarak;

«Tüh, Tanrı cezalarını versin!» diye düşündü. «Bunlar ne zaman, nerede kullanılıyor? Unuttum mu yoksa? Belki bugüne değin hiç kullanmadım...»

Perekladin kırk yıllık memurluk yaşamı boyunca yazdığı yazıları gözünün önüne getirmeye çalıştı, ama bütün zihnini zorlamasına, alnını buruşturmasına karşın hiçbirinde ünlem işareti bulamadı.

«Bu ne biçim şey! Kırk yıl yazı yazdım da bir tane bile ünlem işareti kullanmadım mı? Hınm! Peki, bu sivri meret nerede kullanılır?»

Ateş saçan ünlem işaretleri dizisinin arkasında eleştirmen gencin alayla gülümseyen yüzünü gördü. İşaretler de gülümsemeye başlamıştı, en sonunda hepsi bir araya toplanarak kocaman bir ünlem işaretine dönüştü.

Perekladin başını sallayarak gözlerini açtı.

«Tüh, kahrolasıcalar! Yarın sabah erkenden kiliseye ayine gitmem gerek, oysa bu şeytan oyunu bir türlü kafamdan çıkmıyor!.. Tanrı cezalarını versin! Nerede konacağını nasıl bulacağım? Aldın mı şimdi alışkanlığı? Yılların deneyimi ne işine yaradı? Yoksa kırk yıl boyunca hiç ünlem işareti kullanmadım mı?»

Perekladin ıstavroz çıkardıktan sonra gözlerini yumdu, ama yumar yummaz yeniden açtı. Karanlık zemin üzerinde kocaman ünlem işareti hâlâ duruyordu.

«Tüh! Böyle giderse bütün gece uyuyamayacağım!»

Kız enstitüsünü bitirdiği için her fırsatta böbürlenen karısına başvurmaktan başka çıkar yol yoktu.

— Marfuşa, Cicim! Yazılarda ne zaman ünlem işareti kullanıldığını biliyor musun?

— Bilmez olur muyum? Enstitüde boşuna yedi yıl okumadım ya! Dibilgisini ezbere bilirim. Bu işaret hitaplarda, birine seslenildiği zaman, kıvanç, öfke, sevinç, kızgınlık ve daha başka duygular anlatılmak istenildiğinde kullanılır.

Perekladin;

«Öyle ya» diye düşündü. «Kıvanç, öfke, sevinç, kızgınlık, daha başka duygular...»

Düşüncelere daldı bizim katip... Kırk yıldır yazı yazmış, belki binlerce, on binlerce sayfa doldurmuştu ama kıvanç, öfke türünden bir duyguyu dile getiren tek satır anımsamıyordu.

«Daha başka duygular» diye düşünüyordu. «Resmi yazılarda duygunun ne gereği var? Onları en duygusuz adam bile yazabilir...»

Ateş saçan işaretin arkasında gene delikanlının yüzü gözüktü, alaylı alaylı güldü. Perekladin yatağında doğrularak oturdu. Başı ağrıyordu, alnında soğuk ter damlacıkları birikmişti... Odanın bir köşesinde kandil ıpıl ıpıl yanıyor, odayı dolduran eşyalar kandil ışığında tertemiz, bayramlık bir neşe

içinde bakıyordu ona. Her şeyde bir ılıklık, kadın elinin sıcaklığı duyuluyordu. Gelgelelim memurumuzun içinde bir tedirginlik, tifoya yakalanmış gibi bir ürperti vardı. Ünlem işareti ise artık kapalı gözlerinin karanlığında değil, hemen gözlerinin önünde, odada, karısının tuvalet masasının yanında dikiliyor, ona bir hayalet gibi alaylı alaylı göz kırpıyordu.

Bu hayalet soğuk soluğunu Perakladin'in yüzüne üfleyerek;

— Yazı makinesi! Makine! diye fısıldadı. Duygusuz bir odunsun sen!

Memur yorganı başına çekti, yorganın altında gene aynı hayaleti gördü. Yüzünü karısının omzuna dayadı, orada da onu gördü... Böylece Perekladin bütün geceyi azap içinde geçirdi. Yalnız gece olsa gene iyi, hayalet gündüz de rahat vermedi adamcağıza. Perekladin'in baktığı heryerde karşısına dikiliyordu: Ayağına geçirdiği çizmelerin içinde, çay tabağında, göğsündeki Stanislav nişanında...

Perekladin bu arada;

«Daha başka duygular» diye düşünüyordu. «Yazdıklarımda hiç duygu olmadığı doğru... Şimdi amirimin evine gidip ziyaret defterine birkaç satır karalayacağım. Peki, bunu yaparken bir şey duyacak mıyım içimde? Yok canım, ne gezer! Yani bir çeşit kutlama makinesiyim ben...»

Perekladin sokağa çıkıp araba çağırdığında arabacının yerinde bir ünlem işareti görür gibi oldu.

Amirinin evine girince holde uşağın yerinde gene aynı işaretle karşılaştı. Bütün bunlar ona kıvanç, kızgınlık, birçok başka duyguları anımsattı... İmza defterinin önündeki divit de ünlem biçimini almıştı. Perekladin diviti eline alıp hokkaya batırdı, kutlama yazısını yazdı, imzasını attı:

«Yazıcılar şefi Yefim Perekladin!!!»

Adının sonuna koyduğu üç ünlem, sevincini, kızgınlığını, neşesini, öfkeden deliye dönmesini ne güzel anlatmıştı!

Ünlem işaretlerini koyarken;

— Nah işte! Nah işte! diye homurdanarak divitin ucunu iyice bastırmıştı.

İşte bu hayaletin sonu oldu. Ateş saçan işaret aradığını bulmuşçasına birden gözden silindi.

AYNA

Yılbaşı gecesi. Çiftlik sahibi generalin gece-gündüz evlenmeyi düşünen, genç, güzel kızı Nelli yorgun, yarı kapalı gözlerle odasında aynaya bakıyor. Soluk, gergin yüzü elindeki ayna gibi kıpırtısız.

Gerçektekine pek benzemeyen aynadaki görüntü aslında yüzünün, elinin, aynı çerçevesinin, dizi dizi mumların aynada yansımasından başka bir şey olmayıp, dar bir koridor gibi derinlere doğru uzayıp gitmekte; bir sis bulutu içinde sonsuzluğa uzanan kurşun rengi bir deniz havası vermektedir. Bu deniz dalgalanıyor, hareleniyor, arada bir tan kızıllığına bürünüyor.

Nelli'nin kıpırtısız gözlerine, açık ağzına bakarak onun uykuda mı, yoksa uyanık mı olduğunu anlamak güç; gene de aynadaki yansımayı gördüğü belli. Aynada önce, tanımadığı birinin gülümsemesini, gözlerinin yumuşak, tatlı bakışlarını görüyor; bunun ardından, dalgalanan kurşun rengi zemin üzerinde yavaş yavaş bir erkeğin başı, sonra yüzü, sakalı, kaşları beliriyor. Sonu gelmez düşlerinin, umutlarının konusu olan adam işte budur. Nelli'nin alın yazısı olan bu adam onun her şeyidir: Yaşamının anlamı, mutluluğu, geleceği, talihi, her şeyi... O olmasa kurşun rengi zemin tümüyle karanlık, boş, anlamsız kalırdı. Bunun içindir ki karşısında tatlı tatlı gülümseyen, güzel yüzü görünce büyük bir mutluluk, ne sözle, ne de yazıyla anlatılabilen sarsıcı, tatlı bir heyecan duyuyor. Aynaya baktıkça onun sesini işitiyor; birlikte aynı çatı altında yaşadıklarını, yaşamının onunkiyle her gün biraz daha kaynaştığını düşlüyor. Kurşun rengi zemin üzerinde aylar, yıllar akıp gidiyor; Nelli geleceğini açıklıkla, tüm ayrıntılarıyla görüyor.

Bununla da kalmayıp aynada... kurşun rengi zemin üzerinde görüntüler ardı ardına değişiyor. Nelli soğuk bir kış gecesi ilçe hükümet tabibi Stepan Lukiç'in evine gidip kapısını çaldığını hayal ediyor. Avlu kapısının arkasında bir köpek, hırıltılı sesiyle tembel tembel havlamaktadır. Doktorun penceresinde ışık yoktur, her yer sessizlik içindedir.

— Tanrı aşkına... Tanrı aşkına açın! diyor Nelli.

Avlu kapısı sonunda gıcırdayarak açılıyor, doktorun ahçısı kadın çıkıyor içerden.

— Doktor evde mi?

Ahçı kadın efendisini uyandırmaktan korkuyormuş gibi kolunu ağzına dayayarak;

— Uyuyorlar, diye fısıldıyor. Salgın hastalıkla savaş çalışmalarından yeni döndüler. Uyandırmamam için sıkı sıkı tembih ettiler.

Nelli ahçı kadının ne dediğini işitmiyor, onu eliyle iterek çılgın gibi doktorun evinden içeri dalıyor. Karanlık, havasız birkaç odayı geçip, yolunun üzerinde birkaç sandalyeyi devirdikten sonra yatak odasına giriyor. Stepan Lukiç yalnızca ceketini çıkarmış, sokak giysisiyle olduğu gibi yatağında yatmakta, dışarı uzamış dudaklarıyla avcunun içine soluk alıp vermektedir. Yanındaki komodinin üstünde kısık bir gece lambası yanmakta... Nelli tek sözcük söylemeden bir sandalyeye çöküyor, ağlamaya başlıyor. Tüm bedenini sarsan, acılı bir ağlamadır bu. Sonunda dayanamayıp;

— Kocam... kocam hasta! diyebiliyor.

Stepan Lukiç'ten çıt yok. Ama ağır ağır yataktan doğruluyor, başını eline dayadıktan sonra konuğuna uykulu, kıpırtısız gözlerle bakıyor.

Hıçkırıklarını güç tutan Nelli;

— Kocam hasta! diyor bir daha. Tanrı aşkına gidelim! Çabuk! Mümkün olduğu kadar çabuk!

Doktor avcuna hohlayarak;

— Ne? diye homurdanıyor.

— Gidelim, ne olur! Hemen gidelim! Yoksa... yoksa... söylemeye dilim varmıyor. Tanrı aşkına gidelim!

Nelli yüzü solgun, bitkin bir durumda, göz yaşlarını yutarak kocasının birdenbire hastalandığını, kendisinin büyük bir korkuya kapıldığını soluk soluğa anlatıyor. Acıları bir taşı bile merhamete getirebilir, gelgelelim doktor hâlâ yüzüne bön bön bakmakta, avcuna hohlamakta, yerinde put gibi durmaktadır. Doktor sonunda şöyle mırıldanıyor:

«Peki, yarın gelirim...»

Nelli korku içinde;

— Olmaz! diye bağırıyor. Biliyorum, kocam... tifoya yakalandı! Hemen, şimdi gitmemiz gerek!

Doktor gene mırıldanıyor:

— Şey... ben de yeni döndüm... Üç gündür salgın hastalıklarla uğraşıyorduk. Hem yorgunum, hem de hasta... Kesinlikle gidemem! Hastalık bana da geçmiş olabilir... Bakın!

Böyle diyerek Nelli'nin gözüne termometreyi dayıyor.

— Ateşim nerdeyse kırk... Kesinlikle gidemem, kesinlikle! Oturacak durumda bile değilim. Bağışlayın beni, yatıp dinleneceğim...

Yeniden yatağına uzanıyor. Nelli umutsuzluk içindedir.

— Size yalvarıyorum, doktor! diye inliyor. Tanrı aşkına yardım edin bana! Son bir çaba gösterin de gidelim. Emeğinizin karşılığını veririm.

— Aman Tanrım! Dedim ya, gidecek durumda değilim. Ah!

Nelli yerinden fırlayıp ayağa kalkıyor, odada sinirli sinirli dolaşmaya başlıyor. Bütün istediği, doktora herşeye anlatmak, durumunu onun kafasına sokmak! Öyle sanıyor ki, doktor onun, kocasını ne denli sevdiğini, şimdi ne denli mutsuz olduğunu anlasa yorgunluğunu da, hastalığını da unuturdu. Ama bunu anlatacak güzel konuşma becerisi yoktur onda.

Stepan Lukiç'in;

— Çiftçiler Birliği doktoruna gidin, dediğini işitiyor bir ara.

— Gidemem!.. Buradan yirmi beş kilometre uzakta oturur. Hem zaman kıt, hem de atlar yola dayanmaz. Bizden burası kırk kilometre tuttu, bir o kadar da Çiftçiler Birliği doktorundan eve... Hayır, olacak şey değil! Gidelim, Stepan Lukiç! Sizden özveri bekliyorum, gösterin yiğitliğinizi, acıyın bana!

— Hay, Allah kahretsin!.. Ateşim var, diyorum, başım zonkluyor, ama bir türlü laf anlatamıyorum ki!.. Gidemem! Rahat bırakın beni!..

— Ama hastaya gitmek sizin görevinizdir. Gitmemezlik edemezsiniz. Bencillik sizin bu yaptığınız. İnsan bir başkası için özveride bulunabilmelidir. Oysa siz gitmek istemiyorsunuz. Sizi mahkemeye vermekten başka çıkar yol yok!

Nelli, hoşuna gitmeyen doktorun hak etmediği bir yalan kıvırdığının farkındadır; öte yandan kocasının kurtuluşu için mantığı da, nezaketi de, başkasına acıma duygusunu da bir yana koymaktan başka çare yoktur... Verdiği gözdağına karşılık doktor hırsla bir bardak soğuk su içiyor... Zavallı Nelli! Yeniden bir dilenci gibi yalvarmaya, acındırmak için dil dökmeye başlıyor... Doktor sonunda razı oluyor. Ağır ağır yerinden doğruluyor, geriniyor, oflayıp pofluyor, ceketini arıyor...

Nelli ona yardım ederek;

— İşte ceketiniz! diyor. İzin verin de ben giydireyim... Tamam... Gidelim artık. Emeğinizin karşılığını alacaksınız... Ömrüm oldukça minnettar kalacağım size.

Ne sonu gelmez işkence! Doktor ceketini giydikten sonra gene yatıyor yatağına. Nelli onu kaldırıp hole götürüyor... Orada lastik ayakkabılarla, kürkle bir sürü uğraş, sıkıntı! Bu sefer de şapka yok ortada... En sonunda Nelli arabanın içinde buluyor kendini. Yanında da doktor... Geriye kırk kilometreyi

aşmak kalıyor. Böylece kocasına tıbbın yardımı ulaşacak. Her taraf zifiri karanlık, göz gözü görmüyor... Soğuk bir rüzgâr bıçak gibi kesiyor insanı. Tekerlerin altında donmuş toprak tümsekleri var. Arabacı ikide bir arabayı durduruyor, gideceği yolu kestirmeye çalışıyor...

Nelli ile doktor yol boyunca susuyorlar. Korkunç derecede sarsıntılı bir yolculuktur bu. Ancak onların ne soğuğu hissettikleri var, ne de sarsıntıyı...

Nelli;

— Çabuk sür arabacı! diye sıkıştırıyor bir yandan.

Sabahın üçüne doğru bitkin atlar evin avlusuna giriyorlar. Nelli, yakındaki tanıdığı avlu kapısını, tapıncaklı kuyuyu, sıra sıra dizili ahır ve ambarları görüyor. Evine gelmişler en sonunda...

Stepan Lukiç'i yemek odasında kanepeye oturtan Nelli;

— Bir dakika, ben şimdi gelirim, diyor. Siz biraz dinlenin, ben duruma bakıp geleyim...

Bir dakika sonra kocasının yanından döndüğünde Nelli doktoru yatmış bir halde buluyor. Doktor kanepeye uzanmış, bir şeyler mırıldanmakta.

— Doktorcuğum, buyurun içeri.

— Domna'ya sorun, Domna'ya! diye saçmalıyor doktor.

— Ne?

— Toplantıda söylemişlerdi... Vlasov söyledi... Nedir o? Kimsiniz?

Nelli korku içinde doktorun da kocası gibi sayıkladığını anlıyor. Şimdi ne yapmalı?

Kararını veriyor hemen: «Çiftçiler Birliği doktoruna gitmeli!»

Bunun ardından gene karanlık, keskin soğuk, rüzgâr, donmuş toprak tümsekleri. Ruhu da, bedeni de sızılar, ağrılar içinde. Çektiği bu acıların karşılığını ödemeye kalleş doğanın ne gücü yeter, ne de başka kandırma yolları vardır...

Nelli kurşun rengi zemin üzerinde kocasının her bahar borç karşılığı çiftliğini ipotek ettiği bankaya borç taksitlerini ödemek için para aradığını görüyor. Ne onda uyku-tünek kalmıştır, ne de Nelli'de. Icra memurunun gelişlerini savuşturmaya çalışırken ikisi de başları çatlayana dek bir çare düşünürler.

İşte çocuklarını da görüyor. Üşütmeler, kızıl, kuşpalazı gibi hastalıklar, okulda aldıkları sıfırlar, ayrılıklar... Beş-altı yumurcaktan biri ölecektir yüzde yüz...

Kurşun rengi zemin ölümlerden de uzak değildir. Ölüm en doğal şeydir. Ama karı-koca aynı zamanda ölmezler ki... İkisinden biri mutlaka öbürünün öldüğünü görecektir. Nelli kocasının nasıl öldüğünü gözlerinin önüne getirir. Bu korkunç felaket tüm ayrıntılarıyla gözükür ona. Tabut, mumlar, zangoç, hatta holde tabut ustasının bıraktığı çamurlu ayak izleri gözlerinin önünde canlanır. Ölen kocasının yüzüne şaşkın şaşkın bakarak;

«Bütün bunlar niçin? Neden böyle oluyor?» diye sorar kendi kendine.

O güne değin kocasıyla birlikte sürdürdükleri yaşam yalnızca bu ölüme aptalca, saçma sapan bir hazırlıkmış gibi gelir.

Tam o sırada elinden düşen bir şey «çat» diye yere çarpıyor. Nelli irkiliyor, sıçrıyor, gözlerini kocaman kocaman açıyor. Bir aynanın ayaklarının dibinde, öbürününse eski yerinde, masada durduğunu görüyor. Alıp bakıyor aynaya. Solgun, ağlamış bir yüz görüyor aynada. Kurşun rengi zemin yok olmuştur artık.

Hafifçe içini çekerek;

«Galiba uyuyakalmışım...» diye düşünüyor.

BAŞARISIZLIK

İlya Sergeyiç Peplov ile karısı Kleopatra Petrovna kapıya kulaklarını dayamışlar, küçük salonda konuşulanları dikkatle dinliyorlardı. Orada iki genç, kızları Nataşenka ile ortaokul öğretmeni Şçupkin, birbirlerine ilanı aşk ediyorlardı herhalde.

Sabırsızlıktan titreyen Peplov ellerini ovuşturarak;

— Tamam, ağa düştü, diye fısıldadı. Beni iyi dinle, Petrovna, duygulardan söz açtıkları zaman sen duvardan kutsal tasviri indirirsin, hemen içeri girip onları kutsarız... Böylece olup bittiye getiririz. Mahkemeye verse bile kapana kısılmış demektir. Artık nikahtan kaçamaz!

Kapının öte yanında şöyle bir konuşma geçiyordu: Elindeki kibriti kareli pantolonuna sürterek yakan Şçupkin;

— Sizin ruhsal yapınızı bir yana bırakalım şimdi, dedi. O mektubu ben yazmadım.

Kız ikide bir aynaya bakıp yapmacıklı yapmacıklı kırıtarak kahkahayla güldü.

— Ya, öyle mi? El yazınızı bilmiyorum sanki! Hemen tanıdım! Çok tuhafsınız, doğrusu! Kendiniz bu denli çirkin yazı yazdığınız halde nasıl oluyor da yazı dersi öğretmenliği yapıyorsunuz?

— O başka, bu başka! Yazı dersinde asıl önemli olan el yazısının düzgünlüğü değil, öğrencilerin terbiyesidir. Kiminin kafasına cetvel indirirsin, kimini diz üstü oturtursun. Düzgün yazı neymiş ki? Nekrasov bir ozandır, gelgelelim el yazısını görseniz şaşırırsınız. Nekrasov'un tüm yapıtlarında el yazısından örnekler vardır.

— Ama siz Nekrasov değilsiniz ki... (İçini çeker) Beni bir ozan istese seve seve varırdım. Şiirlerinde beni anlatırdı hep...

— İstediğiniz oysa size ben de şiir yazabilirim.

— Hangi konularda yazarsınız, peki?

— Sevgi konusunda, duygularım konusunda, gözleriniz üzerine... Okudukça bayılırdınız! Gözlerinizden seller gibi yaş akardı. Böyle güzel şiirler yazarsam elinizi öpmeme izin verir misiniz?

— Aman ne önemli şey! Şimdi bile öpebilirsiniz!

Şçupkin yerinden fırladı, gözlerini kocaman kocaman açarak, kızın mis gibi sabun kokan tombul eline dudaklarını kondurdu.

Peplov heyecandan sarardı, karısını dirseğiyle dürttü, ceketinin düğmelerini ilikledikten sonra çabuk çabuk;

— Tasviri indir! dedi. Giriyoruz! Hadi!

Kapının iki kanadını birden açtı. Yaşaran gözlerini kırpıştırarak ellerini havaya kaldırdı.

— Çocuklar! Tanrı sizleri kutsasın, çocuklarım! Yaşayın, meyve verin, çoğalın!

Anne de mutluluk göz yaşları döküyordu.

— Ben de kutsuyorum, diye fısıldadı. Mutlu olun, sevgili yavrularım!

Şçupkin'e döndü.

— Elimden biricik hazinemi alıyorsunuz. Kızımı sevin, onu incitmeyin.

Şaşkınlıktan, korkudan Şçupkin'in ağzı bir karış açık kaldı. Anne ile babanın baskını öyle beklenmedik bir anda olmuştu ki, tek sözcük söyleyecek durumda değildi.

İçinde bulunduğu durumun şaşkınlığından kurtulamayarak;

«Kapana kısıldık! Sımsıkı yakaladılar! İşin bitik, arkadaş! Artık yakayı kurtaramazsın!» diye düşündü.

Bunun ardından, «Beni teslim alın, yenildim!» dercesine uysalca başını uzattı.

Baba;

— İkinizi de kutsuyorum, diye mırıldanırken gözlerinden yaşlar akıyordu. Nataşenka, kızım, yavuklunun yanına geç bakalım. Sen de, Petrovna, tasviri ver!

İşte tam bu sırada baba ağlamasını kesti, kızgınlıktan yüzü allak bullak oldu. Karısına öfkeyle bağırmaya başladı:

— Sersem! Kaz kafalı kadın! Bu ne biçim tasvir?..

— Ah, anacığım, gördün mü başıma gelenleri!

Ne olmuştu, dersiniz? Yazı öğretmeni çekine çekine başını kaldırdı ve tuzaktan kurtulmuş olduğunu gördü. Anne o aceleyle duvardan kutsal tasvir yerine yazar Lajeçnikov'un portresini indirmişti. Zavallı Peplov ile karısı Kleopatra Petrovna, ne yapacaklarını, ne söyleyeceklerini bilemez bir durumda, ellerinde portre, ezilip büzülerek ayakta dikiliyorlardı. Yazı öğretmeni karışıklığı fırsat bilerek oradan sıvıştı.

ÇOCUKLAR

Anne, baba, Nadya teyze evde yoklardı. Her yerde küçük kır atıyla dolaşan yaşlı süvari subayının evine, vaftiz törenine gitmişlerdi. Grişa, Anya, Alyoşa, Sonya, ahçı kadının oğlu Andrey yemek odasındaki masada tombala oynuyorlar, büyüklerin dönmesini bekliyorlardı. Doğrusunu söylemek gerekirse uyku saati çoktan gelmişti. Ancak vaftiz edilen bebekle, törende yenen yemeklerle ilgili sorulacak bir sürü soru varken nasıl yatılır da uyunur?

Tavana asılı lambanın aydınlattığı masanın üstü tombala kartlarıyla, ceviz kabuklarıyla, cam parçacıklarıyla karmakarışık. Her oyuncunun önünde iki kart ile rakamların üzerini kapatacak cam parçacıklarından oluşan birer yığın duruyor. İçinde beş tane bir kapik gözüken beyaz bir tabak tam masanın ortasına konulmuş; bunun yanında ise yarısı ısırılmış bir elma, bir makas, içine ceviz kabuğu atılmak üzere bırakılan büyük bir tabak... Tombala parayla oynanıyor. Kazanana birer kapik verilen oyunun birinci kuralı, hile yapanın oyundan çıkarılması. Yemek odasında oyunculardan başka kimsecikler yok. Dadı Agafya İvanovna aşağıda, mutfakta oturuyor, ahçı kadına biçki öğretiyor. Oyun oynayan çocukların lise ikinci sınıf öğrencisi ağabeyleri Vasya ise salonda bir kanepeye uzanmış, can sıkıntısından patlıyor.

Şamatalı oyun sürüp gitmekte. En büyük heyecan Grişa'nın yüzünde okunuyor. Grişa, saçları kökünden kazınmış, tombul yanaklı, zenciler gibi kalın dudaklı, dokuz yaşında, ufak tefek bir oğlan çocuğudur. İlkokul ikide okuduğu için hem büyük, hem de çocukların en akıllısı sayılıyor. Yalnız para için

oynadığı belli. Tabakta kapikler olmasa çoktan yatıp uyumuştu. Ela gözleri öbür oyuncuların kartlarını kaygıyla, kıskançlıkla izliyor. Tıraşlı kafasının içini dolduran kaybetme korkusu, kıskançlık, birtakım parasal hesaplar yüzünden yerinde rahat oturamıyor, dikkatini bir konu üzerinde toplayamıyor; iğne üzerinde oturuyormuş gibi kıvranıp duruyor. Tombala yaptığı zaman paraları çabuk çabuk toplayıp cebe indiriyor.

Grişa'nın sekiz yaşlarındaki, sivri çeneli, gözlerinde zeka kıvılcımları çakan kızkardeşi Anya'nın da tombalayı başkası kazanacak diye ödü patlıyor. Kızarıp bozarıyor, yüzü sararıyor, oyuncuların hareketlerini dikkatle izliyor. Onu asıl ilgilendiren para değildir. Şansının iyi gitmesini bir çeşit onur sorunu yapmıştır. Teninin rengi ancak çok sağlıklı çocuklarda ya da pahalı yapma bebekler ile bonbon kutularındaki resimlerde görülen, altı yaşlarındaki, kıvırcık saçlı öbür kızkardaşi Sonya, yalnız oyun oynamak için tombala oynuyor. Küçük kızın yüzünden sevecenlik okunmakta. Kim kazanırsa kazansın, aynı şekilde kahkahalarla gülüyor, alkışlıyor. Topaç gibi tıknaz bir çocuk olan Alyoşa oflayıp pofluyor, burnunu çekiyor, gözlerini iri iri açarak kartlara bakıyor. Onda ne para kazanma hırsı, ne de onur kaygısı var... Masadan kovmasınlar, yatmaya göndermesinler, yeter. Görünüşte vurdumduymaz, ama içinin fıkır fıkır kaynadığı belli. Masaya tombala için değil, daha çok oyunda kaçınılmaz bazı dırlaşmalar görmek için oturmuştur. Çocuklardan biri ötekini döver ya da birbirlerine söverlerse pek hoşuna gidiyor. Önündeki cam parçalarını, kapikleri çalmalarından korkmasa masadan kalkıp içeri koşacak, çünkü epeydir sıkışmış durumda. Bu ufaklık yalnız birden ona kadar sayıları, bir de sıfırla biten rakamları bildiği için onun yerine Anya cam parçalarını kartlara koyuyor. Beşinci oyuncu, ahçı kadının oğlu Andrey, basma gömlekli, göğsünde bakır haç sallanan, marsık gibi bir oğlandır. Bu hastalıklı çocuğun ne kendinin kazanmasına, ne de başkalarının başarısına aldırdığı

yok... Oyunun aritmetiğine, basit felsefesine dalıp gittiği için hiç kımılmadan oturuyor, rakamlara düşünceli düşünceli bakıyor. Şu dünyada ne çok rakam vardı, bunları nasıl olup da birbirleriyle karıştırmıyorlardı!

Sonya ile Alyoşa dışında çocuklar rakamları sırayla, bağıra bağıra okuyorlar. Rakamların tekdüzeliğinden kurtulmak için her birine değişik bir terim uydurmuş, gülünç adlar takmışlar. Örneğin 7'ye «ocak demiri», 11'e «çifte sopa», 70'e «işi bitmiş», 90'a «dede» diyorlar. Oyun bütün canlılığıyla sürüp gidiyor...

Grişa, babasının şapkasından sarı markaları çıkararak bağırıyor:

— 32, 7–ocak demiri, 28–bizim ikiz...

Anya, Andrey'in 28'i kaçırdığını görüyor. Başka zaman olsa cam parçasını koymasını söylerdi, ama şimdi tabaktaki kapiklerle birlikte onuru da söz konusu olduğu için buna pek seviniyor.

Grişa okumasını sürdürüyor:

— 23–işi güç, 9.

Sonya masanın ortasında koşan bir böceği görerek;

— Hamamböceği, tamamböceği! diye bağırıyor. Ay, anacığım!

Alyoşa kalınlaştırdığı sesiyle;

— Sakın öldürme, diyor. Belki onun de çocukları vardır.

Sonya gözlerini yürüyen böcekten ayırmaksızın onun çocuklarını düşünüyor. Kim bilir ne minnacık böceklerdir!

Grişa, Anya'nın şimdiden iki çinkosu olduğunu üzüntüyle düşünerek okumasını sürdürüyor:

— Kırk üç, bir, altı!

Sonya gözlerini hoppa bir kız gibi deviriyor, kahkaha atıyor:

— Tombala! Tombala!

Oyuncular suratlarını ekşitiyorlar. Grişa, Sonya'ya kötü kötü bakıyor.

— Durun, karşılaştıralım! diyor.

En büyük, en akıllı olmanın verdiği yetkiyle Grişa son sözü söyleme hakkını görüyor kendinde. O nasıl isterse öyle olur. Sonya'nın kartları uzun uzun inceleniyor. Oyun arkadaşlarının üzülmelerine karşın ne yazık ki düzenbazlık etmediği anlaşılıyor. Bunun üzerine yeni bir oyuna başlıyorlar.

Anya kendi kendine konuşuyormuş gibi;

— Dün ben ne gördüm, biliyor musunuz? diyor. Filip Filippıç göz kapaklarını dışına çevirince gözleri kıpkırımızı kesildi. Tıpkı şeytan gözleri gibi.

Grişa;

— Onu ben de gördüm, diyor. Sekiz. Bizim sınıfta bir çocuk var, o da kulaklarını kımıldatır. Yirmi yedi.

Andrey bakışlarını Grişa'ya döndürüyor, bir an düşündükten sonra;

— Kulaklarımı ben de kımıldatabilirim, diyor.

— Hadi, kımıldat da görelim!

Andrey gözlerini, dudaklarını, parmaklarını oynatıyor; ona kulakları da kımıldıyormuş gibi geliyor. Herkesi bir gülmedir alıyor.

Sonra iç geçiriyor bir ara.

— Şu Filip Filippıç var ya, hiç iyi adam değil, diyor. Bir düşünün, dün ansızın bizim odaya girdi. Üstümde yalnız gömlck vardı. Öyle utandım ki!

Grişa önce tabaktaki paralara el atarak;

— Çinko! Çinko! diye bağırıyor. İsterseniz karşılaştırın!

Ahçı kadının oğlu Andrey gözlerini kendi kartlarından kaldırıyor, beti benzi sapsarıdır.

— Ben daha fazla oynayamayacağım! diyor.

— Niçin?

— Çünkü... çünkü param kalmadı.

— Evet, parasız oynanmaz! diyor Grişa.

Andrey her olasılığa karşın bir daha ceplerini karıştırıyor. Ceplerinde ekmek kırıntılarından, ucu çentik bir kalemden başkasını bulamayınca dudaklarını büküyor. Dokunsan ağlayacak. Onun üzgün bakışlarına dayanmayan Sonya;

— Senin yerine ben korum, diyor. Ama sonra ödeyeceksin, tamam mı?

Paralar konuyor, oyun sürüyor. Anya gözlerini faltaşı gibi açarak;

— Galiba bir yerde çan çalıyor! diyor,

Hepsi oyunu bırakıyor, gözlerini kocaman kocaman açarak karanlık pencerelere dik dik bakıyorlar. Odada yanan lambanın ışığı karanlıkta pencerenin camından ıpıl ıpıl yansıyor bu sırada.

— Sana öyle gelmiş! diyorlar.

Andrey de;

— Çan geceleyin yalnız gömütlükte çalınır, diye düşüncesini açıklıyor.

— Niçin çalsınlar ki?

— Haydutlar kiliseye girmesinler diye... Çan sesinden korkarlar.

Sonya heyecanlanıyor.

— Haydutlar niçin kiliseye girsinler ki?

— Niçin mi? Bunu bilmeyecek ne var? Bekçileri öldürmek için.

Bir dakika kadar sessizlik içinde geçiyor. Herkes ürkek ürkek birbirine bakıyor, sonra oyun yeniden başlıyor. Bu sefer kazanan Alyoşa'dır. Andrey kalın sesiyle;

— Hile yaptı! diyor damdan düşercesine.

— Yalan söylüyorsun! Hile yapmadım!

Andrey'in beti benzi sararıyor, ağzı çarpılıyor, Alyoşa'nın kafasına bir şaplak atıyor. Alyoşa öfkeyle gözlerini açıyor, yerinden fırlayıp bir dizini masaya dayayarak Andrey'in yana-

ğına bir şamar patlatıyor. İkisi birbirine birer şamar daha indirdikten sonra aynı anda bir zırlamadır tutturuyorlar. Böyle korkunç şeylere dayanamayan Sonya da ağlamaya başlıyor. Bunun üzerine yemek odasında hep bir ağızdan bir zırıltı kopuyor. Ama sakın oyun bu ağlamalardan dolayı son buldu sanmayın. Aradan beş dakika geçmeden yeniden şen kahkahalar yükseliyor, herkes birbiriyle konuşmaya başlıyor. Suratlarından ağladıkları bellidir, ama bu durum gülmelerine engel değil ki! Alyoşa'ya gelince, kavga çıktığı için çok mutludur.

Bu sırada odaya lise iki öğrencisi Vasya giriyor. Can sıkıntısından patladığı, uykulu, asık suratından okunuyor Vasya'nın.

Grişa elini sokunca cebinde paralar şıkırdıyor, bu da Vasya'nın tepesini attırıyor.

«Tüh! Bu ne rezillik! Çocuklara para verilir mi hiç? Kumar oynamalarına göz yumuyorlar parmak kadar veletlerin! Aman ne eğitim! Düpedüz rezillik!» diye düşünüyor.

Ama çocuklar öyle zevkli oynuyorlar ki, içinde onlara katılarak şansını deneme isteği uyanıyor.

— Durun, ben de oynayacağım! diyor.

— Koy sen de bir kapik!

Vasya ceplerini karıştırarak;

— Şimdi bulurum, diyor. Ama bir kapiklik yok. Alın size bir ruble, ben de bir ruble koyuyorum.

— Olmaz, bir kapik koyacaksın!

Liseli kızıyor:

— Budalalar! Bir ruble kapikten daha değerlidir. Kim kazanırsa bana üstünü verir.

— Hayır, olmaz! Sen oyunda yoksun!

Lise öğrencisi omuzlarını silkiyor, hizmetçiden bozuk para almak için mutfağın yolunu tutuyor. Ancak tek kapik yoktur onda da. Bunun üzerine geriye dönüp Grişa'yı sıkıştırıyor.

— Bir rubleyi boz, diyor. Bozduğun için sana üste veririm. İstemiyor musun? Öyleyse bir rubleye karşılık on kapik ver.

Grişa kuşkulu kuşkulu Vasya'ya bakıyor. Sakın bu bir hile olmasın? Cebini yoklayarak;

— Bozmam! diyor.

Vasya öfkelenmeye başlıyor, sövgüp sayıyor, oyunculara «salaklar, odun kafalılar» diye çıkışıyor.

Ancak daha sonra Sonya;

— Vasya, ben senin yerine bir kapik koyuyorum, diyor.

Liseli oturuyor, önüne iki kart alıyor. Anya rakamları okumaya başlıyor.

Bir ara Grişa heyecanlı bir sesle;

— Yere bir kapik düştü! Durun! diye bağırıyor.

Lambayı indirip masanın altında bir kapiği bulmaya çalışıyorlar. Elleri yerdeki tükürüklere, ceviz kabuklarına değerek her yeri arıyorlar, kafaları birbirine tosluyor, ama kapiği bir türlü bulamıyorlar. Yeniden aramaya koyuluyorlar. Sonunda Vasya, Grişa'nın elinden lambayı zorla alıp masanın üstüne koyuyor. Grişa aramasını karanlıkta sürdürüyor. En sonunda buluyor düşürdüğü bir kapiği. Oyuncular masaya oturup yeniden oynamaya başlıyorlar. Tam bu sırada Alyoşa;

— Sonya uyumuş, diyor.

Sonya kıvırcık başını kolunun üstüne koymuş, mışıl mışıl, tatlı tatlı uyumaktadır. Sanırsınız, uyuyalı bir saat olmuş... Öteki çocuklar düşen kapiği ararlarken öylece dalmış, kendinden geçivermiş. Anya onu yemek odasından dışarı çıkarırken;

— Git de annemin yatağına yat, diyor. Hadi, yürü!

Hep birlikte onu içeri götürüyorlar, beş dakika sonra annenin yatağı görülmeye değer bir görüntü alıyor: Sonya mışıl mışıl uyumakta, Alyoşa horluyor, Grişa ile Anya başlarını onların ayak uçlarına koymuş, onlar da uyuyorlar. Ahçı kadının oğlu oracıkta bir yere kıvrılıvermiş... Çocukla'rın yanlarında ise yeni bir oyuna kadar tüm değerini yitirmiş kapikler yere saçılmış, duruyor...

İyi geceler, çocuklar!

ACI

«Kime anlatsam derdimi?»

Akşamın alaca karanlığı çökmüş... Sulu, iri kar taneleri henüz yanmış sokak fenerlerinin çevresinde uçuşuyor; ince, yumuşak bir örtü çamları, atların sırtlarını, omuzları, şapkaları yavaş yavaş kaplıyor. Arabacı İona Potapov bir hayalet gibi bembeyaz. Canlı bir varlık ne denli büzülebilirse o denli büzülmüş, kızaktaki yerinde kımıldamaksızın oturuyor. Üzerine koca bir kar yığını düşse herhalde onu bile silkeleme gereği duymayacaktır. Beygiri de onun gibi bembeyaz, kıpırtısız. Bu kıpırtısızlığıyla, keskin köşeli görünüşüyle, ayaklarının sopa gibi duruşuyla bir kapiğe satılan hamurdan yapma atlara benziyor. O da sahibi gibi derin düşüncelere dalmış olmalı. Sabandan, alıştığı o bozumtırak kır görüntülerinden koparılıp buraya ürkütücü ışıklarla, hiç kesilmeyen gürültülerle, öteye beriye koşuşturan insanlarla dolu bu kargaşalığın içerisine düşen bir yaratık böyle derin derin düşünmeyip de ne yapsın?

İona ile beygiri çoktandır böyle kımıldamadan duruyorlar. Arabacılar hanından öğleye varmadan çıkıp buraya gelmişlerdi, ama henüz siftah yapmadılar. İşte kentin üzerine akşam karanlığı çöküyor. Fenerlerin ışıkları daha bir canlanıp parlıyor, sokağın gürültüsü arttıkça artıyor.

İona birdenbire;

— Hey, arabacı, Cıborg semtine! diye bir ses işitiyor.

Çok şaşırıyor, o sırada, karın birbirine yapıştırdığı kirpikleri arasından kukuletalı kaput giymiş bir subay görüyor.

Subay;

— Vıborg semtine! diyor bir daha. Hey, uyuyor musun yoksa? Vıborg'a gideceğiz!

İona anladığını göstermek için dizginleri çekiyor. Bu çekişle birlikte dizginleri, sırtı üzerindeki karlar patır patır dökülüyor. Subay biniyor kızağa. Arabacı dudaklarını şapla-tarak bir kuğu gibi boynunu uzatıyor, yerinden doğruluyor, gereğinden fazla yaptığı bu hareketin ardından kamçısını sallıyor. Beygircik de uzatıyor boynunu bir kuğu gibi, sopa dikliğindeki bacaklarını kıvırıyor, istemeye istemeye yerinden kıpırdıyor...

İona, bir aşağı, bir yukarı gidip gelen karaltılardan;

— Nereye sürüyorsun, ulan! Şeytan mı dürttü seni? Sağa al, sağa! gibi laflar işitiyor.

Bunun üzerine kızaktaki subay öfkeleniyor:

— Daha kızak sürmesini öğrenememişsin! Sağa sürsene şunu!

Bir kupa arabacısının sürüsücü küfür savuruyor oradan, sokağı koşa koşa geçerken omzuyla İona'nın atına çarpan bir yaya, Iona'ya öfkeli öfkeli bakıyor, kolundaki karları silkeliyor. Iona iğne üzerinde oturur gibidir. Durmadan kıpırdanıyor, dirseklerini geniş geniş açıyor, niçin burada bulunduğunu anlamamışçasına gözlerini fıldır fıldır döndürüyor.

Subay durmadan şaka yapıyor oturduğu yerden:

— Şunlara bak! Alçak herifler sanki sözleşmişler gibi hepsi birden gelip kızağa çarpmaya ya da atın ayakları altına düşmeye çalışıyorlar! Öyle değil mi?

İona başını çevirip müşterisine bakıyor, dudaklarını kıpırdatıyor. Bir şeyler söylemek istediği bellidir. Gelgelelim boğazından hırıltıdan başka bir ses çıkmıyor.

— Ne diyorsun? diye soruyor subay.

İona gülümsüyormuş gibi ağzını çarpıtıyor, ıkınıp sıkınıyor, sonunda;

— Beyefendi, şey... oğlum öldü de... Geçen gün...

— Hmmm! Neden öldü?

İona tüm gövdesiyle müşterisine dönüyor.

— Bilmem ki... Hummadan belki... Hastanede üç gün yattı, sonra öldü. Tanrı'nın işi...

Karanlıktan başka bir ses duyuluyor:

— Yana kır, yana, dürzü! Gözün görmüyor mu? Neden üstümüze sürüyorsun, kocamış köpek?

Müşteri de bir yandan;

— Çabuk sürsene! Bu hızla sabaha kadar gideceğimiz yere varamayız! diye çıkışıyor.

Arabacı yeniden boynunu uzatıyor, yerinden doğruluyor, sözde cakalı bir tavırla kırbacını savuruyor.

Bunun ardından birkaç kez dönüp müşterisine bakıyor, acaba anlatacaklarını dinleyecek mi, diye. Ama beriki gözlerini yummuş, dinlemeye hiç niyetli gözükmüyor. Vıborg semtine varınca arabacı onu indiriyor, gidip bir meyhanenin önünde duruyor, gene kıpırtısız, kızağın önüne büzülüyor. Sulu kar onu da, atını da beyaza boyamaya başlıyor. Saatler birbiri ardından geçiyor...

Lastik ayakkaplarını yaya kaldırımına vura vura, şamatacı üç genç söverek geçiyorlar yakından. Bunlardan ikisi ince, uzun boylu, üçüncüsü ise kısa, kambur.

Kambur genç çatlak sesiyle;

— Arabacı, Polis köprüsüne gideceğiz. Üçümüzü yirmi kapiğe götürür müsün? diye soruyor.

İona dizginleri çekiyor, atı dehliyor. Yirmi kapik yeterli değildir, ama onun paraya aldırdığı yoktur. O anda bir ruble de olsa, beş kapik de, hepsi birdir onun için; yeter ki müşteri binsin kızağına. Gençler birbirine söverek, itişip kalkışarak yaklaşıyorlar, üçü birden kızağa atılıyorlar. Oturacak iki kişilik yer vardır, ancak buna sonra karar vereceklerdir. Bir sürü tartışmadan, karşılıklı alay etmelerden sonra kamburun ayakta

durmasına karar veriyorlar. Kambur, İona'nın arkasında, soluğunu onun ensesine vererek dikiliyor.

— Haydi, sür! diye bağırıyor titrek bir sesle. Kırbaçla bakalım! Hey, şunun şapkasına bakın! Bütün Petersburg'da arasan daha kötüsünü bulamazsın!

İona;

— Hı-hı-hı! diye gülüyor. Ne yapalım, böylesini bulduk.

— Böylesini bulduysan hızlı sür! Yoksa bütün yolu bu hızla mı gideceksin? Ense köküne indiririm ha!

Uzun boylulardan biri;

— Başım çatlıyor, diyor. Dün Dukmasovlarda Vaska ile dört şişe konyak içtik.

Öteki uzun boylu;

— Sen de ne atıyorsun ya! diye çıkışıyor.

— Tanrı cezamı versin ki doğru söylüyorum.

— Doğru, senin bu söylediğine köpekler bile güler!

İona;

— Hı-hı-hı! diye gülüyor. Beylerin neşesi yerinde.

Kambur sinirleniyor.

— Bak şu gözü kör olasıcaya! Moruk, doğru dürüst sürecek misin sen? Buna gitmek mi derler? Hadi, kamçıla şunu, iyi kamçıla! Dehle, kör şeytan!

Kambur, İona'nın arkasında hırıltılı sesiyle çırpınıp durmaktadır. Onun bağırıp çağırmaları, sövmeleri, sokaktan gelip geçen yayalar İona'ya yalnızlığını unutturuyor, gitgide içi rahatlıyor. Boğazını yırtarcasına bağıran, yakası açılmadık küfürler savuran kambur, bir ara tıkanarak öksürmeye başlıyor. Uzun boylu iki arkadaşı ise Nadejda Petrovna adında bir kadınla ilgili uzun bir konuşmaya dalıyorlar. İona bunu fırsat bilip arkasına dönüyor, onların sustuğu bir anı yakalıyor;

— Benim de oğlum öldü... bu hafta, diyor.

Öksürmesi kesilen kambur dudaklarını silerek;

— Bir gün hepimiz öleceğiz, diye karşılık veriyor.

Hadi, arabayı hızlı sür! Beyler, biz bu gidişle gideceğimiz yere varamayacağız! Bu adam bizi ne zaman götürecek?

— Sen de hafiften patlat ensesine!

— Hey, moruk, işitiyor musun? Ensene bir şamar indi-rc-yim mi şimdi? Sizinle uğraşıp durmaktansa yaya gitmek daha iyi! İşittin mi beni? Yoksa söylediklerime boş mu veriyorsun?

İona ensesine inen tokadı pek hissetmez, şaplama sesini duyar yalnızca.

— Hı-hı-hı! Siz de pek neşeli beylermişsiniz. Tanrı uzun ömürler versin!

Uzun boylulardan biri?

— Arabacı, evli misin? diye soruyor.

— Ben mi? Hı–hı–hı! Neşeli efendiler! Şimdi bir tek karım var, o da kara toprak... Hı-hı-k, mezar, mezar... Oğlum öldü, oysa ben yaşıyorum. Şaşılacak iş! Ölüm yanlış kapı çaldı. Bana geleceğine oğluma geldi.

İona oğlunun nasıl öldüğünü anlatmak için başını çeviriyor, ama o anda kambur hafifçe içini çekerek;

— Hele şükür, geldik, diyor.

Kızak sürücüsü yirmi kapiğini alıyor, bir apartmanın karanlık girişinde gözden kaybolan hovarda gençlerin arkasından uzun uzun bakıyor. Gene yalnız kalmıştır. Içindeki sessizlik büyüdükçe büyüyor, bir süreliğine sönmüş bulunan acısı ycniden depreşiyor, sıkışan göğsünü daha büyük bir güçle ezmeye başlıyor. Acıyla dolu kaygılı gözlerini sokağın iki yanından akıp giden kalabalığa dikerek şaşkın şaşkın bakıyor: Acaba bunca insan arasından onun derdini dinleyecek biri var mıdır? Ama kalabalık ne onu, ne acısını fark etmeden akıp gitmektedir. Acısı korkunçtur, sınırsızdır. Adamcağıza öyle gelir ki, göğsü yarılıp içinden acısı fışkırsa bütün dünyayı kaplayacaktır. Gene de bu acıyı görmesi olanaksızdır. Öylesine küçük bir kabuğa sığmıştır ki, gündüz aydınlığında bile gözü görünmez...

İona elinde zembil taşıyan bir kapıcı görüyor, onunla konuşmaya karar veriyor.

— Kuzum, saat kaç? diye soruyor.

— 10'a geliyor. Hey, niçin durdun burada? Hadi, çek bakalım kızağını!

İona birkaç adım ilerledikten sonra duruyor, kendini yeniden içindeki acının ellerine bırakıyor... Artık insanlarla konuşmayı gereksiz görmektedir. Ancak aradan beş dakika geçmeden oturduğu yerden doğruluyor, yüreğinde keskin bir sancı duymuşçasına başını silkeliyor, dizginleri çekiyor... Daha fazla dayanamayacaktır.

«Hana gitmek en iyisi!» diye düşünüyor.

Atı da onun düşüncesini anlamış gibi tırısa kalkıyor. Aradan bir buçuk saat geçmeden handa, pis orta fırınının başında oturmaktadır. Fırının tepesindeki düzlükte, odanın tabanında, peykelerde bir sürü insan horul horul uyumaktadır. Dumanlı, boğucu bir hava var. Iona uyuyanlara bakarak başını kaşıyor. Hana çok erken döndüğü için pişmanlık duyuyor. «Bugünkü arpa parasını bile çıkaramadım. Belki de sıkıntım bundandır. İşini bilen, hem kendini, hem de atını doyuran insan rahat eder...» diye geçiriyor içinden.

Köşede uyuyan genç bir arabacı doğruluyor, uyku sersemi, boğazını temizleyerek içmek için su kovasına uzanıyor.

İona;

— Su mu içeceksin? diye soruyor.

— Öyle ya...

— Eh, afiyet olsun! Benim de oğlum öldü, kardeş. İşittin mi bilmem... Bu hafta, hastanede... Öyle üzgünüm ki!

Sözlerinin ne etki bıraktığını anlamak için delikanlıya bakıyor, ancak görülen o ki, hiçbir etki yapmamıştır. Genç arabacı kafasını yorganın altına sokar sokmaz uykuya dalıyor. Adamcağız içini çekiyor, başını kaşıyor... Genç arabacının su içme isteği kadar o da konuşma ihtiyacı duymaktadır. Oğul-

cuğu öleli neredeyse bir haftayı bulacak. Ama o, ölüm olayını gereği gibi kimseyle konuşmadı... Uzun uzun, tüm ayrıntılarıyla anlatmalı. Oğlunun nasıl hastalandığını, nasıl acı çektiğini, ölmeden önce neler söylediğini, nasıl öldüğünü birilerine duyurmalı. Cenaze törenini, oğlunun giysilerini almak için hastaneye gidişini dile getirmeli. Kızı Anisa köyde tek başına kalmıştı. Bunun da sözünü etmeli. Daha konuşulacak neler var, neler!.. Dinleyenler iç çekmeli, ah-vah etmeli... Bu konuda kadınlarla daha iyi konuşulur. Budaladırlar ama iki sözcükten sonra gözlerinden yaşlar boşanır.

Iona, «Gidip ata bakayım.» diye düşünüyor. «Uyumak için daha bir sürü vakit var. Ne zaman olsa yatar uyurum...»

Giyiniyor, beygirini bağladığı ahıra gidiyor. Havaları, arpayı, zamanı düşünüyor. Yalnız başınayken oğlunu aklına getirmemeye çalışıyor. Yanında biri olsa onun hakkında konuşabilir, ama tek başına oğlunu düşünmek, onu gözünün önüne getirmek dayanılmaz bir acı verecektir, bunu biliyor.

Atının ışıldayan gözlerini görünce;

— Kuru ot mu yiyorsun? diye soruyor. Ye bakalım. İşte böyle arpa parası kazanamazsak ot yeriz, saman yeriz. Ne yaparsın?.. Ben artık kocadım. Durmadan kızak sürecek gücüm kalmadı... Şimdi oğlum olsa boş oturur muydu? Gerçek arabacıydı o... Yaşasaydı bir şey mi olurdu?..

Iona bir süre sustuktan sonra konuşmaya başlıyor yeniden?

— Durum böyle, kısrakçığım... Kuzma Ioniç yok artık... Tanrı toprağını bol etsin... Durup dururken öldü gitti. Düşün bir kere: Senin bir tayın var, yavrun, sen onun öz anasısın... Bir gün bakmışsın, birdenbire ölüvermiş... Acımaz mısın?

Beygir otunu çiğniyor, sahibinin anlattıklarını dinlerken soluğunu onun ellerine veriyor.

Iona kendini içindeki duygulara kaptırıyor, anlattıkça anlatıyor...

DURUŞMADAN ÖNCE BİR GECE

Arabacı dönüp bana baktı, yolumuzun önünden koşarak geçen tavşanı kırbacıyla göstererek;

— Kötüye işarettir, beyciğim, dedi.

İşe tavşan karışmasa da geleceğimin pek umut verici olmadığını biliyordum. Çünkü iki kadınla evliydim, S. bölge mahkemesinde sanık sandalyesine oturtulmak üzere gidiyorum. Hava berbat mı berbattı. Öyle ıslanmış, üşümüş, arabanın sarsıntısından öylesine sersemlemiştim ki, gece yarısı menzil hanına vardığımda tepeden tırnağa kara bulanmış, iliklerime kadar ıslanmış, bir güzel sopa çekilmiş bir aptala benziyordum.

Menzil hanında beni mavi çizgili don giymiş, dazlak kafalı, gözlerinden uyku akan, sırık gibi uzun boylu menzil deynekçisi karşıladı. Adamın bıyıkları ta burun deliklerinden çıkıyordu, bundan dolayı koku alması son derece zordu herhalde. Oysa handa koklayacak güzel bir koku da yoktu hani. Menzil deynekçisi homurdanarak, oflayıp puflayarak, boynunu yakasının altından kaşıyarak hanın «yatılacak bölümünün» kapısını açtığı zaman burnuma mühür mumu, ezilmiş tahtakurusu kokusuyla karışık, ekşi bir hava çarptı, az kaldı boğulacaktım. Boyasız tahta duvarları aydınlatan teneke bir lamba masanın üstünde çam çırası gibi is çıkarıyordu.

Içeri girip bavulumu masaya bırakırken;

— Öf, burası ne berbat kokuyor, senyör! dedim.

Deynekçi havayı şöyle bir kokladı, söylediklerimin doğruluğuna inanmamışçasına başını salladı. Ensesini kaşıyarak:

— Yok canım, her zamanki kendi kokusu, dedi. Soğuktan sıcağa girdiğiniz için size öyle gelmiştir. Arabacılar atlarının yanında zıbarırlar, burada kalan beyler ise pis kokmazlar.

Deynekçiyi savdıktan sonra, kısa bir süre de olsa kalacağım bu yeri gözden geçirmeye koyuldum. Üzerinde yatacağım divan iki kişilik karyola genişliğindeydi, muşamba kaplıydı, buz gibi de soğuktu. Odada divandan başka dökme demir büyük bir soba, demin sözünü ettiğim masa, kimbilir kimin bıraktığı keçe çizmeler, küçük bir valiz ve odayı ikiye bölen bir paravan vardı. Paravanın arkasında birisi mışıl mışıl uyuyordu. Böylece odayı gözden geçirdikten sonra divana döşeği serip soyunmaya başladım. Bu arada burnum odanın kokusuna alışmıştı. Hoplayıp zıplayarak, gülümseyerek ceketimi, pantolonumu, çizmelerimi çıkardım; çıplak ayakla kalınca soğuktan daha bir büzüşerek dökme sobanın çevresinde birkaç kez daha zıpladım. Böyle hoplayıp zıplamalarım beni biraz olsun ısıtmıştı. Şimdi geriye, divana uzanıp güzel bir uyku çekmek kalıyordu. Ama tam o sırada küçük bir olayla karşılaştım, gözüm istemeye istemeye paravanın arkasına kaydı, o anda içine düştüğüm korkuyu bir düşünün!

Paravanın arkasında dağınık saçlı, kara gözlü, bütün dişlerini göstererek sırıtan bir kadın vardı, üstelik bana bakıyordu. Kara kaşlarının kıpırdamasına, yanaklarının çukurlaşmasına bakılırsa gülüyor demekti. Utancımdan ne yapacağımı şaşırdım. Benim kendisini gördüğümü anlayınca kadın da utanıp başını sakladı. Gözlerimi suçlu suçlu önüme indirdim, divana yaklaştım, başımı kürkümün altına sokup yattım.

«Çok kötü bir durum!» diye düşündüm. «Zıpladığımı görmüş olmalı! Hiç iyi yapmadım...»

Gördüğüm yüzün çizgilerini zihnimde canlandırarak tatlı hayallere daldım. Birbirinden güzel, çekici görüntüler gözümün önüne geldi ve... sanki bu günahkar düşüncelerimin ceremesi olarak sağ yanağımda şiddetli, yakıcı bir acı duydum. Yanağımı tuttum, ama bir şey yakalayamadım, bununla birlikte durumu hemen anladım: Ezdiğim tahtakurusunun pis kokusu gelmişti burnuma.

Tam o sırada;

— Bu ne biçim şey? diyen bir kadın sesi duydum. Mendebur tahtakuruları, amaçları beni yiyip bitirmek!

Demek öyle! Birden aklıma geldi, yola çıkarken yanıma pire tozu almak gibi bir adetim vardı. Bu gelişimde de bu güzel alışkanlığıma bağlı kalmıştım. Bir-iki saniye içerisinde pire tozu koyduğum teneke kutuyu çantamdan çıkardım. Şimdi geriye, «asalaklara» karşı kullanılan bu ilacı güzel yüzün sahibine sunmak kalıyordu, ondan sonra ahbaplık çantada keklikti. Ama nasıl sunacaktım?

— Of, korkunç bir şey!

Kadının bu haykırışı üzerine elden geldiğince tatlı bir sesle;

— Hanımefendi, dedim, anladığıma göre tahtakuruları sizi de rahatsız ediyor. Bende pire tozu var. Eğer arzu buyurulursa...

— Ah, lütfedin!

Ben sevinerek;

— Öyleyse şimdi... diye mırıldandım. İzninizle kürkümü giyeyim. Hemen getiriyorum.

— Hayır, hayır... Paravanın üstünden verin, buraya girmeyin!

— Paravanın üstünden vereceğim zaten. Saygısızlık yapacak biri mi sandınız beni?

— Nereden bileyim? Buradan her çeşit insan gelip geçiyor.

— Aman siz de! Yanınıza gelsem ne çıkar? Bunda bir şey yok ki! Doktorum ben. (O anda böyle bir yalan kıvırmıştım.) Doktorlar, güvenlik mensupları, berberler kişinin özel yaşamına girebilirler.

— Gerçekten doktor musunuz? Ciddi mi söylüyorsunuz?

— Ciddiyim. Bu duruma göre tozu getirmeme izin var mı?

— Eh, madem ki doktorsunuz, peki... Ama ne diye zahmet edeceksiniz? Size kocamı gönderebilirim.

Sesini alçaltarak;

— Fedya! dedi. Uyansana tombul herif! Kalk da paravanın öbür yanına gidiver! Doktor öylesine nazik ki, bize pire tozu vermek lütfunda bulunuyor.

Yanında kocasının bulunuşu haberi allak bullak etti beni. Kafama tokmak yemiş gibi oldum. Herhalde tetiğe bastığı zaman tüfeği ateş almayan bir avcı da benim o anda yaşadığım duyguları yaşardı: Hem utanç, hem kendine acıma, hem de büyük bir üzüntü... Kendimi öylesine kötü hissettim, bana öylesine aşağılık biri gibi gözüktü ki, «Kurtarın beni!» diye bağırmama ramak kaldı. Bu herif zayıf, uzun boylu, elli yaşlarında biriydi. Dudaklarını memurlar gibi sıkmıştı, burnunda, alnında karmakarışık mor damarlar göze çarpıyordu, şakakları ağarmıştı. Sırtında bir sabahlık, ayaklarında terlikler vardı.

Benden pire tozunu alırken;

— Çok naziksiniz, doktor, dedi. Mersi... Nasıl, yolda sizi de tipi yakaladı mı?

Ben hemen divana uzanıp kürkü öfkeyle başıma çekerek;

— Öyle! diye homurdandım.

— Ya! Vah, vah!

Karısının yanına dönmüştü.

Zinoçka, burnunda bir tahtakurusu mu var ne? dediğini duydum. İzin ver de alayım şunu!

— Hemen al! Yakalayamadın mı? Tüh sana, koskoca 2. derece devlet memurusun, herkes senden çekinir, ama bir tahtakurusunun hakkından gelemedim!

— Zinoçka... yabancıların yanında böyle söylenir mi? (İçini çekti) Sen hep böylesin zaten...

Neye kızdığımı kendim de pek bilmeyerek;

— Kör olasıcalar! uyutmuyorlar! diye homurdandım.

Çok geçmeden karı-koca seslerini kestiler. Ben de gözlerimi yumdum, uykumu dağıtmamak için bir şey düşün-memeye çalıştım. Ancak aradan yarım, hatta bir saat geçtiği halde bir türlü uyuyamamıştım. Bu arada komşularım da bir yandan öbür yana dönerek fısıltıyla sövüp saymaya başlamışlardı.

Fedya'nın;

— Şaşılacak iş! Pire tozunun da etkisi olmadı, dediğini işittim. Ne çokmuş bu mendeburlar! Doktor! Zinoçka sizden bir şey sormamı istiyor. Acaba bu tahtakuruları neden böyle pis kokarlar?

Konuşmaya başladı. Tahtakurularından, Rusya'nın kışından, zırnık kadar anlamadığım tıptan, Edison'dan söz ettik.

— Zinoçka, niçin sıkılıyorsun? Doktormuş... Utanmaya gerek var mı? Hadi, soruver... Bunda çekinecek bir şey yok ki! Şervetsv'un bir yararı dokunmadı, belki bu doktor bir şey yapar.

— Kendin sor.

Sonunda Fedya bana seslendi:

— Doktor bey, karımın göğsünde sıkışma var. Öksürürken, nasıl söyleyeyim, zor soluk alıyor. Sanki oraya bir şey yapışmış gibi...

Kaçamaklı bir yanıt verdim.

— Bu konu çok uzundur. Anlatması zaman alır.

— Uzun olsun, ne çıkar? Nasıl olsa uyumuyoruz, bir sürü vaktimiz var. Onu bir muayene edin, lütfen, üstadım. Ha, şunu da belirteyim, daha önce Svertsov epeyce ilgilendi, baktı... Kendisi iyi bir insandır, ne bileyim, ama ben inanmıyorum ona. İnanmıyorum işte... Anladığıma göre siz de pek bakmak istemiyorsunuz. Gene de sizden çok rica edeceğim. Siz karımı muayene ederken ben gidip han görevlisine söyleyeyim, bize semaver koysun.

Fedya terliklerini şıkırdata şıkırdata dışarı çıktı. Ben de

paravanın arkasına girdim. Zinoçka geniş bir divanın üstünde yastıklara dayanarak oturmuş, bir eliyle geceliğinin dantelli yakasını kapatmaya çalışıyordu.

Ben yanına ilişerek yüzümü ciddileştirdim.

— Dilinizi gösterin bakayım!

Zinoçka dilini gösterirken güldü. Herkesinki gibi normal, kırmızı bir dili vardı. Nabzına bakmak istedim.

— Hmm! dedim nabzını bulamadığım halde.

Onun gülümseyen küçücük yüzüne bakarak daha ne gibi sorular sorduğumu anımsıyorum, yalnız muayenenin sonunda öyle sersemleyip aptallaşmıştım ki, hiçbir soru soracak durumda değildim.

Sonunda semaverin çevresinde üçümüz oturup çay içmeye başladığımızda bir reçete yazmam gerektiği aklıma geldi. Ben de tuttum, tam tıp biliminin kurallarına uygun bir reçete donattım:

Reçete: Bayan Siyelova için.
Sic transit 0.05
Gloria mundi 1.05
Aqua destillatae 0.1[1]
İki saatte bir çorba kaşığı
Doktor Zaytsev

Ertesi sabah yol çantası elimde, yeni ahbaplarımdan bir daha görüşmemek üzere ayrılmaya hazırlanırken, Fedya ceketimin düğmesinden tutmuş, 10 rublelik bir banknotu bana vermeye çalışıyordu:

— Yoo! Vizite parasını almak zorundasınız! Dürüstçe yapılan her görevin karşılığını ödemek boynumun borcudur. Bir sürü dirsek çürüttünüz, deneyim edindiniz. Elde ettiğiniz bilgiler kan, ter pahasınadır. Ben bunları anlayan insanım!

1 Latince sözcüklerin anlamı: Böyle geçer.
Dünya şöhreti.
Arıtılmış su.

Ne yaparsınız, 10 rubleyi ister istemez aldım.

Duruşmadan önceki gece böylece son bulmuş oluyordu. Duruşma salonunun kapısı açılıp mübaşir bana sanık sandalyesini gösterdiği zaman içimde uyanan duyguları uzun uzun anlatacak değilim. Yalnızca şunu söyleyeyim ki, arkama dönüp de binlerce gözün bana çevrildiğini görünce elimde olmaksızın sarardım, büyük bir sıkıntı duydum; jüri üyelerinin azametli, ciddi yüzlerine bakarken ecel terleri döktüm...

Ancak savcının oturduğu kırmızı çuha kaplı masaya gözüm kaydığında içimdeki dehşeti anlatmaya ne benim gücüm yeter, ne de sizler ne kadar korktuğumu tasavvur edebilirsiniz! Orada kimi görsem beğenirsiniz? Fedya'yı! Şu bizim Fedya'yı... O sırada bir şeyler yazıyordu. Ona bakarken aklıma tahtakuruları, Zinoçka, yaptığım muayene geldi ve değil soğuk terler dökmek, buzullar aktı sırtımdan aşağı... Fedya yazmasını bitirince başını kaldırıp baktı bana. Önce tanıyamamıştı, ama sonra gözbebekleri irileşti, alt çenesi sarktı, elleri titremeye başladı. Ardından ağır ağır doğruldu, kurşun ağırlığındaki bakışlarını yüzüme dikti. Bilmem neden, ben de yerimden kalktım, yiyecekmiş gibi onun gözlerinin içine bakmaya başladım.

Mahkeme başkanı:

— Sanık, adınızı, soyadınızı söyleyin, dedi.

Savcı yerine oturarak bir bardak su içti. Alnına ter damlacıkları birikmişti.

«Adamakıllı haşlayacağa benziyor.» diye geçirdim içimden.

Anlaşıldığı kadarıyla savcı beni esaslı bir cezaya çarptırmak isteyecekti. Çünkü sinirli sinirli tanık ifadelerini karıştırıyor, sağa-sola çatıyor, homurdanıyordu.

Eh, yazdıklarıma burada son vermeliyim. Bunları mahkeme salonunda, öğle paydosu sırasında yazdım... Az sonra savcı iddianamesini okuyacak.

Neler olacağını o zaman göreceğiz.

TELAŞ

Enstitüyü yeni bitirmiş, gencecik bir kız olan Maşenka Pavletskaya, çocuklarına eğitmenlik yaptığı Kuşkin'lerin evine gezintiden döndüğü zaman içerde büyük bir telaşla karşılaştı. Kendisine kapıyı açan uşak Mihaylov istakoz gibi kızarmıştı, heyecandan tir tir titriyordu. Maşenka üst kattan gürültüler geldiğini duyunca, «Herhalde hanımefendi sinir bunalımı geçiriyor ya da kocasıyla kavga etmiştir.» diye düşündü.

Holde, koridorlarda hizmetçi kızlarla karşılaştı. Bunlardan biri ağlıyordu. Yukarda tam odasına gireceği sırada evin efendisi Nikolay Sergeyiç'in apar topar oradan çıktığını gördü. Bu ufak tefek, yaşı geçkince, dazlak kafalı, yanakları sarkmış adamın yüzü kıpkırmızıydı, zangır zangır titriyordu. Adam eğitmen kızı görmeden yanından geçti, ellerini kaldırarak;

— Of, korkunç bir şey bu! diye bağırdı. Düpedüz terbiyesizlik! Böylesi bir bayağılık görülmemiştir!

Maşenka odasına girer girmez, sonradan görme zengin ve tanınmış ailelerin verdikleriyle geçinen, onlara bağımlı, boynu eğik insanların çok yakından bildiği o duyguyu ilk kez, tüm acılığıyla duydu. Odasında arama yapmışlardı. Geniş omuzlu, gür siyah kaşlı, tombul, dört köşe yüzlü, düz saçlı, belli belirsiz bıyıkları ve kırmızı elleri olan, yüzünün görünüşüyle, tavırlarıyla köyden gelme ahçı kadınları andıran evin hanımı Fedosya Vasilyevna eğitmenin çekmecesinin yanında duruyor; onun çantasından çıkardığı yün çilelerini, kâğıt tomarlarını gerisin geriye yerine koyuyordu. Maşenka'nın ansızın gelişini herhalde hiç beklemediği için başını çevirip onun sapsarı kesilen, şaşırmış yüzünü görünce biraz afalladı;

— Pardon, diye mırıldandı. Dikkatsizlikle kolum çarpınca döküldü de...

Birkaç şey daha homurdandıktan sonra eteğini hışırdata hışırdata odadan çıktı. Kızcağız odasını şaşkın bakışlarla gözden geçirdi. Olup bitenlerden bir şey anlamıyor, ne diyeceğini bilemiyordu. Bu durum karşısında omuz silkti, ama korkudan da buz gibi kesildi. Fedosya Vasilyevna el çantasında ne arıyordu, kolunu çarpıp düşürmüşse ne diye özür dilemişti? Sonra Nikolay Sergeyiç niçin odasından apar topar, alı al, moru mor çıkmıştı? Niçin çekmecesinin bir gözü dışarda, pul ve ufaklık para koyduğu kumbarası açılmıştı? Kumbara açılmış, sonra yeniden kapamak için kilidi hayli kurcalamışlardı. Kitap rafı, çekmecenin üstü, yatağı, her şey araştırmanın taze izlerini taşıyordu. Çamaşır sepetinde de aynı izler vardı. Gerçi çamaşırlar düzgün katlanmıştı, ama evden çıkarken sepeti böyle bırakmadığını anımsıyordu. Demek ki, esaslı bir araştırma yapılmıştı odasında. Peki ama neden? Ne olmuştu da her yeri aramışlardı? Maşenka kapıyı açan uşağın heyecanını, evde sürüp giden telaşı, hizmetçi kızın ağlamasını gözünün önüne getirdi. Aramanın bütün bunlarla bir ilgisi var mıydı? Yoksa adı korkunç bir işe mi karışmıştı? Maşenka sarardı, vücudu buz keserek çamaşır sepetinin üzerine çöktü.

O sırada bir hizmetçi girdi içeriye.

— Liza, şey... benim odamı niçin araştırdıklarını biliyor musun? diye sordu.

— Hanımefendinin iki bin rublelik iğnesi kayboldu da...

— İyi ama benim odamı niçin arıyorlar?

— Yalnız sizin odanızı aramadılar ki, genç bayan. Beni de aradılar. Hem de çırılçıplak soyup her yerime baktılar. Tanrı tanığım olsun ki bir suçum yok. Bırakın hanımefendinin iğnesini görmek, tuvalet masasının yanına bile yaklaşmadım. Polise de aynı şeyi söyleyeceğim.

Eğitmenin şaşkınlığı geçmiyordu.

— Peki ama benim odamdan ne istiyorlar?

— Size diyorum ya, iğne çalınmış... Hanımefendi kendi eliyle her yeri tek tek aradı. Hatta kapıcı Mihaylo'nun odasını bile didik didik ettiler. Böyle rezillik görülmemiş! Nikolay Sergeyiç aptal aptal bakıyor, elinden bir şey gelmiyor. Küçük hanım, korkudan titremenize gerek yok! Odanızda bir şey bulmadılar ya! İğneyi almadığınıza göre niçin korkacaksınız?

Maşenka öfkeden boğulacak gibiydi.

— Ama Liza, aşağılayıcı bir durum bu! Düpedüz bayağılık, adice bir davranış! Benden kuşkulanmaya, eşyalarımı aramaya ne hakları var?

Liza içini çekerek;

— Ah, küçük hanım! dedi. başkasının evinde yaşıyorsunuz ne yazık ki. Gerçi okumuş birisiniz, gene de biz hizmetçilerden ayrımınız ne? Baba evinde olsaydınız o başka.

Maşenka yatağa yığıldı, acı acı ağlamaya başladı. O güne değin hiçbir şey ona bunca ağır gelmemiş, bunca büyük bir aşağılamaya uğramamıştı. Onun gibi iyi bir eğitim görmüş, ince ruhlu bir genç kızdan kuşkulansınlar, sokak kadını gibi eşyalarını arasınlar, olacak şey değildi! Bundan daha büyük bir aşağılama düşünülemezdi. Şimdi bu incinme duygusuna bir de korku ekleniyordu: Ona daha başka bir şey yapabilirler miydi? Çeşit çeşit uygunsuz durumlar geliyordu aklına. Hırsızlıktan kuşkulandıklarına göre onu tutuklayabilirler, çırılçıplak soyup arayabilirler, daha da kötüsü suçlular konvoyu içinde sokaklardan geçirdikten sonra sıçanların cirit attığı rutubetli soğuk bir zindana kapatabilirlerdi. Aynı şey prenses Tarakanova'nın başına gelmemiş miydi? O zaman kim arka çıkacaktı ona? Anasıbabası uzak bir taşra kentinde yaşıyorlardı, ona yardım edecek güçleri yoktu. Başkentte tek başına, çölde yaşar gibi yaşıyordu; ne bir akrabası vardı, ne yakını. Ne isterlerse yapabilirlerdi ona.

Maşenka titreyerek; «Yargıçlara, avukatlara gidip derdimi

anlatayım. Yemin eder, benim bir hırsız olamayacağımı açıklarım.» diye düşündü.

Öğrencilik yıllarından kalma bir alışkanlıkla sofrada cebine koyup çamaşır sepetindeki yatak çarşaflarının altına sakladığı kurabiyeler geldi aklına. Bu küçük gizinin artık ev sahiplerince biliniyor olduğunu düşününce bedenine ateş bastı, utancından yüzü kıpkırmızı kesildi. Karşılaştığı aşağılamanın, duyduğu utancın, korkunun etkisiyle yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı; yürek çarpıntıları şakaklarına, kollarına, karnına yayıldı.

— Yemeğe buyurun, diye seslendiler.

«Gideyim mi, gitmeyeyim mi?» diye düşündü.

Saçlarını düzeltti, yüzünü ıslak havluyla sildi, yemek odasına indi. Yemeğe başlamışlardı... Masanın bir ucuna ciddi, donuk bakışlı Fedosya Vasilyevna tüm azametiyle kurulmuştu, öbür ucuna da Nikolay Sergeyiç. Konuklarla çocuklar iki yana oturmuşlardı. Fraklı, beyaz eldivenli iki uşak hizmet ediyorlardı. Herkes evde bir olayın yaşandığını, hanımefendinin üzgün olduğunu bildiği için kimse konuşmuyor; ağız şapırtılarından, çatal, bıçak seslerinden başka bir şey duyulmuyordu.

Evin hanımı bitkin, üzgün bir sesle;

— Üçüncü yemek ne? diyerek konuşmaya başladı.

— Rus usulü mersinbalığı, dedi uşaklardan biri.

Nikolay Sergeyiç;

— Fenya,[1] ben istemiştim, dedi çabuk çabuk. Canım çekmişti de... Ma chere, eğer beğenmezsen getirmesinler. Biz yesek de olur, yemesek de...

Fedosya Vasilyevna kendisinin pişirilmesini istemediği yemekleri sevmezdi. O andaki üzüntüsünden dolayı gözlerinden yaşlar geldi. Aile doktoru Mamikov, elini hafifçe hanımefendinin elinin üstüne koyup tatlı tatlı gülümseyerek;

— Bırakalım heyecanlanmayı, dedi. Zaten yeter derecede

1 Fedosya. (Ç.N.)

sinirlisiniz. İğneyi unutun gitsin. İnsan sağlığı iki bin rubleden daha değerlidir.

Evin hanımı, iri bir yaş damlası yanağından süzülürken;

— Ben iki bin rubleye acımıyorum, dedi. Beni çileden çıkaran böyle bir olayın olması. Evimde bir hırsızın yaşamasına katlanamam. Hiçbir şeye acımıyorum, ama hırsızlığa göz yumamam... Bu bir nankörlüktür, benim iyiliğimi böyle mi ödüyorlar?

Herkes başını önüne eğmiş tabağına bakarken, Maşenka'ya, hanımefendinin bu sözleri üzerine bütün gözler ona dikilmiş gibi geldi. Bir yumru gelip boğazına durdu, mendili yüzüne bastırarak ağlamaya başladı.

— Bağışlayın. Başım çok ağrıyor, burada kalamayacağım, diye mırıldanarak sofradan kalktı.

Sandalyeyi beceriksizce, gürültüyle ittiği için şaşkınlığı büsbütün arttı, çabuk çabuk dışarı çıktı.

Nikolay Sergeyiç yüzünü buruşturdu.

— Tanrım, onun odasını niçin aradık sanki? dedi. Doğrusu, çok yersiz bir davranış!

Fedosya Vasilyevna;

— İğneyi onun aldığını söylemiyorum, diye karşılık verdi. Gene de bu kız için güvence verebilir misin? Okumuş yoksullara pek güvenemiyorum.

— Fenya, kim ne derse desin gereksiz bir hareketti bu. Beni bağışla ama yasal olarak da aramaya hakkın yoktur.

— Ben yasa masa tanımıyorum. Bildiğim bir şey varsa, o da iğnemin çalındığıdır.

Çatalını tabağa vurdu, gözleri öfkeden parlayarak;

— Ben bu iğneyi bulacağım! dedi. Siz yemeğinizi yiyin, benim işlerime karışmayın!

Nikolay Sergeyiç uysal uysal gözlerini önüne indirdi, içini çekti.

Maşenka odasında yatağına kapanmıştı. Artık ne korku,

ne de utanç duyuyordu. Şimdi yüreğini dağlayan bir istek vardı: Bu duygusuz, kibirli, bön oluşundan dolayı mutlu kadının, evin hanımının yanına gidip yanağına patlatmak, patlatmak!

Yatağında uzanıp soluğunu yastığa verirken en pahalı iğneyi alıp bu aptal kadının suratına fırlatmanın ne iyi olacağını düşünüyordu. Fedosya Vasilyevna denen bu yaratık yoksul düşüp köy köy dilenmeli, düşkünlüğün, başkasına bağımlı olmanın korkunçluğunu anmalı, düşüncesizce incittiği bu kız, Maşenka ona bir sadaka vermeliydi. Maşenka iyi bir mirasa konmayı, bir kupa arabası alıp, kıskançlıktan çatlasın diye Fedosya Vasilyevna'nın penceresinin önünden geçmeyi öyle istedi ki!

Fakat bütün bunlar bir hayaldi. Gerçek olan bir şey vardı, o da buradan bir an önce çekip gitmek, artık bir saat bile bu evde kalmamak... Gerçi işini, yerini yitirip yoksul ailesinin yanına beş parasız dönmek ona korkunç bir şey gözüküyordu, ama başka ne yapabilirdi ki? Ne küçük odasını, ne de Fedosya Vasilyevna'yı gözünün gördüğü vardı; içini sıkıntı basıyordu, boğulacak gibiydi. Hastalık hastası, sahte soyluluk budalası Fedosya Vasilyevna ona öylesine iğrenç geliyordu ki, böyle bir kadının yaşıyor olmasından ötürü yeryüzünde her şey anlamsız, kaba, değersiz görünüyordu. O öfkeyle yatağından fırladı, eşyasını toplamaya başladı.

O sırada kapının arkasından Nikolay Sergeyiç;

— Girebilir miyim? diye sordu.

Sessizce yaklaşmıştı kapıya, aynı tatlı, yumuşak sesiyle;

— Girebilir miyim? dedi bir daha.

— Girin!

Nikolay Sergeyiç içeri girince kapının önünde dikildi. Genç kıza donuk donuk bakıyor, kızarmış burnu parlıyordu. Yürüyüşünden, ellerinin gevşek hareketinden yemek sırasında bira içtiği belli oluyordu.

Çamaşır sepetini göstererek;

— Nedir bu? diye sordu.

Maşenka;

— Hazırlanıyorum, dedi. Bağışlayın, Nikolay Sergeyiç, ama daha fazla kalamam burada. Yapılan arama beni derinden yaraladı.

— Evet, anlıyorum... gene de siz boşuna... Niçin gideceksiniz ki? Aradılarsa ne var bunda? Bir yeriniz eksilmedi ki...

Maşenka suskun, eşyalarını toplamayı sürdürüyordu. Nikolay Sergeyiç, sanki «Daha neler söylesem?» dercesine düşünüp bıyıklarıyla bir süre oynadıktan sonra daha bir alttan aldı:

— Anlıyorum sizi, gene de daha hoşgörülü olmalısınız. Fedosya Vasilyevna sinirli, günü gününe uymayan bir kadındır, onun fazla kusuruna bakmamak gerekir.

Maşenka hep susuyordu.

— Eğer ona kırıldıysanız özür dilerim sizden. Hadi, bağışlayın bizi!

Maşenka karşılık vermedi, valizinin üstüne daha çok eğildi. Bu kararsız, pısırık adamın evde fazla bir önemi yoktu. Hizmetçiler bile bir sığıntıymış gibi davranırlardı ona. O yüzden özür dilemesinin de bir anlamı olamazdı.

— Hımın! Sustuğunuza göre söylediklerim yetersiz kaldı. Bu durumda karım adına özür diliyorum. Evet, karım adına... Doğru, kibar davranmadı, bir soylu olarak itiraf etmeliyim...

Nikolay Sergeyiç bir aşağı bir yukarı dolaşırken içini çekiyordu.

— İstiyorsunuz ki içim daha çok sızlasın, vicdan azabı çekeyim...

Maşenka gözleri dolu dolu, yüzünü adama çevirdi.

— Nikolay Sergeyiç, sizin bunda bir suçunuz olmadığını biliyorum. Niçin boş yere acı çekesiniz?

— Haklısınız. Gene de siz... şey... bizden gitmeyin. Rica ediyorum.

Maşenka «hayır» anlamında başını salladı. Nikolay Sergeyiç gelip pencerenin önünde durdu, cama parmağıyla trampet çalar gibi vurmaya başladı.

— Bu tür anlaşmazlıklar beni çok üzüyor. Ne istiyorsunuz, önünüzde diz mi çökeyim? Biliyorum, gururunuz incindi, ağladınız, gitmeye hazırlanıyorsunuz. Ama benim de gururum var, bana hiç acımayacak mısınız? Yoksa günah çıkarırken bile itiraf edemeyeceğim şeyleri size söylememi mi istiyorsunuz? Hadi, söyleyin, bunu mu istiyorsunuz? Dinleyin beni, ölürken papaza itiraf edemeyeceğim şeyi size açıklayacağım!

Maşa'nın suskun durması karşısında Nikolay Sergeyiç bir çırpıda şunları söyledi:

— İğneyi ben aldım. E, şimdi memnun musunuz? Tatmin oldunuz mu? Evet, ben aldım... Şimdi artık sizin sırdaşlığınıza sığınıyorum. Tanrı aşkına kimseye ne bir şey söyleyin, ne de en ufak dokundurmada bulunun!

Şaşırmış, korkmuş olan Maşenka eşyalarını toplamayı sürdürüyor; eline geçen çamaşırları düzeltmeye çalışmaksızın bir valize, bir sepete tıkıştırıyordu. Nikolay Sergeyiç'in itirafından sonra bu evde bir dakika bile kalamazdı. Nasıl olmuş da bugüne değin onlarla birlikte yaşayabilmişti? Nikolay Sergeyiç kısa bir suskunluktan sonra;

— Bunda şaşılacak bir şey yok, dedi. Çok basit bir olay... Paraya gereksinmem vardı, karım ise vermiyordu. Halbuki bütün ev, içindeki eşyalarla birlikte babamdan kalma, Marya Andereyevna. Hepsi, hepsi benimdir. Bu iğne de annemden kaldı. Ama o hepsine el koydu, üzerine çöreklendi... Kalkıp karımı mahkemeye veremem ya! Anlıyorsunuz, değil mi? Sizden özellikle rica ediyorum, beni hoş görün ve kalın bizimle! *Tout comprendre, tout pardonner.*[1] Kalacak mısınız?

Maşa titremeye başladı, ama kesin bir sesle;

— Hayır! dedi. Rica ederim, üzerime düşmeyin!

---

1 Her şeyi anlayan bağışlar. (Fr.)

Nikolay Sergeyiç valizin yanındaki sıraya çökerek;

— Eh, Tanrı yardımcısınız olsun, dedi. Açıkça söyleyeyim ki, gururu incinenleri, bundan dolayı insanlara küsüp onları hor görenleri severim. Yaşam boyu şurada oturup öfkeli yüzünüzü seyredebilirim. Demek, kalmıyorsunuz? Anlıyorum, zaten başka türlü olamazdı... Evet, öyle... Siz kurtuldunuz ama benim neler çekeceğimi bir de bana sorun. Bu zındandan dışarı bir adım bile atamam... Çiftliklerden birine gitmeye kalksam karşıma karımın baş belalarından birisi çıkacaktır. Kahyaların, tarım uzmanlarının topunun Tanrı cezasını versin! Bütün işleri güçleri rehine koymak, rehinden kurtarmak... Balık avlayamaz, ot çiğneyemez, ağaç kesemezsiniz...

Tam o sırada Fedosya Vasilyevna'nın sesi duyuldu:

— Nikolay Sergeyiç, nerdesiniz? Agniye, beyefendiyi çağırsana!

Nikolay Sergeyiç kapıya doğru seğirtti. Giderken;

— Demek, kalmıyorsunuz? dedi. Kalsaydınız iyi olurdu. Akşamları bir araya gelir, dereden tepeden konuşurduk. Ne dersiniz? Kalın, kalın canım. Siz gidince evde yüzüne bakılacak kimse kalmayacak. Ne korkunç şey!

Nikolay Sergeyiç'in yalvaran yüzü solgun, sürekli içmekten bitkindi. Ama Maşenka «Hayır, olmaz» anlamında başını salladı. Nikolay Sergeyiç çaresizlik içinde elini salladı.

Yarım saat sonra Maşenka yoldaydı.

ANYUTA

Lizbon otelinin en ucuz odasında bir köşeden öbürüne durmadan volta atan tıp üçüncü sınıf öğrencisi Stepan Kloçkov habire dersini ezberlemeye çalışıyordu. Bu sürekli, gerilimli çalışmadan dolayı ağzının içi kurumuş, alnında iri ter damlaları birikmişti.

Cam kenarları kar nakışlarıyla örtülü pencere önündeki bir taburede Kloçkov'un metresi Anyuta oturmaktaydı. Anyuta yirmi beş yaşlarında, çelimsiz, ufak tefek, soluk yüzlü, uysal bakışlı, sarışın, gri gözlü bir kızcağızdı. Sırtını kamburlaştırarak oturduğu yerde bir erkek gömleğinin yakasını kırmızı iplikle çabuk çabuk nakış işlemesine bakılırsa işi hayli aceleydi. Koridordaki saat kısık sesiyle öğleden sonra ikiyi vurduğu halde oda henüz toplanmamıştı. Dertop olmuş yorgan, bir yana fırlatılmış yastıklar, buruşmuş giysiler, ortalığa saçılmış kitaplar, içinde sigara izmaritlerinin yüzdüğü sabunlu suyla dolu leğen, yerlere atılmış çöpler bile bile yapılmış izlenimi veren büyük bir dağınıklığın göstergeleriydi.

Kloçkov mırıldanarak ezberliyordu dersini:

— Sağ ciğer üç bölümden oluşur. Sınırları: Üst bölüm önde göğsün dördüncü-beşinci, yanda dördüncü kaburgalarına, arkada ise spina scapulse'ya kadar uzanır...

Okuduklarını gözünde canlandırmaya çalışarak gözlerini tavana akciğerin sınırlarına dikti.

— Piyano tuşlarına benzer bu kemikler, dedi kendi kendine. Yerlerini şaşırmamak için iyice öğrenmek gerekir. Hem iskelette incelemeli, hem de canlı beden üzerinde... Hey, Anyuta, bir dakika gelir misin! Kaburgalarına bakacağım.

Anyuta elindeki işlemeyi bıraktı, bluzunu çıkardı, Kloçkov'un karşısında dimdik durdu. Tıp öğrencisi kızın karşısına geçti, kaşlarını çatarak göğüs kemiklerini saymaya başladı.

— Hımın! Birinci kaburga köprücük kemiğinin arkasında bulunduğundan ele gelmiyor... Şu ikincisi olacak... Şu üçüncü, şu da dördüncü... Kız, niye öyle büzüşüp duruyorsun?

— Parmakların soğuk da..

— Hadi, hadi bir şey olmaz. Kıpırdanma bakayım! Demek, bu üçüncü, bu da dördüncü... Şuna bak, sıska bir şey ama gene de kemikleri kolayca sayılmıyor... Şu ikinci, şu üçüncü... yok, yok, olmuyor, karıştırıyor insan. En iyisi yerlerini çizerek belirlemek... Benim kömürüm vardı. Verir misin!

Kömür parçasını aldı, kızın göğsünde kemikler hizasında birkaç koşut paralel çizgi çizdi.

— İşte bu güzel! Şimdi her şey gözümün önünde. Artık vurarak muayene edebilirim. Hadi, kalk bakalım!

Anyuta doğruldu, çenesini havaya kaldırdı. Kloçkov parmağıyla tık tık vurarak muayene etme işine öylesine daldı ki, kızcağızın ellerinin, burnunun, dudaklarının soğuktan mosmor kesildiğinin farkına bile varmadı. Anyuta bir yandan tir tir titriyor; bir yandan da sevgilisi tıp öğrencisi onun titrediğini görerek kömürle çizgi çizmeyi, parmağıyla vurmayı bırakacak, ondan sonra da sınavını veremeyecek diye ödü patlıyordu.

Kloçkov muayeneyi yarıda kesti.

— İyi, şimdi her şeyi anladım. Sen şurada otur da çizgiler silinmesin. Ben biraz daha ezberleyeceğim.

Tıp öğrencisi yeniden odada dolaşarak ezberleme işine koyuldu. Anyuta göğsündeki kara çizgilerle tıpkı derisi dövmeli vahşileri andırıyordu. Oturduğu yerde soğuktan büzüşüp derin düşüncelere dalmıştı. Zaten pek az konuşur, hep susar, boyuna düşünürdü.

Anyuta altı-yedi yıldır otel odalarında sürtmekteydi. Bu sırada beş-altı bekâr öğrenciyle birlikte yaşamıştı. Şimdi bun-

ların hepsi de okulunu bitirip adam olmuş, sonra da aklı başında insanlara yakışır biçimde onu unutmuşlardı. Bunlardan biri Paris'e yerleşmişti; ikisi doktor, dördüncüsü de ressamdı. Söylenenlere bakılırsa beşincisi profesörlüğe yükselmişti, altıncısı ise Kloşkov'du. O da yakında üniversiteyi bitirir, yaşama atılırdı. Duruma bakılırsa geleceği parlak bir gençti. Herhalde büyük bir adam olurdu. Ama bugünkü durumu berbat mı berbattı. Tütünü, çayı tükenmiş, dört topak şekeri kalmıştı. Elindeki işlemeyi bir an önce bitirmeli, onu ısmarlayan kişiye teslim etmeliydi. Eline geçecek parayla biraz çay, biraz da tütün alırdı.

Kapının arkasından;

— Girebilir miyim? diyen bir ses duyuldu.

Ressam Fetisov girdi içeriye. Genç adam Kloçkov'a döndü, alnına dökülen saçlarının arasından vahşice bakarak;

— Sizden bir dileğim var, dedi. Lütfedin de güzel bayanınızı bana iki saatliğine ödünç verin. Bir resim yapıyorum, çıplak kadın olmadan çalışmam yürümüyor.

— Hay hay, dedi Kloçkov. Hadi, Anyuta, onunla git.

Anyuta;

— Orada ne işim var benim? diye direnecek oldu.

— Hadi, canım! Adam seni sanat işi için istiyor, öyle ıvır zıvır şeyler için değil. Elinden geldikten sonra neden yardım etmeyeceksin?

Anyuta giyinmeye başladı. Kloçkov;

— Peki, ne üzerinde çalışıyorsunuz? diye sordu.

— Kaçık bir kadın resmi. Güzel bir konu ama bir türlü yürümüyor. Değişik modeller üzerinde çalışmak gerek. Dün bir model buldum, bacakları masmavi. «Niçin bacaklarınız mavi?» diye sorduğumda «Çorapların boyası çıkıyor da onun için.» demez mi?.. Bakıyorum, durmadan ezberliyorsunuz. Ne mutlu size, sabırlı adamsınız.

— Tıp öyle bir nesne ki, ezberlemeden olmuyor.

— Ya!.. beni bağışlayın ama, Kloçkov, tıpkı bir domuz gibi yaşıyorsunuz. Buna can mı dayanır?

— Ne demek istiyorsunuz? Başka türlü nasıl yaşayabi-lirim? Babamdan ayda on iki ruble geliyor. Bununla daha iyi yaşayın da görelim!

Ressam tiksintiyle yüzünü buruşturdu.

— Orası öyle ama gene de daha iyi yaşanabilir... Kültürlü bir insansınız, kendinize göre zevkleriniz olmalı, öyle değil mi? Şuraya bakın, Tanrı koruya! Yatak toplanmamış, ortalığı pislik götürüyor, dünkü yemekler hâlâ tabaklarda... Pöf!

Tıp öğrencisi ezilip büzülerek;

— Doğru, dedi. Ama Anyuta'nın bugün ortalığı toplamaya vakti olmadı. İşi vardı bütün gün.

Ressam ile Anyuta çıktıktan sonra Kloçkov sedire uzandı, dersini ezberlemeye çalışırken farkında olmadan uyuyakaldı. Bir saat sonra uyandığında başını yumruğuna dayadı, kara kara düşünmeye başladı. Ressamın, «kültürlü bir adamın kendi zevkleri olmalı» sözleri aklına gelmişti. Oturduğu oda gerçekten berbat, iğrenç gözüktü gözlerine. Şöyle bir düşününce geleceğini zihninde canlandırdı. Hastalarını özel çalışma odasında kabul edecek, ona yaraşan bir kadın olan karısıyla baş başa, geniş yemek odasında çayını içecekti. Oysa şuradaki, üzerinde sigara izmaritlerinin yüzdüğü suyla dolu leğen iğrenilecek bir şeydi. Anyuta da gözüne çirkin, pasaklı, zavallı gözüküyordu. Ondan hemen, ne pahasına olursa olsun, hiç gecikmeden ayrılmalıydı. Anyuta ressamın atelyesinden dönüp mantosunu çıkarınca Kloçkov ayağa kalktı, ciddi bir sesle;

— Dinle, dostum, dedi. Otur da dinle beni. Artık ayrıl-mamız gerekiyor. Kısacası, seninle daha fazla oturmak istemiyorum.

Kadıncağız ressamın atelyesinden yorgun, bitkin dönmüştü. Ayakta uzun süre modellik etmekten dolayı yüzü sanki uzamış, çökmüş, çenesi daha bir sivrilmişti. Öğrencinin sözlerine karşılık vermediyse de dudakları titredi.

— Er ya da geç nasıl olsa ayrılacaktık, diye sürdürdü konuşmasını öğrenci. Sen iyi bir insansın. Üstelik çok anlayışlısın, anlarsın...

Anyuta mantosunu yeniden giydi, yakasına nakış işlediği gömleği sessizce bir kâğıda sardı, iğneyi, ipliği topladı. O sırada pencerenin önünde gördüğü dört topak şekeri oradan alarak masaya, kitapların yanına koydu.

— Bu sizindir... şeker... dedikten sonra göz yaşlarını gizlemek için arkasını döndü.

Kloçkov;

— Neden ağlıyorsun? dedi.

Ne de olsa utanmıştı. Odada bir ileri, bir geri dolaşarak;

— Tuhaf kadınsın, doğrusu, diye sürdürdü konuşmasını. Sonunda ister istemez ayrılacağımızı kendin de biliyorsun. Ömür boyu birlikte yaşayacak değiliz...

Anyuta çıkınını toplamış, vedalaşmak üzere yüzünü ona dönmüştü. Öğrenci birden acıdı kadına.

«Bir hafta daha kalsa ne çıkar?» diye geçirdi içinden. «Varsın, kalsın. O zaman pılısını pırtısını toplayıp gitmesini söylerim.»

Aynı anda da yufka yürekliliğinden dolayı kendisine kızarak bağırdı:

— Ne dikiliyorsun orada! Gideceksen git, gitmeyeceksen mantonu çıkar da kal!

Anyuta sessizce mantosunu çıkardı, sessizce burnunu sildi, gene sessizce her zamanki yerine, pencerenin önünde duran taburenin yanına yollandı. Bunun üzerine öğrenci ders kitabını eline aldı, eskisi gibi odanın bir köşesinden öbürüne dolaşmaya başladı.

— Sağ ciğer üç bölümden oluşur. Sınırları: Üst bölüm önde göğsün dördüncü-beşincisi, yanda dördüncü kaburgalarına... diye ezberlemesini sürdürdü.

Koridordan birinin avazı çıktığınca bağırdığı işitildi:

— Grigori! Semaveri getir!

İVAN MATVEYİÇ

Akşamın saat altısı... Oldukça ünlü Rus bilimadamlarından biri –ama yalnızca bilgin diyelim– çalışma odasında oturuyor, sinirli sinirli tırnaklarını kemiriyor. İkide bir saatine bakarak;

— Bu kadarı da rezillik! diyor. Başkasının zamanına, emeğine böylesine saygısızlık olamaz! İngiltere'de olsa böyle bir herif metelik kazanamaz, acından geberirdi. Neyse, gelsin de o zaman görüşürüz!

Birine derdini anlatmak, içindeki öfkeyi onunla paylaşmak isteğiyle karısının odasına yaklaşıyor, kapıyı vurarak;

— Katya, dinle beni! diye bağırıyor. Piotr Danilıç'ı görürsen söyle, namuslu insanlar böyle davranmaz! Ayıp, ayıp! Bir yazıcı salık verdi, kimin salık verdiğinden haberi yok! Bulduğu delikanlı şaşmaz bir biçimde iki-üç saat geç geliyor işe! Böyle yazıcı görülmüş mü! Benim iki-üç saatim başkasının iki-üç yılından daha değerlidir. Hele bir gelsin, ona ağzının payını vereceğim. Parasını ödemeden kapı dışarı etmezsem ben de adam değilim! Böyle insanlara kibarlık değmez!

— Sen her gün böyle söylersin, gene de o bildiğini okur.

— Ama bugün kararımı verdim. Onun yüzünden yitirdiğim zaman yeter! Kusura bakmazsan bu delikanlıya en kaba küfürleri edeceğim!

Sonunda zil çalar. Bizim bilgin ciddi bir yüz takınarak yerinden doğrulur, kafasını biraz geriye atarak antreye girer. Orada, askının yanında yazıcı İvan Matveyiç durmaktadır. İvan Matveyiç on sekiz, on dokuz yaşlarındadır; yumurta biçiminde bir yüzü vardır, bıyıkları yeni çıkmaktadır. Sırtındaki palto hayli

yıpranmış, çizmelerinin üstüne lastik giymemiştir. İçeri yeni girdiği için soluk soluğa çizmelerini paspasa silerken içinden beyaz çorabı görünen delikleri hizmetçiye göstermemeye çalışır. Bilgini görünce ancak çocuklarda, çok saf insanlarda görülen o yayvan, biraz da budalaca gülümsemesiyle güler. Islak, iri elini uzatarak;

— A, günaydın! der. Nasıl, boğazınız geçti mi?

Bilgin bir adım geriler, iki elinin parmaklarını birbirine kenetleyerek, titreyen bir sesle;

— Ivan Matveyiç ! İvan Matveyiç ! diye sinirlendiğini belli eder.

Sonra yazıcının üstüne atılır, onu omuzlarından yakalayarak sarsmaya başlar.

— Nedir sizden bu çektiğim? Korkunç, aşağılık bir adamsınız! Beni ne duruma soktuğunuzu görün! Benimle alay ediyor, açıkça eğleniyorsunuz!

İvan Matveyiç 'in yüzünden hâlâ silinmeyen gülümsemeye bakılırsa bambaşka bir karşılama beklediği anlaşılmaktadır. Ama bilginin müthiş öfkelenen suratını görünce yumurta biçimindeki yüzü daha bir uzar, ağzı şaşkınlık içinde açılır.

— E... Bir şey mi oldu...

Bilgin ellerini silkeler.

— Üstelik soruyorsunuz. Zamanın benim için ne denli değerli olduğunu bildiğiniz halde işe gecikiyorsunuz hep. Bakın, gene iki saat geç kaldınız. Tanrı'dan korkunuz da mı yok?..

İvan Matveyiç atkısını kararsız kararsız çözerken;

— Ama ben şimdi evden gelmiyorum, diye mırıldanır. Teyzemlerde isim günü vardı da. Altı fersah uzakta otururlar teyzemler. Doğrudan doğruya evden gelseydim böyle geç kalmazdım.

— Düşünün bir kere, İvan Matveyiç , bu davranışınızda mantık var mı? Burada sizi görev bekliyor, üstelik ivedi bir iş

var: siz isim günlcrinde, teyzelerde sürtüyorsunuz! Çabuk çıkarın şu atkınızı! Çekilir şey değil, doğrusu!

Bilgin böyle diyerek yeniden yazıcının üstüne atılır, atkısını çözmesine yardım eder.

— Şuna bakın, tıpkı kocakarılar gibisiniz! Hadi, gelin. Çabuk olun, lütfen!

Kirli, buruşuk mendiline sümkürdükten sonra boz ceketini düzelten İvan Matveyiç, salondan, yemek odasından geçerek çalışma odasına girer. Burada çoktandır onu oturacağı yer, yazacağı kâğıtlar, hatta içeceği sigaralar beklemektedir.

Ellerini sabırsızlıkla oğuşturan bilgin;

— Hadi, oturun! der. Ne çekilmez adamsınız! İşin çok ivedi olduğunu bildiğiniz halde geç kalıyorsunuz. Hadi, yazın bakalım! Nerede kalmıştık?

İvan Matveyiç alçaklı-yüksekli kesilmiş sert saçlarını sıvazlar, kalemi eline alır. Bilgin odanın bir köşesindcn ötekine gidip gelirken düşüncelerini toplamaya çalışır. Yazdırmaya başlar en sonunda:

— Konunun aslı şudur ki... virgül... kimi temel şekiller, yok, yok formlar diye yazın... yazdınız mı?.. yalnızca kendilerinin anlatıldığı ve biçim buldukları ilkelerin özüyle koşullandırılmıştır... Satırbaşı, nokta koymayı unutmayın... Siyasal olmaktan çok-toplumsal özellik taşıyan, özellik taşıyan bu formlar belirgin bir biçimde bağımsızlığı temsil etmektedirler...

İvan Matyeviç;

— Şimdi lise öğrencilerinin giydiği okul forması epey değişik, boz renk, dedi. Oysa benim öğrenciliğim sırasında biz üniforma giyerdik.

Bilgin öfkelenir.

— Lütfen bunları bırakın da yazın!.. bağımsızlığı temsil etmektedirler... Halkın yaşamını düzenlemekten çok devletin işleyişiyle ilgili değişikliklere gelince... virgül... bunların ulusal bir nitelik taşıdığı... son beş sözcük tırnak içinde yazılacak...

söylenemez. Şey, siz okul konusunda bir şey mi söylemek istemiştiniz?

— Evet, biz okulda başka türlü forma giyerdik.

— Ya, demek öyle... Okulu bırakalı çok oldu mu?

— Size dün söylemiştim ya... Lise birden ayrıldım. Üç yıldır gitmiyorum okula.

Bilgin, yazıcının yazdığı satırları gözden geçirir.

— Peki, ne diye bıraktınız okulu?

— Aile sorunları dolayısıyla.

— Sizi durmadan uyaracak mıyım, İvan Matveyiç, sözcükleri niçin uzata uzata yazıyorsunuz? Bir satırda kırk harften az olmamalı.

İvan Matveyiç alınır.

— Bile bile yaptığımı mı sanıyorsunuz? Kimi satırlarda da kırktan fazla harf var. İsterseniz sayın. Bile bile uzattığımı düşünüyorsanız paramdan kesebilirsiniz.

— Durun, canım, ben onu demek istemedim. Amma da nezaketsiz insansınız! Bir şey oldu mu, hemen para konusunu açıyorsunuz. Önemli olan, şey, İvan Matveyiç ... bir işi düzgün yapmaktır. Özenli, düzgün çalışmaya siz de alışmalısınız.

O sırada hizmetçi bir tepsi üzerinde iki bardak çay ile küçük bir sepette kuru kurabiyeler getirir. İvan Matveyiç iki eliyle birden bardağını alıp beceriksizce, hemen içmeye koyulur. Çay çok sıcaktır. Dudaklarını yakmamak için küçük küçük yudumlarla içmeye çalışır. Bir kurabiye, ardından ikincisini, üçüncüsünü alır. Bilgine utana utana bakarak dördüncüsüne uzatır elini. Höpürdeterek çay içmesi, ağzını iştahla şapırdatması, kaşlarının öbür adamlarınki gibi kalkıp kalkıp inmesi bilgini çileden çıkarır.

— Yemenizi çabuk bitirin! Zamanım değerlidir! der.

— Siz konuşmaya devam edin. Hem içer, hem yazarım ben. Doğrusunu söyleyeyim mi, çok acıkmışım...

— Bütün yolu yaya yürüdüğünüze göre acıkmış olmalısınız.

— Hava da öyle kötü ki! Bu mevsimde bizim orada ilkbahar kokuları gelir. Karlar eridiği için gölekler oluşur adım başı.

— Güneyden misiniz siz?

— Evet, Don bölgesindenim. Mart geldi mi, bizde ilkbahar geldi demektir. Ama buralar hâlâ soğuk, herkes paltoyla geziyor. Bizim oralarda otlar çıkmıştır. Hava iyice kuruduğu için kaya kovuklarında örümcek avlayabilirsiniz.

— Örümcek mi? Niçin?

İvan Matveyiç içini çeker.

— Hiç. Yapacak başka bir şey olmadığı için... Örümcek yakalamak eğlencelidir. Bir ipliğe biraz katran sürer, kayanın kovuğuna sarkıtırsınız. Dipte avını bekleyen örümceğe dokundurdukça hayvan kızar, ayaklarıyla ipliği yakalar, böylece ipliğe yapışır kalır... Bir tas dolusu kaya örümceği yakalayıp aralarına bir tane cellat örümcek saldınız mı seyrcyleyin eğlenceyi. Bir kavgadır başlar.

— Ncdir bu cellat örümcek?

— Örümceğin bir başka türü. Kavgaya tutuştuklarında yüz tane kaya örümceğinin hakkından gelir.

— Ya! Demek, öyle!.. Neyse biz yazmamızı sürdürelim. Nerede kalmıştık?

Bilgin yirmi sayfa daha yazdırır, sonra oturduğu yerde derin düşüncelere dalar.

Bilgin böyle düşünedursun, İvan Matveyiç yazmaya hazır beklerken boynunu ileri uzatarak gömlek yakasını düzeltmeye çalışır. Kravatının bağı gevşediğinden, düğmenin biri açıldığından yakası ikide birde yana kaymaktadır.

Bilgin bir ara toparlanır.

— Hımm... Demek, henüz bir işe yerleşemediniz, İvan Matveyiç ?

— Hayır, şimdi iş bulmak kolay değil... Biliyor musunuz, gönüllü askerliği düşünüyorum son zamanlarda, babamsa bir eczaneye girmemi salık veriyor.

— Hımm... Okulu bitirip üniversiteye girseniz daha iyi olur. Sınavlar çetindir ama sabırla, sürekli çalışmayla verebilirsiniz. Çalışın, daha çok okuyun. Çok kitap okur musunuz?

İvan Matveyiç bir sigara yakar.

— Doğrusunu söylemek gerekirse fazla okumuyorum.

— Turgenyev'den okudunuz mu hiç?

— Hayır.

— Gogol'den?

— Gogol'den mi? Şey... Okumadım...

— Ayıp değil mi, İvan Matveyiç ? Bakın, iyi bir gençsiniz, birçok olumlu yönünüz var, ama siz... Gogol'ü bile okumamışsınız. Okuyun lütfen! Size kitaplarımı veririm. Mutlaka okuyun. Yoksa kavga ederiz.

Yeniden sessizlik başlar. Bilgin yumuşak bir divana uzanarak düşüncelere dalar, İvan Matveyiç ise yakasını bırakarak bu sefer çizmelerine diker gözlerini. Tabanlarının altındaki karların erimesinden dolayı yerde iki su göleğinin birikmesi onu utandırır.

Bilgin;

— Bugün kafamı pek toplayamıyorum, diye mırıldanır. Şey, İvan Matveyiç , kuş yakalamayı sever misiniz?

— Güzün yaparız biz bu işi. Burada yakalayamıyorum ama bizim orada hep tutardık.

— Hımın. Iyi... Biz yazımıza dönsek iyi olacak.

Bilgin o kararlılıkla ayağa kalkar, ancak on satır kadar dikte ettirdikten sonra gene divana oturur.

— Olmuyor. Biz en iyisi bu işi yarın sabaha bırakalım. Yarın sabaha gelin, e mi? Saat dokuza doğru... Geç kalırsanız karışmam!

İvan Matveyiç kalemini bırakır, masadan kalkar, gidip

başka bir iskemleye oturur. Beş dakika kadar sessizlik içinde geçer. Bu sırada gitme zamanının geldiğini, burada gereksiz yere oturduğunu düşünür. Üstelik gereksiz biridir de... Oysa bilginin çalışma odası öyle aydınlık, sıcak, öyle rahat ki! İçtiği çayın, yediği kurabiyelerin tadı damağındadır. Eve gitmeyi düşünmek bile yüreğini sızlatır. Evde yoksulluk, açlık, soğuk vardır; hırçın bir baba boyuna herkesi azarlar durur. Bu sessizlikte tasasız otururken, üstelik örümceklerden, kuşlardan konuşurken şimdi orada...

Bilgin saatine bakar, eline bir kitap alır.

İvan Matveyiç toparlanıp hemen ayağa kalkar.

— Şey, bana Gogol'ü verecek misiniz?

— Vereceğim, vereceğim. Ama ne diye acele ediyorsunuz, dostum? Oturun, bir şeyler anlatın...

İvan Matveyiç oturur, yüzüne tatlı bir gülümseme yayılır. Hemen hemen her akşam böyledir bu. Bilginin odasında otururken onun sesinde, bakışlarında yumuşak, çekici, babacan bir yakınlık duyar. Hatta öyle dakikalar olur ki, bilginin kendisine iyice alıştığını, yakından bağlandığını anlar. Eğer bilgin onu geç kaldığı için azarlıyorsa, bu, kaya örümceklerini, Don kıyısında sukuşu yavrularını nasıl yakaladığını anlatmasını özlediğindendir.

CADI

Vakit gece yarısına gelmişti. Zangoç Saveli Gıkin, kilise bekçi odasındaki kocaman yatağında yatıyor, her zaman tavuklarla birlikte uyuduğu halde bu sefer gözünü kırpmıyordu. Çeşitli renklerde basma parçalarından dikilen kirli yorganının bir ucundan kızıl sert saçlı başı, öbür ucundan ise çoktandır su yüzü görmemiş iri ayakları çıkmıştı. Kulakları dışarda kopan fırtınadadır. Bekçi odası kilise avlusunun kıyısında olduğu için odanın tek penceresi kırlara bakıyordu. Ve kırlarda gerçek bir savaş vardı. Kimin kimi kökünden kazımaya çalıştığı bilinmeyen bu amansız savaşta ortalığı kasıp kavuran fırtınaya, fırtınanın uğultusuna bakılırsa birilerinin büyük acı çektiği belliydi. Kahredici, amansız bir güç kırlarda birilerinin peşinde koşuyor, ormanda, kilisenin çatısında azgın azgın uğulduyor, yumruklarıyla pencere camlarını dövüyor, önüne ne gelirse saçıp savuruyor; bu gücün ezdiği çevrede ne varsa inleyip ağlıyordu... Acıklı ağlayışlar pencerenin dışında, çatının tepesinde, ocağın içinde, her yerdeydi. Bu ağlamalarda imdat çağrısından çok, bir elem, artık geç kalındığı, kurtuluş umudu kalmadığı sızlanması vardı. İncecik buzla kaplı kar yığınlarının, çıplak ağaç dallarının üstünü göz yaşı damlacıkları örtmüştü; çamur ve erimiş karlardan oluşan koyu, sıvışık bir madde yolları, cılgaları kaplamıştı. Sözün kısası, buzlar çözülmekteydi, ancak gecenin karanlığında gökyüzü aşağıda olanları görmediği için bir yandan iri, taze kar tanelerini buzu çözülen toprağın üstüne yağdırıyor, yağdırıyordu. Bir yandan da rüzgâr uğulduyordu durmadan... Şiddetli rüzgâr yere düşen karlara rahat vermiyor, karanlıkta istediği yöne savuruyordu.

İşte Gıkin bu şamataya kulak kabartırken somurtuyordu. Onu asıl kaygılandıran, bu şamatanın sonunun neye varacağını, bunun kimin başının altından çıktığını bilmesi, en azından tahmin etmesiydi.

Yorganın altından parmağıyla birilerine gözdağı vererek;

— Biliyorum! Her şeyi biliyorum! diye homurdandı.

Karısı Raisa Nilovna pencerenin önünde bir tabureye oturmuştu. İkinci bir taburenin üstünde duran teneke gaz lambası, aydınlatma gücüne olan inancını yitirmiş bir halde, zangocun karısının geniş omuzlarını bedeninin iştah açıcı kabarıklıklarını, ucu yeri süpüren kalın saç örgüsünü fersiz bir ışıkla ölgün ölgün aydınlatıyordu. Kaba ketenden çuval dikiyordu zangocun karısı. Ellerinin çabuk çabuk çalışmasına karşın gözlerinin, kaşlarının, etli dudaklarının, beyaz boynunun duruşuna bakılırsa, bu mekanik, tekdüze işin akışına kendini kaptıran gövdesi uykuya dalmış gibiydi. Kadın yorulan boynunu dinlendirmek için arada bir başını dikleştiriyor, dışarda kopan kar fırtınasını görmek amacıyla pencereye bakıyor, sonra yeniden işine koyuluyordu. Kalkık burunlu, yanakları gamzeli güzel yüzünde ne bir istek, ne hüzün, ne de sevinç okuyabilirdiniz. Öyle değil midir, su püskürtmeyen bir fıskiyeli havuzun da tüm güzelliğine karşın hiçbir anlamı yoktur.

Kadın işte bir çuvalı bitirdi. Onu yana attıktan sonra tatlı tatlı gerindi, donuk, durağan bakışlarını pencereye dikti. Camlar dışardan damlalarla, kısa ömürlü kar tanecikleriyle örtülüydü. Yağan karlar camın üstüne yapışıyor, zangocun karısına bir an baktıktan sonra eriyordu...

— Hadi, gel de yat! dedi zangoç, karısına.

Kadından ses çıkmadı. Ancak birden kirpikleri kıpırdandı, gözlerinde dikkatin ışığı parladı. Yorganın altından karısının yüzündeki değişiklikleri gözleyen zangoç;

— Ne o? Bir şey mi var? diye sordu.

— Hiç... birileri eve doğru yaklaşıyormuş gibi geldi de...

Zangoç elleriyle, ayaklarıyla üstündeki yorganı bir anda fırlattı, yatağın kıyısına diz üstü çöküp bön bön karısına baktı. Lambanın ürkek ışığı adamın çopur, kıllı yüzünü aydınlattı, oradan karışık, sert saçların örttüğü başına kaydı.

— İşitiyor musun? dedi kadın.

Tipinin tekdüze uğultusu arasından kulakların güç duyabileceği, çınlamayla karışık bir inilti, bir sivrisineğin sokmak isteyip de fırsat verilmediği zaman öfkelenmesine benzer bir vızıldama belli belirsiz işitiliyordu:

Saveli topukları üzerine oturarak;

— Posta arabası, dedi.

Kilisenin üç fersah ilerisinden posta yolu geçmekteydi. Yoldan kilise yönüne rüzgâr estiğinde bekçi kulübesinden araba çıngırakları duyulurdu.

Zangocun karısı içini çekti.

— Aman Tanrım, bu havada yola çıkılır mı?

— Devlet işi... İstesen de, istemesen de çıkacaksın...

İnildeme bir ara kesildi.

— Uzaklaştılar! dedi Saveli yatağına uzanarak.

Ancak yorganı tepesine çekmeye fırsat bulamadan küçük bir çıngırak sesi belirgin bir biçimde çalındı kulağına. Bunun üzerine karısına kaygıyla baktı, yataktan aşağı atladı, iki yana devrile devrile yürüyerek ocağın yanına vardı. Çıngırak bu arada bir kere daha çınladı, sonra koparılmış gibi sustu.

Zangoç karısına gözlerini dikti.

— Bak, şimdi işitilmiyor.

Daha böyle der demez bir rüzgâr dalgası pencereye yüklendi, inleyen, ince çıngırak sesini de birlikte getirdi.

Zangocun beti benzi attı, çıplak ayaklarıyla odada dolanmaya başladı. Karısına yan yan bakarak, hırıltılı bir sesle;

— Posta arabası yolunu şaşırmış, dönüp duruyor, dedi. İşitmiyor musun, dönüp duruyor. Bi...biliyorum ben. Anla-

mıyor muyum sanıyorsun? Tanrı senin cezanı versin!

Kadın gözlerini pencereden ayırmaksızın;

— Neyi biliyormuşsun bakayım? diye sordu.

— Şeytanın kızı, hepsi senin başının altından çıkıyor! Senin işin bütün bunlar, kahrolası! Kar fırtınasını çıkarttın, posta arabasına yolunu şaşırttın! Hepsini sen yaptın! Sen!

Kadın sakin bir sesle;

— Salak, aklını oynatmışsın! dedi.

— Çoktandır anladım ne mal olduğunu. Daha evlendiğimiz ilk gün farkına varmıştım, kancık köpeğin tekisin sen!

Kadın ıstavroz çıkararak omuzlarını büzdü.

— Tüh sana! Hadi sen de ıstavroz çıkar, aptal herif!

Zangoç gömleğinin eteğine çabuk çabuk burnunu sildi, sonra boğuk, ağlamaklı bir sesle;

— Cadısın cadı! Benim karım olarak ruhban sınıfı unvanı taşısan da senin hakkında inandığım gerçeği haykıracağım: Malın gözüsün sen! Tanrım beni korusun, esirgesin! Öyle değil misin? Geçen yıl Danyal peygamber yortusunda gene böyle tipi çıkmıştı da yapı ustası bize ısınmaya gelmişti. Unuttun mu? Sonra başka bir seferinde, Aziz Eleksey günü ırmakta buzlar çatladı, ilçe polis amiri çıktı karışımıza. Kahrolası, bütün gece seninle çene çaldı, ertesi sabah suratına baktığımda avurtlarının çöktüğünü, gözünün çevresinde halkalar oluştuğunu gördüm. Buna ne dersin? Gene Spasovka yortusunda iki kez fırtına çıktı, ikisinde de geceyi geçirmek üzere eve bir avcı uğradı. Yaptıklarını görmedim mi sanıyorsun o kahrolasıyla? Utancından kıpkırmızı kesilmiştin. Hadi, kendini savun bakalım!

— Ne yapmışım da görmüşsün?

— Ya, demek öyle! Bu kış Noel yortusu öncesinde gece-gündüz kesilmeyen tipi sırasında soylular derneği yazıcısı yolunu şaşırıp bize uğramıştı hani! Unuttun mu? Bir yazıcı parçasına tenezzül edecek kadar düştün sen! Sümüklü bir

şeytan yüzünden içinde oturduğumuz kutsal tapınağı kirletmeye değer miydi? Pis herif, bir şeye benzese bari! Boynu eğri, suratı çıbanlar içinde! Tüh sana, iblis karı!

Zangoç dudaklarını sildi, sızlanmalarına ara vererek dışarıya kulak kabarttı. Çıngırak sesi duyulmuyordu artık. Bir ara bekçi odasının çatısında rüzgâr yeniden uğuldadı, uğultuyla birlikte dışardan şıngırtılar geldi.

— Şimdi de aynı, diye sürdürdü konuşmasını Saveli. Posta arabasının yolunu şaşırması boşuna değil. Suratıma tükürsünler ki, seni arıyorlar. Şeytan senin yardımcın, işini iyi biliyor! Posta arabasını döndürüp dolaştırıp buraya getirecektir. Biliyorum! Daha önce gördüm gözlerimle! Şehvet düşkünü, iblisin dölü, benden saklayamazsın! Tipi çıkar çıkmaz aklından neler geçtiğini anlamıştım!

Kadın alaylı alaylı güldü.

— Aptal herif! Akılsız kafana bakılırsa tipileri, fırtınaları ben çıkarıyorum, öyle mi?

— Benimle alay et bakalım! Sen çıkar ya da çıkarma, damarlarında şehvet oynamaya başlayınca havaların bozduğunu görmüyor muyum sanıyorsun? Hava bozulunca da salağın biri bizim evin yolunu tutuyor. Her seferinde böyle olduğuna göre sebep sensin!

Zangoç, sözlerinin etkisini artırmak için parmağını dudaklarına bastırdı, sol gözünü kapattı, şarkı söylercesine;

— Akılsız karı! Yezidin dölü! dedi. Sen cadı değil, normal bir insan olsaydın, yapı ustasının, avcının, yazıcının adam kılığına girmiş şeytan olduğunu anlamaz mıydın? Söyle, anlamaz mıydın?

Kocasına acıyarak bakan Raisa içini çekti.

— Sen iyice dangalağın biriymişsin, Saveli! Babamın sağlığında gene bu kilisede otururduk; sara illetinden kurtulmak için çevre köylerden, çiftliklerden sürüyle insan gelirdi evimize. Her gün birkaç kişi uğrardı da kimse onları şeytan diye

suçlamazdı. Şimdi kötü havalarda ısınmak için birinin yolu bize düşse kafana türlü türlü şeyler geliyor. Aklına şaşayım, emi!

Karısının mantığı Saveli'yi bir an sarstı. Çıplak ayaklarını iki yana açtı, başını önüne eğdi, düşüncelere daldı. Aslında tahminlerinin doğruluğundan tümüyle emin değildi; karısının içten, telaşsız ses tonu onu aklına gelenlerden kuşkuya düşürmüştü şimdi. Bununla birlikte kısa bir değerlendirme sonunda kendini toparlayarak kafasını salladı.

— Gelenler yaşlı, hantal adamlar olsa gene neyse. Hepsi de genç, malın gözü! Niçin böyle oluyor? Amaçları da ısınmak değil, gönül eğlendirmek! Bak, kadın, yeryüzünde karı milletinden daha kurnaz yaratık yoktur! Kafalarında serçeninki kadar işe yarar beyin bulamazsın, ama kurnazlığa gelince! Meryem Ana kurtarsın seni! İşte posta arabası çıngırakları duyuluyor. Kar fırtınası çıktığında aklından geçenleri anlatmıştım! Örümceğin tohumu, gene cadılığını yaptın!

Zangocun karısının sabrı taştı.

— Kahrolası, sen benim başımın belası mısın? Zift gibi yapıştın, rahat bırakmıyorsun!

— Rahat bırakmam ya! Eğer bu gece gene öyle bir şey olursa... Beni iyi dinle, Tanrı korusun, öyle bir şey olursa, sabah kalkar kalkmaz Dyakovo'nun yolunu tutar, peder Nikodim'e bir bir anlatırım. Derim ki, «Peder Nikodim, beni bağışlayın, karım cadıdır.» «Nasıl?» diye soracaktır. «Nasıl mı? Söyleyeyim... Böyle böyle...» İşte o zaman çıra gibi yandığın gündür! Yalnız öbür dünyada değil, bu dünyada da çekeceklerin var. Senin gibi karılar hakkında dua kitabında bile söz edilmesi boşuna değil!

Tam o sırada pencerenin dışında öyle bir gürültü koptu ki, Saveli irkilerek yüzü sarardı. Karısı da hopladı yerinden, yüzü sapsarı kesildi.

Titrek, tok bir sesin;

— Tanrı aşkına içeri alın, donduk! dediği duyuldu. İçerde

biri var mı? Bir iyilik yapın, biraz ısınalım. Yolumuzu şaşırdık!

Pencereye bakmaktan korkan Raisa;

— Kimsiniz? diye sordu.

— Posta sürücüleri! dedi ikinci bir ses.

Saveli elini salladı.

— Tam benim dediğim gibi! Doğru söylememiş miyim? Gene cadılığını gösterdin. Gözlerimin içine bak benim!

Zangoç yatağın önünde iki kez zıpladı, kuştüyü döşeğin üstüne devrildi, burnundan öfkeyle soluyarak yüzünü duvara döndü. Az sonra sırtına soğuk bir hava dalgası çarptı. Kapının gıcırdamasının ardından eşikte tepeden tırnağa kara belenmiş uzun boylu bir adam belirdi. Onun arkasından bir ikincisi süzüldü.

— Çuvalları da getireyim mi? diye sordu ikincisi.

— Dışarda bırakacak değiliz ya!

Bunları söyleyen birincisi başlığını çözmeye başladı, ancak çözme işini bitirmeden şapkasıyla birlikte başından sıyırdı, öfkeyle ocağın yanına fırlattı. Sonra paltosunu çıkardı, onu da ocağa doğru attı, kimseyle selamlaşmadan odada gezinmeye başladı.

Genç bir posta görevlisiydi bu. Sapsarı saçları vardı, yıpranmış resmi bir ceket giymişti, kırmızı deri çizmeleri çamur içindeydi. Gezinerek biraz ısındıktan sonra gelip masaya oturdu, ayaklarını çuvallara doğru uzattı, başını yumruğuna dayadı. Kaşlarında, bıyıklarında, değirmi sakalında karlar erimeye başlamıştı. Yolda çekilen sıkıntıların, acının, korkunun izlerini taşıyan, kırmızı beneklerle kaplı, yorgunluktan solgun, öfkeden çarpılmış yüzü gene de güzeldi.

Postacı gözlerini duvarlarda dolaştırdıktan sonra, sıcak bir odada bulunuşuna inanmıyormuşçasına;

— Bu bizimkisi köpek yaşantısı! dedi. Az kaldı yolda geberiyorduk. Işığınızı görmesek, kimbilir, başımıza neler ge-

lirdi! Sonumuzun ne olacağını kestiremiyorum. Dur durak bilmeden, köpekler gibi koşturuyoruz...

Zangocun karısına şöyle bir göz attı, sesini alçaltarak;

— Burası neresi? Nereye geldik biz? diye sordu.

Zangocun karısı kızardı, eli ayağı dolaştı.

— Gulyayev Tepesi derler buraya. General Kalinovski'nin yurtluğudur.

Genç postacı, sırtında kocaman, meşin bir çuval, kapıdan içeri girmek için uğraşan posta sürücüsüne;

— İşitiyor musun, Stepan? dedi. Gulyayev Tepesi'ne gelmişiz.

— Ooo! Ne kadar uzaklaşmışız yoldan!

Ah çeker gibi, kısık bir sesle bunları söyleyen posta sürücüsü dışarı çıktı, az sonra biraz daha küçük ikinci bir çuval getirdi, sonra yeniden çıktı, Rus masallarını konu alan eski gravürlerdeki yiğit savaşçı kılıçlarının benzeri, meşin kılıf içinde uzun enli bir postacı kılıcıyla birlikte geri döndü. Çuvalları duvarın dibine yerleştirdikten sonra dışarı çıktı, piposunu içmeye başladı.

Zangocun karısı;

— Yoldan geldiniz, belki çay içmek istersiniz, dedi.

Postacının kaşları çatıldı.

— Çay içmeye vakit mi var ki? Biraz ısınıp kendimize gelince hemen yola çıkacağız. Posta trenine yetişmemiz gerekiyor. On dakikacık otursak yeter... Zahmet olmazsa bize yolu gösterir misiniz?

Zangocun karısı içini çekti.

— Şansınızdan, hava da öyle berbat ki!

— Ya, öyle... Şey, kimlerdensiniz siz?

— Biz mi? Buralıyız, kilisede kalıyoruz. Kocam din görevlisiydi... Bakın, kendisi şurada yatıyor... Saveli, hadi kalk da gelenlere «Hoş geldiniz!» de! Eskiden cemaatli bir kiliseydi burası. Cemaat kalmayınca bir buçuk yıl önce çalışır kiliselik

ten çıkarıldı, kocamın zangoçluk kadrosu da kalktı. Şimdi kiliseyi koruyoruz. Burası çiftlikken beyefendi vardı, uşakları, ırgatları için bir kilise gerekliydi. Çünkü en yakın köy Markovka buraya beş fersah uzaklıktadır. Şimdi bekçilik ediyoruz işte.

Zangocun karısının anlattıklarından postacı, Saveli, generalin karısına gitse, ondan bir tavsiye yazısı alıp ilçedeki başpapaza götürse kendisine yeni, iyi bir görev verilebileceğini öğrendi. Ama tembel bir adamdı kocası, ayrıca generalin karısına gitmeye korkuyordu.

— Gene de ruhban sınıfından sayılırız, diye içini çekti zangocun karısı.

— Peki, neyle geçiniyorsunuz?

— Kilisenin bostanı var, sonracığıma ot biçip satıyoruz. Ancak bunlardan elimizde fazla bir şey kalmıyor. Diyadkin köyünün papazı vardır, aç gözlüdür çok, bütün yortularda ayini kimsecciklere bırakmaz, üç-beş kuruş kazancımıza da göz dikti. Kime gidip şikayet edeceğiz ki!

Saveli yattığı yerden;

— Yalan söylüyorsun! dedi hırıltılı sesiyle. Peder Nikodim aziz gibi bir adamdır, kilisenin ışığıdır. Ne alırsa hakkıyla alır.

Postacı güldü.

— Oo! Seninkisi amma da öfkeliymiş! Evleneli çok oldu mu?

— Geçtiğimiz pazar günü dördüncü yılı doldurdu. Eskiden bu kilisenin zangocu babamdı, kendisi rahmetli olunca yerinin başkasına gitmemesi için piskoposluğa başvurdular, bekar bir zangocun gönderilmesini istediler. Ben de onunla evlendim.

Postacı sırtı dönük duran Saveli'ye;

— Oo, demek bir taşla iki kuş vurdun! dedi. Hem babasının yerine oturdun, hem kızını aldın.

Sabırsızca bacağını oynatan Saveli duvara daha çok sokuldu. Postacı ise masadan kalktı, birkaç kez gerindikten sonra gelip posta çuvalının üzerine oturdu. Orada bir süre düşündü,

eliyle çuvalı mıncıkladı, kılıcın yerini değiştirdi, bir bacağını aşağı sarkıtarak boylu boyunca uzandı.

Bir kolunu başının altına koyup gözlerini kapatarak;

— Bizimkisi köpek yaşantısı, dedi. Düşmanıma bile böyle bir yaşamı tavsiye etmem.

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Saveli'nin burnundan çıkan tısıltıdan, ölçülü ve ağır ağır soluk alan postacının her soluk verişte boğazından kopan «kıh-kıh» seslerinden başka bir şey işitilmiyordu. Sanki adamın boğazında bir teker arada bir gıcırdayarak dönüyor gibiydi. Aşağı sarkık bacağı titrerken çuvalın üstünde hışırtılar çıkarıyordu.

Yorganın altından yüzünü odaya çeviren Saveli içeriyi gözetlemeye koyuldu. Karısı taburede oturuyor, başını ellerine dayamış bir durumda postacının yüzüne bakıyordu. Şaşırmış, hatta korkmuş birinin kıpırtısız bir bakışı vardı.

— Niye öyle gözünü dikmiş bakıyorsun? dedi öfkeli öfkeli.

— Sana ne? Yat yattığın yerde!

Bunu derken gözünü bir an olsun sarışın adamdan ayırmamıştı. Saveli göğsünde biriken havayı bütün hıncıyla dışarı püskürttü, gerisin geriye sertçe duvara döndü.

Birkaç dakika sonra yeniden kıpırdandı, diz üstü gelip yatağa oturdu, kollarını yastığa dayayarak karısına yan yana baktı. Karısı gene öyle kıpırtısız, postacıya bakıyordu. Yanakları soluklaşmıştı, ama bakışlarında garip bir alev yalazlanıyor gibiydi. Saveli yatağından karın üstü yere kaydı, sürüne sürüne postacıya yaklaşıp yüzünü bir mendille örttü.

— Neden örttün? diye sordu karısı.

— Gözlerine ışık düşmesin diye.

— Öyleyse ışığı söndür sen de...

Zangoç, karısına kuşkuyla baktı, avurtlarını şişirip lambaya yaklaştı, ama son anda üflemekten cayarak elini salladı.

— Gene şeytanca bir sinsilik düşünüyorsun, değil mi? Ah, yeryüzünde kadından daha kurnaz bir yaratık var mı?

Kadın sıkıntıyla yüzünü buruşturdu.

— Seni uzun etekli iblis seni! Bak, ben sana neler yapacağım!

Böyle diyerek daha umursamaz bir tavır takındı, yeniden gözlerini postacıya dikti.

Yüzünün kapalı olması ne farkederdi ki? Onu ilgilendiren yalnız yüzü değil, bu yeni adamın tüm görünüşüydü. Postacının geniş, güçlü bir göğsü vardı; kolları düzgün ve biçimliydi; kaslı, düzgün bacakları ise Saveli'nin çırpı gibi bacaklarından daha güzel, daha erkeksiydi. İkisini yan yana koyup karşılaştırmayı bile düşünemezdi.

Aradan kısa bir zaman geçince Saveli;

— Ben uzun etekli, iblis olabilirim, ama bu adamların burada kalmasına gerek yok! dedi. Evet... Bunlar devlet işi yapıyorlar, alakoyduk diye sonra bizi sorumlu tutarlar. Postacıysan işini yap! Ne diye kıvrılıp yatıyorsun?

Dışarıya seslendi:

— Hey, arabacı! Adın nedir, bilmiyorum! Kalk bakalım, posta götürürken yatılmaz! Gerekiyorsa size yolu gösteririz!

Odada şöyle bir dolanıp postacının yanına sokuldu, kolunu çekti.

— Bey! Bey! Yola çıkacaksanız geç kalmayın! Gitmeyecekseniz burada uyunmaz!

Postacı sıçradı, oturdu, çevresini bulanık gözlerle süzdü; yeniden yattı.

Saveli adamın kolundan bir daha çekti.

— Ne zaman gideceğinizi soruyorum! Zamanında yerine ulaştırmanız için postayı size teslim etmişler. İşitiyor musunuz? Yol göstereyim!

Postacı gözlerini açtı. Kısa tatlı bir uykuyla ısınmış, gevşemiş olarak, ama henüz uyukusu iyice açılmaksızın, sisler içinde zangocun karısının kar beyazı boynunu, kıpırtısız, yapışkan

bakışlarını gördü; sanki düşteymişçesine gözlerini yumdu, gülümsedi...

Bu arada kadının;

— Bu havada nereye gideceksiniz? Tatlı uykunuzu bölmeyin, rahatınıza bakın! diyen yumuşak sesini duydu.

Gözlerini yeniden açtığında zangocun karısının gamzelerini gördü, nerede bulunduğunu, her şeyi anımsadı. Karanlık, soğuk havada yola çıkacaklarını düşününce tüyleri ürperdi, olduğu yerde büzülüp kaldı.

Esneyerek;

— Nasıl olsa geç kaldık. Beş dakika daha kestirsem ne çıkar? dedi.

Dışardan sürücünün sesi geliyordu;

— Belki zamanında yetişiriz. Böyle havalarda, bakarsın, tren de gecikir.

Postacı doğruldu, gerindi, paltosunu giymeye başladı.

Konukların gitmeye hazırlandıklarını gören Saveli nerdeyse keyfinden hoplayacaktı.

İçeri giren posta sürücüsü çuvallardan birini tutup kaldırırken;

— Bize biraz yardım edecek misin? diye sordu.

Zangoç bir sıçrayışta adamın yanına vardı, birlikte posta yükünü dışarı çıkardılar. Bu sırada postacı başlığının bağını çözmek için uğraşıyordu. Zangocun karısı ise gözlerini alamıyordu sarışın gencin yüzünden, fırsat bulsa adamın içine girecek gibiydi.

— Çay bile içmediniz, dedi.

— İçmesine içerdim de, görüyorsun, hazırlığa başladılar. Geciktikti nasıl olsa.

Kadın onun kolunu tuttu, gözlerini yere indirerek;

— Gitmeyin, kalın! diye fısıldadı.

En sonunda düğümü çözen postacı kararsızlık içindeydi, başlığı kolunun üzerinden aşırdı, bekledi. Kadının yanından

ayrılmak istemiyordu bir türlü, ılık bir duygu uyandı içinde.

— Boynun ne kadar beyaz! dedi.

Elini uzatıp iki parmağıyla kadının boynuna dokundu. Onun karşı koymadığını görünce elini boynuna, omzuna sürdü.

— Ah, sen...

— Kalın... Çay içerdik...

Avludan arabacının bağırtısı duyuldu:

— Nereye koyuyorsun? Ne beceriksiz adamsın, be! Şunu yanlamasına koysana!

— Kalın işte... Tipi de nasıl uğulduyor! dedi zangocun karısı.

Henüz tümüyle uykusu açılmamış, uykunun insana verdiği tatlı gevşekliği üzerinden atamamış olan postacının benliğini karşı konulmaz bir istek sardı. Bu, öyle bir istekti ki, uğruna çuvallar, posta trenleri, her şey, her şey unutulabilirdi. Kaçmak ya da bir yere saklanmak istiyormuşçasına, korku içinde kapıya baktı, kadını belinden yakaladı, söndürmek amacıyla lambaya doğru eğildi, ama tam o sırada dışardan ayak patırtıları duyuldu, eşikte arabacının karaltısı göründü. Onun arkasından ise Saveli bakıyordu... Postacı çabucak kadının belini bıraktı, düşünceler içinde dikildi kaldı...

— Her şey hazır! dedi araba sürücüsü.

Postacı bir an bekledi, sonra tümüyle uyanmışçasına başını sertçe silkti, arabacının arkasından yürüdü. Zangocun karısı odada tek başına kalmıştı.

Avludan araba sürücüsünün;

— Hadi, bin de yolu göster! dediğini işitti.

Önce bir çıngırak, ardından ikincisi, üçüncüsü tembel tembel çınladı; çıngırak sesleri ince bir ip gibi bekçi odasından ileri doğru uzadı gitti.

Bu sesler gitgide uzaklaşıp kesilince zangocun karısı durduğu yerden yekindi, odanın içinde sinirli sinirli dolanmaya

başladı. Öfkeden çarpılan yüzü önce sarıydı, sonra kıpkırımızı kesildi. Soluk alışları nefretten sıklaştıkça sıklaşıyor, gözleri azgın, vahşi bir öfkeyle parlıyordu. Odada böyle dolaşırken kızgın demirle korkutulup kafesinde dört dönen bir dişi kaplana benzetilebilirdi.

Kadın bir an durup içinde yaşadığı odaya göz gezdirdi. Üzerinde kuştüyü bir şilte, boz renk sert yastıklar, yorgan ve ıvır zıvır bir sürü paçavranın oluşturduğu, duvar boyunca uzanan yatak nerdeyse odanın yarısını kaplıyordu. Zangoç Saveli aklına esip de saçını yağladığı zaman kafasının biçimi tıpkı böyle karmakarışık, çirkin bir paçavra topağına dönüşürdü. Yatakla kapı arasında, tepesinde dizi dizi çömleklerin, kirli bezlerin asılı durduğu Rus fırını vardı. Az önce dışarı çıkan Saveli de içinde olmak üzere odada bulunan her şey inanılmaz derecede pasaklı, yağlı, isliydi; işte bütün bunlar arasında kar beyazı gerdanlı, yumuşak tenli bir kadın görmek gerçekten şaşırtıcıydı. Raisa yatağa doğru yürüdü; orada ne varsa hepsini dağıtmak, parçalamak, ayaklarıyla çiğnemek niyetiyle elini uzattıysa da sanki elinin bu pisliğe bulaşmasından korkmuşçasına geriye çekildi, odada dolaşmasını sürdürdü.

İki saat kadar sonra kocası kara bulanmış, yorgunluktan bitmiş halde geri döndüğünde kadın soyunmuş olarak yatakta yatıyordu. Gözleri kapalı olmakla birlikte yüzündeki minik kıpırtılardan zangoç onun uyumadığını anladı. Ertesi sabaha dek dilini tutup karısına tek söz söylememeye karar verdiği halde dayanamadı, acı acı gülerek;

— Boşuna büyücülük yaptın! Gitti işte! dedi.

Kadın sesini çıkarmadı, ancak çenesi titriyordu. Zangoç ağır ağır soyundu, karısının üstünden aşarak duvar dibine, yorganın altına kıvrıldı.

— Peder Nikodim'e senin nasıl bir kadın olduğunu anlatacağım yarın! Görürsün!

O bunu söyler söylemez kadın döndü, gözleri ateş saçarak:

— Senden de bıktım, şu odadan da! dedi. Karısıymışım! Git de ormanda kendine karı ara! Çatlayası! Tembelliğin, pasaklılığın yetmiyormuş gibi bir de başıma bela kesildin!

— Hadi, sus, sus! Uyu!

Kadın hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

— Ne kadar da bahtsızmışım! Karşıma sen çıkmasan bir tüccarla, okumuş biriyle evlenebilirdim. Hiç olmazsa severdim onu kocam diye! Boyu devrilesi, karlar altında kalaydın, donup gebereydin bari!

Böylece uzun süre ağladı. Sonra derin derin iç çekerek dinginleşti. Dışarda kar fırtınası esip savuruyordu eskisi gibi. Fırında, fırın bacasında, duvarların arkasında sanki birileri ağlıyordu. Saveli'ye sorsanız bu ağıt onun içinden, kulaklarından gelmekteydi. Karısıyla ilgili tahminlerinin doğruluğuna o gece tümüyle inanmıştı. Şeytanların yardımıyla fırtınalara, posta arabalarına hükmettiğinden kuşkusu kalmamıştı artık. Ancak ne üzücüdür ki, bu gizemlilik, bu doğaüstü, vahşi güç, yanında yatan bu kadına daha önce ayrımına varmadığı, anlaşılmaz bir güzellik veriyordu. Aptallığına doymasın, kendisi bile fark etmeden onu şiirleştirip yüceltmiş, böylece karısı olacak bu kadın teni pürüzsüz, beyaz, ulaşılmaz bir yaratık olmuştu birden.

— Cadı! dedi öfkeyle. Tüh sana, iğrenç kadın!

Gene de karısının dinginleşmesini, düzgün aralıklarla soluk almasını bekledi, o iyice sessizleşince parmaklarıyla onun beyaz ensesine dokundu, eliyle kalın saç örgüsünü tuttu... Kadın hiçbirini hissetmiyor gibiydi. O zaman yüreklendi, boynunu okşamaya başladı.

O zaman kadın;

— Çek elini! diyerek dirseğiyle burun köküne öyle bir indirdi ki, gözlerinde kıvılcımlar çaktı.

Burnundaki ağrı az sonra geçtiyse de içindeki acı kolay kolay dinmedi.

KÜÇÜK BİR ŞAKA

Kış, duru bir öğle üstü... Hava ayaz mı ayaz, bastığımız her yerde kar kıtır kıtır ediyor. Koluma girmiş bulunan Nadenka'nın şakaklarındaki saç demetleri, üst dudağındaki ayva tüyleri kırağı tutmuş. Yüksekçe bir tepenin üstünde durmaktayız. Bastığımız yerden aşağılara doğru uzanan eğimde güneş ışınları aynada parlar gibi parlıyor. Hemen yanımızda açık renk kırmızı çuhayla kaplı bir kızak var.

— Hadi, kayalım, Nadejda Petrovna, diyorum yalvarırcasına. Bir kerecik, ne olur!.. Korkmayın, ikimize de bir şeycikler olmaz!

Ancak Nadejda Petrovna korkuyor. Ayaklarına geçirdiği küçük lastik ayakkabılar ile buz tutmuş yamacın bittiği yerin arası ona uçurum gibi gözüküyor. Korkunç, ölçülemez derinlikte bir uçurum! Aşağıya baktığı zaman ya da kızağa binmemizi söylediğinde içini bir ürperti kaplıyor, sanki soluğu kesiliyor. Bir kerecik aşağıya kadar kaysak ne olur? Herhalde ölür, korkudan aklını oynatır!

— Yalvarırım! diyorum. Korkmanız gerekmez! Sizinki ödleklik, tabansızlık!

Sonunda razı oluyor, ama yaşamını tehlikeye, atarak önerimi kabul ettiğini yüzünden okuyorum. Onu kızağa, önüme oturtup belinden kavrıyorum. Yüzü soluk, tir tir titriyor. Birlikte uçurumdan aşağı yuvarlanıyoruz sanki.

Kurşun gibi uçuyor kızağımız. Yırtılan hava yüzümüze çarpıyor, kulaklarımızda ıslık çalıyor, uğulduyor, öfkesinden yüzümüzü kırbaçlayıp çimdikliyor, sanki kellemizi gövdemizden koparmaya çalışıyor. Rüzgârın şiddetinden soluk almak

bile zor. Sanki iblisin biri pençesinin altına almış, böğüre böğüre cehenneme sürüklüyor bizi. Çevremizde nereye baksak upuzun bir çizgi halinde geriye doğru hızla uzaklaşıyor. Bir anda yok olacakmışız gibi bir duyguya kapılıyoruz.

Bir ara;

— Sizi seviyorum, Nadya! diyorum alçak sesle.

Kızağımızın koşturması yavaşlıyor, rüzgârın uğultusu, kızağın karda çıkardığı hışırtı gitgide korkunç olmaktan çıkıyor, soluğumuz daralmıyor artık. Yamacın dibine gelmişiz. Nadenka yarı ölü, yarı diri. Ama yüzü solgun, güçlükle soluk alıyor. Kalkmasına yardım ediyorum.

Korku dolu, kocaman gözlerle bana bakarak;

— Taş çatlasa bir daha kaymam! diyor. Kesinlikle! Az kaldı ölüyordum!

Bir süre sonra kendine geliyor, gözlerimin içine sorarcasına bakmaya başlıyor: Az önce duyduğu üç sözcüğü ben mi söylemiştim, yoksa rüzgârın uğultusunda ona öyle mi gelmişti? Bense sigaramı tüttürerek yanında dikiliyor, eldivenlerimi inceliyordum.

Gene koluma giriyor, tepenin çevresinde gezintiye çıkıyoruz. Belli ki, bilmece rahatını kaçırmış. O sözler söylenmiş miydi, yoksa söylenmemiş mi? Bu bir onur, gurur, yaşam, mutluluk sorunu; çok önemli, yeryüzünün en önemli sorunu! Kızcağız sabırsızlık içinde, hüzünle, derine işleyen bakışlarıyla bakıyor yüzüme; sorularıma gelişigüzel yanıtlar veriyor, bir şey söyler miyim diye bekliyor... Ah, o tatlı yüzdeki kıpırtılar! Kendi kendisiyle savaştığı belli. Bir şeyler söylemek, soru sormak istiyor, ancak gerekli sözü bulamıyor. Utanıyor, sıkılıyor, çekiniyor. Sevinci soruyu sormasını engelliyor...

Yüzüme bakmaksızın;

— Size ne diyeceğim, biliyor musunuz? diyor.

— Neymiş diyeceğiniz?

— Hadi... bir daha kayalım.

Merdivenden tepeye tırmanıyoruz. Yüzü soluk, titreyen kızı gene önüme oturtuyorum, korkunç uçurumdan aşağı bir daha kayıyoruz. Rüzgâr uluyor, kızak vıjırdıyor... Hızımız, uğultunun doruğa çıktığı anda alçak sesle yeniden;

— Sizi seviyorum, Nadenka! diyorum.

Kızağımız durduğunda Nadenka az önce kayarak indiğimiz tepeye şöyle bir göz atıyor, uzun uzun yüzüme bakıyor, sesimi dinliyor. Ben aldırmaz görünüyorum, hiçbir şey belli etmiyorum. Onun tüm duruşundan, hatta manşonundan, başlığından şaşkınlık okunuyor. Sanki yüzünde şunlar yazılı: «Neler oluyor? O sözleri söyleyen kim? Sen mi, yoksa öyle mi geldi bana?»

Bu bilinmezlik onu tedirgin ediyor, sabrını taşırıyor. Kızcağız öylesine şaşkın ki, sorularıma yanıt veremiyor, somurtuyor hep. Dokunsan ağlayacak...

— Eve gitsek mi? Ne dersin? diye soruyorum.

Nadenke kızararak;

— Şey... kızakla kaymak çok hoşuma gitti. Bir daha çıkalım mı? diyor.

Demek, kızakla kaymak «hoşuna gitmiş»? Oysa kızağa üçüncü kez bindiğimizde yüzünün gene soluklaştığını, korkudan soluğunun daraldığını, titrediğini görüyorum.

Aşağı doğru kaymaya başladığımızda dönüp yüzüme bakıyor, dudak kıpırtılarını izliyor. Ama ben ağzımı mendille kapatıp öksürüyorum. Yamacın orta yerine vardığımızda bir fırsatını bulup;

— Sizi seviyorum, Nadya! diye fısıldıyorum.

Bilmece bilmece olarak kalıyor. Nadenka susuyor, düşüncelere dalıyor... Kayak yerinden onu evine götürürken sanki ayakları geri geri gidiyor, yürüyüşü ağırlaşıyor. Aynı sözleri bir daha söylememi beklediği belli. Yüreğinin sızladığını; «Bu sözleri rüzgâr söylememiştir, ayrıca söylemiş olmasını da istemiyorum.» dememek için kendini zor tuttuğunu görüyorum.

Ertesi sabah şöyle bir pusla geçiyor elime: «Bugün kaymaya giderseniz beni de alın. N.» Böylece her gün birlikte kaymaya çıkıyoruz Nadenka ile. Kızağımız aşağı doğru hızla uçarken alçak sesle aynı sözleri mırıldanıyorum:

— Sizi seviyorum, Nadya!

Şaraba, morfine alışır gibi çok geçmeden bu tümceye de alışıyor Nadenka onsuz yaşayamaz oluyor. Doğrusu, kendimizi boşluğa bırakırken gene korkudan ödü patlıyor; ancak bu korku, tehlike duygusu, hâlâ bir bilmece olarak kalan, yüreğini hoplatan sevgi sözlerine ayrı bir çekicilik katıyor. Kuşkulandığı iki şey var gene: Ben ve rüzgâr. Ona sevgi sözleri fısıldayanın bunlardan hangisi olduğunu bilmemekle birlikte artık onun için bunun bir önemi yok gibidir. Hangi kadehten içerse içsin, ne fark eder? İş sarhoş olmada...

Bir öğle üstü kayak yerine tek başıma gittim. Kalabalığın arasına karıştığımda Nadenka'nın da oraya geldiğini, gözleriyle beni aradığını gördüm. Sonra yalnız başına korka korka merdivenden tepeye tırmanmaya başladı. Öylesine korkuyordu ki, hem de nasıl! Yüzü kâğıt gibi bembeyaz, titriyor, ama asılmaya gider gibi yürüyor gene de. Arkasına bakmadan, kararlı adımlarla yürüyor... O büyüleyici, tatlı sözleri ben yokken de işitip işitmeyeceğini anlamak istediği belli. Yüzü soluk, korkudan ağzı açık, kızağa bindiğini, gözlerini yumduğunu, dünyayla son kez vedalaşırcasına kızağı hareket ettirdiğini görüyorum. «Jjjt» diye bir ses çıkarıyor kızak. Onun hızla aşağı kayarken o sözleri işitip işitmediğini bilmiyorum. Ancak kızaktan yorgun, bitkin bir durumda indiğini anlıyorum. Yüzünden okuduğuma göre aşk sözlerini işitip işitmediğinden kendisi de emin değil. Aşağı kayarken duyduğu korku işitmek, ayırt etmek, anlamak yeteneğini yok etmiş olmalı.

Ama işte ilkbahar geliyor, mart ayındayız. Güneş ışınları daha çok okşuyor insanı. Bizim buz tutmuş tepemiz koyulaşıyor, parıltısını yitiriyor, karları eriyor. Artık kayamıyoruz. Zavallı Nadya'nın o sözleri işiteceği yer yok ortada, o sözleri

fısıldayan neyse o da... Çünkü kızak kayamadığımız için rüzgâr delice esmiyor, bense Petersburg'a gitmeye hazırlanıyorum. Belki uzun süreliğine, belki temelli...

Yola çıkmadan birkaç gün önce bir akşam üstü evimizin küçük bahçesinde oturuyorum. Bahçemiz Nadya'nın oturduğu evin bahçesinden, tepesine sivri çiviler çakılı yüksek bir tahta perdeyle ayrılmıştı. Hava oldukça soğuk, gübrenin altında erimemiş karlar var, ağaçlar henüz uyanmamış... Gene de ortalıkta bahar kokusu duyuluyor, kargalar tünemeden önce şamatalı çığlıklar atıyorlar. Tahta çite yaklaşıp aradaki yarıktan uzun uzun baktığımda, evlerinin önündeki merdivene çıkan Nadya'nın özlem dolu, hüzünlü bakışlarını gökyüzüne diktiğini görüyorum.

Bahar yeli solgun, kederle kaplı yüzünü yalıyor. Orada durduğu sürece karlı tepeden aşağı inerken kükreyen rüzgârda işittiği üç sözcüğü anımsıyor, yüzü daha bir hüzünleniyor, yanaklarından gözyaşları süzülüyor. Kızcağız bu sözleri bir daha yinelemesini dilercesine iki elini birden ileriye, rüzgâra doğru uzatıyor. Ben esintinin arttığı bir anı kollayıp;

— Sizi seviyorum, Nadya! diye fısıldıyorum.

Nadenka'nın birden nasıl değiştiğini görmeliydiniz! Bir çığlık atıyor, yüzüne gülümseme yayılıyor, esintiye karşı ellerini uzatıyor. O sırada öylesine sevinçli, öylesine mutlu, öylesine güzel ki!..

Bense gidip eşyalarımı hazırlamaya başlıyorum.

Bu olayın üzerinden uzun yıllar geçti. Nadenka evli şimdi... Onu kocaya zorla mı verdiler, yoksa kendi isteğiyle mi vardı, orası pek önemli değil. Kocası soylular birliği yazmanıdır, üç de çocukları var... Bir zamanlar birlikte kaymaya gittiğimiz, rüzgârın kulaklarına fısıldadığı «Sizi seviyorum, Nadenka!» sözcükleri unutulmuş değil. Bu, yaşamının en mutlu, en heyecan verici, en güzel anısıdır...

Yaşımın ilerlediği bugün bu sözleri ona niçin söylediğimi, ona niçin böyle bir şaka yaptığımı anlamıyorum...

AGAFYA

S. ilçesinde bulunduğum dinlence günlerimde sık sık Dubov bostanlarına uğrar, bostan bekçisi Savva Stukaç, kısa adıyla Savka'yla birlikte vakit geçirirdim. «Büyük» balık avına çıkışlarımda bu bostanlar benim en sevdiğim yerdi; evden ayrılırken hangi gün ve saatte geri döneceğimi bilmediğim için yanıma her türlü balık takımını, yiyeceklerimi alırdım. Doğrusunu söylemek gerekirse, balık avcılığından çok kaygısız dolaşmak, gelişigüzel yemek yemek, Savka'yla söyleşmek, sessiz geceler boyunca doğayla başbaşa kalmak hoşuma giderdi. Savka yirmi beş yaşlarında, iri yapılı, yakışıklı, kaya gibi dayanıklı bir delikanlıydı. Okuma-yazma bilmesinden midir nedir, aklı başında, kafası çalışan biri olarak tanınır, ağzına içkinin damlasını koymaz, gelgelelim gençliği, sağlamlığı yanında hiçbir işe yaramazdı. Siz onun sırım gibi kaslarının güçlü görünüşüne bakmayın, bu kaslarda gevşekliğin, tembelliğin dikalası bulunurdu. Köyde annesiyle birlikte oturduğu bir evi vardı, onlara biraz toprak da verilmişti, ama o tarlasını ekip biçmediği gibi, başka bir işle de uğraşmazdı. Yaşlı annesi evlerden sadaka toplayarak yaşardı, kendisi ise tıpkı doğadaki kuşlar gibiydi, sabahtan öğleyin ne yiyeceği aklına bile gelmezdi. Onun gücünün, iradesinin ya da annesine karşı yüreğinde acıma duygusunun olmadığını sanmayın. Onun bütün eksikliği, çalışma isteği duymaması, çalışmanın yararlı bir şey olduğu bilincini taşımamasıydı. Duruşundan büyük bir vurdumduymazlık, iliğine işlemiş, sanat derecesine varan bir amaçsız yaşama zevki, kılını kıpırdatmama isteği okunurdu. Sağlıklı bedeni kas gücünü kul-

lanmayı gerektiren bir çabaya yönlenirse, onun, kimsenin bedenine yaramayan kazıklar yontmak ya da kadınlarla yarışa koşturmak türünden, bir amacı, sonucu olmayan saçma işlerle uğraştığını görürdünüz. Hiç kıpırdanmadan oturmak ya da yatmak en sevdiği şeydi. Onun hep aynı noktaya bakarak saatlerce kımıldanmadan durduğunu çok görmüşümdür. Önüne çabuk, aniden bir hareket yapma fırsatı çıkar, içinde de bir istek uyanırsa ancak o zaman koca bedenini hareket ettirirdi. Kaçan bir köpeği kuyruğundan yakalamak, bir kadının başından örtüsünü kapmak, geniş bir çukurun üstünden atlamak gibi... Kendiliğinden anlaşılacağı üzere, bu hareket kıtlığı yüzünden Savka'nın üstü-başı dökülüyordu, yaşantısı da tembellerin en kötüsüydü. Sağa-sola borçları iyice artınca bu sağlıklı, genç adamı Çiftçiler Birliği yalnız yaşlı adamların yapacağı bir işle, köy bostanlarının korkuluğundan başka bir şey olmayan bekçilikle görevlendirdi.

Vaktinden önce kocadı diye onunla ne kadar alay ederlerse etsinler, onun buna aldırdığı yoktu. Bekçilik görevi ona sessizlik içinde, yerinden kıpırdanmadan gözleme fırsat veren, yaratılışına en uygun işti.

Güzel mayıs akşamlarından birinde gene Savka'yla birlikte olma şansı geçti elime. Hiç unutmam, içinden mis gibi kuru ot kokuları gelen alacığın (çardağın) önüne serili eski, yırtık bir yaygının üzerine uzanmıştım. Yastık yerine ellerim başımın altında, ilerlere bakıyordum. Ayakucumda bir yaba. Yabanın biraz ötesinde Savka'nın sıska köpeği Kutka koyu bir leke gibi gözüküyordu gözüme, köpeğin birkaç kulaç ilerisinde ise toprak, ırmak yatağına inen dik yarla kesiliyordu. Yattığım yerden ırmağı göremiyordum, ama bu yakada yükselen sık çalıların tepeleri ile karşı kıyının kıvrıla kıvrıla uzanan çentikli görüntüsünü seçebiliyordum. Daha da ilerde koyu bir tepenin yamaçlarında Savka'nın oturduğu köyün, ürkmüş çil yavruları gibi iç içe girmiş evleri görülüyordu. Tepenin ardında, batan

güneşin kızıllığı vardı. Solgun kızıllıktan geriye ince bir şerit kalmıştı, bu şerit de külle örtülen kor parçası gibi ince bir sis perdesiyle örtülüydü.

Bostanın sağ yanında ansızın çıkan bahar esintilerinden irkilerek sakin sakin hışırdayan bir kızılağaç korusu, solunda ise sonsuzmuş gibi gözüken tarlalar uzanıyordu. Ovanın bitiminde, toprakla gökyüzünün birbirine karıştığı yerde parlak bir kır ateşi ışıl ışıl parlıyordu. Biraz ötede Savka yere bağdaş kurup oturmuştu; başı önüne eğik, dalgın, köpeği Kutka'ya bakıyordu. Ucunda yemleriyle oltalarımız çoktan ırmağın derinliklerine salındığı için bize oturup dinlenmekten başka bir şey kalmıyordu. Hiçbir zaman çalışıp yorulmayan Savka'nın çok sevdiği bir şeydi dinlenmek. Tan kızıllığı sönmemişti henüz, bahar gecesi sevecen, dinginleştirici okyaşılarıyla yavaş yavaş doğayı sarıyordu.

Çevrede her şey derin bir uykuya dalmış gibiydi, bu sessizlikte, adını bilmediğim bir kuş korulukta yürek paralayıcı bir çığlıkla bağırıyordu durmadan. Önce «Onları gördün mü?» diye öttüğünü düşünüyordunuz, sonra kendi sorusuna kendisi yanıt veriyordu: «Gördüm! Gördüm! Gördüm!»

— Bu bahar niçin bülbüller ötmüyor?» diye sordum Savka'ya.

Ağır ağır bana doğru döndü. Yüz hatları iri ama aydınlık, anlamlı, kadınlarınki gibi yumuşaktı. Uysal, süzgün gözlerle koruya, ırmak kıyısındaki çalılara baktı, ağır ağır cebinden bir düdük çıkardı, ağzına sokarak dişi bülbül ötüşüyle şakıdı. Ona yanıt verircesine, hemen ırmağın karşı kıyısından bir yelve kuşunun kısa ötüşleri duyuldu.

— İşte size bülbül, dedi Savka alaylı bir gülüşle. Cirik-cirik-cirik! Sanki balığın oltaya vuruşu gibi. O da kendisini bülbül mü sanıyor, nedir?

— Kim ne derse desin, yelvenin ötüşünü seviyorum, de-

dim. Göç sırasında bu kuşlar uçmazlar, yerde sekerek ilerlerler. Yalnız ırmakların, denizlerin üzerinden uçarlar.

Savka durmadan cıvıldayan yelve kuşundan yana dönerek;

— Amma da ötüyor! dedi saygılı bir tavırla.

Arkadaşımın iyi bir dinleyici olduğunu bildiğimden, avcılık kitaplarından yelveyle ilgili bütün öğrendiklerimi anlattım. Yelvelerden kuşların göçüne geçtim çaktırmadan. Savka beni tüm dikkatiyle dinliyor, keyifle gülümsüyordu.

— Acaba hangi ülkeyi daha çok benimsemişlerdir bu kuşlar? dedi. Bizimkini mi, göçtükleri yerleri mi?

— Elbette bizimkini, karşılığını verdim. Asıl yurtları burasıdır, yavrularını burada çıkarıp yetiştirirler, oraya ancak kışın, donmamak için göçerler.

— Ne ilginç şeyler! Hangi konuyu açsanız insan merakla dinliyor. İnsan mı olur, kuşlar mı, işte şurada duran taş mı, hepsinin kendine göre bir aklı var! Ah, beyim, sizin bugün buraya uğrayacağınızı bilsem kadına gelmemesini söylerdim. Gelmeyi çok istemişti de...

— Aman canım, o da ne demek? Size engel olacak değilim. Gider korulukta yatarım ben de...

— Öyle şey mi olur? Bugün gelmeyip yarın gelse gebërecek değildi ya!.. Şurada oturup konuşmalarımızı dinleyin. Ama dinlemez. Sümüğünü çeker durur. Yanında doğru dürüst konuşamazsınız.

— Gene Darya'yı mı bekliyorsun? diye sordum.

— Hayır, bugün gelmeyi isteyen bir başkası... Agafya Strelçiha...

Savka bunları, tütünden ya da yemekten söz eder gibi her zamanki vurdumduymaz tavrıyla öyle sakin bir sesle söylemişti ki, şaşkınlıktan yerimden hopladım. Agafya Strelçiha'yı iyi tanıyordum... Bir yıl kadar önce demiryolu makasçısı olan genç, yiğit bir adamla evlenmişti. Köyde otururlar, kocası geceleri görevi bittiğinde eve gelirdi.

— Bak, arkadaş, dedim. Kadınlarla ilişkilerinin sonunda başına bir iş gelecek.

— Ne yapalım... Gelirse gelsin...

Biraz sonra Savka şunları ekledi:

— Kaç kez söyledim bu kadınlara, ama dinlemiyorlar beni... Kendi dertleri yetmiyor akılsızların.

İkimiz de sustuk.

Bu arada hava karardıkça karardı, çevremizdeki nesnelerin dış çizgileri karanlıkta eridi gitti. Tepenin arkasındaki aydınlık şerit iyice söndü, art arda çıkan yıldızlar ışıltılarını artırdı... Cırcır böceklerinin iç bayıltıcı, tekdüze cırıltıları, yelvenin cıvıltısı, bıldırcının çığlıkları çevremizi saran sessizliği bozmak şöyle dursun, daha da çok tekdüzeleştiriyordu. Ötenler, cıvıldayanlar, vırıldayanlar sanki böcekler, kuşlar değildi de gökyüzünden bize bakan yıldızlardı.

Sessizliği ilk bozan Savka oldu. Bakışlarını kara köpeğinden bana çevirerek;

— Beyim, gördüğüm kadarıyla canınız sıkılıyor. Gelin, yemeğimizi yiyelim, dedi.

Benim yanıtımı beklemeksizin karın üstü sürünerek alaçığa girdi, orada bir yerleri karıştırdı, bu arada alaçık hışır hışır ederek sallandı, gene karın üstü sürüne sürüne geriye çıktı, önüme benim getirdiğim bir şişe votka ile toprak bir çanak koydu. Çanağın içinde ateşte pişmiş yumurta, yağa banılmış, çavdar unundan pide, kara ekmek dilimleri gibi şeyler vardı. İri öğütülmüş boz renkli kaya tuzuna, yağlı pideye, lastik sertliğindeki yumurtalara karşın yemeğimiz ne kadar lezzetliydi!

Çanağı işaret ettim.

— Yalnız başına yaşıyorsun ama yiyeceklerin çok bol! dedim. Bütün bunlar nereden geliyor?

— Kadınlar getiriyorlar...

— Onlara ne veriyorsun ki?

— Hiç... Bana acıdıkları için...

Yalnız yiyecekleri değil, üstünde giydikleri de kadın «acıma»sının izlerini taşıyordu. O gün üzerinde yün örgü yeni bir kuşak, kirli boynuna taktığı, ucunda bakır bir haç sarkan parlak kırmızı bir kaytan vardı. Cinsi latifin Savka'ya düşkünlüğünü, Savka'nın ise bu konuda konuşmak istemediğini bildiğimden ona bir daha soru sormadım. Ayrıca konuşacak fazla bir zamanımız da kalmamıştı... Çünkü artıracağımız yemeği sabırla beklerken yanımızda dolanıp duran Kutka bir ara kulaklarını dikerek hırlamaya başladı. Biz de uzaklardan gelen, kesik kesik şu şıpırtıları duyduk.

— Biri geçitten geçiyor, dedi Savka.

Birkaç dakika sonra Kutka yeniden hırladı, öksürüyormuş gibi garip sesler çıkardı.

— Hoşt! diye bağırdı Savka.

Karanlıkta birinin ürkek ayak tıpırtıları işitildi, az sonra da koruluktan beri bir kadın karaltısı belirdi. Karanlığa karşın gelenin Agafya Strelçiha olduğunu anladım. Kadın çekingen çekingen bize yaklaştı, biraz ilerde durdu, derinden iç geçirdi. Tıkanıp yorulması yalnız hızlı yürümekten dolayı değildi; gece vakti ırmak geçidinden geçmenin verdiği korku, tatsız duygular da onu yormuş olmalıydı. Alaçığın yanında bir yerine iki kişi birden görünce hafif bir çığlık attı, bir adım geriledi.

Savka ağzına pideden kopardığı bir parçayı sokarken;

—O! Sen misin? dedi.

— Benim, ben... Yakov sana selam söyledi, şunu da vermemi istedi...

Böyle diyerek içinde bir şeylerin bulunduğu bir çıkın bıraktı yere, bana da yan yan baktı.

— Yakov selam söylemişti!.. Hadi, yalan kıvırmana gerek yok. Bey buraya niçin geldiğini biliyor senin. Otur da konuğumuz ol.

Agafya bir daha bana yan yan baktı, çekine çekine oturdu. Uzun bir sessizlikten sonra Savka;

— Ben de artık gelmeyeceğini sandımdı... E, bir şeyler yiyecek misin? Yoksa içki mi vereyim?

— Onu da nereden çıkardın? Ben içkici miyim?

— Hadi, hadi iç işte... İçin ısınır, açılırsın...

Savka çarpık bir bardakla kadına biraz votka verdi. Beriki içkiyi yavaş yavaş içti, yanına bir şey almadı, puf diye bir ses çıkardı.

Kadının getirdiği çıkını çözen Savka sesine şakacı, hoşgörülü bir hava vererek;

— Gene bir şeyler getirmişsin, dedi. Kadın kısmı getirmeden edemez. Börek ile patates...

Yüzünü bana döndü, içini çekti.

— İyi yaşıyorlar vallahi! Bütün köyde bunlardan başka patates kimsede kalmamıştır!

Karanlıkta Agafya'nın yüzünü görmemekle birlikte omuzlarının, başının duruşundan onun gözlerini Savka'nın yüzünden ayıramadığını anladım. Böyle bir buluşmada üçüncü kişi olmak istemediğim için onların yanından gitmeye karar verdim. Ancak tam o sırada koruluktan bir bülbül alçak sesle yavaştan yavaşa ötmeye başladı. Az sonra sesler tizleşti, böylece sesine ayar veren bülbül ötüşlerini sürdürdü.

Yerinden sıçrayan Savka kulak kabarttı.

— Dünkü bülbül bu! Dur hele!

Böyle dedikten sonra yerinden fırladı, koruluğa doğru koştu. Ben arkasından bağırdım:

— Yahu bu kuşla ne alıp veremediğin var? Rahat bırak hayvanı!

Savka «Bağırmayın!» dercesine elini salladı, karanlıkta gözden kayboldu. Canı isteyince en iyisinden avcı kesilirdi, gelgelelim bu yeteneği de bütün enerjisi gibi boşa harcanıyordu. Tembellik örneği bir adam olması yanında bütün avcılık tutkusunu yararsız numaralarla öldürdüğü söylenebilirdi. Sözgelimi, bülbülleri eliyle yakalamaya çalışır, turna balığını av tüfe-

ğiyle vurmaya kalkar, küçük balıkları kocaman oltayla tutmak için saatlerce ırmak kıyısında dikilirdi.

İkimiz baş başa kalınca Agafya birkaç kez öksürdü, eliyle alnını sıvazladı. İçtiği bir kadeh votkadan çakır keyif olduğu belliydi. Uzun bir suskunluktan sonra, daha fazla susmanın ayıp olacağı düşüncesiyle;

— İşler nasıl gidiyor, Agaşa? diye sordum.

— Nasıl olsun... Geçinip gidiyoruz işte...

Sonra fısıltıyla birden;

— Kimseye söylemezsiniz, değil mi, bey? dedi.

— Öyle şey mi olur? Ama çok korkusuz davranıyorsun, Agaşa. Ya kocan öğrenirse?

— Yakov'un haberi olmaz ki...

— Öğreniverirse, diyorum.

— Yok, öğrenemez... Ondan önce evde olurum. Şimdi hat boyundadır, posta trenini geçirdikten sonra döner eve. Trenin geçişi buradan işitilir.

Agafya alnını eliyle bir kez daha sıvazladı, Savka'nın gidiş yönüne doğru baktı. Bülbülün cıvıldaması sürüyordu. Bir gece kuşu yeri süpürerek yaklaştı, bizi görünce birden havaya fırladı, kanatlarını hışırtıyla çırpa çırpa ırmak yönünde uçtu gitti.

Neden sonra bülbül sustu ama Savka dönmek bilmiyordu. Agafya oturduğu yerden doğruldu, biraz gezindi, yeniden oturdu.

— Nedir bu yaptığı? dedi sabırsızlık içinde. Tren onun dönüşünü beklemez ki... Ben fazla kalamam, giderim...

— Savka! Savka! diye bağırdım birkaç kez.

Ancak sesimin yankısı bile yanıt vermedi. Agafya tedirginlik içinde kıpırdandı, yerinden doğruldu. Sesi heyecandan titreyerek;

— Gitme zamanı artık, dedi. Tren nerdeyse gelecek. Geçiş saatini iyi bilirim.

Kadıncağız yanılmamıştı. Çeyrek saat bile geçmeden uzaktan bir gürültü koptu. Bunun üzerine Agafya bakışlarını koruluğa dikti, ellerini kıpır kıpır oynatmaya başladı. Sinirli sinirli gülerek;

— Nerde kaldı bu adam? dedi. Kör şeytan alıp onu bir yerlere götürmüş olmalı. Gideyim artık ben, bey. Daha fazla kalamam!

Bu arada tren gürültüsü iyice belirginleşmişti. Tekerleklerin raylarda çıkardığı tıkırtılar lokomotifin puflamalarından ayırt edilebiliyordu. Işte düdük sesi duyuldu, katar gümbürdeyerek köprünün üzerinden geçti, bir dakika sonra ortalık sessizleşti.

Agafya sabırsızlanarak;

— Birkaç dakika daha bekleyeceğim onu, dedi. Ne yapayım, bekleyeyim bari!

En sonunda karanlıkta gözüktü Savka. Kabarık bostan toprağının üstünde çıplak ayaklarıyla patırtı çıkarmadan yürüyor, alçak sesle bir şeyler mırıldanıyordu.

Yanımıza gelince;

— Buna da şans derler! diyerek güldü. Yakalamak için iyice yakınına sokuldum, elimi kaldırdım, tam o sırada susuvermesin mi köpek? Hani, bülbül ötmesini severdi? Bir daha öter diye çok bekledim ama ötmedi işte... Ben de eli boş geriye döndüm...

Savka böyle diyerek Agafya'nın yanına beceriksizce yere devrildi, dengesini sağlamak için kadının beline iki eliyle birden sarıldı.

Bu arada;

— Teyzeni öldürmüşüm gibi ne somurtup duruyorsun? diye takıldı Agafya'ya.

Bütün sadeliğine, yumuşak yürekliliğine karşın Savka kadınları küçük görürdü. Onlara umursamaz davranır, tepeden bakar, hatta kendisine karşı besledikleri duygulardan ötürü işi

aşağılayıcı alaylara kadar vardırırdı. Kimbilir, belki de bu umursamaz, aşağılayıcı tavırlar onun köylü Dulsiniya'lar[1] üzerindeki güçlü, karşı konulmaz etkisinin nedenlerinden biriydi. Düzgün yapılı, yakışıklı bir gençti; gözlerinde her zaman, küçük gördüğü kadınlara bakarken bile okşayıcı bir parıltı yanardı; ancak kadınlar üzerindeki etkisini yalnız bu görünen özellikleriyle açıklamak zordur. Kadınların yüreğini eriten dış görünüşü ve kendine özgü davranışları yanında, herhalde, hayatta dikiş tutturamamış olması, baba ocağından köy bostanına sürgün edilmesi gibi acınacak durumlar da rol oynuyordu.

Savka, Agafya'nın beline sarılmış olarak;

— Hadi, beyefendiye buraya niçin geldiğini anlat! dedi. Ne duruyorsun, anlatsana, kocasının sevgili karısı! Kah-kah-kah!.. Eee, Agaşa kardeş, biraz daha votka ister misin?

Ayağa kalktım, karıklar arasından yolumu seçerek bostanın içerisine doğru yürüdüm. Karıklar karanlıkta kocaman, basık mezarlar gibi gözüküyordu. Yeni sürülmüş toprak ve çiylerin nemlendirdiği taze bitki kokusu yayılıyordu bostandan. Soldaki kırmızı ışık parıldamasını sürdürüyor, sanki bana gülümsüyormuş gibi hoş bir biçimde ıpıl ıpıl ediyordu.

Arkadan mutlu bir kahkaha çınladı. Kahkahayı atan Agafya'ydı.

«Peki, tren?» dedim kendi kendime. «Tren gelip geçeli çok oldu.»

Bir süre daha oyalandıktan sonra alaçığa döndüm. Savka bağdaş kurup oturmuş, tek heceli sözcüklerden oluşan alçak sesli bir şarkı tutturmuştu. Agafya ise votkanın, Savka'nın küçük düşürücü okşamalarının, boğucu havanın etkisiyle sarhoş, delikanlının yanına uzanmış yatarken ikide bir yüzünü onun dizine sürüyordu. Kendini duygularının koyuluğuna kaptırdığından benim gelişimin farkına bile varmadı.

— Hey Agaşa! dedim. Tren geleli çok oldu.

---

1 Don Kişot'un sevgilisi. (Ç.N.)

Savka toparlandı, başını salladı.

— Evet, gitme zamanın geldi. Ne uzanmış yatıyorsun, utanmaz karı?

Kadın irkildi, başını Savka'nın dizinden kaldırdı, bana şöyle bir baktıktan sonra gene delikanlıya sokuldu.

— Gitme zamanın geçiyor! dedim bir daha.

Bunun üzerine yattığı yerde döndü, bir dizinin üstünde doğruldu... Kim bilir, ne acılar çekiyordu! Karanlıkta gördüğüm kadarıyla duruşu kendi kendisiyle boğuşmasının, kararsızlığının bir belirtisiydi. Bir an toparlanıp ayağa kalkmak üzere gövdesini doğrultuyor, hemen ardından karşı konulmaz, amansız bir güç onu geriye iterek delikanlının kollarına atıyordu.

Göğüsten gelen vahşi bir kahkahayla Agafya;

— Boş verin ona! dedi.

Bu kahkahalarda onun akılsızca kararlılığı, güçsüzlüğü, yüreğindeki acı okunuyordu.

Ben usulca koruluğa yöneldim, oradan ırmak kıyısına indim. Oltalarımız suya salınmış duruyordu. Irmak uykuya dalmıştı. Uzun saplı, kadife yumuşaklığındaki bir çiçek uyumadığını göstermek isteyen bir çocuk gibi yanağıma süründü. Ben, yapacağım başka bir şey olmadığı için oltalardan birinin ipine dokundum. İp gevşek bir biçimde gerildi, sarktı. Bu, oltada balık olmadığını gösteriyordu... Karanlıkta ne köy, ne de karşı kıyı gözüküyordu. Köydeki evlerden birinin ışığı yandı, sonra hemen söndü. Karanlıkta el yordamıyla gündüzleyin gördüğüm çukuru buldum, koltuğa oturur gibi oraya kuruldum. Uzun süre kalkmadım oradan... Yıldızlar yavaş yavaş puslandılar, parıltılarını yitirdiler. Serin bir esinti uykularından uyanan söğütlerin yapraklarına sürünerek geçti...

Köyden birinin boğuk boğuk bağırdığı duyuldu:

— A-gaf-ya! Agafya!

Evine dönen tedirgin koca karısını arıyordu. O sırada bostandan bir kahkahanın ortalığı çınlattığını işittim. Sabahleyin

başına gelceceklerin acısını tattığı mutlulukla, şimdiden çıkarmak isteyen, sarhoş kendini unutmuş bir kadının kahkahalarıydı bunlar.

Orada uyuyakalmışım...

Gözümü açtığımda omzumdan beni hafif hafif sarsan Savka'yı yanımda oturur buldum. Irmak, ırmağın iki sahili, koruluk, ağaçlar, kırlar çiğin serinliğinde taptaze, yemyeşil, sabah güneşinde pırıl pırıldı. Henüz yükselen güneş ağaçların ince gövdeleri arasından süzülerek sırtımı, okşuyordu.

Savka alaycı bir gülüşle;

— Balık mı avlıyorsun? dedi. Kalkın hadi!

Yerimden doğruldum, tatlı tatlı gerindim, uykusunu atan ciğerlerim mis kokulu, nemli havayı derin derin içine çekti.

— Agaşa gitti mi? diye sordum Savka'ya.

Savka ırmak geçidine doğru uzattı elini.

— Bak, orada!

Eteğini hafifçe toplamış, saçı başı dağılmış, başörtüsü yana kaymış bir durumda Agafya ağır adımlarla ırmağı geçiyordu. Ancak sanki ayakları geri geri gidiyordu.

Gözlerini kısarak kadına bakan Savka;

— Kedi işlediği suçu bilir! dedi. Kuyruğunu nasıl da kısmış, görmüyor musunuz? Kadın milleti kedi gibi arsızdır ama tavşan gibi de ödlektir... Dün birkaç kez söylediğimiz halde toparlanıp gitmedi. Şimdi kocasından çekecekleri var. Beni de... bucak merkezinde elin karısını baştan çıkardım diye eşek sudan gelinceye kadar döverler...

Karşıya geçen Agafya tarlalardan geçip köyün yolunu tuttu. Başlangıçta kararlı gözüken adımları zamanla heyecandan, korkudan yavaşladı; kadıncağız bir ara durdu, ürküntü içinde geriye baktı, derin bir soluk aldı.

Savka arkada, kadının çiy düşmüş otlar üzerinde bıraktığı açık yeşil ayak izlerine bakarak, hüzünlü bir gülümsemeyle;

— Çok korktuğu belli! dedi. Canı eve dönmek istemiyor. Görmüyor musunuz, kocası bir saattir yolunu gözlüyor!

Savka bunları gülümseyerek söylemişti, ama benim yüreğim cız etti. Köydeki sonuncu evin önünde dikilen Yakov gözlerini karısına dikmiş, onun eve dönmesini bekliyordu. Kıpırtısızdı, yerinde kazık gibi çakılmıştı. Karısına bakarken ne düşünüyordu acaba? Onunla yüz yüze geldiklerinde neler söyleyecekti? Agafya biraz daha durdu, bir daha geriye dönüp baktı, yürüdü. Bizden yardım istiyor gibiydi. Böyle garip bir yürüyüşü kimsede görmemiştim. Ne yakılarda, ne sarhoşlarda... Kocasının bakışlarının içine işlediği belliydi. Yürürken eğriler çiziyor, dizlerini kırıp kollarını açarak aynı yerde sayıyor, hatta geri geri geliyordu. Yüz adım kadar yürümüştü ki, bir kez daha geriye dönüp baktı, oracığa oturdu.

Savka'ya;

— Otur da çalıların arkasına gizlen bari! dedim. Kocasının seni görmesinden korkmuyor musun?

— Karısının kimin yanından döndüğünü bilmiyor mu sanıyorsunuz? Gece yarısı karılar bostana lahana toplamaya mı giderler? Herkesin bildiği bir şey...

Dönüp Savka'nın yüzüne baktım. Solgundu, hayvanların eziyet çekişini seyreden insanlardaki gibi küçük düşürücü bir acımayla buruşmuştu...

— Avcı post derdinde, koyun can derdinde, dedi.

Agafya ayağa fırladı, başını hızla silkti, cesur adımlarla kocasına doğru yürüdü. Bütün gücünü toplamış, ne yapması gerektiğine karar vermişti...

BAHARDA

Karlar henüz topraktan kalkmadı, ama insanın gönlü baharı çekiyor. Ağır bir hastalıktan ayağa kalktığınızda bulanık önsezilerin yüreğinizde kıpırdandığı, durup dururken gülümsediğiniz o mutluluk durumunu tatmışsınızdır. Görüldüğü kadarıyla şimdi doğa da böyle bir durumu yaşıyor. Toprak henüz buz gibi, ayaklarınızın altında çamurla karışık vıcık vıcık kar var, oysa her şeyden sevinç, mutluluk, neşe fışkırıyor... Gökyüzü öylesine açık, öylesine duru ki, yüksekçe bir güvercinliğe ya da çan kulesine çıkıp baksanız dünyanın öbür ucunu göreceğinizi sanırsınız. Güneş ışıl ışıl parıldarken ışınları serçelerle birlikte su birikintilerinde yıkanır. Dere suları koyulaşıp kabarmıştır, bugün-yarın sel olup gürleyecektir. Ağaçlar henüz çıplaktır çıplak olmasına, gelgelelim capcanlı solumaktadır.

Bu mevsimde elde süpürgeyle, kürekle hendeklerde çamurlu su kovalamak, derelere kağıttan sandal salmak ya da ökçenizle buzda delik açmak ne hoştur! Gökyüzüne güvercin uçurmak, ağaçlara tırmanmak, yüksek dallara sığırcık yuvası asmak da... Bu mutlu zamanda her şey güzeldir. Özellikle gençseniz, doğayı seviyorsanız, huysuz, kaprisli değilseniz, işiniz dolayısıyla sabahtan akşama dek dört duvar arasında oturmuyorsanız... Eğer hastaysanız, kapalı bir iş yerinde çürüyorsanız, esin perileriyle tanışmıyorsanız o zaman kötü!

Aslında bahar mevsiminde esin perileriyle tanış olmak pek önemli değildir.

Sıradan insanların bile ne güzel şeyler hissettiklerine bir bakın! İşte bahçıvan Panteley Petroviç sabah sabah geniş

kenarlı hasır şapkasını başına geçirmiş, bahçe yolunda yürürken bulduğu sigara izmaritini dudaklarına iliştirmiş, konağın mutfak penceresi önünde dikilip elini beline dayayarak, ahçıya bir gün önce aldığı çizmeyi ballandıra ballandıra anlatıyor. Kıvrak, ince bedeni –bu yüzden konaktaki uşaklar ona «şıvgın» derler– kendinden ne denli memnun, mutlu olduğunu anlatmaya yetiyor. Doğaya, ona olan üstünlüğünün bilinciyle bakar; hatta bakışlarında onun efendisi, buyurucusu olduğunu gösteren bir küçümseme vardır. Bahçede çalışırken ya da serada otururken bitki dünyasının kimselerin bilmediği gizlerini çözmesinden dolayı gurur duyduğunu hissedersiniz.

Doğanın büyüleyici güzelliklerle dolu, görkemli, buyurucu bir güç olduğunu; onun karşısında insan gururunun boyun eğmesi gerektiğini bu adama anlatmak boşunadır. Doğanın bütün gizlerini, büyülerini, mucizelerini bildiğini sanır; ona göre şu güzel bahar, seranın yanındaki küçük evde oturan, çocuklarına yağsız çorba içiren çökük göğüslü, sıska karısı gibi onun kulu-kölesidir.

Ya avcı İvan Zaharov? Sırtına eski püskü ceketini giymiş, çıplak ayaklarına çizmelerini geçirmiş; ahırın önünde ters çevrili fıçının üstünde eski mantarlardan tüfeğine tıkaç kesmektedir. Av hazırlığı yaptığı belli. O anda zihninde, geçeceği dar yolların, üzerinden atlayacağı derelerin, buz tutmuş su dolu çukurların resmi çizilidir. Gözünü kapar kapamaz, altında tüfeğiyle pür dikkat bekleyeceği, beklerken heyecandan, akşam serinliğinden ürpereceği, düzgün, yüksek ağaç dizisini görür. Çullukların çığlıkları, pusuda dikilirken yakındaki manastırda ayinin başladığını bildiren çan sesleri kulaklarına çalınır... Öyle mutludur, öyle derecesiz bir sevinç içindedir ki, sormayın!

Şimdi de general Stremouhov'un konağında çalışan, yazıcı mı desem, yönetim yardımcısı mı desem, şu genç adama, Makar Denisıç'a bir bakın! Bahçıvandan iki kat fazla ücret alır, beyaz gömlek göğüslüğü takar, pahalı tütün içer, sırtı pek, karnı tok-

tur, generalle karşılaştıklarında onun iri pırlanta yüzüklü, beyaz, tombul elini sıkmaktan kıvanç duyar. O da çok mutludur, hem de nasıl!

Koltuğunun altında kitapları eksik olmaz, aldığı dergilere yılda yirmi beş ruble öder yazar, yazar, durmadan yazar... Akşamları yemeklerden sonra herkes yatağa yattığında hep yazar, yazdıklarını bir sandığa kilitler... Bu sandıkta, en dipte özenle katlanmış pantolonları, gömlekleri durur; bunların üstünde ambalajı yırtılmamış bir paket tütün, on kadar ilaç kutusu, kan kırmızısı bir atkı, sarı kağıda sarılı bir tane gliserinli sabun ile bir sürü ıvır zıvır vardır. En üstte ise yazıp yazıp biriktirdiği kağıtlar, «Bizim İlimiz» dergisinin birkaç nüshası sandığın kenarından taşacak gibidir. Dergilerde Makar Denisıç'ın öykülerini, gönderdiği haberleri okuyabilirsiniz. İlçe halkı onu yazın adamı, ozan olarak tanıdıkları için ona özenli davranırlar, ancak pek sevmezler. Onun normal bir adam gibi konuşmadığını, normal bir adam gibi yürümediğini, normal bir adam gibi sigara içmediğini söylerler. Gerçekten bir gün mahkemede tanık olarak dinlenirken gereksiz yere yazınla uğraştığını kaçırıvermiş ağzından, sonra da onu tavuk çalmakla suçluyorlarmış gibi yüzü kıpkırmızı kesilmiş.

İşte şimdi lacivert paltosunu, peluş şapkasını giymiş olarak elinde bastonuyla bahçede yürüyor... Beş-on adım attıktan sonra duruyor, gözlerini göğe dikiyor ya da köknar dalına konmuş yaşlı kargayı dikkatle süzüyor...

Bahçıvan ellerini beline dayamış duruyor, avcının yüzünde sert bir anlatım var, Makar Denisıç ise yürürken birden ikiye bükülerek korka korka öksürüyor. Bakışlarından anlaşıldığına göre, bahar onu nemiyle, güzellikleriyle canından bezdirmiş olmalı. Aslında adamın yüreği korku dolu. Coşku, sevinç, umut yerine bahar onda birtakım bulanık istekler doğurmaktadır; bu istekler onu tedirgin etmekte, o yüzden ne yapması gerektiğini

bilemeden yürümcktedir. Gerçekten ne yapması gerekiyor bu adamın?

General Stremouhov'un ansızın;

—Merhaba, Makar Denisıç! diye seslendiğini duyuyor. Henüz postaneden gelmediler mi?

—Hayır, gelmediler, beyefendi.

Makar Denisıç böyle dedikten sonra, yüzünden sağlık fışkıran generalin küçük kızıyla birlikte kurulduğu kupa arabasını süzüyor.

—Şu havanın güzelliğine bakın! Handiyse bahar geldi! diyor general.

—Nasıl, gezintiye mi çıktınız? Görüyorum, bahar sizi de etkilemiş!

Oysa bakışlarından: «Biliyorum, yeteneksiz, sıradan adamın birisin sen!» diye okunuyor.

General dizginlere sarılırken;

—Ah, azizim, diye sürdürüyor konuşmasını.

—Sabah kahvesini içerken öyle güzel bir yazı okudum ki! İki sayfacık, küçük bir şey, gelgelelim o ne güzellik! Ne yazık ki Fransızca bilmiyorsunuz, bilseniz size de verirdim.

Kısaca, beş-on sözcükle yazının içeriğini anlatıyor; Makar Denisıç ise onu dinlerken, küçücük, güzel yazılar yazan Fransız yazarının kendisi olmamasından dolayı suçlanıyormuş gibi rahatsızlık duyuyor... Generalin arabası gözden kaybolduktan sonra, «Yazıda ne bulmuş! Bayat, basmakalıp bir konusu var. Oysa benim yazılarımın içeriği daha zengindir...» diye düşünüyor.

Aynı anda da içini bir kurt kemirmeye başlıyor. Yazarların onuru çoğunlukla yaralıdır, sızlar durur. Bu derde tutulanlar ne kuşların ötüşlerini işitir, ne güneşin ışıltısını görür, ne de baharı ayrımsar... Bütün bedeninin kasılıp büzülmesi için yarasına hafif bir dokunmak yeterlidir. Onuru zedelenen Makar Denisıç yürümesini sürdürüyor, bahçe kapısını geçip

çamurlu yola giriyor. Bubentsov adında biri yolda. yüksek arabasının içinde hoplaya zıplaya gitmektedir.

—Yazara bizden saygılar! diye bağırıyor Bubentsov.

Makar Denisıç bir yazıcı ya da yönetim yardımcısı olsa ona böyle gelişigüzel, özensiz davranmazlardı herhalde; ama o bir yazardır, yeteneksiz, sıradan bir yazar...

Bay Bubentsov gibiler sanattan anlamazlar, böyle şeylerle fazla ilgilenmezler; öte yandan yeteneksiz, sıradan sanatçılarla karşılaştıklarında katı, acımasız olurlar. Onlar herkesi bağışlamaya, hoş görmeye hazırdırlar, ama el yazılarını sandıkta saklayan Makar gibi başarısız, garip insanları değil! Bahçıvan değerli bir süs bitkisini kırmış, bir sürü pahalı bitkiyi yanlışlıkla çürütmüştür; generalin elinden bir iş gelmez, başkalarının kazancıyla geçinir; bay Bubentsov sulh yargıcı olduğu sıralar ayda bir mahkemeye uğrar, görevini yürütürken kekeler, yasaları birbirine karıştırır, saçmalıklar yapardı. Ama bütün bunlar hoş görülür, farkına varılmaz; önemsiz şiirler, öyküler yazan yeteneksiz Makar'a gelince susulmaz, kusurları yüzüne vurulmadan, iğneleyici bir şeyler söylenmeden geçilmez...

Generalin baldızı hizmetçi kızların yanaklarına şamar atarmış, kağıt oynarken çamaşırcı kadınlar gibi küfredermiş, papazın karısı kumar borçlarının üzerine yatarmış, toprak ağası Filyugin toprak ağası Sivobrazov'un köpeğini çalmış... Bunlarla kimse ilgilenmez, ama «Bizim İlimiz» dergisinin geçenlerde Makar Denisıç'ın berbat bir öyküsünü geri çevirmesi bütün ilçenin ağzına sakız oldu, adama demediklerini bırakmadılar, tefe koydular, «Makarcağız» diyerek acıdıklarını belirttiler.

Bir yazar umdukları gibi yazmazsa «ne» umduklarını kimse söylemez ona;

—Herife bakın, gene saçma sapan şeyler yazmış! derler.

Kimsenin onu anlamadığı, anlamak istemediği, anlayamadığı düşüncesi baharda Makar'ın mutlu olmasını engeller. Eğer

onu anlasalar her şeyin düzeleceğini sanır. Ancak bütün ilçede kimse okumadığına ya da gerektiği kadar okumadığına göre onun yetenekli bir yazar olup olmadığını kim anlayacak? Okuduğu Fransızca yazının değersiz, bayağı, bayat, basmakalıp bir şey olduğunu generalin kafasına nasıl sokacaklar? Eğer adam böyle yazılardan başka bir şey okumadıysa bunu ona nasıl anlatacaklar?

Hele kadınlar Makar Denisıç'ı şöyle kızdırıyorlar:

—Ah, Makar Denisıç! Dün pazar yerinde bulunmadığınız için çok yazık oldu. İki adam öyle gülünç bir kavgaya tutuştular ki, siz olsanız bir güzel betimlerdiniz.

Bütün bunlar elbette önemsiz şeylerdir, bilge bir kişi aldırmaz geçerdi, ancak Makar böyle şeylerden çok gocunur. Ruhu yalnızlık, eşi-dostu olmama, can sıkıntısı duygularıyla dolar; büyük günahkarların, yalnızlık çekenlerin sıkıntısıyla kıvranır. Şu bahçıvan gibi ellerini beline dayayıp dikildiğini kimse görmemiştir onun. Yılda birkaç kez ormanda ya da yolda giderken ya da bir tren vagonunda yolculuk ederken kendisi gibi başarısız, garip bir adamla karşılaştığında hem o, hem de karşısındaki birden canlanırlar, birbirlerinin gözlerinin içine bakarak konuşmaya dalarlar. Onların coştuklarını, tartıştıklarını, kahkaha attıklarını, neşelendiklerini görenler ikisini de deli sanırlar.

Seyrek yaşanan bu dakikalar bile genelde kötü sonuçlanır. Hem Makar, hem de karşısındaki başarısız kişi birbirlerinin değerini, yeteneğini kabul etmezler, birbirlerini kıskanarak nefret duyarlar, birbirlerine sinirlenirler, sonunda düşman ayrılırlar. Böylece bu kişilerin gençliği yıpranır, tükenir; dostluğa, ruh dinginliğine yabancı, sevinçsiz, sevgisiz bir hal alır. Asık suratlı Makar'ın akşamları herkes yatınca esin perisiyle buluşmasında betimlediği güzellikler uçar gider.

Gençlikle birlikte bahar coşkusundan da eser kalmaz.

KIRTASİYECİLİK

Arşivde bir araştırma

«İçinde bulunduğumuz 8 kasım günü köyümüzde iki erkek çocukta hastalık görüldüğü, çocukların bu hastalığı gittikleri okuldan kaptıkları, öbür çocukların da boğazlarında yanma, bedenlerinde lekeler gözlendiği, her iki çocuğun Jarov Çiftçi-ler Birliği Yatılı Okulu'nda okudukları bilgilerine arz olu-nur.

Saygılarımla.

19 Kasım 1885
Kurnosovo Köyü Muhtarı
Yefim Kirilov»

«N. İlçesi Çiftçiler Birliği Tabibi G. Raduşnıy'a

Kurnosovo köyü muhtarının 19 kasım tarihli ihbarı üzerine, bütün belirtilerin kızıl olduğunu gösterdiği salgına, bilimin gereklerine uyularak en kısa zamanda son verilmesinin sağlanması için derhal anılan köye gitmenizi; yukarda adı geçen muhtarın ihbarından hastalığın Jarov Çiftçiler Birliği Yatılı Okulu'nda başladığı anlaşıldığından, bu noktayı da ayrıca göz önünde bulundurmanızı rica ederim.

4 Aralık 1885
S. Parkin
Çiftçiler Birliği Başkanı y.»

«N. İlçesi II. Bölge Jandarma Komutanlığı'na

Çiftçiler Birliği Başkanlığı'nın ilişikte gönderdiğim 4 Aralık 1885 tarih ve 102 sayılı yazısında bildirildiğine göre Jarov Çiftçiler Birliği Yatılı Okulu'nda kızıl salgını başladığından, bu hastalık son buluncaya değin adı geçen okulun kapatılmasına emir verilmesini saygılarımla arz ederim.

13 Aralık 1885
G. Raduşnıy
Çiftçiler Birliği Tabibi»

«N. İlçesi II. Bölge Jandarma Komutanlığı
No. 1011

Jarov Çiftçiler Birliği Yatılı Okul Müdürlüğü'ne

Çiftçiler Birliği Tabibi G. Raduşnıy'ın yazdığı 13 Aralık 1885 tarihli yazıdan Kurnosovo köyü çocuklarında kızıl hastalığı ya da halk deyimiyle kuşpalazı görüldüğü anlaşılmaktadır. Yazıda da belirtildiği gibi, hızla yayılmakta olan hastalığın ürkütücü sonuçlar vermesinin önüne geçilmesi ve salgının durdurulması için yasanın gerektirdiği önlemleri almak kaçınılmaz olduğundan, Jarov Çiftçiler Birliği Yatılı Okulu öğrencilerinin, bu azgın hastalık tümüyle ortadan kaldırılıncaya değin evlerine dağıtılmalarını, bundan sonraki önlemleri alabilmem bakımından da sonucun tarafıma bildirilmesini saygılarımla rica ederim.

2 Ocak 1886
II. Bölge Jandarma
Komutanı Podprunin»

«N. İli Milli Eğitim Müdürlüğü İlköğretim Müfettişliği'ne

Jarov Çiftçiler Birliği Yatılı Okul Müdürü Fortiyanski'nin dilekçesidir.

2 Ocak 1886 tarih ve 1011 sayılı Jandarma Komutanlığı yazısından okulumuzda kızıl salgını başlamış olduğunu işbu dilekçeyle bilgilerinize sunarım.

12 Ocak 1886
Öğretmen Fortiyanski»

«N. İlçesi II. Bölge Jandarma Komutanlığı'na

Kızıl salgını bir aydan beri durdurulmuş bulunduğundan, geçici olarak kapatılan Jarov Çiftçiler Birliği Yatılı Okulu'nun yeniden açılmasında bizim yönümüzden herhangi bir sakınca kalmadığını, bu konuyu iki kez Çiftçiler Birliği Başkanlığı'na ilettiğimi, şimdi de size duyurarak, bundan böyle aynı konudaki yazışmalarınızı İlçe Hükümet Tabipliği ile yürütmenizi, benim Çiftçiler Birliği'yle yoğun işlerim bulunduğunu arz ederim.

Sabahtan akşama dek kendi çalışmalarımızla doluyuz, o nedenle bürokratik işlemlerinize vakit ayıramayacağız.

26 Ocak 1886
G. Raduşnıy
Çiftçiler Birliği Tabibi»

«İl Jandarma Komutanlığı Yüce Katına

Çiftçiler Birliği Tabibi Raduşnıy'ın 26 Ocak 1886 tarihli,

31 sayılı yazısı tarafınızdan incelenmek üzere ekte sunulmuştur. Bay Raduşnıy'ın, resmi bir yazıda kullandığı «bürokratik işlemler» gibi yersiz ve son derece küçültücü sözlerinden dolayı mahkemeye verilmesini görüşlerine arz ederim.

8 Şubat 1886
II. Bölge Jandarma
Komutanı Podprunin»

İl Jandarma Komutanının II. Bölge Jandarma Komutanına yazdığı özel mektuptan: «Aleksey Manuiloviç, yazınızı geriye gönderiyorum. Doktor Raduşnıy hakkındaki sürekli yakınmalarınıza lütfen son verin. Böyle bir çekişme, kişilerle ilişkilerinde uyumlu, ılımlı olması gereken bir emniyet görevlisi için hoş karşılanamaz. Raduşnıy'ın yazısına gelince, bunda aykırı bir tutum göremiyorum. Jarov Çiftçiler Birliği Okulu'ndaki kızıl salgınından haberim var. Milli Eğitim Kurulu'nun ilk toplantısında, bu uygunsuz yazışmaların asıl sorumlusu saydığım Fortiyanski ile ilgili bir rapor sunacağım..»

«N. İli İlköğretim Müfettişliği
810

Jarov Çiftçiler Birliği Yatılı Okul Müdürlüğüne

İlgi: 12 Ocak 1886 tarihli yazınız

Okulunuzda derslerin derhal kesilmesini, kızıl hastalığının daha fazla yayılmaması için öğrencilerin evlerine gönderilmelerini rica ederim.

22 Şubat 1886
İlköğretim Müfettişi
İ. Jiletkin»

Jarov Çiftçiler Birliği Yatılı Okulu'ndaki salgın hastalık hakkında bütün bu yazıları okuduktan sonra (bunlardan başka 28 yazı daha vardır) «İl Haberleri» gazetesinin 36. sayısında çıkan aşağıdaki yazıyı da okuyunca birçok konuda aydınlanmış olacaksınız..

«... Çocuk ölümlerinin olağanüstü artışıyla ilgili sorunu bir kenara bırakıp şimdi daha neşeli, daha eğlendirici bir konuya geçelim. Dün aziz Mihail Arhistratiga kilisesinde tanınmış kağıt fabrikatörü M. nin kızı ile kentimiz saygıdeğer hemşerilerinden K.nın nikahı kıyılmıştır. Nikahı piskopos Kliop Gvozdev ile katedralin öbür ruhani görevlileri birlikte kıymışlardır. Törene Krasnoperov kilisesi korosu da katılmıştır. Yeni evliler gençlikleri, güzellikleriyle göz kamaştırıyordu. Söylendiğine göre Bay K. drahoma olarak bir milyon ruble, ayrıca içinde bir de hara olmak üzere, hayalimizi güney ülkelerine çeken, palmiye ve ananasların yetiştiği bir serası bulunan Blagoduşnoye çiftliğine konmuştur.

Yeni evliler nikah töreninden hemen sonra bir Avrupa ülkesine balayına çıkmışlardır.»

Kağıt fabrikatörü olmak ne hoş, değil mi?

KABUS

Köy İşleri Yürütme Kurulu üyesi Kunin, başkent Petersburg'dan köyü Borisovo'ya döndüğünde ilk işi atlı bir ulak gönderip köy papazı Yakov Smirnov'u çiftlik evine çağırmak oldu. Kunin otuz yaşlarında genç bir adamdı.

Beş saat kadar sonra papaz geldi. Evinin girişinde papazı karşılayan Kunin;

—Tanıştığımıza memnun oldum, peder, dedi. Artık bir yıldır bu görevi yürüttüğüme göre tanışmamızın zamanı geldi kanısındayım. Buyurun, şöyle geçin. Şey... çok da gençmişsiniz... Kaç yaşındasınız?

—Yirmi sekiz, efendim.

Peder böyle dedikten sonra uzatılan eli yavaşça sıktı, her nedense yüzü kızardı.

Kunin konuğuyla birlikte çalışma odasına girdi; onu hemen incelemeye koyularak, «Ne kadınsı, çirkin bir yüzü var!» diye geçirdi içinden.

Gerçekten pederin yüzü kadınsı özellikler taşıyordu: Ucu kalkık bir burun, parlak kırmızı yanaklar, iri çakır gözler, zor seçilen, seyrek kaşlar... Bıyıkları yeni terlemeye başlamıştı. Sakalına gelince, buna sakal demek için bin tanık isterdi. Tarakla taramaya, fırçayla fırçalamaya gelmez, ancak kılları yolunabilir bir sakal. Sanki onu papaz kılığına sokmak isteyen makyaj ustası yüzüne sakal yapıştırırken işi yarıda bırakmış gibi ara ara, kimi yerde iyice seyrelmiş... Sırtına da hindiba kahvesi renginde, iri yamalı bir cüppe giymişti.

Eteğine sıçramış çamur lekelerine gözlerini diken Kunin: «Garip bir adam. Birinin evine ilk kez geliyor, ama giyimine aldırdığı yok.» diye geçirdi aklından.

Koltuğu masaya daha bir yaklaştırarak, nazik olmaktan çok laubali bir tavırla;

—Oturun, peder. Lütfen oturun, dedi.

Yumruğunun içine öksüren peder Yakov koltuğun bir ucuna beceriksizce iliştikten sonra ellerini dizlerinin üstüne koydu. Kısa boyu, dar omuzları, terli kırmızı yüzüyle Kunin'in üzerinde hiç de iyi bir izlenim bırakmamıştı. Kunin Rusya'da onun gibi zavallı, mıymıntı adamın duruşundan, ellerini dizlerine koyuşundan bir çeşit gurur eksikliği, hatta dalkavukluk okunuyordu.

Koltuğunun arkasına yaslanan Kunin;

—Bakın, peder, dedi. Sizi buraya bir işi görüşmek için çağırdım. Görevim dolayısıyla bana, yaptığınız yararlı çalışmalara katkıda bulunmak gibi hoş bir sorumluluk düşüyor. Petersburg'dan döndüğümde çalışma masamın üstünde Soylular Birliği Başkanı'nın bir mektubunu buldum. Yegor Dmitriyeviç yakında köyümüzde açacağınız kilise okulunun korumasını üzerime almamı istiyor. Buna yürekten sevindiğimi belirtmeliyim her şeyden önce... Başkanın önerisini coşkuyla destekliyorum!

Kunin bunları söyledikten sonra ayağa kalktı, çalışma odasında birkaç tur attı.

—Bununla birlikte maddi olanaklarımın sınırlı olduğunu biliyorsunuzdur, elbette Yegor Dmitriyeviç. Çiftliğim rehin altındadır, geçimimi yalnızca yürütme kurulu üyeliği aylığımla sağlıyorum. Bu duruma göre benim yönümden büyük bir yardıma bel bağlamamalısınız. Gene de elimden geleni yapacağım. Okulu ne zaman açmayı düşünüyorsunz, peder?

—Yeterli paramız olduğunda...

—Şimdilik ne kadar var?

—Hemen hemen hiç, efendim. Dernekte köylüler yetişen erkek nüfus başına yılda otuz kapik toplamaya karar verdiler, ancak bunun sözden başka bir değeri yok şu anda. Oysa ilk elde iki yüz rublemiz olmalıydı.

—Hımın! Ne yazık ki bende bu kadar yok. Yolculuk için bütün paramı harcadım, üstelik borç aldım. Gelin, birlikte bir çıkış yolu bulalım.

Kunin yüksek sesle düşünmeye başladı. Pedere düşüncelerini açıklıyor, gözlerini onun yüzüne dikerek kendisini onaylayıp onaylamadığını anlamaya çalışıyordu. Ancak papazın yüzü kıpırtısız, çekingen, tedirgin durduğu için bu yüzden bir şey okuyamadı. İnsan onun yüzüne bakarken, Kunin'in çok akıllıca şeyler söylediğini, ama adamın bunları anlamadan, nezaket gereği dinlediğini sanabilirdi. Bir yandan da konuşmaları kavrayamadığının anlaşılmasından korkuyor gibiydi.

«Zavallıcık, geri zekalının teki! Bönlüğü yanında son derece de çekingen!» diye düşündü Kunin.

Peder Yakov, uşak çalışma odasına tepsiyle iki bardak çay ile gevrek dolu bir tabak getirince biraz canlandı, hatta gülümsedi. Bardağını alır almaz çayını içmeye koyuldu.

Kunin yüksek sesle düşünmesini sürdürdü:

—Ne dersiniz, metropolite durumu bir yazıyla bildirsek mi? Biliyorsunuz, kilise okulu açılmasını ne biz gündeme getirdik, ne de Çiftçiler Birliği; bu, kilise üst yönetiminin önerisidir. Öneriyi getirdiklerine göre parasını da bulsunlar. Şimdi anımsıyorum, bir yerde okumuştum, patrikliğin bu konuya ayrılan bir ödeneği olacak. Sizin bilginiz var mı?

Peder Yakov çay içme işine kendini öylesine kaptırmıştı ki, soruya yanıt bile vermedi. Neden sonra çakır gözlerini Kunin'in yüzüne dikti, bir süre düşündü, sonra sanki soruyu ancak o zaman anlamış gibi başını «hayır» anlamında salladı. Tıkındığı şeylerden aldığı hayvanca zevki gösteren, basit insanlara özgü bir ifade kaplamıştı yüzünü. Lokmaları yutarken

zevkten kendinden geçiyor gibiydi. Çayı son damlasına dek içince bardağı masaya bıraktı, sonra yeniden aldı, dibine baktıktan sonra eski yerine koydu. Çayın bittiğinden emin olmuştu, yüzündeki tüm neşe silindi... Kunin daha sonra papazın tabaktan bir gevrek daha aldığını, ucundan bir ısırık kopardıktan sonra elinde evirip çevirirken ansızın cebine soktuğunu gördü.

«Işte bu, bir din adamına hiç yakışmaz! Papazlara özgü bir açgözlülük mü, yoksa çocukça bir davranış mı?» diye söylendi.

Konuğuna bir bardak çay daha ikram ettikten sonra onu evin kapısına dek geçirdi, ardından geriye dönüp kanepeye uzandı. Orada yattığı sürece pederin onda uyandırdığı tatsız duygular kapladı tüm benliğini.

«Ne tuhaf bir adam!» diye düşünüyordu. «İlkel davranışları olan, pis, pasaklı, kaba, aptal, belki de sarhoş!.. Aman Tanrım, bir papaz, bir din adamı bu! Halkı bunlar mı eğitecek? Yardımcısı zangoç her ayinin başlangıcında «Aziz peder, bu insanları kutsa!» dediği zaman onunla için için alay ediyor olmalı. Aziz pedere bakın! Onuru, kendine saygısı olmayan, eğitimsiz, okul çocukları gibi cebine gizlice gevrek saklayan bir papaz! Tüh!.. Bu herifi köy kilisesine papaz atarken onun nasıl bir adam olduğunu anlamamış mı? Başlarına papaz diye böylelerini gönderdiklerine göre halkı ne yerine koyuyorlar din ileri gelenleri? Halk için asıl gerekli olan...»

Kunin Rus papazlarının nasıl kişiler olmaları gerektiğini düşünmeye koyuldu.

«Ben papaz olsam... İyi yetişmiş, halkı seven papazların büyük yararı dokunacaktır. En azından şu kilise okulu çoktan açılırdı. Ya vaaz verme işi? Bir papaz içten bir insansa, görevine sevgiyle sarılırsa vaaz verme sırasında insanları eğitecek, ruhlarını zenginleştirecektir.»

Bu düşüncelerle gözlerini kapadı, bir vaaz metni tasarlamaya başladı. Az sonra masaya oturdu, tasarladıklarını yazmaya koyuldu.

«Şu kızıl saçlı papaza vereyim de kilisede okusun.» dedi.

İlk pazar gününün sabahı arabasına atlayarak Sinkovo köyü kilisesine yollandı. Hem okul açma işini görüşecek, hem de kiliseyi gezecekti. Yolların çamur olmasına karşın hava çok güzeldi. Işıl ışıl bir güneş vardı. Parlak ışınlar şurada-burada kalan kar birikintilerinde yansıyarak insanın gözünü kamaştırıyordu. Kar yığınları toprakla vedalaşmadan önce keskin parıltılarıyla insanları körleştirmek istiyor gibiydi, çevrelerinde ise öbek öbek kışlık ekinler filizlenmişti. Tarlaların üstünde kargalar uçuyordu kurumlu kurumlu. Yere konmak isteyen bir karga süzülerek alçalıyor, durmadan önce birkaç kez sekiyordu.

Kunin'in yaklaştığı kilise kurşun rengi, köhne bir yapıydı. Önünde, bir zamanlar beyaza boyanmış, sonraları boyası döküle döküle araba okuna benzemiş iki ince sütun vardı. Giriş kapısının üstündeki aziz tasviri bozularak koyu bir lekeye dönüşmüştü. Bu eskilik Kunin'in içine dokundu, duygulandırdı. Başını huzur içinde öne eğdi, içeri girdi. Sabah ayini henüz başlamıştı. Kamburunu çıkararak oturan yaşlı zangoç anlaşılması zor, hırıltılı tenor sesiyle dua okuyordu. Peder Yakov ise günlük dumanı saçan kabı sallayarak cemaat arasında tek başına dolaşmaktaydı. Eğer kilisenin döküntü durumu ta girişte Kunin'in içine dokunmasaydı, peder Yakov'u görünce kendini tutamaz, gülerdi. Çünkü kısa boylu papazın sırtında yıpranmış sarı kumaştan, buruşuk, uzun bir cüppe vardı. Cüppe o kadar uzundu ki, eteği yerde sürünüyordu.

Kilise yarı yarıya boştu. Kunin'i asıl şaşırtan, cemaatin yalnızca yaşlılardan, çocuklardan oluşmasıydı. Peki, çalışma yaşındaki insanlar neden gelmemişlerdi? Neredeydi gençler, köyün erkekleri? Kunin bir süre dikilerek onların yüzlerine dikkatlice bakınca yaşlı sandığı insanların genç olduklarını anladı. Bununla birlikte bu göz aldanmasına fazla bir önem vermedi.

Kilisenin içi de dışarısı gibi kapkaraydı ve dökülüyordu. Kutsal tasvir köşesinde, koyu duvarlarda is tutmamış, zamanın yıkıntısına uğramamış el kadar yer yoktu. Pencere çokluğuna karşın baştan başa gri renkler egemendi, o yüzden içerisi alaca karanlıktı.

Kunin «Ruhu temiz olan burada güzel dua eder. Roma'da Saint-Petro katedrali insanı nasıl görkemiyle sarsıyorsa burası da dinginliği, sadeliğiyle etkiliyor.» diye düşündü.

Ne var ki peder Yakov ayin için kürsüye çıktığında Kunin'-in içindeki dua etme isteği toz olup uçtu. Ruhban okulunu bitirir bitirmez kiliseye atanan bu genç papaz henüz dinsel hizmetlerin gerektirdiği havayı bulamamıştı. Yüksek sesle dua okurken hangi ses tonuyla, ince bir tenorla mı, yoksa kalın bir basla mı okuyacağında karar kılamıyor; beceriksizce selam veriyor, cennet kapısını sertçe açıp kapıyordu. Belli ki hasta, üstelik sağır olan yaşlı zangoç, papazın konuşmalarını işitemediği için ayin süresince aralarında ufak tefek bir sürü anlaşmazlık çıktı. Diyelim, peder Yakov belli bir dua okurken, zangoç başka şeyler söylüyor ya da peder Yakov duasını çoktan bitirdiği halde zangoç kulağını kürsüye doğru çevirerek papazın ne söylediğini işitmeye çalışıyordu. Ta ki biri eteğinden çekip onu uyarıncaya değin... Zangocun kesik kesik çıkan, hastalıklı, titreyen, kısık, pepeme bir konuşması vardı. Uyumsuzluğun dikalası minicik bir çocukla koro arasında yaşandı. Başı koro bölmesinin parmaklığı arkasından gözükmeyen çocuk öyle tiz bir sesle ilahi okuyordu ki, kutsal havayı özellikle bozmaya çalıştığını sanırdınız. Kunin bir süre daha dikilip dinledikten sonra sigara içmek için dışarı çıktı. Tüm umutları kırılmış, neredeyse kurşun rengi kiliseyi düşmanca süzmeye başlamıştı.

İçini çekerek;

—Halk arasında dindarca duyguların azaldığından yakını-

yorlar, dedi. Daha olmasın mı? Hele böyle papazları kiliselerin başına sardıkça...

Kunin kiliseye üç kez daha girdi, ancak her seferinde kendini temiz havaya atma isteği duydu. Ayin son bulunca da doğruca papazı görmeye gitti.

Peder Yakov'un evi öteki köy evlerinden pek farklı değildi. Damının üstündeki saplar daha düzgünce döşenmişti, bir de pencerelerde perdecikler vardı, hepsi o kadar. Peder onu aydınlık, küçük bir odaya götürdü. Odanın tabanı balçıkla sıvanmıştı, duvarları en ucuzundan kağıtla kaplıydı. Çerçeveli birkaç fotoğraf, duvar saatinin pandülüne takılı makas gibi birkaç süs özlemine karşın odanın yoksulluğu şaşırtıyordu insanı. Hele mobilyalara şöyle bir bakınca peder Yakov'un ev ev dolaşıp eşya dilendiğini sandı. Bir yerden üç bacaklı yuvarlak bir masa, başka yerden bir tabure, bir başkasından arkalığı iyice geriye yatmış bir iskemle, dördüncüsünden dik arkalıklı, ama çökük oturaklı başka bir iskemle, beşincisinden düz arkalıklı, oturma yeri delik deşik olmuş bir kanepe bozuntusu... Kanepe bozuntusu koyu kırmızıya yeni boyandığı için odadaki boya kokusu insanın burnunun direğini kırıyordu.

Şapkasını duvardaki kocaman, biçimsiz bir çiviye asan papaz;

—Kilisemize ilk kez mi geliyorsunuz? diye sordu.

—Evet, ilk kez. Peder, şey... konumuza girmeden önce bir bardak çay içebilir miyiz? Dilim-damağım kurudu.

Peder gözlerini kırpıştırdı, boğazını temizler gibi sesler çıkararak arkadaki bölmeye girdi. Orada fısıldaşmalar başladı.

«Karısıyla görüşüyor olmalı. Bu kızıl saçlının nasıl bir karısı var acaba?» diye geçirdi içinden.

Az sonra peder bölmeden çıktı; yüzü terlemiş, kızarmıştı; gülümsemeye çalışarak gelip Kunin'in karşısına, kanepenin kenarına ilişti. Konuğunun yüzüne bakmamaya çalışıyordu.

—Semaveri hemen koyacaklar, dedi.

«Aman Tanrım, daha semaveri bile yakmamışlar. Şimdi işin yoksa bekle dur!» diye düşündü Kunin.

—Size metropolite göndereceğimiz mektubun karalamasını getirdim. İsterseniz siz de bir şeyler eklersiniz.

—Peki, efendim.

Bir sessizlik oldu. Peder Yakov ikide bir arka bölmeye korkulu bakışlar fırlatıyor, saçlarını düzeltiyor, mendiliyle burnunu temizliyordu.

—Bugün hava çok güzel, değil mi efendim? dedi bir ara.

—Evet... Ha, bir şey söyleyecektim... Dün ilginç bir yazı okudum. Bir kentin Çiftçiler Birliği bütün okullarının yönetimini metropolitliğe bırakmış. Önemli bir karar!

Kunin böyle dedikten sonra ayağa kalktı, tabanı balçıkla sıvalı odada bir aşağı bir yukarı dolaşarak sesli düşünmesini sürdürdü.

—Eğer din adamları Tanrı'nın onlara çağrısına uyar, görevlerinin bilinciyle çalışırlarsa bunda bir şey yok. Ne yazık ki, ben, eğitimleri, ahlaksal değerleri bakımından papazlık şurada dursun, yazıcı erlik dahi yapamayacak papazlar tanıdım. Siz de bilirsiniz, kötü bir papaz kötü bir öğretmenden daha çok zarar verir okula.

Kunin kamburunu çıkarıp oturan pedere baktı. Adamcağız koyu düşüncelere daldığına göre onu dinlemiyor olmalıydı.

—Yakov, gelir misin!

Bunu odanın öbür ucundan söyleyen bir kadındı. Peder irkildi, arka bölmeye geçti. Orada gene fısıldaşmalar başladı.

Kunin çay içme isteğiyle kıvranıyordu. Saatine baktı. «Hayır, daha fazla bekleyemeyeceğim. Anladığım kadarıyla ben burada istenmeyen bir konuğum. Adam benimle bir çift laf etmeden gözlerini kırpıştırıp duruyor...» diye geçirdi içinden.

Şapkasını aldı, papazın dönmesini bekledikten sonra oradan ayrıldı. Eve giderken öfkeyle;

—Sabahı boşuna harcadım, diye söylendi. Herif kütüğün

biri, hem de yontulmamışından! O kim, öğretmenlik kim? Hayır, bu adamla hiçbir iş yürümez! Soylular Birliği Başkanı köy papazının nasıl biri olduğunu bilse, okul açtırmakta acele etmezdi. Önce uygun bir papaz bulsun, sonra okul açmak kolay.

Kunin peder Yakov'a karşı artık nefretten başka bir şey duymuyordu. Adamın karikatüre benzeyen zavallı görünüşü, buruşuk uzun cüppesi, kadınsı yüzü, kilisede dinsel görevini yürütüşü, yaşama tarzı, amirlere gösterilen cinsten saygısı, ezikliği; dadısının anlattığı masallarla korunduğu için o güne değin yüreğinde saklı kalan dinsel duygularını incitmişti. Adamın kendisinin yapması gereken işlere Kunin'in gösterdiği içten, sıcak ilgiye karşın soğuk davranışları, dikkatsizliği bağışlanacak türden değildi.

Aynı günün akşamı Kunin evinde bir odadan ötekine dolaştı, düşünüp taşındı, sonra masaya oturdu ve metropolite bir mektup yazdı. Metropolitten okul için onayını, gerekli parasal desteği istedikten sonra köy papazıyla ilgili içten, naçizane düşüncelerini dile getirdi: «Genç, yeterince olgunlaşmamış bir kişi, sanırım içki de kullanıyor. Genelde belirtirsek, Rus halkının yüzyıllar boyu bir din adamından beklemeye alıştığı şeyleri kesinlikle veremez....»

Mektubu bitirince rahatladı, iyi bir iş yapmış olmanın bilinciyle yatağına yattı.

Pazartesi sabahı henüz yatarken peder Yakov'un geldiğini haber verdiler. Kalkmaya üşendiği için uşağa evde olmadığını söylemesini bildirdi. Salı günü toplantılara katılmak üzere köyden ayrıldı, ancak cumartesi günü dönebildi. O yokken peder her gün onu görmeye gelmiş.

«Bizim gevrekler çok hoşuna gitmiş olmalı!» diye düşündü Kunin.

Peder pazar günü akşama doğru yeniden geldi. Bu sefer yalnız cüppesinin etekleri değil, şapkası da çamura bulaşmıştı.

İlk geldiğindeki gibi gene kırmızı yüzü ter içindeydi, gene kanepenin kenarına ilişerek oturdu. Kunin okul konusunu açmamaya, çenesini boşuna yormamaya kararlıydı.

—Pavel Mihayloviç, ders yardımcı malzemelerinin çizelgesini getirdim, dedi peder Yakov.

—Teşekkür ederim.

Ancak durumdan anlaşıldığına göre, peder, malzeme çizelgesini getirmek için gelmemişti buraya. Bütün bedeni çekingenliğini açığa vurmakla birlikte kafasında ansızın yeni bir düşünce doğmuş insanların kararlılığı okunuyordu yüzünden. Çok önemli, söylenmesi gerekli bir şeyi açıklamak için çekingenliğini yenmeye çalıştığı belliydi.

Kunin sinirlendi: «Be adam, söyleyeceğin bir şey varsa hemen söyle! Ne diye süzülüp duruyorsun? Seninle uğraşacak vaktim yok!»

Peder, yersiz suskunluğunu bağışlatmak, içinde geçen çatışmayı onun gözünden saklamak için zorla gülümsemeye çalıştı, ancak kırmızı, terli yüzüne yapıştırdığı bu yapmacık gülümseme çakır gözlerinin kıpırtısız bakışlarıyla bağdaşacak gibi değildi. Kunin'in içinden bir nefret duygusu kabardı, yüzünü öbür yana çevirdi.

—Kusura bakmayın, peder. Hemen gitmem gerekiyor.

Peder, uyurken biri onu dürtükleyip uyandırmış gibi irkildi, yüzünde gülümsemesi eksilmeksizin, utangaç utangaç cüppesinin eteklerini kavuşturdu. Adama karşı duyduğu tüm nefrete karşın Kunin acıdı ona, katı davranışını biraz yumuşatmak için;

—Başka bir zaman gelirsiniz, dedi. Çok rica edeceğim... Şey... size vermek istediğim bir şey var. Geçenlerde esin (ilham) geldi, oturup iki vaaz karaladım. Vereyim de bir bakın. Işinize yararsa cemaata okursunuz.

—Peki, efendim. Alayım...

Peder bir süre daha ayakta süklüm püklüm dikildi, cüp-

pesinin önünü kavuşturmakla uğraştı, ancak birden kararını vererek gülümsemeyi bıraktı, başını dikleştirdi.

Sesinin gür çıkmasına, sözlerinin iyi anlaşılmasına çalışarak;

—Pavel Mihayloviç! dedi.

—Bir şey mi söyleyeceksiniz?

—İşittiğime göre yazıcınıza işten el çektirmişsiniz... yenisini arıyormuşsunuz...

—Evet... Yoksa tavsiye edeceğiniz biri mi var?

—Bakın, şey... bu işi bana veremez misiniz?

Kunin şaşırdı.

—Papazlık işini bırakıyor musunuz, peder?

Pederin yüzü sarardı, tüm bedeni titredi.

—Hayır, hayır... Allah korusun! Eğer böyle bir şeyden kuşkulanıyorsanız istemez! Ben asıl işimin yanında, gelirimi biraz artırmak istemiştim de. Ama siz öyle düşünüyorsanız gerekmez! Unutun gitsin!

—Gelirinizi artırmak mı dediniz? Ama ben yazıcı için ayda yalnız yirmi ruble ödüyorum.

Peder çevresine bakındı.

—Tanrım, ben on rubleye de razıyım. Bana yeter de artar bile! Bakıyorum da çok şaşırdınız, herkes şaşırıyor zaten. «Aç gözlü, doymak bilmez papaz, paraları ne yapıyor?» diye. Aç gözlü olduğumu ben de biliyorum, bu yüzden ayıplıyorum, cezalandırıyorum kendimi. İnsanların yüzüne bakmaktan utanıyorum... Ancak açık yürekli olacağım size karşı, Tanrı tanığımdır.

Peder derin bir soluk aldı.

—Yolda gelirken günah çıkarma türünden bir konuşma hazırlamıştım, ama hepsi aklımdan çıktı. Şimdi kimi sözleri anımsamaya çalışacağım. Kilisedeki görevimden yılda elime yüz elli ruble geçiyor. Size bu parayı nasıl harcadığımı anlatacağım. Ruhban okulunda okuyan kardeşime yılda altmış ruble

gönderiyorum. Gerçi yatılı okul, her şey kilise örgütün-den, gene de kağıdı, diviti...

Kunin elini salladı

—Tamam, tamam, inanıyorum. Bu açıklamaları niçin yapıyorsunuz bilmem ki!

Papazın açıkyürekliliği, gözlerinin ıslak parlaklığı karşısında yüreğinde büyük bir ağırlık duyuyor, ne yapacağını bilemiyordu.

—Görevim dolayısıyla kilise örgütüne katkı payımın hepsini ödeyemedim henüz. İki yüz ruble isteniyor benden, ayda on ruble gönderiyorum. Bu durumda elimde ne kadar kalıyor, dersiniz? Bütün bunlardan başka bir de Peder Avraami'ye ayda üç ruble...

—Hangi peder Avraami?

—Benden önceki Sinkovo kilisesi papazı. Karakter zayıflığı nedeniyle görevden almışlardı. Aldılar ama buradan gitmedi, köyde yaşıyor. Gidecek başka yeri yok... Adamcağız karnını nasıl doyuracak? Yaşlı bir insan ama başını sokacağı bir ev, sırtına giyim gerek. Bu durumda dilensin mi? Hayır, buna izin veremem! Durumunu bile bile günaha girmiş olurum! Boğazına dek borç içinde, eline birkaç ruble vermeden edemem!

Oturduğu yerden fırlayıp ayağa kalktı, gözlerini döşemeden ayırmaksızın odanın içinde dört dönmeye başladı. Ellerini bir indirip bir kaldırıyordu.

—Tanrım, nedir bu başımıza gelenler? Madem inancın zayıftı, dayanıksız bir insandın, ne diye böyle bir görevi üzerine aldın? Tanrım, günahlarını bağışla bu zayıf kulunun! Onun yüzünden ben çekiyorum!

—Peder, o kadar üzülmeyin!

—Benim durumum da zor, Pavel Mihayloviç! Açlık canıma tak etti, artık dayanamayacağım! Biliyorum, el açıp dilensem verirler, ama yapamam! Vicdanım sızlar. Köylüden sadaka

mı isteyeceğim! Durumlarını siz de biliyorsunuz. Dilenciden yardım dilenmek, öyle şey olur mu! Biraz varlıklılardan, toprak ağalarından istesem, buna da gururum el vermiyor... Utanıyorum...

Elini salladı, sinirli sinirli başını kaşıdı.

—Utanıyorum ki, hem de nasıl utanıyorum! İnsanların yoksulluğumu görmelerini istemem, gururuma dokunur. Pavel Mihayloviç, bize geldiğinizde evde çay yoktu. Kırıntısı bile yoktu, oysa size söyleyemedim, sakladım. İşte şu giysimden, papazlık cüppesinden de utanıyorum. Diyeceksiniz ki, papazlara bu gurur yakışır mı?

Odada Kunin yokmuş gibi gelip ortada dikildi aynı tarz konuşmasını sürdürdü:

—Hadi ben açlığa, utanca dişimi sıkıp dayandım, ama benim bir de karım var! Onu iyi bir evden gelin getirdim! Elini sıcak sudan soğuk suya sokturmazlardı. Beyaz ekmekle çay içmeye, temiz çarşaflarda yatmaya alışmıştı... Baba evinde piyano çalardı... Çok gençtir daha, yirmi yaşında bile yoktur... Gönlü giyinmek, gezmek, konu komşuya gitmek ister. Oysa ahçı kadından beterdir giyim-kuşamı, sokakta başkalarına göstermekten utanıyorum. Tanrım, nedir benim günahım! Tek avuntusu var, o da gittiğim yerlerden meyve, gevrek getirirsem onları yemek...

Peder iki elini birden saçlarının arasına daldırdı.

—Bu duruma göre ilişkilerimiz aşka değil, acımaya dayanıyor demektir. Onu gördükçe içim paralanıyor. Bu nasıl bir şeydir, Tanrım, anlamıyorum! Tutup gazetelere yazsam inanmazlar! Peki, ne zaman bitecek bütün bu çektiklerim?

Kunin papazın ses tonundan korkarak;

—Tamam artık, kesin! diye bağırdı. Yaşama böylesine kötümser bakmamak gerekir!

Peder sarhoş gibiydi.

—Pavel Mihayloviç, çok özür dilerim! Benim söyledik-

lerime aldırmayın siz! Boş verin! Ancak ben kendimi suçlayacağım, her zaman suçlayacağım!

Çevresine bakındı, şöyle fısıldadı:

—Bir sabah Sinkovo'dan çıkmış, Luçkovo köyüne gidiyordum. Baktım, ırmak kıyısında bir kadın bir şeyler yapıyor. İyice yaklaşınca ne göreyim? Belki inanmayacaksınız! Doktor İvan Sergeyiç'in karısı çömelmiş, çamaşır duruluyor. Demek oluyor ki, kimsecikler görmesin diye sabahın erken vaktinde köyden bir fersah uzağa gitmiş. Bu da gururundan işte. Benim yakından geçerken yoksulluğunu gördüğümü anlayınca yüzü kıpkırmızı kesildi. Ben telaşlanıp korktum, yardım etmek için yanına koştum, ama o, yırtık gömleklerini görmeyeyim diye ne yapacağını bilemiyordu.

Kunin oturdu, korku içinde pederin solgun yüzüne bakmaya başladı.

—Bu anlattıklarınız inanılacak gibi değil, peder!

—Gerçekten öyle, Pavel Mihayloviç? Bir doktor hanımının ırmak kıyısında çamaşır durulaması olacak şey mi? Hiçbir ülkede böylesi görülmemiştir! Ben bir papaz, bir din görevlisi olarak böyle şeyleri önlemek isterdim. Ama elimden ne gelir? Tam tersine, kocasına bedavadan muayene olmaya çalışıyorum! Söylediğiniz gibi, inanılması zor bir şey bu! İnanılması zor! Ayin sırasında kürsüden bakarım; cemaati, açlık çeken peder Avraami'yi, karımı görürüm. Aklıma çamaşır çalkalayan doktor karısı, kadının soğuk sudan moraran elleri gelir. Bütün bunları düşünürken her şeyi unutarak salak gibi dikilir kalırım. Ta ki zangoç seslenip beni uyarmasın!

Peder yeniden odada dolaşmaya başladı. Ellerini sallayarak;

—Ulu Tanrım! dedi. Kutsal erenler! Hoş görün, din hizmetinde de aksaklıklarım oluyor... Siz okuldan söz ediyorsunuz, oysa ben bir şey anlamaksızın karşınızda heykel gibi

dikiliyorum. Kafamda yalnız yeme-içme düşüncesi var. Kilisede de öyle.

Pederin birden aklı başına geldi.

—Şey... ben ne yapıyorum? Bir yere gitmeniz gerekiyordu. Bağışlayın, dalmışım...

Kunin sessizce papazın elini sıktı, onu kapıya dek uğurladı, odasına döndükten sonra pencereden bakmaya başladı. Peder Yakov evden çıkınca geniş kenarlı, kızıl tüylü şapkasını kafasına geçirdi, başını önüne eğerek sessizce yürüdü. Az önceki içtenliğinden ötürü utanmış gibiydi.

«Arabası da ortalıkta gözükmüyor.» dedi kendi kendine.

Pederin ona her gelişinde ta köyden buraya yaya yürüdüğünü düşünmek bile istemiyordu. Tam altı fersah yol, üstelik çamura bata-çıka! Kunin, peder uzaklaşırken önce arabacı Andrey'in, sonra Paramon adındaki erkek çocuğun su birikintileri üzerinden atlayarak, pederin üzerine çamur sıçratarak kutsaması için yanına yaklaştıklarını gördü. Peder şapkasını çıkardı, Andrey'i kutsadı, çocuğu da kutsadıktan sonra başını okşadı.

Kunin eliyle yüzünü sıvazladı, bu sırada eline bir ıslaklık geldi. Pencereden uzaklaşarak odayı gözden geçirmeye başladı. Papazın ezik, ürkek sesi kulaklarında çınlıyordu... O sırada masanın üzerine takıldı bakışları. Bereket versin, peder, Kunin'in onun için yazdığı vaazları unutmuştu. Hemen kağıtları aldı, parça parça etti, masanın altına fırlattı. Kanepeye çökerek;

—Adamcağızın durumunu bilmiyordum! diye inledi. Bir yıldır Köy İşleri Kurul üyesiyim, sorgu yargıcıyım, okul komitesinde görevliyim, hiçbirinden haberim yok. Kör kuklanın tekiyim ben! Ona çabuk yardım yetiştirmeliyim! Çabuk!

Azap içinde kıvranıyor, şakaklarını ovuşturuyor, zihnini düşünmeye zorluyordu.

—Ayın yirmisinde aylığımı alır almaz pedere, doktorun

karısına iyi bir bahane bulup ulaştırırım... Pedere evde bir ayin düzenletirim, doktora da bir hastalık uydurur, muayeneye giderim. Böylece gururlarına dokunacak bir durum çıkmaz. Peder Avraami'ye de yardım ederim...

Parmak hesabı yapınca eline geçecek paranın çiftlik yöneticisinin, hizmetçi ve uşakların ücretlerini, et getiren köylüye de parasını ödemeye zor yeteceğini anladı. Kabul etmek istemese de bu böyleydi. İster istemez eski günlere gitti zihni. Daha yirmi yaşında toy delikanlıyken orospulara en pahalı yelpazeleri vermiş, arabacısına günde on ruble bağışlamış, şöhrete düşkünlüğü yüzünden tiyatro aktrislerini armağanlara boğmuş, kısa sürede babasının mülkünün altından girip üstünden çıkmıştı. Ah, şimdi o üç rublelikler, on rublelikler elinde olsa ne çok işe yararlardı!

«Peder Avraami ayda üç rubleyle geçiniyormuş! Bir rubleye papazın karısı kendine bir gömlek diktirir, doktorun karısı çamaşırcı kadın tutardı! Ama ne olursa olsun yardım edeceğim onlara, bir yolunu bulacağım!»

Metropolite yazdığı rapor geldi aklına birden, ayaza tutulmuş gibi tüm bedeni sarsıldı. Böyle bir şey yapmış olmasını anımsaması ona büyük bir utanç verdi. Hem kendine karşı, hem de görünmeyen bir gerçeğe karşı azap verici bir utanç!

İyi niyetli, ama fazlasıyla karnı tok, az düşünen birinin yararlı bir etkinlik için içten gelen çabası böyle başladı, böyle bitti...

AH ŞU KADINLAR

N. ili Halk Eğitim Merkezi Müdürü, kendini gönlü yüce, adaletli bir insan sayan Fiodor Petroviç, öğretmen Vremenski'yle odasında görüşüyordu.

—Hayır, bay Vremenski, bu durumda istifanızı vermeniz gerekiyor. Sizinki gibi bir sesle artık öğretmenlik yapılmaz. Nasıl oldu da kaybettiniz sesinizi?

Öğretmen homurdanır gibi;

—Terli terli soğuk bira içtim, müdür bey, dedi.

—Ah, çok yazık olmuş! On dört yıl hizmet et, sonra başına bu iş gelsin! İnsanın mesleğini bırakmasına bazan ne saçma şeyler sebep oluyor? Şimdi ne yapmak niyetindesiniz?

Öğretmen yanıt vermedi.

—Çoluk çocuğunuz var mı?

—Karım, iki de çocuk, müdür bey.

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Masasından kalkan müdür heyecanla odasında gezinmeye başladı.

—Hakkınızda nasıl bir karar vereceğimi ben de bilmiyorum. Öğretmenliği sürdüremezsiniz, emekliliğinize de daha çok var. Şimdi sizi sokağa salsam, buna da gönlüm razı değil. Siz artık bizden birisiniz, on dört yıllık görevden sonra size yardım etmek boynumuzun borcu. Ama nasıl yardım edeceğiz size? Sizin için ne yapabiliriz? Hadi, benim durumuma girin de söyleyin, ne yapabiliriz sizin için?

Bir sessizlik oldu. Müdür odasında dolaşarak düşünüyor, öğretmen ise iskemlenin kenarına ilişmiş, büyük bir üzüntü

içinde gene düşünüyordu. Derken, birden müdürün yüzü aydınlandı, hatta sevincinden parmaklarını çıtırdattı.

—Şaşıyorum, nasıl oldu daha önce aklıma gelmedi! Bakın, size ne önereceğim! Bizim yetimler yurdunda posta hizmetleri gören kişi önümüzdeki hafta görevinden ayrılıyor. İsterseniz o işi size verelim. Ne dersiniz?

Müdürden böyle bir yardım beklemeyen Vremenski'nin gözleri parladı.

—Öyleyse dilekçenizi yazın hemen! Bugün göndeririz...

Vremenski'yi odasından gönderen Fiodor Petroviç rahat bir soluk aldı, hatta büyük bir kıvanç duydu, çünkü karşısında kederinden iki büklüm olmuş, hım hım sesiyle konuşan öğretmenden kurtulmuş; bunun yanında, boşalan bir görevi uygun birine vererek dürüst, vicdanlı, iyi yürekli bir insanın yapması gereken en adaletli davranışı göstermişti. Ancak bu keyifli durum uzun sürmedi. Eve gelip yemek için sofraya oturduğunda karısı birden;

—Ah, nasıl da aklımdan çıktı! dedi. Dün Nina Sergeyevna bize uğradığında bir delikanlı için senden görev vermeni istemişti. Yetimler yurdunda boş bir yer açılıyormuş, öyle mi?

Müdürün suratı asıldı.

—Açılıyor ama orasını başka birine söz verdik. Ayrıca benim koyduğum kuralları biliyorsun. Kimseye torpil yok!

—Biliyorum, gene de Nina Sergeyevna için bir istisna yapabilirsin, değil mi? Bizi yakın bir akrabasıymışız gibi sever, oysa bizim ona bugüne değin tek iyiliğimiz dokunmadı. O yüzden bu isteğimi geri çevirme, Fedya! Hem onu çok üzersin, hem de beni...

—Görevi vereceğimiz adamın adı ne?

—Polzuhin.

—Kimmiş bu Polzuhin? Geçen yılbaşı eğlencesinde Çadski rolüne çıkan genç olmasın? Oysa kesinlikle vermem!

Müdür yemek yemeyi bıraktı.

—Olmaz diyorum! Tanrı yazdıysa bozsun!

—Ama niçin?

—Bak, anacığım, genç bir adam kadınlar aracılığıyla iş yaptırmaya kalkışıyorsa ciğeri beş para etmez. Niye kendisi dümdüz bana gelmiyor?

Yemekten sonra müdür kanepeye uzandı, postadan çıkan gazeteleri, mektupları gözden geçirmeye başladı. Belediye başkanının karısından da bir mektup vardı, şunları yazıyordu:

«Değerli Fiodor Petroviç! Bir keresinde bana insan uzmanı olduğumu, kişilerin yüreklerini okuduğumu söylemiştiniz. Şimdi bunu kanıtlamanın tam sırası. Bugünlerde size yetimler yurdundaki postacılık görevi için K. N. Polzuhin adında birisi gelecek, kendisi mükemmel bir gençtir. Eğer bu konuda bir katkıda bulunursanız yanılmadığımı göreceksiniz.»

Müdür;

—Kesinlikle olmaz! Tanrı korusun! diye haykırdı.

Ondan sonra Polzuhin'e görev verilmesini isteyen mektuplardan her gün en azından bir tane geldi. Bir gün de koyu bir takım giymiş, etine dolgun, jokeyler gibi tıraş olmuş bir genç, Polzuhin'inkendisi çıkageldi. Müdür gencin isteğini dinledikten sonra soğuk bir sesle;

—Resmi işlerle ilgili görüşmeleri büromda yapıyorum, dedi.

—Özür dilerim, müdür bey. Beni buraya gönderen, sizin de yakından tanıdığınız kişiler buraya başvurmamı söylemişlerdi.

Müdür gencin sivri uçlu iskarpinlerini nefretle süzdü.

—Ya, öyle mi? Bildiğim kadarıyla babanız varlıklı biri olduğu için çalışmaya gereksinmeniz yokmuş. Bu durumda az ücretli böyle bir işi niçin istiyorsunuz?

—Ücreti için değil... Devlet görevi diye istiyorum.

—Ya!.. Bana öyle geliyor ki, bir ay sonra oradan bıkıp ayrı-

lırsınız, oysa o görevi meslek olarak benimseyip geçimini sağlayacak yoksul insanlar var.

—Bıkmam, beyefendi. Şeref sözü veriyorum ki, çok çalışacağım!

Müdür daha fazla dayanamayıp patladı:

—Bana bakar mısınız! Ne diye daha önce kendiniz doğrudan başvurmadınız da araya bayanları koyup onları rahatsız ettiniz?

Bunları söylerken yüzünde nefret dolu bir gülümseme vardı. Polzuhin kızardı.

—Efendim, buna kızacağınızı bilmiyordum. Aracıların tavsiye mektuplarından hoşlanmıyorsanız size iyi hizmet belgesi verebilirim.

Böyle diyerek cebinden çıkardığı bir kağıdı müdüre uzattı. Yazıcıların resmi bir dille yazdığı belgenin altında valinin imzası vardı. Belli ki vali de yazıyı okumadan, yapışkan bir kadının ısrarından kurtulmak için imzalamıştı.

Müdür yazıyı sonuna dek okudu, içini çekerek;

—Eh, yapacak başka bir şey kalmadı, dedi. İster istemez valinin buyruğuna uyacağız... Yarın dilekçenizi verin. Başka ne yapabiliriz ki?

Polzuhin gittikten sonra da öfkeyle tepinmeye başladı:

—Değersiz yaratık! Sonunda amacına erdin, değil mi! Karıların eteğine tutunmaktan utanmıyorsun! Hayvan! Pis mendebur!

Böyle haykırdıktan sonra adamın çıktığı kapıya doğru bir tükürük fırlattı. Ancak tam o sırada defterdarın hanımı kapıdan içeri adımını atmıştı.

—Şöyle bir uğramıştım, müdür bey, diye başladı kadın. Bir dakikacığına yerinize oturun da beni dinleyin. Işittiğime göre boş bir görev yeri varmış yetimler yurdunda. Polzuhin adında bir genç bugün-yarın size başvuracak...

Defterdarın hanımı şakıyadursun, müdür, düşüp bayılmak

üzere olan bir adamın bulanık, kayan bakışlarıyla onu süzüyor, nezaket gereği gülümsüyordu.

Ertesi gün Vremenski okula geldiğinde adamcağıza ne söyleyeceğine uzun süre karar veremedi. Öğretmenin karşısında ezilip büzülüyor, konuşurken dili tutuluyor, söylenecek en uygun sözü bir türlü bulamıyordu. Belki de özür dilemeli, gerçeği olduğu gibi anlatmalıydı, ama kulakları kızardı, sarhoş gibi kekeledi, karşısındaki adam kendisinin astı olduğu halde içine düştüğü durumdan dolayı sıkıntısı arttıkça arttı. Sonunda dayanamayıp masaya yumruğunu indirdi, ayağa fırladı, bağırmaya başladı:

—Sizin için verecek görev yok! Evet, yok! Beni yalnız bırakın! Artık canımı sıkıyorsunuz! Yakamı koyverin de rahat bir soluk alayım!

Böyle dedikten sonra müdür odasından çıktı gitti.

KIŞKIRTILMIŞ DUYGULAR

Aşağıda anlatacaklarımız, birkaç gün önce Moskova bölge mahkemesinde geçmiştir. O gün mahkemede geceleyen halk jürisi üyeleri yatmadan önce insanın kışkırtılan duyguları üzerine konuşuyorlardı. Konu, geçirdiği korkunç bir olaydan sonra birdenbire kekeme olduğunu, hatta saçlarının ağardığını söyleyen bir tanığın bu sözlerinin akla gelmesi üzerine açılmıştı. Jüri üyeleri uyumadan önce orada bulunan herkesten, kendi başından geçmiş, korkulu bir olayı anlatmasını istediler. İnsan ömrü kısaydı, gene de şöyle ya da böyle, muhakkak korkunç bir olayla karşılaşmıştı yaşamı boyunca.

Jüri üyelerinden biri, nasıl boğulma tehlikesi atlattığını; öbürü, tek doktor, tek eczacı bulunmayan bir kasabada soda yerine çocuğuna tuzruhu içirerek zehirlenmesine neden oluşunu anlattılar. Olayda çocuk ölmemiş, ama babası az kalsın aklını oynatayazmış. Yaşı o kadar da geçkin olmayan, fakat hastalıklı bir üye de kendini öldürme girişimlerinden söz etti. Birisinde beynine kurşun sıkarak, ikincisinde ise trenin altına atlayarak...

Şık giyimli, şişman, ufak tefek bir üye de şunları anlattı:

—O sıralar olsa olsa yirmi üç-yirmi dört yaşlarındaydım, bir kıza gönül vermiştim, evlenmek üzereydik... Unutmadan söyleyeyim, o genç kız şimdi karımdır. Bugünkü aklım olsa gencecik yaşımda evlendiğim için kendime bir güzel sopa çektirirdim, ancak o gün Nataşa evlenme önerimi geri çevirse, kim bilir, neler olurdu bana! Aramızda gerçek bir aşk vardı, birbirimiz için yanıp tutuşuyorduk, çılgınlar gibiydik ikimiz de...

Ben yüreğimi dolduran sevgiden boğulacak durumdaydım. Nereye gideceğimi, aşkımı nasıl anlatacağımı bilemiyor; arkadaşlarıma, evdeki uşaklara hep ondan söz ediyordum. Mutlu kişiler bence dünyanın en sıkıcı insanlarıdır, şimdi aklıma geldikçe yaptıklarımdan utanıyorum...

Arkadaşlarım arasında mesleğine yeni başlamış bir avukat vardı. Şimdi kendisi bütün Rusya'da ünlüdür, onu herkes tanır ve karşılaşınca, saygıyla şapka çıkarırlar. Oysa o zamanlar yeni yeni güç topluyor, zenginlik yolunda hızla ilerliyordu. İşte bu arkadaşımla haftada bir-iki kez görüşürdük. Evine gittiğimde ikimiz de divana uzanır, başlar-dık felsefe yapmaya...

Ona gittiğim bir gün gene filozofça söyleşilerimizi sürdürürken ben avukatlığın çok nankör bir meslek olduğu savını ortaya attım. Kanıtlamak istediğim nokta şuydu: Bir duruşmada sanığın ifadesi alındıktan sonra savcı da, savunman da gereksiz kişiler durumuna düşüyorlar, mahkemeye yardım etmek şöyle dursun, işleri karıştırıyorlardı. Çünkü aklı başında bir yargıç, bir jüri üyesi başının üstündeki tavanın beyaz olduğuna, sanık İvan'ın suçlu ya da suçsuz olduğuna avukatın, savcının katkısı olmaksızın karar verebilirdi. Demostenes bile gelse döndüremezdi onları kararlarından. Diyelim, bıyıklarım karayken kızıl olduğu konusunda kim beni ikna edebilirdi? Güzel konuşan bir söylevci beni duygulandırıp ağlatır, ancak gerçeklere dayanan görüşlerimde, kanılarımda hiçbir değişiklik yapamazdı. Avukat arkadaşım henüz çaylağın, salağın biri olduğumu, çocukça şeyler söylediğimi ileri sürdü. Onun görüşüne göre gerçek kabul ettiğimiz kanılar bilgili, dürüst insanların çabası sonucunda oluşuyordu. İkinci bir konu da insan yeteneğinin karşı konulmaz bir doğa gücü olduğu; yeteneğin, değil ikinci sınıf esnaf ve tüccar türünden entipüften kişilerin kanılarını, kasırga olup en sağlam kayaların bile un-ufak edebileceğiydi. Güneşe göz kırpmadan bakmak ya da rüzgarı durdurmak nasıl

olanaksızsa insanoğlunun yetenekle başa çıkması da öyleydi. Sade bir ölümlü, sözün gücüyle inanmış ilkel insanların binlercesini Hıristiyan yapabilirdi. Evet, Odisseus yeryüzünün inanmış bir kişisiydi ama Sirenler karşısında pes etmişti. Tarih bu gibi örneklerle doluydu, yaşamımızda da aynı örneklere adım başı raslayabilirdik; böyle olmasa zeki, yetenekli insanların aptallar, yeteneksizler karşısında bir üstünlükleri olamazdı.

Ben kendi görüşümde direniyor, kanının her türlü yetenekten daha güçlü olduğunu savunuyordum. Oysa aslında kanı nedir, yetenek nedir, tam olarak anladığım yoktu. Konuşmuş olmak için konuşuyordum işte...

—Seni ele alalım, dedi avukat arkadaşım. Şu anda nişanlının bir melek, kendinin de kentin en mutlu insanı olduğun kanısını taşıyorsun. Ben de sana diyorum ki, seni şu masaya oturtup nişanlına ret mektubu yazman için on beş-yirmi dakika uğraşmam yetecektir.

Gülmeye başladım. Arkadaşım;

—Gülme, dedi. Ciddi söylüyorum. Bu işe girişirsem yirmi dakika sonra evlenme niyetinden cayar, bu kararı verdiğin için de mutlu olursun. Gerçi benim o derece bir yeteneğim yok, sen de sanıldığı kadar güçlü değilsin...

—Hadi, durma, bir dene! dedim.

—Yok canım, gerek var mı? Laf olsun diye söyledim. Sen iyi bir çocuksun, senin gibi bir arkadaşımı acımasız bir denemeden geçirmek istemem. Ayrıca şu anda günümde değilim.

Akşam yemeğine oturduk. İçtiğimiz şarap, nişanlım Nataşa ile ilgili düşüncelerim, ona olan sevgim çok geçmeden yüreğimi gençlik, mutluluk duygularıyla doldurdu. Mutluluğum öylesine büyüktü ki, karşımda oturan yeşil gözlü avukat sönük, ufak tefek, sıradan bir varlık olarak gözüktü gözüme. Ona durmadan sataşıyordum.

—Hadi, dene de görelim! Niçin denemiyorsun?

Arkadaşım başını salladı, yüzünü buruşturdu. Canını sıkmaya başladığımı anladım.

—Biliyorum, denemeden sonra bana teşekkür edip kurtarıcın olduğumu söyleyeceksin, dedi. Ancak nişanlın olan kızı da düşünmek gerek. Seni sevdiği belli, onu reddetmen acı çekmesine yol açacak. Öylesine güzel bir kız ki, sana imreniyorum!

Avukat içini çekip şarabından bir yudum aldı, nişanlımın güzelliklerini sayıp dökmeye başladı. Olağanüstü bir betimleme yetisi vardı. Kadının kirpikleri ya da serçe parmağı üzerine durmadan konuşabilirdi. Ben ağzımı açmış, onu hayran hayran dinliyordum.

—Yaşam boyunca nice kızlar, kadınlar gördüm, ama bir dostun olarak şerefimle söyleyeyim ki, Natalya Andreyevna gibisine raslamadım. O, eşi az bulunur bir inci tanesidir. Kuşkusuz onun da ufak tefek kusurları var, gene de büyüleyici bir genç kız senin nişanlın.

Bu sözlerle birlikte nişanlımın kusurlarını saymaya başladı. Şu anda düşünüyorum da genelde kadınların eksiklerinden, zayıf yanlarından söz ediyordu, ama bana sanki hep Nataşa'yı anlatıyormuş gibi geliyordu. Ancak nişanlımın ucu kalkık burnu, bağırarak konuşması, çığlıklı kahkahaları, nazlanmaları türünden beğenmediğim yönlerine hayranmış gibi bir tavır içindeydi. Bütün bu özellikler ona göre çok sevimli, ince, kadınsı şeylerdi. Övücü tutumu ben farkına varmadan yavaş yavaş babacan öğütlere, ardından küçümseyici alaylara dönüştü. Duruşmada filan olsak, yanımızda mahkemenin yargıcı bulunsa onu durdurabilirdi elbet, böyle biri olmadığı için avukat arkadaşım konuştukça konuşuyordu. Ben ağzımı bile açamıyordum, hoş, açsam elimden ne gelirdi ki?

Arkadaşım aslında herkesin bildiği, basmakalıp şeylerden söz ediyordu. Sözlerinin ağısı ise daha çok bunları söyleyiş biçimindeydi. Hem de ne kahrolası söyleyiş biçimleri! Onu dinlerken bir sözcüğün, söylenme tarzına, söyleyiş biçimine göre

binlerce değişik anlam, incelik kazandığına inandım. Şimdi onun kullandığı konuşma tarzını, biçimini size aktaracak durumda değilim. Ancak şu kadarını söyleyeyim: Onu dinlerken durmadan odayı arşınlıyor, onunla birlikte öfkeleniyor, nefret ediyor, çileden çıkıyordum... Hatta gözlerinde yaşlarla benim çok daha iyi şeylere layık, büyük bir insan olduğumu, ilerde, evliliğin engelleyeceği, önemli şeyler başaracağımı söyleyince ona tüm benliğimle inandım.

Elimi içtenlikle sıkarak;

—Bak, dostum! dedi. Yalvarıyorum sana, vakit varken durdur bu evlilik işini! Bu kahredici, akıl almaz yanlışlıktan Tanrı seni korusun! Gençliğine acı, aklını başına topla!

İster inanın, ister inanmayın, hemen oracıkta oturdum, nişanlıma onunla evlenmeyeceğimi bildiren bir mektup yazdım. Büyük bir yanlışlığı düzeltme fırsatını kaçırmadığım için nasıl seviniyordum! Mektubu zarfa koyup yapıştırdım, postaya vermek üzere sokağa fırladım. Avukat arkadaşım da benimle birlikte.

Mektup posta kutusunun karanlığında gözden yittikten sonra arkadaşım beni öve öve göklere çıkardı.

—Aferin! Seni candan kutlarım! Beni de çok sevindirdin. Yaptığını ne kadar beğendiğimi bilemezsin!.

Birlikte on adım yürüdük-yürümedik, bu sefer şöyle konuşmaya başladı:

—Elbette evliliğin çok iyi yönleri vardır. Beni ele alırsak, evlenmeden edemem ben.

Tuttu, gelecekteki yaşamını anlatmaya başladı. Onu dinlerken bir bekarın yalnız başına süreceği rezilce yaşam bana çekilmez gözüktü.

Evleneceği kadınla ilgili öyle coşkulu sözler söylüyor, evlilik yaşamının zevklerinden öyle hayranlıkla, içten gelerek konuşuyordu ki, evinin kapısına vardığımızda büyük bir umutsuzluğa kapıldım.

—Bana ne büyük bir kötülük ettiğini anlıyor musun, arkadaş? dedim. Mahvettin beni, mahvettin! Beni o kahrolası mektubu yazmaya zorlamamalıydın! O kızı deli gibi seviyorum.

Bir yandan nişanlımı sevdiğimi yeminle söylerken, bir yandan da davranışımdan ötürü kendime lanetler yağdırıyordum. O sırada yüreğime çöreklenen duygular gibisini tanımamışımdır yaşam boyunca. Neler çektiğimi, ne acılar tattığımı bir ben bilirim. Eğer bir adam çıksa da bana iyilik yapmak için elime bir tabanca verse, seve seve kurşunu şakağıma sıkardım.

Neden sonra avukat gülmeye başladı, omzumu tapışladı.

—Yeter, hadi! Ağlamayı bırak! Korkma, nişanlın o mektubu almayacak. Biliyorsun, zarfın üstüne adresi ben yazdım. O karmakarışık adresi bulup da mektubu veremezler. Sana bir ders olsun: Anlamadığın bir konuda tartışmaya kalkma!

Benim söyleyeceklerim bu kadar, baylar...

Beşinci jüri üyesi iskemlesinde oturuşunu düzeltti, öyküsünü anlatmak üzere ağzını açmıştı ki, Spaski kulesinin saati çalmaya başladı.

Jüri üyelerinden biri;

—Tam on iki, dedi. Baylar, yargıladığımız sanığın şu anda yaşadığı duyguların derecesi kaçtır, dersiniz? Bu katil şimdi mahkemenin tutuklu odasında geceliyor, oturuyor ya da yatıyor, elbette ki gözünü kırpmaksızın şu gonk sesine kulak veriyor. Neler düşünüyor, hangi hayaller zihnine üşüşmüştür bu adamın, söyler misiniz?

Jüri üyeleri «kışkırtılmış duygular»ı birdenbire unutmuş olmalılar. Hatta nişanlısına mektup yazan arkadaşlarının yaşadıkları da önemsiz, eğlendirici olmaktan uzak gözükmüştür herhalde. Çünkü kimse bir şey anlatmak istemedi, derin bir sessizliğe gömüldüler, yatmak üzere hazırlandılar...

TANIDIK BİR ERKEK

Güzel bayan Vanda ya da pasaportunda belirtildiğine göre, «fahri yurttaş» Nastasya Kanavkina hastaneden taburcu edildiğinde o güne değin karşılaşmadığı bir duruma düştü. Ne sığınacağı bir yeri, ne de parası vardı. Ne yapacaktı şimdi?

İlk iş olarak rehin sandığına gitti, biricik değerli eşyası olan zümrüt taşlı yüzüğünü rehin bıraktı. Karşılığında bir ruble ödediler, ama bununla ne alınabilirdi ki? Bu parayla modaya uygun bir bluz, kabarık bir şapka ya da tunç renkli bir çift iskarpin vermezlerdi. Bu duruma göre kendini çıplakmış gibi hissedecekti bayan Vanda. Onu sırtındaki sade entariyle görünce yalnız insanlar değil, atlar, köpekler bile güleceklerdi. İşte bundan dolayı karnını nasıl doyuracağını, geceyi nerede geçireceğini unutup giyim-kuşamını düşünmeye başladı.

«Hiç olmazsa tanıdık bir erkeğe raslasam. Biraz para alabilirim... Hiçbiri vermezlik etmezler bana, çünkü...» diye geçirdi içinden.

Ancak karşısına tanıdığı hiçbir erkek çıkmadı. Gerçi «Rönesans»a gitse onları orada bulabilirdi ama bu kılıkla, şapkasız onu sokarlar mıydı «Rönesans»ın kapısından içeri? Ne yapmalıydı? En sonunda dolaşmaktan da, oturup beklemekten de, düşünmekten de bıkan Vanda son çareye başvurmaya karar verdi: Dosdoğru tanıdığı bir erkeğin evine gidip para isteyecekti.

«Kimin evine gitmeli?» diye sordu kendi kendine. «Mişa'ya gitsem olmaz, evlidir... Kızıl saçlı ihtiyar ise işten dönmemiştir...»

Bundan üç ay önce kendisine bir bilezik bağışlayan, başka gün ise kulüpte başından aşağı bir bardak bira döktüğü Alman dönmesi diş hekimi Finkel geldi hatırına. Onu anımsar anımsamaz çok sevindi. Finkel'in evine giderken;

«Yüzde yüz verir. Vermesin de göreyim! Evindeki bütün lambaları kırarım!» diye düşünüyordu.

Adamın evine yaklaştığı sırada planı hazırdı. Kahkahalarla gülerek merdivenlerden yukarı koşacak, apar topar muayene odasına daldıktan sonra 25 ruble isteyecekti... Tam elini çıngırağa uzattığında planı kafasından uçup gitti, bir ürkeklik, bir heyecan kapladı yüreğini. Eskiden böyle şeylerle hiç karşılaşmazdı. Sarhoş erkeklerin bulunduğu topluluklarda gözüpek olur, hatta küstahlaşırdı. Oysa şimdi basit entarisiyle dilenci kılığında cesareti kırıldı birdenbire. Bir çeşit korku, utanma duyuyor, kendini küçük görüyordu.

Çıngırağı çalmayı göze alamadı. «Belki de beni unutmuştur. Tıpkı bir dilenci, bir sokak kadını gibi nasıl girerim oraya?» diye düşündü.

Sonra çekine çekine çaldı çıngırağı.

Kapı arkasında ayak sesleri duyuldu, kapıyı açan bir uşaktı.

Vanda;

—Doktor evde mi? diye sordu.

Uşak «evet» deseydi sevinecekti, ancak beriki yanıt yerine hole yürüdü, orada kadının mantosunu çıkardı. Merdiven çok caftaflı, çok şatafatlı gözüktü Vanda'nın gözüne, ama bütün bu şatafatın arasında en çok hoşuna giden büyük boy aynasıydı. Ne yazık ki, aynanın tam ortasına kabarık şapkası başını süslemeyen, modaya uygun bir bluzu, tunç renkli iskarpinleri olmayan sefil bir kadın yerleşmişti. Vanda'yı asıl şaşırtan, sırtındaki yoksul giysisiyle dikişçi kızlara ya da çamaşırcı kadınlara benzediği bu sırada çekingenlik duyması, kendinde eski gözüpeklikten, küstahlıktan eser kalmamasıydı. Artık kendi kendine Vanda değil, eskisi gibi Nastasya Kanavkina demeye hazırdı.

Hastabakıcı kadın onu muayene odasına götürerek;

—Buyurun, oturun, dedi. Doktor şimdi gelir.

Vanda koltuğa otururken şöyle düşünüyordu: «En iyisi ben kendisinden borç para isterim. Ayıp sayılmaz, çünkü tanıdığı bir kişiyim. Ama hastabakıcı yokken istesem çok iyi olur. Onun önünde söylemek uygun kaçar mı, bilmem. O da ne diye burada dikilip duruyor?»

Beş dakika sonra kapı açıldı, Finkel içeri girdi. Uzun boylu, tombul yanaklı, patlak gözlü esmer bir adamdı. Yanakları, gözleri, karnı, geniş kalçaları, her şeyi, her şeyi tok olduğunu gösteriyordu; bu da öylesine acımasız, itici bir şeydi ki! Oysa «Rönesans'ta» olsun, Alman kulübünde olsun çevresine neşe saçar, kadınlara parayı esirgemez, şakalarına da katlanırdı. (Vanda başından bir bardak birayı döktüğünde yalnızca gülümsemiş, gözdağı verircesine parmağını sallamıştı.) Şimdiyse suratı bir karış asık, uykulu, insana tepeden bakan, soğuk bir tavrı vardı; ağzında bir şey çiğniyordu.

Vanda'nın yüzüne bakmadan;

—Nedir isteğiniz? diye sordu.

Vanda hastabakıcı kadının asık suratına, onu tanımadığı besbelli Finkel'in tok görünüşüne baktı, kızardı.

Diş hekimi sabırsızlığını gizlemeksizin bir daha;

—Bir isteğiniz mi var? dedi.

Vanda mırıldandı.

—Diş... dişlerim ağrıyor...

—Ya! Hangi dişiniz? Nerede?

Vanda çürük bir dişi olduğunu anımsadı.

—Aşağıda, sağda...

—Hımın! Ağzınızı açın da bir bakayım.

Finkel kaşlarını çattı, soluğunu tutarak hasta dişi incelemeye koyuldu. Dişi bir demir çubukla kurcalayarak;

—Ağrıyor mu? diye sordu.

Vanda yalancıktan.

—Ağrıyor, dedi.

Bu sırada da «Anımsatayım mı o anı? Beni tanır kuşkusuz... Ama hastabakıcı? Niçin burada duruyor?» diye düşünüyordu.

Finkel birdenbire soluğunu tutup lokomotif gibi onun ağzına vermeye başladı. Sonra;

—Dişinizi doldurmayı tavsiye etmem, dedi. Bu dişinizden artık hayır gelmez.

Dişi bir süre daha kurcaladıktan, Vanda'nın dudaklarını, diş etlerini tütün kokan parmaklarıyla kirlettikten sonra soluğunu bir daha tuttu, ağzına soğuk bir şey soktu. Vanda ansızın korkunç bir ağrı duydu, haykırarak Finkel'in eline sarıldı.

Diş hekimi;

—Zarar yok, zarar yok! diye mırıldandı. Korkmayın. Bu dişten size zaten hayır gelmezdi. Acıya dayanmalısınız.

Çıkardığı dişi tütünden sararmış kanlı parmaklarıyla Vanda'nın gözlerine doğru uzattı. Hastabakıcı da yanlarına gelerek ağzına bir çanak tuttu.

—Eve varınca ağzınızı soğuk suyla çalkalarsınız, kanama hemen durur.

Finkel, karışısındakinin çekip giderek onu rahat bırakmasını bekleyen bir adam tavrıyla sessizce dikildi.

Vanda kapıya yöneldi.

—Hoşça kalın! dedi dışarı çıkarken.

Finkel gülümsedi.

—Şey... Benim vizite parası?

Vanda yeni aklı başına gelmişçesine;

—Ha, evet! dedi.

Kızardı, zümrüt yüzüğüne karşılık aldığı bir rubleyi Alman dönmeye verdi.

Sokağa çıkınca eskisinden daha çok utanç duymaya başladı, ama artık yoksulluğundan dolayı utanmıyordu. Başında

kabarık şapka, sırtında modaya uygun bluz olmadığının ayrımında bile değildi. Durmadan yere kan tükürüyordu. Her kanlı tükürük ona çirkin, canından bezdiren yaşamını, şimdiye değin katlandığı, şimdiden sonra da yarın, bir hafta, bir yıl boyunca, ölünceye değin katlanacağı aşağılamaları anımsatıyordu.

—Aman Tanrım, ne korkunç! Ne azap verici bir yaşam! diye mırıldandı.

Ama ertesi gün gene «Rönesans»taydı, çılgınca dans ediyordu. Başında kabarık bir şapka, sırtında modaya uygun bir bluz, ayaklarında tunç rengi iskarpinler vardı. Akşam yemeğine onu Kazanlı bir tüccar getirmişti.

MUTLU ADAM

Yolcu katarı Nikolayev demiryolu şebekesinin Bologoye istasyonundan hareket ediyor. İkinci mevki «sigara içenler» vagonunun alaca karanlığına gömülmüş beş yolcu uyumak üzereler. Daha yemeklerini yeni yemişler, şimdi de başlarını kanepelerin arkasına dayayarak uyumaya çalışıyorlar. Çıt çıkmıyor...

Birdenbire vagonun kapısı açılıyor, içeriye uzun boylu, sırık gibi ince uzun bir adam giriyor. Başında kızıl bir şapka, sırtında operetlerde ve Jül Vern'in romanlarında raslanan muhabirlerinki gibi şık bir palto var.

Adam kompartımanın ortasında duruyor, gözlerini kısıp burnundan soluyarak, kanepelerde uyumaya çalışanlara bakıyor, bakıyor...

—Hayır, burası da değil, diye söyleniyor kendi kendine. Tüh, Tanrı cezamı versin! Ne biçim şey bu? Benim kompartıman bu da değil!

İçerdeki yolculardan biri onu dikkatlice süzdükten sonra sevinçle bağırıyor:

—İvan Alekseyiç! Bu ne raslantı böyle? Nerelerdesiniz yahu?

Sırığı andıran İvan Alekseyiç irkiliyor, yolcuya bön bön bakıyor, sevinçle haykırıyor:

—Vay Piotr Petroviç! Şükür görüştürene! Aynı trende yolculuk ettiğimizi bilmiyordum.

—E, nasılsınız, bakalım?

—Eh, şöyle böyle... Ama dostum, ben bizim vagonu kaybettim, bir türlü bulamıyorum. Ne aptal adammışım ben? Bana temiz bir sopa çekmeli.

Sırık boylu İvan Alekseyiç dikildiği yerde şöyle bir sallanıyor, sırıtarak konuşmasını sürdürüyor:

—Demek, böyle şeyler de olurmuş! İkinci kampanadan sonra konyak içmek için trenden inmiştim. Konyağı içtik içmesine de «Bir sonraki istasyon hayli uzak, ben en iyisi bir duble daha içeyim.» derken üçüncü kampana vurdu. Deli gibi koştum, rasgele bir vagona atladım. Şimdi rica ederek soruyorum, ben budalanın teki değilim de neyim?

Piotr Petroviç;

—Bakıyorum da, keyfiniz yerinde, diye takılıyor. Hadi, geçin de şöyle oturun!

—Yok, yok! Ben gideyim de kendi vagonumu arayayım. Hadi hoşça kalın!

—Bu karanlıkta ola ki sahanlıktan aşağı yuvarlanırsınız. Şimdi oturun, istasyona geldiğinizde vagonunuzu bulursunuz.

İvan Alekseyiç içini çekerek kararsızca Piotr Petroviç'in karşısına oturuyor. Çok heyecanlı olduğu bellidir, iğne üzerine oturmuş gibi kıpırdanıp durmaktadır.

—Nereye gidiyorsunuz? diye soruyor Piotr Petroviç.

—Ben mi? Gidiyoruz işte... ucu bucağı olmayan bir yere... Kafamda öyle bir karmaşa var ki, nereye gittiğimi ben de bilmiyorum. Alın yazım nereye götürürse ben de oraya... Kahkah-kah! Mutlu budalalara rasladınız mı hiç, dostum? Raslamadınız mı? Öyleyse yüzüme dikkatlice bakın! Karşınızda insanların en mutlusu duruyor. Evet, yüzümden her şey anlaşılmıyor mu?

—Yani, şey... biraz anlaşılıyor...

—Öyleyse yüzümde çok budalaca bir anlam olsa gerek. Ne yazık ki, elimde bir ayna yok, olsa suratımı doya doya sey-

rederdim. Ama hayli salaklaştığımı hissediyorum. Yemin ederim öyle, kah-kah-kah! Balayı gezisine çıktım, anlıyor musunuz? Ben anasının gözü değil de neyim?

—Ya, demek evlendiniz, öyle mi?

—Ne demezsiniz, hem de bugün! Kiliseden çıkınca dosdoğru trene atladık.

Kutlamalar, her zamanki sorular birbirini kovalıyor.

Piotr Petroviç gülerek;

—Bak, sen! diyor. Boşu boşuna böyle şık giyinmemişsiniz!

—Evet, daha şiirsel olsun diye lavanta bile süründüm. Ah, nasıl heyecanlıyım! Ne bir derdim var, ne de tasam! Yalnızca şöyle garip bir duygu içimde... anlatmak için söz bulamıyorum... Mutluluk mu desem, ne desem? Doğdum doğalı böyle bir duygu tatmadım...

İvan Alekseyiç gözlerini kapıyor, başını oynatıyor.

—Evet, çok mutluyum... Şöyle bir düşünseniz e!.. Şimdi kompartımanıma gideceğim. Orada, kanepede, pencerenin yanında bana tüm benliğiyle bağlı bir insan oturuyor olacak. Şarışın, minik burunlu, küçük küçük parmaklı... Canım benim, meleğim! Bir tanem, şekerim!..Ya o ayakları!.. Tanrım! Ayak deyince aklınıza bizim salapuryalarımız gelmesin! Onlar şöyle minicik, büyü gibi, düş gibi şeyler... İnsanın onları yiyiveresi geliyor. Hoş, siz böyle şeylerden pek anlamazsınız ya!.. Çünkü maddeye taparsınız. Hemen irdelemeye, şu-bu demeye kalkışırsınız. Ruhsuz bekarlardan başka ne beklenir? Neyse, evlenince beni anımsarsınız. İvan Alekseyeviç, dersiniz, şimdi kim bilir, nerelerdedir... Evet, biraz sonra vagonuma gideceğim. Orada beni sabırsızlıkla bekleyen biri var. Şimdi gelecek, diye zevk duyuyordur. Gülümseyen bir yüzle beni karşılar. Karşısına otururum, o küçük çenesini iki parmağımla tutarım.

İvan Alekseyeviç başını aşağıdan yukarıya doğru oynatarak mutluluk dolu bir sesle kikirdiyor.

—Sonra başını onun omzuna koyar, elini beline dolarsın.

Kompartımanda çıt yoktur. Şiir gibi bir alaca karanlık... Ah, o anda tüm dünyayı kucaklamak isterdim. Piotr Petroviç, sizi kucaklamama izin verir misiniz?

—Hay, hay!

İki arkadaş öbür yolcuların gülüşmeleri arasında kucaklaşıyorlar. Yeni evli adam çok mutludur, konuşmasını sürdürür:

—Ondan sonra da budalalığı son kertesine vardırmak ya da romanlarda yazıldığı gibi, ozanca duygularını kamçılamak için büfeye giderek birkaç kadeh yuvarlarsın. O zaman kafanda, göğsünde öyle şeyler olur ki, bunu ne masallarda okursun, ne de başka bir yerde... Ben bir hiç sayılabilecek, ufacık bir insanım, ama şimdi önümde hiçbir sınır tanımıyorum. Benliğimde bütün evreni kucaklayabilirim...

Yeni evlinin mutluluğundan etkilenen yolcular onun kıvancını paylaşırlar, gözlerine bir daha uyku girmez. Deminki tek dinleyicinin yanına şimdi dört kişi daha eklenmeştir. İvan Alekseyeviç iğne üstündeymiş gibi durmadan kıpırdanıyor, çevresine neşe saçıyor, kollarını sallıyor, dili çözüldükçe çözülüyor... O makaraları koyverdikçe yolcular da kahkahaları atıyorlar.

İvan Alekseyeviç;

—Bu işlerde en önemlisi, baylar, diyor, elden geldiğince az düşünmektir. Bütün o irdelemeleri mirdelemeleri bırakmalı. Canın içmek istiyorsa iç gitsin, kardeşim! Yararlıymış, zararlıymış, felsefe yürütme! Felsefe de, ruhbilim de cehennemin dibine!

Yeni evli, o sırada koridordan geçen kondüktöre;

—Azizim, diyor, 209 numaralı kompartımanın önünden geçerken boz şapkasında kuş tüyü bulunan bir bayan göreceksiniz. Ona benim burada olduğumu söyler misiniz?

—Baş üstüne, ama bu trende 209 numaralı kompartıman yok, 219 var.

—Varsın 219 olsun, hepsi bir. O bayana deyin ki, kocanız sapasağlamdır.

İvan Alekseyeviç başını tutarak inliyor:

—Kocası... karım... Ne zamandan beri? Kocasıymışım! Kah-kah-kah!.. Sana temiz bir sopa atmalı da görmelisin kocalığı! Hay, koca budala, hay! Ya o? Daha dün küçücük bir kızdı. Sümüklü böcek! İnanasım gelmiyor!

Yolculardan biri;

—Bu zamanda mutlu birini görmek tuhaf bir şey, diyor. Beyaz fil görmek gibi. Öylesine az raslanıyor ki böyle bir insana!..

İvan Alekseyeviç;

—İyi ama suç kimin? diyerek sivri uçlu iskarpinlerini ileri uzatıyor. Mutlu olamıyorsanız kabahat gene sizin. Evet, ne sandınız ya? İnsan denen yaratık kendi yazgısını kendi çizer. İsterseniz siz de mutlu olabilirsiniz, ama istemiyorsunuz ki... Siz ısrarla, inatla kendi mutluluğunuzdan kaçıyorsunuz.

—Amma da yaptınız ha! Yani nasıl kaçıyoruz?

—Basbayağı! Doğa, insanoğluna belli bir yaşa gelince sevmesini buyurmuş. Bu dönem geldi mi, sev sevebildiğin kadar, oysa kimsenin doğanın buyruğunu dinlediği yok... Neyi bekliyorlar, anlamıyorum. Sonra, efendim, yurttaşlık yasasında... normal bir yurttaşın evlenmesi gereklidir, deniliyor... Evlenmeyen bir insan mutlu olamaz. Öyleyse zamanı gelince, hiç durma, evlen! Bu işi uzatmakta yarar yok. Ama siz evlenmiyorsunuz ki... Tanrı bilir, neyi bekliyorsunuz. Kutsal kitabımızda da şarap insanların ruhuna neşe verir, diye yazmaktadır. Yani keyfin yerindeyse, daha çok keyiflenmek istiyorsan hiç durma, hemen büfeye git, kafayı çek! En önemlisi bilgiçlik taslamamaktır. Her şeyin bir ölçüsü var, kalıbına, ölçüsüne göre davran!

—Demin insanın kendi mutluluğunun yaratıcısı olduğunu söylediniz. Çürük bir diş ya da kaynananız bu mutluluğun uçup

gitmesine sebep oluyorsa ne biçim bir yaratıcıymış o? Bence mutluluk raslantıya bağlıdır. Şu anda başımıza Kukuyev'deki gibi bir tren kazası gelse böyle konuşamazdınız...

Yeni evli itiraz ediyor:

—Amma da saçmaladınız! Böyle kazalar yılda bir kez olur. Ayraca benim öyle raslantıdan falan korktuğum yok, çünkü raslantı olması için bir neden bulunmalı. Cehennemin dibine gitsin raslantılar! Bunu konuşmak bile istemiyorum! E, küçük bir istasyona geliyoruz, sanırım.

Piotr Petroviç;

—Nereye gidiyorsunuz, bakalım? diye soruyor. Moskova'ya mı yoksa daha güneyde bir yere mi?

—Amma yaptınız! Kuzeye giden biri nasıl olur da güneyde bir yere gider?

—İyi ama Moskova kuzeye düşmez ki!

İvan Alekseyeviç;

—Biliyorum, diyor. Bindiğimiz tren Petersburg'a gidiyor.

—Ne Petersburg'u? Moskova'ya gidiyoruz, azizim, Moskova'ya!

Yeni evli şaşkın.

—Yani nasıl Moskova'ya?

—Tuhaf! Siz biletinizi nereye aldınız?

—Petersburg'a.

—Sizi kutlarım! Başka trene binmişsiniz.

Yarım dakika sessizlik içinde geçiyor. Yeni evli ayağa kalkarak oradakilere alık alık bakıyor.

Piotr Petroviç;

—Evet, evet, azizim, siz Bologoye'de yanlış trene atlamışsınız, diye açıklıyor. Nasıl oldu da güneye giden trene bindiniz?

İvan Alekseyeviç sararıyor, başını ellerinin arasına alarak kompartımanın içinde hızlı hızlı dolaşmaya başlıyor.

—Ah, koca budala! diye söyleniyor öfkeyle. Alçak herif,

azrail tez elden canını alsın, e mi! Peki, şimdi ben ne yapacağım? Karım öteki trende kaldı. Orada bekliyor, sabırsızlanıyor... Bense... bense... Ah, kakavan herif!

Yeni evli kendini kanepenin üzerine bırakıyor, nasırına basmışlar gibi kıvranıyor.

—Dünyanın en mutsuz insanıyım ben! Şimdi ne yapayım ben? Ne yapabilirim?

Yolcular onu avutmaya çabalıyorlar.

—Hadi, canım! Üzülmeyin, önemsiz şeyler bunlar... Karınıza telgraf çekin, kendiniz de arkadan gelen eksprese atlayın! Böylece fazla gecikmeden ona yetişirsiniz.

Mutluluğunun yaratıcısı yeni evli ağlamaklı bir sesle;

—Ekspres mi? diye inliyor. Eksprese binmek için parayı nereden bulayım? Paramın hepsi karımdaydı!

Kahkahalarla gülen yolcular az sonra aralarında fısıldaşıyorlar, para toplayarak mutlu adamın bilet ücretini denkleştiriyorlar.

Bir yanda toprak köleliğinden yeni kurtulmuş, okuma-yazma bilmeyen yoksul köylüler, bir yanda kendilerini "soylu" sayan, çoğunluğu Batı kültürünü benimsemiş toprak ağaları... Öte yanda küçük devlet memurları, kodamanlar... Rus, Yahudi, Rum, Ermeni esnaf ve tüccarlar, sanayiciler... Toplumun aydın sınıfı doktorlar, öğretmenler, avukatlar, savcılar, yargıçlar, eczacılar... Din görevlileri, papazlar, zangoçlar... Çarlık Rusyası'nın insan yapısını oluşturan bütün bu öykü kahramanlarını Çehov'un öykülerinde yakından tanıyıp seveceksiniz.

Anton Çehov'un "Bütün Öyküleri" Pravda Yayınevi'nin Moskova 1970 basımlı 8 ciltlik "Anton Pavloviç Çehov'un Bütün Yapıtları" adlı yayını esas alınarak çevrilmiştir. Türkçe'ye yeniden kazandırılan bu öykülerin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmaktadır. Çehov'un tüm öykülerinin yayınlanması Cem Yayınevi için bir övünç kaynağı olacaktır. Cumhuriyetimizin yetmiş yıllık kültür birikimine böylesine önemli bir katkıda bulunmak kaçınılmazdı. Türkçe'miz sürekli gelişmekte, çeşitli engellemelere karşın "ulusal dil" kimliğini kazanmaktadır. Mehmet Özgül'ün çevirisi Türkçe'deki bu zenginleşmeyi başarıyla yansıtıyor. Arı Türkçe kullanırken aşırılıklardan, tam yerleşmemiş sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmıştır.

ISBN 975-406-610-8